

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARININ İÇERİK VE
RESİMLERİNİN PROSOSYAL DAVRANIŞLAR AÇISINDAN
İNCELENMESİ

ŞEYMA GÜL SHAKENOV

İzmir
2024

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARININ İÇERİK VE RESİMLERİNİN
PROSOSYAL DAVRANIŞLAR AÇISINDAN İNCELENMESİ

ŞEYMA GÜL SHAKENOV

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Zübeyde DOĞAN

JÜRİ ÜYESİ
Dr. Öğr. Üyesi Zübeyde DOĞAN

JÜRİ ÜYESİ
Dr. Öğr. Üyesi Deniz EKİNCİ VURAL

JÜRİ ÜYESİ
Dr. Öğr. Üyesi Meral ÖREN

İzmir

2024

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Resimli çocuk kitaplarının içerik ve resimlerinin prososyal davranışlar açısından incelenmesi” adlı çalışmanın içerdiği fikri izinsiz başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında ve bölümlerinin yazımında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve *intihal içermediğini* beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonuca razı olduğumu bildiririm.

26/08/2024

Şeyma Gül SHAKENOV

TEŞEKKÜR

Uzun yıllar sonra tereddütlerle başladığım yüksek lisans programında her daim beni yüreklendiren, dostane konuşmaları ve güzel sözleriyle motive eden, engin bilgisi ve tecrübesi ile beni yalnız bırakmayan, tezin her aşamasını en ince detayına kadar takip eden, yapıcı eleştirileriyle çalışmanın en iyisi olmasına çalışan, minnet dolu olduğum, değerli tez danışmanım hocam Dr. Öğr. Üyesi Zübeyde DOĞAN'a en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Tezimde akademik bilgi ve tecrübelerini uzman görüşüyle benimle paylaşan ve yapıcı- geliştirici önerilerde bulunan değerli hocam; Dr. Deniz Ekinci VURAL'a en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez süresince ihtiyaç duyduğum her anda desteğini esirgemeyen sevgisini, zamanını ve emeğini bizler için harcayan, çocuklarıma çalışmam süresince ikinci anne olan annem Taciser ÖZER'e, tez çalışması sürecinin başından itibaren fikirlerini aldığım, bilgi birikimi ve tecrübesini benimle paylaşan hayat boyu öğretmenim Babam Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÖZER'e, araştırmamın teknik detaylarında karmaşanın içinden beni alıp çıkaran, can yoldaşım eşim Myzabek SHAKENOV'a , varlıklarıyla benim en büyük motivite ve mutluluk kaynağım olan, çalışırken beni sabırla bekleyen canım kızlarım Esma Gül ve Beyza Gül SHAKENOV'a sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZET	viii
ABSTRACT	x
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Amaç ve Önem	2
1.3. Problem Cümlesi / Alt Problem Cümleleri	4
1.4. Sınırlılıklar	5
1.5. Varsayımlar.....	6
1.6. Tanımlar.....	6
BÖLÜM II	8
KURAMSAL ÇERÇEVE / KAVRAMSAL ÇERÇEVE / İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	8
2.1. Çocuk Kitapları.....	8
2.1.1. Okulöncesi Döneme Özgü Kitaplar ve Edebi Türler.....	8
2.1.1.1. Oyuncak Kitap.....	8
2.1.1.2. ABC, Kavram, Etkinlik Kitapları.....	9
2.1.1.3. Resimli Öykü Kitapları	9
2.1.1.4. Şiirler	9
2.1.1.5. Bilmeceler	10
2.1.1.6. Tekerlemeler.....	10
2.1.2. Çocuk Kitaplarının Fiziksel Özellikleri.....	11
2.1.3. Çocuk Kitaplarının İçerik Özellikleri	12
2.1.3.1. Çocuk Kitaplarında Konu ve İleti	12
2.1.3.2. Çocuk Kitaplarında Olay ve Kurgu.....	13
2.1.3.3. Çocuk Kitaplarında Karakter.....	13
2.1.3.4. Çocuk Kitaplarında Dil ve Anlatım.....	14
2.1.4. Çocuk Kitaplarının Resimleme Özellikleri.....	15
2.1.5. Resimli Çocuk Kitaplarının Çocuğun Gelişimindeki Yeri ve Önemi	16
2.1.5.1. Kitapların Çocuğun Psiko-Sosyal Gelişimindeki Yeri ve Önemi	16
2.1.5.2. Kitapların Çocuğun Duygu Gelişimindeki Yeri ve Önemi	17

2.1.5.3. Kitapların Çocuğun Bilişsel ve Dil Gelişimindeki Yeri ve Önemi	18
2.2. Prososyal Davranış.....	19
2.2.1. Prososyal Davranış'ın Tanımı (Toplum Yanlısı Davranış)	19
2.2.2. Prososyal Davranışın Türleri	21
2.2.2.1. Özgeci Davranış	22
2.2.3. Prososyal Davranışlara Etki Eden Faktörler	23
2.2.3.1. Kalıtım (Genetik miras)	24
2.2.3.2. Yaş.....	24
2.2.3.3. Cinsiyet	26
2.2.3.4. Aile.....	27
2.2.3.5. Eğitim.....	29
2.2.3.6. Akran İlişkileri	31
2.2.3.7. Sosyal Beceriler.....	32
2.2.3.8. Kültür	33
2.2.3.9. Sosyal Medya	33
2.2.4. Prososyal Davranış Etkileyen Durumsal Faktörler.....	34
2.2.5. Prososyal Davranışla İlgili Teoriler	35
2.2.5.1. Evrimsel bakış ve sosyal Öğrenme Teorisi	35
2.2.5.2. Maliyet- Ödül Değerlendirmesi.....	36
2.2.5.3. Sosyal Kimlik, Gruplar ve Yardım Etme Davranışı.....	37
2.2.6. Araştırma Kapsamında Ele Alınan Prososyal Davranış Türleri	37
2.2.6.1 Empati	37
2.2.6.2. Yardım Etme	40
2.2.6.3. Koruma.....	42
2.2.6.4. Paylaşma.....	43
2.2.6.5. Olumlu İletişim Kurma	44
2.2.6.6. İş Birliği.....	48
2.3. İlgili Araştırmalar.....	48
BÖLÜM III	62
YÖNTEM	62
3.2. Evren / Örneklem / Çalışma Grubu / Katılımcılar	62
3.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları.....	63
3.4. Tasarım, Geliştirme, Uygulama Süreci	66

3.5. Verilerin Analizi.....	71
3.6. Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliği.....	73
3.7. Araştırmacının Rolü	73
BÖLÜM IV	74
BULGULAR.....	74
Şekil 1. Prososyal davranışlar ve alt boyutları	77
4.1. Resimli çocuk kitaplarında yer alan prososyal davranışların türlerine ait bulgular	78
4.2. Prososyal Davranışların, Resimli Çocuk Kitaplarındaki Karakterlerin Cinsiyetlere Göre Dağılımı	79
Şekil 2. Prososyal davranış toplamalarının cinsiyetlere göre yüzdelik dağılımı	80
Şekil 3. Cinsiyetlerin prososyal davranış türlerine göre dağılım grafiği.....	80
4.3. Prososyal Davranış Türlerinin Çocuk Kitaplarının İçerik ve Resimlerinde Nasıl Yer Aldıklarına Dair Bulguları	83
4.3.1. Empati Kurma Davranışına Ait Bulgular	83
Şekil 4. Empati kurma davranışı ve alt boyutları.....	83
4.3.2. Yardım Etme Davranışına Ait Bulgular	91
Şekil 5. Yardım etme davranışı ve alt boyutları.....	91
4.3.3. Koruma Davranışına Ait Bulgular	104
4.3.4. Paylaşma Davranışına Ait Bulgular.....	114
Şekil 7. Paylaşma davranışı ve alt boyutları	115
4.3.5. Olumlu iletişim kurma davranışına ait bulgular	123
4.3.6. İş Birliği Davranışına Ait Bulgular.....	143
Şekil 9. İş birliği davranışına ait temel ölçütler	143
BÖLÜM V	150
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	150
5.1. Tartışma	150
5.2. Sonuç ve Öneriler	152
5.2.1. Kitaplarda Prososyal içerik	152
5.2.2 Cinsiyet	153
5.2.3 Olumlu İletişim Kurma	155

5.2.4 Empati Kurma	157
5.2.5. Yardım Etme	158
5.2.6. Koruma.....	160
5.2.7. Paylaşma	161
5.2.8. İş Birliği	163
KAYNAKÇA.....	167
EK 1. Araştırmada Prososyal İçerikleri İncelenen Çocuk Kitapların Kaynakçası.....	182
EK 2.Öğrencinin akademik Özgeçmişi.....	192
EK 3. Uygulama İzinleri	192
EK 4. Etik İzin	193
EK 5. Uzman Görüşü Formu	195
EK. 6. Prososyal davranış inceleme maddelerinin kısaltılmış versiyonları	201
EK. 7. Anaokullarının Listesi ve İletişim Bilgileri	205
EK 8. Resimli Çocuk Kitapları ve Kod Numaraları	206

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>Prososyal davranışların çocuk kitaplarının metinlerinde yer alma sıklığı</i> .	78
Tablo 2. <i>Prososyal davranışların çocuk kitaplarının resimlerinde yer alma sıklığı</i>	78
Tablo 3. <i>Çocuk kitaplarının metinlerindeki karakterlerin prososyal davranış sergileme sıklıklarının cinsiyerlere göre dağılımı</i>	80
Tablo 4. <i>Çocuk kitaplarının resimlerinde karakterlerin prososyal davranış sergileme sıklıklarının cinsiyerlere göre dağılımı</i>	82
Tablo 5. <i>Çocuk kitaplarının metinlerindeki empati kurma davranışlarına ait bulgular</i>	84
Tablo 6. <i>Çocuk kitaplarının resimlerindeki empati kurma davranışlarına ait bulgular</i>	84
Tablo 7. <i>Çocuk kitaplarının metinlerindeki yardım etme davranışlarına ait bulgular</i>	92
Tablo 8. <i>Çocuk kitaplarının resimlerindeki yardım etme davranışlarına ait bulgular</i>	92
Tablo 9. <i>Çocuk kitaplarının metinlerindeki koruma davranışlarına ait bulgular</i> ...	105
Tablo 10. <i>Çocuk kitaplarının resimlerindeki koruma davranışlarına ait bulgular</i> .	106
Tablo 11. <i>Çocuk kitaplarının metinlerindeki paylaşma davranışlarına ait bulgular</i>	115
Tablo 12. <i>Çocuk kitaplarının resimlerindeki paylaşma davranışlarına ait bulgular</i>	115
Tablo 13. <i>Çocuk kitaplarının metinlerindeki olumlu iletişim kurma davranışlarına ait bulgular</i>	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Tablo 14. <i>Çocuk kitaplarının resimlerindeki olumlu iletişim kurma davranışlarına ait bulgular</i>	125
Tablo 15. <i>Çocuk kitaplarının metinlerindeki iş birliği davranışlarına ait bulgular</i>	143
Tablo 16. <i>Çocuk kitaplarının resimlerindeki iş birliği davranışlarına ait bulgular</i>	144

ŞEKİLLER LİSTESİ

<i>Şekil 1.</i> Prososyal davranışlar ve alt boyutları	77
<i>Şekil 2.</i> Prososyal davranış toplamalarının cinsiyetlere göre yüzdelik dağılımı.....	80
<i>Şekil 3.</i> Cinsiyetlerin prososyal davranış türlerine göre dağılım grafiği	80
<i>Şekil 4.</i> Empati kurma davranışı ve alt boyutları	83
<i>Şekil 5.</i> Yardım etme davranışı ve alt boyutları	91
<i>Şekil 7.</i> Paylaşma davranışı ve alt boyutları.....	115
<i>Şekil 8.</i> Olumlu iletişim kurma davranışı ve alt boyutlar	123
<i>Şekil 9.</i> İş birliği davranışına ait temel ölçütler.....	143

ÖZET

RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARININ İÇERİK VE RESİMLERİNİN PROSOSYAL DAVRANIŞLAR AÇISINDAN İNCELENMESİ

Bu araştırmada, resimli çocuk kitaplarının içerik ve resimlerinin prososyal davranışlar açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada, ayrıca, kitaplarda sergilenen prososyal davranışların cinsiyete göre nasıl bir dağılım gösterdiği incelenmiştir. Nitel araştırma yaklaşımlarından döküman inceleme yöntemi kullanılarak veriler analiz edilmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen kitaplar 2023-2024 Eğitim Öğretim Yılı'nda, İzmir İli'nin Buca İlçesi'nde bulunan resmi bağımsız anaokullarının kitaplıklarındaki kitaplardan oluşmaktadır. Araştırmada toplam 211 adet kitap kullanılmıştır. Bunlar; resmi okulöncesi kurumlarının tamamında kullanılan 365 Gün Öykü serisinden oluşan kitaplar, Ege Projesi kapsamında AB finansmanlığında tasarlanan kitaplar ve 6 bağımsız yayınevine ait olan kitaplardır. Araştırmada kullanılan 104 adet yerli ve 107 adet yabancı kitabın 44 adedinin prososyal davranış içermediği tespit edilmiştir.

Çocuk kitaplarının resim ve içeriklerinin prososyal davranışlar açısından incelendiği çalışmada 6 prososyal davranış temel alınmıştır. Bunlar; Empati Kurma (5 madde), Yardım etme (6 madde), Koruma (12 madde), Paylaşma (5 madde), Olumlu iletişim kurma(15 madde) ve İş birliği(1 madde)'dir. Araştırmacı tarafından oluşturulan 'Resimli Çocuk Kitaplarının Prososyal İçeriklerini İnceleme Formu' kullanılarak incelenen kitapların metinlerinde ve resimlerinde Olumlu iletişim kurma davranışının en fazla görülen prososyal davranış olduğu; İş birliği davranışının en az görülen prososyal davranış olduğu tespit edilmiştir. Olumlu iletişim kurma davranışına ait "Kişilerin güzel vakit geçirmelerini sağlamak için, mutluluğu için, kutlama/ parti/ ziyafet/ piknik tertipler, davette bulunur, ziyarette bulunur, sürpriz yapar, hediyeleşir." maddesinin kitapların metin ve resimlerinde en çok yer alan madde olduğu belirlenmiştir. Koruma davranışlarından "Kişilerin *hakkını savunma* " ve " *Sanat eserlerini koruma* " maddelerine ise hiç yer verilmediği görülmüştür. Çocuk kitaplarındaki prososyal davranışlar cinsiyet bazında incelendiğinde; en çok *kadın* karakterlerin prososyal davranışlar sergiledikleri, bunu takiben sırayla cinsiyet olarak belirlenemeyen *diğer* karakterlerin, ardından *erkek* karakterlerin prososyal davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Prososyal davranışların en az ise *topluluk* olarak adlandırılan karakterler tarafından yapıldığı belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında belirlenen 6 prososyal davranışın cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde, kitapların metinlerinde; Empati kurma, Koruma ve Olumlu iletişim kurma davranışlarının en çok kadın karakterler aracılığıyla verildiği; Paylaşma ve Yardım etme davranışlarının en çok diğer karakterler aracılığıyla verildiği; İş birliği davranışının ise topluluklar ve kadın karakterler aracılığıyla en çok ve eşit oranda verildiği görülmüştür. Cinsiyet özellikleri açısından kitapların resimleri incelendiğinde ise; Empati kurma, Koruma ve Olumlu iletişim kurma davranışlarının en çok kadın karakterler aracılığıyla verildiği; Paylaşma ve Yardım etme davranışlarının en çok diğer karakterler aracılığıyla verildiği; İş birliği davranışının ise en çok topluluklar aracılığıyla verildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: 1. Okulöncesi dönem, 2. Prososyal Davranış, 3. Okulöncesi Resimli Hikaye Kitapları

ABSTRACT

EXAMINATION OF THE CHILDREN'S PICTURE BOOKS CONTENTS AND PICTURES FOR THE PROSOCIAL BEHAVIOR

The purpose of this study is the examination of pictures and content of Children's pictorial books in terms of prosocial behaviors. Additionally, the study analyzes these books with respect to the gender of the characters displaying prosocial behavior. Document Analysis as a Qualitative Research Method was used to analyse the data.

The books selected for this study are from the libraries of the independent official preschools located in Buca District of Izmir Province, and that are subject for 2023-2024 academic year. Total 211 books have been studied in this research. These are books from the "365 Days Story" series used in all official preschool institutions, books designed under the EU-funded EÇE Project, and from 6 independent publishers. Among the 104 domestic and 107 foreign books examined in the study, 44 books were found not to illustrating any prosocial behavior.

In this study, six prosocial behaviors were taken as the basis in examining the illustrations and content of children's books in terms of prosocial behaviours. These are: empathy (5. item), helping (6. item), protecting (12. item), sharing (5 item), building a positive communication (15. item), and collaboration (1 item). Using the "Prosocial Behavior Analysis Form for Illustrated Children's Book" that was created by the researcher, it was found in both the texts and the illustrations that "Building the Positive Communication" was the most frequently observed prosocial behavior, while "Cooperation" was the least observed one. As one of the properties of building the positive communication is "For having/spending a good time to maintain a self-happiness; "celebrating/ partying/ feasting/ going to picnic/ thanks giving/ giving a visit to someone/ inviting/ suprising" was determined to be the most frequently mentioned building a positive communication behavior in the books. On the other hand, the items such as "defending individuals rights" and "protecting artworks" which are accepted as protection behaviors were not mentioned at all. When examining prosocial behaviors in children's books based on gender, it was found that female characters displayed the most prosocial behaviors, followed by characters of unspecified gender, and then male characters. Prosocial behaviors were least exhibited by characters classified as groups.

When, the 6 prosocial behavior that was determined as scope of the research, examined in terms of gender, in the context of the books “empathy”, “protecting”, and “building positive communication” are given mostly through female gender; “sharing” and “helping” are given mostly through the unspecified gender; “collaboration” behavior is mainly given through groups and female characters mostly and as observed in equal amount. When, the pictures in the books are analysed in terms of gender; “empathy”, “protecting” and “building a positive communication” are given through female characters, while “sharing” and “helping” are mostly expressed through other characters; and “collaboration” mainly provided through the group characters.

Keywords: 1. Preschool period, 2, Prosocial behavior 3, Preschool Picture Story Books

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Temel bilgi ve becerilerin kazanılması, toplumsal ve ahlaki değerlerin çocuklara aktarılması açısından okulöncesi eğitimin önemi büyüktür. Evde anne babasıyla başlayan eğitim okulöncesi kurumlarının desteğiyle zenginleşir. Çocuk anaokulunda işbirliği geliştirir, yaşıtlarıyla ilişkiye girerek birlikte yaşamayı, paylaşmayı, kendi hakkını korurken başkalarının özgürlüğünü zedelememeyi öğrenir (Yavuzer, 2002, s.152).

Prososyal davranışlar çocuğun doğumundan itibaren gözlenir ve bir iki yaşları arasında yaygın hale gelir. İlk olarak basit bir gülümseme ve seslerle çocuk uyanan davranışlara tepki verirken, daha sonraki dönemlerde elindeki nesneyi paylaşma isteği duyar. (Bıçakçı ve Altıntaş, 2017). Prososyal davranış ile dışarıdan bir ödül beklemeksizin başkasına yarar sağlamaya çalışılır. Kişisel ve sosyal anlamda iyileştirici özelliğe sahip olan prososyal davranışlar, bireyin sosyal ilişkiler kurmasını ve bu ilişkileri sağlıklı bir şekilde sürdürmesini sağlar. Prososyal davranışlar paylaşma, rahatlatıcı olma, yardım etme, affetme, bağış yapma, işbirliği yapma, koruma, empati kurma gibi, geniş bir yelpazeden oluşmaktadır (Bıçakçı ve Altıntaş, 2017). Çocuklar, ilk olarak ailede görmeye başladıkları bu prososyal davranışlarını örneklerini, okula başlamalarıyla birlikte, okul ortamında da gözlemlemeye devam ederler. Aynı zamanda çocuk hikayeleriyle de görsel ve yazılı olarak bu örneklerle şahit olurlar (Somer, 2015). Çocuk kitapları, bu bağlamda; hem okuyucuya (anne, baba, öğretmen) hem dinleyiciye farklı bakış açısı sağlayarak, çocuğun ve çocuğun eğitiminden sorumlu olan kişilerin farkındalığını artırır. (Gönen, vd. 2016, s.73). Davranışlarına doğdukları ilk günlerden itibaren başkalarını gözleyerek yön veren çocuklar, prososyal davranışları da bu şekilde yön verip gerçekleştirirler. Prososyal davranışları kazandırma sürecinde, istenilen davranışın ne olduğunun yanısıra çocuklara bu davranışları nasıl gösterebileceklerini kitaplar vasıtasıyla aktarmak anne, baba ve öğretmenler için de büyük kolaylık sağlar. Kitaplardaki bu prososyal içerikler; çocukla olumlu iletişim kurmak isteyen, onun duygusal ve sosyal gelişimine katkıda bulunmak isteyen anne, baba ve öğretmenlere de ışık tutar nitelikte olmalıdır.

Okul öncesi dönemde, bilişsel, duyuşsal ve sosyal gelişimi yaşla birlikte hızla ilerleyen çocuk, başlarda prososyal davranışları öğretmen takdiri, arkadaş edinme, maddi

ödül vb. gibi motivasyonlarla (Eisenberg, Guthrie, Murphy, Shepard, Cumburland ve Carlo, 1999) yapabilirken zamanla bu davranışların yerini özgecilik davranışlarına devretmesi beklenilir. Çocuklar, diğer davranışları oluştururken olduğu gibi prososyal davranışları oluştururken de çevresinden, ailesinden, okuldan etkilenir. Kitaplar ise çocuklara, istenilen davranışların ortaya çıkması için varolan bu gerçek çevreye alternatif, yapılandırılmış bir çevre sunarlar (Uzmen ve Maden, 2002). Prososyal davranış örnekleriyle donatılmış kitaplar, ana baba ve öğretmenler tarafından çocuklara prososyosyal davranışları eğitici uyaranlar olarak kullanılabilir (Uzmen, Maden; 2002).

Tüm gelişim alanlarının desteklemesinde ve beceri kazandırılmasında önemli bir yere sahip olan çocuk edebiyatı, prososyal davranışların fark edilmesini sağlama ve kazandırmada da etkili araçlardan biridir. Buna rağmen, Okul öncesi öğretmenleri prososyal davranışları hangi kitapların daha açık ve anlaşılır şekilde aktarıldığı ya da hangi kitaplarda olduğu ile ilgili ön bilgi edinmede zorluk çekeabilmekte ve sınıf kitaplıklarını oluştururken, prososyal davranış açısından zengin içerikli kaynak bulmakta zorlanabilmektedirler. Yurtiçi ve yurtdışında yapılan çalışmalar genel olarak prososyal davranışların kitaplarla geliştirilip geliştirilmediğine ya da ne ölçüde geliştirdiğine dairdir (Trepanier ve Romatowski; Retnowati, Salim ve Saleh, 2018; Uzmen ve Maden 2002; Ai, Li , 2023). Alan yazında okul öncesi çocuk edebiyatının prososyal davranış açısından niteliğini inceleyen çok az çalışmanın olduğunu görülmektedir (Somer, 2015; Akar, Yılmaz, Mercan ve Yükselen 2021).

Yukarıda ifade edilmeye çalışılanlar doğrultusunda, bu çalışmada çocuk kitaplarının prososyal içeriklerinin nasıl olduğu ve bu içeriklerin kitaplarda nasıl aktarıldığı sorularını cevaplamak amaçlanarak okul öncesi kurumlarında yaygın bir şekilde yer alan çocuk kitapları incelenmiştir. Bu çalışmadan elde edilen bulguların, okul öncesi dönemde prososyal davranış kazanma ve çocuk edebiyatı ile ilişkili olarak okul öncesi eğitimi alan yazına katkı sağlaması ve de çocuğun eğitiminden sorumlu tüm taraflara ve araştırmacılara kaynaklık etmesi amaçlanmıştır.

1.2. Amaç ve Önem

Okulöncesi dönem prososyal davranışların kazandırılmasında önemli bir zaman dilimidir (Eisenberg, Mussen, 2003). Bu davranışların başlıcaları yardımlaşma, paylaşma, koruma iş birliği, olumlu iletişim becerileri ve empatik becerilerdir. Anne ve babalar, öğretmenler bu becerileri, sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimin hız kazandığı bu dönemde

çocuğa aktarmanın öneminin farkında olmalıdırlar. Prososyal davranışları içeren kitapları çocuklarına okuyarak karşılaştacakları problemleri doğru şekilde çözmeyi, iletişimde nezaket ifadelerini kullanmayı, paylaşmanın gerekliliğini ve işbirliği içerisinde hareket etmeyi, çevreye karşı duyarlı olmayı çocuklara öğretebilir, çocuğun bu durumları içselleştirmesine katkı sağlayabilirler(Kütük, 2019; Güzelyurt, Özkan 2019; Uzman, 2002; Çetin, 2021).

Son yıllarda önemi tekrar gündeme gelen prososyal davranışlar, farklı deyişleri ile; toplum yanlısı davranış, olumlu sosyal davranış, özgeci davranış, diğergamlık (Düzgüner S., 2019; Aktaş ve Kındap-Tepe, 2020; Hogg ve Vaughan Graham M., 2021) yenilenen, 2024 Okul Öncesi Eğitim Programında da geniş yer bulmuştur. Şöyle ki;

‘12.Okul öncesi eğitim çocukların sevgi, saygı, iş birliği, sorumluluk, müsamaha, yardımlaşma, dayanışma, adalet ve paylaşma gibi duygu ve davranışlarını geliştirmelidir.’ (s.4) maddesine adalet ve müsamaha kavramları eklenmiştir.

‘14. Çocukların kendilerinin ve başkalarının duygularını farketmeleri desteklenmeli, empatik beceri geliştirmeleri ve kişiler arası sorunları yapıcı bir şekilde çözmelerine olanak sağlanmalıdır.’(s.4) maddesi ile empati kavramına yer verilmiştir.

‘16. Çocukların bağımsız davranışlar geliştirmeleri desteklenmeli; yardıma gereksinim duyduklarında yetişkin desteği, rehberliği ve güven verici yakınlığı sağlanmalı, çocukların başkalarına yardım edebileceği fırsatlar oluşturulmalıdır.’ (OÖEP 2024, s.4) maddesinde çocukların yardım alma ve yardım etme taleplerinin desteklenmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Çocukların duygusal gelişimlerinin ve sosyalleşmeye dair bilgi, becerilerinin, şekillenmeye başladığı okulöncesi dönemde kitaplarla tanışmaya başlamaları, günlük yaşantı ve iletişim örneklerine de ulaşmalarını sağlar (Somer, 2015). Kitaplarda işlenen yaşam örnekleriyle çocuğun insan ilişkilerine dair farkındalığı artar. Kitapların resim ve içeriklerinin doğru iletişimin vazgeçilmez öğelerini barındıran olumlu sosyal davranış örnekleriyle verilmesinin önemli bu bağlamda yadsınamaz. Araştırma, prososyal davranış örneklerinin kitaplarda ne şekilde aktarıldığı tespit edilerek eğitimcilere, anne babalara, öğrencilere katkı sağlaması yönüyle önemli ve gereklidir. Çünkü kitaplar önemli bir öğretim aracıdır. Kitaplardaki resimler hayal gücünü artırır. İyi kitaplar çocuğu somut düşünme biçiminden soyut düşünme biçimine doğru götüren bir araçtır. Soyut sözlerin resimlenmiş olarak algılanması kavramların yerleşmesine yardım eder. Ayrıca birlikte okunan ve tartışılan kitap çocukla anababayı birbirine yaklaştırır. (Yörükoğlu, 1997) Kitaplar yaşam

deneyimlerini arttırarak dil gelişimini desteklediği gibi çocuğun kendini tanımasına, kendisini bulmasına olanak sağlar. Toplumsallaşmasına yardımcı olur, sanat ve kültürel deneyimler kazandırarak sevinç, neşe ve keyif verir. Bununla beraber gelenek ve göreneklerin aktarılmasında hem çocuk hem yetişkinler için kolaylaştırıcı bir kanal görevini üstlenir. (Alpay,1987).

Bu araştırma kapsamında MEB'e bağlı okul öncesi kurumlarında yaygın olarak bulunabilecek 211 çocuk kitabı prososyal içerik kapsamında incelenmiştir. Okulöncesi öğretmenlerin prososyal içerikli kitapları ayırt edebilmeleri, bunları öğrencileriyle ders esnasında paylaşarak duygusal ve sosyal becerilerine katkı sağlamaları noktasında, çocuğun eğitiminden sorumlu tüm bireylere kaynak oluşturması ve ilgili çalışmalara örnek teşkil etmesi nedeniyle alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.3. Problem Cümlesi / Alt Problem Cümleleri

Okulöncesi 4-6 yaş resimli çocuk kitaplarının içerik ve resimleride prososyal davranışlara yer verilmekte midir?

1.3.1. Alt Problem Cümleleri

1) Okulöncesi çocuk kitaplarının metinlerinde ve resimlerinde prososyal davranışlar;

- ne sıklıkla yer almaktadır?
- cinsiyetlere göre nasıl bir dağılım göstermektedir?

2) Okulöncesi çocuk kitaplarının metinlerinde ve resimlerinde empati kurma davranışı;

- ne sıklıkta yer almaktadır?
- nasıl ifade edilmektedir?

3) Okulöncesi çocuk kitaplarının metinlerinde ve resimlerinde yardım etme davranışı;

- ne sıklıkta yer almaktadır?
- nasıl ifade edilmektedir?

4) Okulöncesi çocuk kitaplarının metinlerinde ve resimlerinde koruma davranışı

- ne sıklıkta yer almaktadır?
- nasıl ifade edilmektedir?

5) Okulöncesi çocuk kitaplarının metinlerinde ve resimlerinde paylaşma davranışı

- ne sıklıkta yer almaktadır?
- nasıl ifade edilmektedir?

6) Okulöncesi çocuk kitaplarının metinlerinde ve resimlerinde olumlu iletişim kurma davranışı

- ne sıklıkta yer almaktadır?
- nasıl ifade edilmektedir?

7) Okulöncesi çocuk kitaplarının metinlerinde ve resimlerinde iş birliği davranışı

- ne sıklıkta yer almaktadır?
- nasıl ifade edilmektedir?

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1. Okulöncesi 3-6 yaş grubu resimli çocuk kitaplarında incelenen prososyal davranışlar araştırmacı tarafından belirlenen prososyal davranış türleri; Empati kurma, Koruma, Yardım etme, Paylaşma, Olumlu iletişim kurma ve İş birliği ile sınırlıdır.
2. Kitaplarda özgecilik tanımı ile uyuşmayan, çıkar amacı açıkça belirtilen yardım davranışları araştırmanın dışında tutulmuştur.
3. Araştırma 2023 – 2024 Eğitim Öğretim yılında İzmir’in Buca İlçesinde bulunan Buca İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü’nün sitesinde ismi belirtilen 4 resmi bağımsız anaokulunun kitaplıklarında yer alan bağımsız 6 yayınevine ait resimli çocuk kitapları, 365 Gün Öykü (MEB) serisi kitapları ve EÇE(Erken Çocukluk Eğitimi) kitapları ile sınırlıdır.
4. Resimli hikaye kitapları belirlenirken; içinde birden fazla hikaye bulunduran kitaplar, resimsiz hikaye kitapları, A-B-C kavram kitapları (Tek bir kelimeyle ya da yalnızca

resimlerle nesne veya kavram öğretimi yapılan kitaplar), çizgi film özetlerinden oluşturulmuş hikaye kitapları araştırmanın dışında tutulmuştur.

5. Araştırmada yararlanılacak olan MEB 2024 OÖEP, Sosyal Duygusal Gelişim ve Değerler ile ilgili kazanım, gösterge ve açıklamalar, kitap incelemeye uygun olanları ile sınırlandırılmıştır.

6. Araştırmada klasikleşmiş; farklı çevirmenlerce farklı şekillerde anlatılmış , farklı illüstratör tarafından resimlendirilmiş, bir çok yayınevi tarafından bir çok versiyonu yayımlanan Grimm Kardeşler’ in masalları(Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler, Rapunzel, Parmak Çocuk, Kurbağa Prens, vb.), Andersen Masalları (Kurşun Asker, Kibritçi Kız, Prenses ile Bezelye vb.) araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Çünkü resmi anaokullarında bu kitapların yazar ve yayınevlerinde bir birlik bulunmamaktadır. Burada aynı kitapların farklı anlatım tarzlarının araştırmada incelenecek davranışlar açısından farklı sonuçlar doğurması engellenmek istenmiş, araştırma yayınevi ve yazarı net olarak belirlenen kitaplar ile sınırlandırılmıştır.

1.5. Varsayımlar

1. Araştırmada belirlenen resimli çocuk kitaplarının prososyal davranış türlerini barındırmaları açısından evreni temsil ettikleri varsayılmaktadır.

2. Araştırmacı tarafından oluşturulan “Resimli Çocuk Kitaplarının Prososyal İçeriklerini İnceleme Formu ”nun kitaplardaki prososyal davranış türlerini araştırmak için yeterli olduğu varsayılmaktadır.

1.6. Tanımlar

1.6.1. Okul Öncesi Dönem: Çocuğun doğduğu günden temel eğitime başladığı güne kadar geçen 0-6 yaş arasındaki dönemi kapsayan ve çocukların daha sonraki yaşamlarında çok önemli bir yeri olan; bedensel, psikomotor, sosyal- duygusal, zihinsel ve dil gelişimlerini büyük ölçüde tamamladığı, bu doğrultuda kişiliğin şekillendiği *erken çocukluk çağı* diye de adlandırılan dönemdir (Aral, Kandır, Yaşar, 2001, s. 13).

1.6.2. Okul Öncesi Eğitim: Okul Öncesi Eğitimi, doğumdan, zorunlu eğitim yaşına kadar, çocukların gelişim özellikleri, bireysel farklılıkları ve yetenekleri göz önüne alınarak, çocukların sağlıklı bir biçimde fiziksel, duygusal, dil, sosyal ve zihinsel yönden gelişimlerini sağlayıcı, olumlu kişilik temellerinin atıldığı, yaratıcı yönlerinin ortaya çıkarıldığı,

çocukların kendilerine güven duymalarının sağlandığı, ebeveyn ve eğitimcilerin etkin olduğu sistemli bir eğitimidir (MEB Resmi Sitesi, Erişim: 2023).

1.6.3. Edebiyat: Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı (TDK, Erişim: 2024).

1.6.4. Çocuk Edebiyatı: Çocuğun gelişimsel özelliklerini gözden yitirmeden ve edebiyat niteliklerinden ödün vermeyen çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği ilkelerinden hareket ederek konularının onun doğal ve güncel çevresinden seçen ve çocuğun kendi dünyasına çok açılı bir anlayışla bakabilmesini sağlayan ona bilinçli bir okuma alışkanlığı kazandırmayı öngören edebiyat ürünleridir (Sever, 2013).

1.6.5. Prososyal Davranış: Olumlu sosyal sonuçları olan ve bir başkasının fiziksel ya da psikolojik iyiliğine katkıda bulunan davranışlardır (Wispe, 1972, akt: Hogg ve Vaughan, 2014, s.496).

“Prosocial behavior” kavramı Türkçeye; özgeci, diğergam, toplum yanlısı davranış, prososyal davranış olarak, bazen de içiçe bazen birbirlerinden ayrılan yönleriyle farklı tanımlarla geçmiştir. Litaratürde araştırmacılar, *özgeci* bir başka ifadeyle *özgecil* davranışı kimi zaman prososyal davranışın bir alt basamağı olarak kullanmış, kimi zaman da özgecil davranışı prososyal davranış ile aynı anlamda kullanmışlardır. Prososyal davranışın araştırmacılar tarafından yapılan farklı tanımlamalarına ilgili bölümde ayrıntı biçimde değinilecektir.

Açıklamada da belirtildiği üzere TDK sözlüğünde *Özgeci Davranış: Kişisel yarar gözetmeksizin başkasına yararlı olmaya çalışan (kimse); özgecil, diğerkâm.* olarak tanımlanır (TDK, www.tdk.gov.tr erişim: 2024).

Türk Dil Kurumu’nun Eğitim Terimleri Sözlüğü ise kavramı şu şekilde açıklamıştır:

1. Çıkar gözetmeksizin başkalarının iyiliği için özveride bulunmayı bir ilke olarak benimseyen ahlak tutum ve görüşü.
2. Her kişinin asıl yükümlülüğünün, kendisini başkalarına, topluma adanmak olduğu düşüncesine dayanan ve A. Comte ile Spencer’in temelini attıkları ahlak görüşü.(Düzgüner, 2019)’dür.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE / KAVRAMSAL ÇERÇEVE / İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Çocuk Kitapları

2.1.1. Okulöncesi Döneme Özgü Kitaplar ve Edebi Türler

Çocuğun değişik gelişim dönemlerine ve yaşına yönelik okul öncesi kitapları; oyuncak kitap(bez kitap, banyo kitabı), A-B-C, kavram, etkinlik kitapları, resimli öykü kitapları, şiirler, bilmeceler, tekerlemeler gibi çeşitli türlere ayrılırlar.

2.1.1.1. Oyuncak Kitap

Yarı kitap yarı oyuncak görünümünde olan, kitap gibi sayfaları çevrilen fakat oyuncak özelliklerine sahip yayın türüdür. Örneğin, tren, kedi, telefon biçiminde olabilen; kapağında delikler bulunan, sayfalarında pencereler açılan, kalın karton sayfalı bu kitapların fiziksel yapıları oyuncakları andırır. Bunlardan birini eline alan çocuk sayfaları çevirmeye çalışırken el ve parmak kaslarının gelişimi (küçük motor) gerçekleşir.

Oyuncak kitapların bazılarında yer yer tüy gibi, kumaş gibi değişik dokular da bulunur. Çocuk dokusu farklı yüzeyler elledikçe, dokunma duyusu gelişir. Kitapların bazılarında ise ses çıkaran butonlar vardır. Kitaplar hayvan veya taşıt sesleriyle çocuğun ilgisini kendisine çeker.

Diğer bir oyuncak kitap çeşidi ise banyo kitabıdır. Küçük çocukları yıkanırken oyalamak, kısa sürede sıkılmalarını önlemek, banyoda sakın durmalarını sağlamak için ellerine suda oynayabilecekleri, sayfaları suya dayanıklı muşamba benzeri malzemeden yapılmış olan özel kitaplardır. Bu tür oyuncak kitaplarla buluşturulan çocuğun kitap alışkanlığı kazanmaya başlamasının yanı sıra görme, duyma, dokunma duyuları da beslenir (Ural, 2013).

2.1.1.2. ABC, Kavram, Etkinlik Kitapları

Çevresindeki nesne ve kişileri tanımaya başlayan çocuk, bunların resimlerini içeren kitaplardan hoşlanmaya başlar. Parlak renkli, kalın çizgilerle sınırlandırılmış resimlerinde ev ortamındaki eşyaları, kişileri ve ağaç, çiçek, hayvan gibi doğal çevre öğelerini tanıtan, metin olarak yalnızca bunların isimlerinin yazılı olduğu ya da tamamen yazısız olan bu kitaplara A-B-C kitabı denir.

2-4 yaş grubundaki çocuklar için hazırlanan özel kavram kitapları ile çocuk renkleri, şekilleri, sayıları, mevsimleri, uzaklık ve zaman gibi kavramları öğrenir. Sıralama, eşleştirme gibi beceriler kazanır. Gene bu yaşlar için olan renkli resimli etkinlik kitaplarına basit ve eğlenceli bir biçimde katkıda bulunur. Bu da çocuğa başarabilme duygusunu tattırır (Ural, 2013).

2.1.1.3. Resimli Öykü Kitapları

Resimli çocuk kitapları, çocukların zevk alabileceği, eğlenirken öğrenebileceği ve onlara hayal dünyasının kapılarını aralayabilmeyi başaracak resimlerden ve metinlerden oluşan kitaplardır. Bu tür kitapların amacı, çocukların duygu ve düşünce evrenini genişletirken, onların dış dünyayla iletişim kurabildiği bir araç olmak ve çocuklara çizgi ve dilin olanaklarıyla yaşamı ve insanı tanıtmaya çalışmaktır. (Bassa, 2013)

2.1.1.4. Şiirler

Çocuk, daha çok küçük yaşlarda kendisine anlatılan masal, ninni ve tekerleme gibi edebi unsurlarla sözlü gelenek çerçevesinde tanışır. Bu edebi ürünlerin taşıdığı estetik zevk ile ölçü, kafiye, redif ve tekrarlar gibi ahenk unsurlarının oluşturduğu müzikalite sayesinde çocuk, konuşmaya başlarken şiir cümlesinin yapısına uygun bir yol tutar. Kafiyeyle olan ve ses özelliği bakımından birbirine çok benzeyen kelimeler kullanır. (Oğuzkan, 2011; akt: Tanju, 2013, s.137)

Çocuk her yaşta şiirden hoşlanır. Okuma öncesi dönemde kendisine okunan uygun şiirleri dinlemekten ve daha ileri yaşlarda da anlamını kavramasa bile ses değeri üstün, basit

mısra ve beyitleri ezbere söylemekten zevk duyar. Şiir dinleme ve okuma alışkanlığı kazanan çocuk, çok erken yaşta ulusal ve evrensel kültürün edebi ve estetik değerlerinden önemli bir bölümü tanıma imkanı bulur. Masal çağındaki çocuklara yönelik hazırlanan şiirler, semboller, hayaller olağanüstü öğelerle süslü olmalı ve çocuğun hayal dünyasını zenginleştirecek bir anlatım tercih edilmelidir. (Demirel ve ark. 2011, akt: Tanju, 2013, s.137)

Anaokulu çağındaki çocuklar ile ilköğretim birinci kademeye devam eden çocuklar genellikle daha çok güldürücü(mizahi) ve betimsel(tasviri) şiirlerden hoşlanırlar. Güldürücü şiirlerde sözcük oyunlarına ve tekerlemelere yer verildiği gibi, gülünç olaylar, komik kişi ve varlıklar anlatılır. Betimsel şiirlerde ise, çoğunlukla kuşlar, ağaçlar, çiçekler ile bilinen evcil hayvanlar ve doğa olayları ele alınır. Bunların yanında çocuklar cansız varlıkları betimleyen, canlandırıp konuşturan şiirlerden de hoşlanırlar. Çocuklar, değişik türdeki şiirlerin yardımıyla kişisel yaşantılarını, gözlemlerini, duygularını zenginleştirirler. (Demirel ve ark. 2011; Şimşek, 2004, akt: Tanju, 2013)

2.1.1.5. Bilmeceler

Çocuklar için sözcüklerle öğretilmiş bir oyun aracı olan bilmeceler, onların düş ve düşünce gücüne seslenen kurmaca bir dünya sunar. Şiirsel bir anlatımla çocukları dille kurgulanmış bir zeka oyununa davet eder, tüm bildiklerini sınamaya olaylar ve olgular ile kavramlar arasında anlamsal ilgiler kurmaya yönelir. İkilemeleri, deyişimleri kullanarak anadilinin söz varlığını yansıtmadaki işlevini somutlaştırır. Çocuklar bilmecelerle üç yaşından sonra ilgilenmeye başlarlar. Bir bilmecenin ne ile ilgili olduğunu bulmaya çalışmak, çocukları düşündürür, varlıkların niteliklerini kavramalarını sağlar. Okuma isteği uyandıran çocukları okumaya teşvik eden bilmeceler, çocukları öğretimin ileriki basamaklarında karşılaşacakları yazınsal nitelikli metinleri okuma ve anlamaya hazırlar(Tanju, 2013).

2.1.1.6. Tekerlemeler

Tekerleme, kimi sözcüklerin ya da seslerin yinelenmesi ve ölçü, uyak gibi öğelere bağlı kalınması yoluyla oluşturulan anlamlı veya anlamsız, belirli bir konusu olamayan söz

dizelerine verilen addır (Erdal ve ark., 2007).

Çoğunlukla, masalların başında bulunan "Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde." gibi uyaklı giriş veya ara sözlerdir.(TDK, erişim: 2023)

İçlerindeki tekrarlarla, kolaylıkla ezberlemeyi ve akılda tutmayı sağlarlar. Tekerlemelerin kısalığı çabuk öğrenilmesini kolaylaştırır. Tekerlemeler, duygu, düşünce ve hayaller; tezat, mübalağa, şaşırtma, tuhafılık ve güldürmeye dayalı birtakım söz kalıpları içinde ardarda sıralanıp yuvarlanır. Tekerlemelere; karmaşık düşünceler, beklenmedik hayal oyunları, basit ve ilkel söyleyiş biçimleri ve mantık dışı uyaklı ses oyunları barındıran yapısıyla çocuk oyunu ve masallarında sıkça başvurulur. (Tanju, 2013)

2.1.2. Çocuk Kitaplarının Fiziksel Özellikleri

2.1.2.1. Biçim ve Boyut: Kitap hem çocuğun hem de okuyanın tutabileceği büyüklükte tasarlanabilir. Farklı biçimlerde (farklı geometrik şekillerde, hayvan veya nesne biçiminde vb.) de olabilir.

2.1.2.2. Kağıt ve Kapak: Çocuk kitabı basımında yazıların ve resimlerin arka sayfaya geçmeyeceği ve çocuklar tarafından kolayca yırtılamayacak kağıtlar kullanılmalıdır. Işığı göze yansıtacağından, çocuğun resmi ve yazıyı iyi görmesini ve algılamasını engelleyeceğinden parlak kuşe kağıtlar kullanılmamalıdır.

2.1.2.3. Yazı Boyutu: Okulöncesi yaşlardaki çocuklara harf büyüklüğü 18-22 veya 14-16 punto, okumaya başlayan çocuklara ise 16-18 punto ile yazılmış kitaplar önerilmelidir. Yazı biçiminde ise olabildiğince süssüz sade harfler tercih edilmelidir.

2.1.2.4. Cilt: Çocuk, kitabı defalarca eller, sayfalarını çevirir, çekiştirir. Kitaplar, çocuğun yıpratma davranışlarına dayanabilecek sağlamlıkta ve iplik dikişli ciltlenmelidir (Ural, 2013).

2.1.3. Çocuk Kitaplarının İçerik Özellikleri

2.1.3.1. Çocuk Kitaplarında Konu ve İleti

Yaşamda karşılaştığımız birçok şey çocuk kitaplarına konu olabilir. Örneğin; hayvan sevgisi, aile ilişkileri, çevre koruma, kıskançlık, mevsimler, meslekler gibi duygu kavram ya da eylemler, resimli kitaplarda ele alınabilir. Bu yaklaşım ve anlatım her şeyden önce, çocuğun gelişim düzeyine uygun olmalıdır.(Ural, 2013, s.43)

Yazarın belli bir konuda okura söylemek istediği o kitabın iletidir. Konusu yağmur olan bir kitapta yazar; olumsuz bir yaklaşımla, yağmurlu günlerin çok sıkıcı olduğunu söyleyebileceği gibi yağmurlu bir günün de çok güzel yönleri olduğunu anlatabilir. Bu seçim yazara aittir, yazarın o konu ile ilgili görüşü ve düşüncesidir. (Ural, S, 2013, s.43)

Çocuklar için yararlı kitap ve dergileri seçmek, zararlı yayınlardan onları esirgemek öncelikle anne babayı daha sonra eğitimcileri hatta toplumu düşündüren önemli bir sorun durumuna gelmiştir. Çocuğun okumayı sevmesi, kitap ve dergi okuma alışkanlığı edinmesi, yararlı ve zararlı olanlar arasında ayırım yapabilmesi; kitapların çekiciliğine, içerdikleri konuların çocuklar üzerindeki etkisine bağlı görülmektedir. Buna göre eğitici öğretici ve yararlı çocuk kitaplarında, dergilerinde konular şu şekilde olmalıdır(Köknel, 1981) ;

“- Çocuk anlatılan hikayelerde konu ve kahramanlarla kendi arasında benzerlik bulabilmeli, özdeşleşme yapabilmeli,

- Konu açık ve kısa cümlelerle anlatılmalı,

- Konular, çocuğun yaşına uygun, eğitim öğretimine uygun seçilmeli, 5-6 yaş çocuklar için bunlar kendisini ve çevresini tanıtan resimli yayınlar olmalı,

- Seçilen konular ilgi çekici ve hareketli olmalı,

- Öğretme, eğitme ve düşündürme öğüt gibi olmamalı, konunun akışı içerisinde kendiliğinden ortaya çıkmalı,

- Hikaye kahramanların insan üstü bir çok güçlerinin olduğu izlenimini vermemeli,

- Çocuğun düşünce düzeyini geliştirici konular işlenirken hikaye, baştan sonuna kadar gerçek dışı, düş ürünü olay ve kişilerden oluşmamalı,

- Saldırganlığa, korku ve dehşete yer veren kahraman ve olaylar övülmemeli,

- Konular, kendinden olmayanı ötekileştirici, önyargıya sebebiyet verici değerlendirmelerden uzak işlenmeli,

- Hikayelerdeki konular, insanlar arasında, sevgiye, barışa, özgür düşünceye, dayanışmaya katkıda bulunacak biçimde işlenmelidir.”

Okuma eksikliği, iletişim ve etkileşimi de kısıtlamakta, türlü konuların çok sınırlı kalıplar biçiminde yorumlanmasına yol açmaktadır. Okumak insanlar arası ilişkiye renk ve güzellik katar. İnsanlara ve olaylara değişik açılardan bakılır, düşünceler yaratıcı nitelik kazanabilir. İnsanlar okudukları konuları karşılıklı okuyup tartışarak günlük yaşamlarına olumlu katkılarda bulunabilirler.(Köknel, 1981)

2.1.3.2. Çocuk Kitaplarında Olay ve Kurgu

Resimli kitap için yazacağı konuya karar veren yazar bu konuyu başı sonu olan bir olaylar zinciri içinde aktaracaktır. Bu olaylar zinciri, öykünün kurgusudur.

Öykünün kuruluş biçimi, onu meydana getiren parçaların birleştirilmesi olarak tanımlayabileceğimiz kurguyu oluşturan olaylar zinciri, bir sorunla başlar. Bu sorun, kurgunun motorudur. Nasıl ki bir araç, motorunun çalışmasıyla hareket ederse, kurgu da belli bir sorunun ortaya çıkmasıyla hareketlenir ve olaylar, bu sorunun çözümüne ulaşacak şekilde birbirini izleyerek yol alır. Bir sorunla başlayan olaylar dizisi mantıklı bir sonuca ulaşmak, çözüme varmak zorundadır. Yetişkinler için, hatta daha ileri yaştaki çocuklar için olan kitaplar tam bir çözüme ulaşmadan kalabilir; ama küçük yaştakiler için hazırlanan resimli öykü kitaplarında çözüm mutlaka olmalıdır. Olaylar zincirinin başlangıçtaki sorunun çözümüyle tamamlanması, aynı zamanda çocuk için bir mantık dersidir (Ural, 2013).

2.1.3.3. Çocuk Kitaplarında Karakter

Çocuklar için seçilen kitaplar; çocukların kitabın karakterleriyle kendilerini özdeşleştirmeleri, olumlu rolleri benimseyip hayatlarına geçirmeleri açısından önemlidir. Çocuklar, kitaplarında kendi yaşlıtlarının başlarından geçen olayları dinlemekten, seyretmekten de çok zevk alırlar. Kahramanların çocuk olduğu kitaplarda resimlemelerin renkli ve sevimli olması, ayrıca fazla detaylı olmayan çizgilerle oluşturulması gerekir. Resimler, onların yaşlarına göre dünyayı algılayış biçimlerine uygun, dönemlerine özgü ayrıntılar taşımalıdır. Bu tip eserleri çocuklar ilgi ile izleyip okuyacaklardır. Karakterler,

düşünce, duygu ve eylemleriyle, sorunlara karşı geliştirdiği çözümlerle çocuğun çevresiyle olan ilişkilerini düzenlemede, tepkilerini bilinçlendirmede etkili bir özdeşleşme ögesi olur. Çünkü çocuk öyküdeki karakterle kendini ve dünyayı tanır. Resimlerle desteklenen bu tür öyküler, çocuğun çizilen karakterleri yazılanla birlikte düşünmesini ve algılamasını kolaylaştırır (Mardi, 2006). Çocuk kitaplarındaki kahramanlar, çocuğun kitapla etkileşim içine girdiği ilk andan itibaren bir “kahraman” olmaktan çıkar ve çocuğun kendisiyle özdeşleştiği bir “arkadaş” olur; böylece çocuğun güven duygusu gelişir. Özdeşleşilen bu “arkadaş” kimi zaman bir hayvan, bir bitki, bir makine, kimi zaman ise bir insandır.

Okulöncesi döneminde bulunan çocuklar, çevrelerinde gördüğü, duyduğu, bildiği ve yakından tanıdığı canlıları veya nesneleri kitaplarda görmekten hoşlanırlar. Olay ve karakterlerdeki bütünlük, eserin inandırıcılığı, çocuğun kahramanla özdeşleşmesi açısından önemlidir (Zivtçi, 2005). Böylece kitaplarda yer alan gerçek yaşama uygun ve uygulanabilir olumlu davranışlar çocuklar tarafından örnek alınabilmektedir.

Çocuk kitaplarının olumlu davranış kazandırmasındaki önemi bilinmekle birlikte, yetişkinlerin çocuk kitabı seçiminde, içeriği yeterince önemsememesi, çocukları seviyesi uygun olmayan, yanlış davranış örnekleriyle kuşatılmış kitaplarla karşı karşıya bırakılmaktadır. Özellikle öğretmenler ve anne - babalar, kullanacakları kitapların içerikleri hakkında bilgi sahibi olmalıdırlar. Örneğin masallarda zaman ve mekanlardan kopuş görülebilmektedir. Çocuklar ise değişik çağ ve uygarlıklar arasına çok seyrek akıl erdirebilirler. Masallardaki sihir ve büyü ise bu konuda kendilerinin aydınlatılması gereken kavramlardır. Bunların gerisindeki hayal ve kuruntular üzerinde çocuklarla konuşulmalı, masal ve gerçek arasındaki ilişkiler çocuğa uzun uzun açıklanmalıdır. Çocuklar masal içeriğine gereği gibi akıl erdiremeyip yanlış genellemelerde bulunabilirler. (Adler, 1998)

2.1.3.4. Çocuk Kitaplarında Dil ve Anlatım

Okulöncesi dönemdeki çocuklar için yazılan kitapların dil ve anlatım özellikleri:

- Dil, çocuğun gelişim düzeyine uygun olmalı, olaylar onun anlayabileceği sözcüklerle anlatılmalıdır.
- Sözcükler, çocukların günlük konuşmada sıkça işittikleri sözcüklerden seçilmelidir.

- Okulöncesi dönemdeki çocuklar henüz soyut kavram düzeyinde olmadıklarından her deyimi anlayamazlar. Çocuğun sözcük dağarcığını zenginleştirmek için yeni sözcükler kullanılmalıdır. İlk kez duyacağı sözcüklerin metin içinde tekrarlanması çocukların bu sözcükleri öğrenmesini kolaylaştırır.
- Çocuk kitaplarında karşılaşılan yazım yanlışları, yabancı sözcükler, kolay anlaşılmayan ve sonu olmayan metinler önemli sorunlardandır.
- Sözcük ve ses tekrarları(tekrar ve tekerlemeler) çocuğun dile karşı duyarlılığını geliştirir. Sözcüklerin tekrarlanması, pekiştireçlerle anlamların kavranması kolaylaşır.
- Çocuklar resimli kitaplarla 2,5-3 yaşlarında tanıştırılır. Bu yaş gurubundaki çocukların kitapları 1 forma(16 sayfa)dan fazla olmamalıdır. Çocukların yaşları ilerledikçe daha uzun anlayabilirler. 5 yaş ve sonrasında 2 forma(32 sayfa) ve üstü olabilir (Ural, 2013).

2.1.4. Çocuk Kitaplarının Resimleme Özellikleri

Okulöncesi dönemdeki çocuklar için hazırlanmış kitaplarda resimleme çok önemlidir. Henüz okumayı bilmeyen çocuk için kitaptaki basit bir hikaye ya da masal, hem metin hem resim yoluyla anlatılır. Başlangıçta okulöncesi çocuk kitapları tamamen resimlerden oluşur, çocuğun yaşı ilerledikçe tek sözcükten başlayarak sözcük sayısı çoğaltılır, cümlelere geçilir. Çocuk kitaplarında resim ve metin birbirini tamamlayıcı olmalıdır (Tür ve Turla, 2012). Resimler, kelimelerle bir anlam bütünlüğü oluşturur. Bu nedenle kelimeler, resimler olmadan tamamlanmamış ve yarım kalmış olurlar (Lewis, 2006; Nicolajeva ve Scott, 2000). Kelimelerin görsel sunumu olan resimler hem metin hakkında ipucu verir hem de metnin daha anlaşılır olmasını sağlar (Manning, 2004; akt.: Gönen ve ark. 2012).

Bebeklik döneminde çocuklar için yakın çevresinde gördüklerinin resimlerinden oluşan A-B-C kitapları tercih edilir. İki-üç yaştan itibaren ise kitaplarda sözcükler, sözcük gurupları yer almaya başlar. Metnin resimlerle verilmesi, kitabın çocuğa okunması çocuğun kitabı anlamasını kolaylaştırır. Okulöncesi çocuk kitaplarındaki metinler mutlaka resimlerle desteklenmelidir. Buradaki önemli noktalardan biri de kahramanların ifade ediliş biçimleridir. Yanlış bir bilgilendirmeye neden olunmaması için kahramanlar doğru özellikte çizilmelidir. Örneğin; yetişkin hatlarını taşıyan bir çocuk, tavşana benzeyen bir kedi, aslana benzeyen bir köpek görünümü olmamalıdır. Doğru ve gerçek özellikler verilmeye çalışılırken hayal öğeleri ortadan kaldırılmamalıdır. Kahramanların tipik özelliklerinin yanı

sıra olay gerektiriyorsa kahraman renk değiştirebilir, büyüebilir ya da küçülebilir (Tür, ve Turla, 1999).

İllüstrasyon(resimleme) ve çocuk kitabı; çocuk dünyasının en cazip elemanlarıdır. Aralarındaki bağ nedeniyle çocuklar üzerinde etkin olabilmektedirler. Resimlemelerle desteklenen öyküler, çocuğun çizilen karakterleri yazılanla birlikte düşünmesini ve algılamasını kolaylaştırır. İllüstrasyon ve metin, hem görsel hem de zihinsel algılamaya yön veren ve bir o kadar da hayal gücü fazla olan materyallerdir. Metin, olağan dışı olayların serüveni olurken illüstrasyon da bu olağan dışılığı görsel bir mesaj olarak çocuğa iletmektedir. Metnin ve resmin bir arada kullanılmalarının çocukların kavram geliştirilmesine katkısı olmaktadır.(Mardi, 2006)

Okulöncesi dönem çocuğu için ilgi çekici özelliğin üst sıralarında görsellik gerekmektedir. İllüstrasyonlar; canlı, parlak ve renkli şekilleriyle çocukları uzun süre meşgul ederler. Henüz okuma-yazma yetisi kazanmamış çocuklara da kitap sevgisi, masal ve illüstrasyon bağlamı içinde verilebilir. Çocuğun yaşı büyüdükçe ilgisi resimden yazıya doğru ilerleme gösterir. (Mardi, 2006) Resimlemesi iyi, üslubu başarılı olan kitaplar çocuklarda doğuştan var olan estetik duygusunun gelişmesinde de önemli rol oynamaktadır. Çocuk bu sayede ilk edebi ve estetik değerleri kazanır. (Döl, 1999)

2.1.5. Resimli Çocuk Kitaplarının Çocuğun Gelişimindeki Yeri ve Önemi

2.1.5.1. Kitapların Çocuğun Psiko-Sosyal Gelişimindeki Yeri ve Önemi

Çocuklar; kitaplarda kullanılan dile, yaratılan kahramanların davranış ve eylemlerine öykünür. kahramanlar gibi olmak; onlar gibi duymak, onlar gibi düşünmek ve sorunları onlar gibi çözmek isterler (Sever, 2008, s. 20).

İnsan yanlısı davranışların ortaya çıkmasında kitaplar etkili bir araçtır. Öyle ki; “ Kitap okuma eksikliği, iletişim ve etkileşimi kısıtlarken, türlü konuların çok sınırlı kalıplar biçiminde yorumlanmasına yol açmaktadır. Okumak, insanlar arası ilişkiye renk ve güzellik katar. İnsanlara ve olaylara değişik açılardan bakılır, düşünceler yaratıcı nitelik kazanabilir. İnsanlar okudukları konuları karşılıklı okuyup tartışarak günlük yaşamlarına olumlu katkılarda bulunabilirler. ” (Köknel Ö.1981)

Çocuk edebiyatı, çocuklara dilin ve çizginin anlatım olanaklarıyla insan doğasını anlatan, sezdiren, yaşamı tanımlarına yardımcı olan estetik bir araçtır. Bu araç çocukların kişilik gelişimine ve demokratik kültürü içselleştirmelerine katkı sağlayabilir. Bunun için bu ürünlerin çocuklarda insan doğasına aykırı olan tutum, davranış ve eylemlere karşı duyarlılık oluşturmaları; onların duygu ve düşüncelerini çocuğa göre olan durumlarla, örneklerle eğitmesi önemlidir. Çünkü çocuk kitapları, yetiştirilecek kişilerin duygu düşünce bakımından dengeli, bilimsel düşünceyi benimsemiş, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, sorumluluklarını bilen yaratıcı bireyler olmasından, çocuğun kendini tanımasında birer uyaran olarak görev alırlar. Bu yönleriyle Çocuk kitaplarında özdeşim ögesi olarak belirlenen kahramanların kişilik yapısı bakımından sağlıklı olması gereklidir (Sever, 2013).

2.1.5.2. Kitapların Çocuğun Duygu Gelişimindeki Yeri ve Önemi

Çocuk kitaplarla birlikte insana özgü duygu durumlarını (sevme, acıma, hüznlenme, öfkelenme, sevinme vb.) duyumsayabilmelidir. Yazınsal metinler; çocuklara bir sorunun birden çok çözümü olabileceğini; kin, nefret vb. duyguların, şiddet içerikli eylemlerin insan doğasına aykırılığını sezdirebilmelidir (Sever, 2008).

Küçük çocuklar, hayvanların ve nesnelerin konu olduğu hikayeleri çok sever. Çünkü çocuk bu yaşlarda, çevresindeki hayvanlara ve nesnelere bir ruh ve duygu yükler. (Christine B. A., 1999) Çocuklar kendi içinde tanıdığı bütün zıt ve çelişik(öfke, kin, öç, şiddet, bozgunculuk...) ruhsal duyumları(her gün başka yerden öğrendiği, sınırlar ve kurallara göre) masallarda rastladığı kötü karakterlere aktarır. Bu da onu rahatlatır. Çocuğun bu hikayelerin mutlu sonla bitmesine ihtiyacı vardır. Bu onun şiddet dolu duyguların üstesinden gelinebileceğini anlamasını sağlar ve iyimserliği korumasına yardımcı olur.

Çocuk okudukları ve dinlediklerinden kendi özel ilgisi doğrultusunda parçaları çekip alır. Örneğin ürkek bir çocuk, kendisini korkutan nesleri farkedirken bulacaktır. (Adler, 1998, s.165) Çocuğun özellikle, yaratıklı, cadılı, canavarlı hikayeleri devamlı istemesi onun büyük bir olasılıkla şiddet duygularının çok olduğu bir dönemden geçtiğinin ifadesidir. Bu durum normal olup endişe verici değildir. Bu, bilinçsizce onun hikayedeki kötü karakteri

ortaya çıkarmasına olanak tanır. Aynı zamanda agresif isteklerini yönlendirmesine yardımcı olur. (Brunet C. ve Sarfati A. C., 1999)

Çok duygusal çocuklar hüzünlü hikayelere üzülürler. Bu gibi durumlarda hikayenin gerçek olmadığı, çocuğun durumla hiçbir sorumluluğunun olmadığı, bunun yalnızca bir hikaye olduğu ona söylenmelidir. Bu hüzünlü hikayeleri süsleyerek masallara uydurmak gereksizdir. Çünkü hayatta engel olamayacağı başka üzüntüleri tanıyacaktır. ve hikayeler de onun gerçekliğin üstesinden gelmesini sağlamak için vardır (Brunet C. ve Sarfati A. C., 1999).

Ana babanın memnuniyetle okuduğu ya da anlattığı bir hikaye, bir masal çocuğun günlük hayatta hissettiği duyguları(arkadaşlık, sevinç, kin, öfke...) tekrar yaşamasına yardımcı olur. Ayrıca; masallar, çocuğun hayal gücünü geliştirmesini, düşlerini özümlemesine olanak tanır. Hiçbir zaman masal okunmayan, ona hep gerçek olanlardan bahsedilen çocuk, yaratıcılığı elinden alınmış, yoksun bırakılmış bir çocuktur; bu da hayal gücünü kısırlaştırır (Brunet C. ve Sarfati A. C., 1999).

2.1.5.3. Kitapların Çocuğun Bilişsel ve Dil Gelişimindeki Yeri ve Önemi

Çocuğun kitapla ilişkisi farklı dil gelişim dönemlerine özgü değişimleri de içerir. İki yaşına kadar daha çok çevresinde gördüğü tanıdığı, kullandığı nesnelerin resimlerinden oluşan oluşan kitaplar, bir hikayesi olmayan adeta onun için oyuncak özelliği taşıyan bez kitaplar ilgisini çeker. İki üç yaşında dil geliştirme çabası yoğunlaştıkça çocuk sözcük hazinesini de geliştirir. Dilin temel yapısını öğrendiği, çok sözcüklü birleşimler yaptığı, işaret zamirlerini, işaret sıfatlarını, olumsuz yapıları ve soruları kullanmaya başlar. Bu dönemde ses tekrarlarının olduğu tekerleme tarzı ürünleri defalarca dinleyebilir. Üç-dört yaşlarında dilin temel yapısını da öğrenmeye başladığında duygu , düşünce ve ilişkilerini dil yoluyla ifade ederek yaşadığı olaylar ile ilgili resimli kitaplara ilgisi yoğunlaşır. Kendisine anlatılan resimli hikayeyi dikkatle dinleyerek tekrar okunmasını ister. Hayal gücünü kullanarak resimleri anlatan çocuğun anlatımına müdahale edilmeden dinlenilmesi, çocuğun yaratıcı düşüncesinin ve dil gelişiminin olumlu etkilenmesi açısından önemlidir. Dört- beş yaşlarına gelindiğinde ise dil doğru ve kolayca kullanılan bir iletişim aracı haline gelir. Çocuk dil bilgisi kurallarına uygun konuşmaya başlar.. Altı yaşa doğru artık sözcük sayısı

ortalama 2000 kadardır. önceki dönemlere göre daha karmaşık cümleler kurabilirler. Dört-beş yaşta daha hayal gücüne dayalı kitaplardan hoşlanan çocuk altı yaşta gerçeğe dair şeyler öğrenmek ister ve kendileri hikaye oluşturmaya başlarlar.(Tür ve Canbolat, 1985; Şirin, 1994; Baykoç 1986; Alpöge 1991 ; akt: Tür ve Turla 1999).

Okulöncesi yaş çocuğuna, resimli kitap okuyup, hakkında dil kullanım stratejilerine göre sorular sorarak, bilmedikleri kelimeleri açıklayarak, kitabın resimlerini anlatarak, kitabı özetleterek ve diğer tekniklerle dil eğitimi vermek; çocuğun; alıcı-ifade edici dil gelişim düzeyinde, sözcük dağarcığında ve neticede de dil gelişiminde önemli bir ilerlemeyi sağlar (Gönen ve Arı, 1989).

Kitaplardaki resimler; çocuğun farklı anlatımlar oluşturmaya, öğretmenin çocukla konuşmasına olanak sağlarlar. Resimli kitaplar farklı stratejileri keşfetme fırsatı sağlamakla beraber, çocuğa dili kullanmada sahip olduğu becerileri gösterme, resimleri yorumlama ve hikaye sırasını öğretme fırsatı sağlamaktadırlar. Anaokul çocuklarında "cümle hatırlama" ve "dinlenen hikayeyi tekrar anlatma" çocukların dilin anlam ve sözdizimi yönlerini kullanma yeteneklerini geliştirmede kullanılmaktadır. Resimli kitap, çocuğu dil ve resimle birarada uyardığından, aile ve öğretmene kitabı araç olarak kullandırma, yetişkin çocuk ilişkisinin kurulmasında ve çocuğun dil gelişiminin sağlanmasında yararlı olmaktadır.(Gönen ve Arı, 1989).

2.2. Prososyal Davranış

2.2.1. Prososyal Davranış'ın Tanımı (Toplum Yanlısı Davranış)

Prososyal davranışların araştırmacılar tarafından farklı tanımları yapılmıştır. Bu davranışlar; toplum yanlısı davranış, diğergam, özgeci, prososyal gibi farklı isimlerle ifade edilmiştir. Kimi zaman kavramlar birbirleri yerine kullanılırken kimi zaman birbirlerinin alt basamağı olarak da geçmektedir. Şöyle ki;

Eisenberg ve Mussen(1989)'e göre prososyal davranışlar; bir başkasının veya bir grubun yararını gözeterek yardım etmeyi amaçlayan, gönüllülük içeren, iradi olarak yapılan davranışlardır.

Carlo ve diğerlerine (2003)'e göre de, başka bir insanın ya da bir grup insanın yararına olabilecek davranışlar prososyal davranışlar kapsamına girmektedir. (akt: Düzgüner, 2019, s. 361).

Wispe (1972), olumlu sosyal sonuçları olan ve bir başkasının fiziksel ya da psikolojik iyiliğine katkıda bulunan davranışları prososyal (toplum yanlısı davranış) olarak nitelendirmiştir. (akt.: Hogg ,Vaughan, 2021, s. 496).

Eisenberg ve Mussen, (1989)'e prososyal davranışlar; Yardım etme, empati kurma, rahatlatma/teselli etme, koruma, işbirliği yapma, cesaretlendirme, biriyle ilgilenme gibi davranışlar prososyal davranışların başlıcalarıdır.

Beaty(1998)'ye göre kişinin, karşısındakinin nasıl hissettiğini ifade etmesi, empati davranışı; kişinin, karşısındakine sahip olduğu herhangi bir şeyi vermesi, paylaşma davranışı; kişilerin isteyerek birlikte iş yapması, işbirliği davranışı; yardıma ihtiyacı olan kişilere bir işi bitirmesinde yardımcı olma, yardım etme davranışı olarak tanımlanır.

Sterling Honig, A.(1982), prososyal davranışların; yardım etme, işbirliği yapma, bağış yapma, paylaşma, empati, ilgilenme, rahatlatma gibi davranışlardan oluştuğunu ifade etmiştir (akt.: Hogg ,Vaughan, 2021, s. 497)

Düzgüner (2019), tüm yardım davranışlarını mahiyetlerine göre tablolastırarak özellikle *özgecilik* kavramı adı altında irdelemeye çalışmıştır. Ona göre yardım davranışı;

- niyet (gönüllü, gönülsüz),
- amaç (çıkar amaçlı, çıkar amaçsız),
- etkileşim (tek taraflı, çift taraflı),
- durum (kendi ihtiyacı varken, kendi ihtiyacı yokken)
- hedef davranış (yardım etme, teselli etme, paylaşma, affetme vb.) olarak ele alınmıştır.

Buna göre; prososyal davranış; gönüllü veya gönülsüz olarak yapılabilir, kişi çıkar amacı güdebilir veya gütmeyebilir, davranış tek taraflı veya karşılıklı olabilir, kişinin

yardıma ihtiyacı olabilir veya olmayabilir, yardım davranışını veya diğer davranışları kapsayabilir. Diğer bir deyişle prososyal davranış tüm olumlu sosyal davranışları içermekle birlikte prososyal davranışların ne amaçla ve nasıl gerçekleştiğine dair net bir kanıya varılamamaktadır.

2.2.2. Prososyal Davranışın Türleri

Araştırmacılar prososyal davranışın kapsamı hakkında farklı görüşlere sahiptirler, Bı yüzden farklı prososyal davranışın farklı türlerine değinilmiştir. Şöyle ki;

Choi(2005)'ye göre prososyal davranışlar; teselli etme, paylaşma, kibarlık, dayanışma, cesaret verme ve desteklemedir. (Bağcı ve Samur, 2018)

Reio, Maciolek ve Weiss (2002)'nin anasınıflarında; çocukların prososyal davranışları gösterme oranlarını inceledikleri çalışmalarında, prososyal davranışlar kapsamında; kavgayı önleme, başka çocuğu oyun grubuna davet etme, başkalarını övme, paylaşma, yardım etme gibi davranışların gözlemlendiğini ifade etmişlerdir.

Düzgüner, (2019)'e göre; olumlu sosyal davranış(özgeci, diğergam davranış), kişinin diğer kişi ve kişilere yönelik tüm olumlu davranışlarını kapsamaktadır. Teselli etme, paylaşma, selamlaşma gibi davranışlar bu kapsama girmektedir.

Rubenstein, Liebert, Neale ve Poulos (1975), olumlu sosyal davranışları; özgecilik, saldırganlığın kontrolü, duyguları açıklama, kabahati telafi etme, ayartılmaya karşı direnme, sempati ve sorumlulukta ısrar etme olarak belirlemişlerdir. Özgecilik, işbirliği, yardım ve paylaşmayı içermektedir. Saldırganlığın kontrolü ise kendisi ya da bir başkasından gelebilecek saldırganlığı durdurma ya da önlemeyi içermektedir. Duyguları açıklama; diğer bireyler ile duygu ve düşüncelerle ilgili olumlu şekilde konuşmaktır. Kabahati telafi etme, gerçekleştirilen hatalar için kendini affettirmeye yönelik davranışları içerir. Ayartılmaya direnme ise yasak olan davranışları gerçekleştirmemek için bunlara direnmeyi içerir. Sempati, başkaları ve sorunlarıyla ilgili endişesini dile getirmeyi ifade ederken, sorumlulukta ısrar, bir görev için sorumluluğun gerçekleştirilmesine yönelik ısrarlı davranışlardır. (Glassman ve Hadad, 2018)

Eisenberg ve Mussen (2023)'a göre; Fedakar eylemler çeşitli biçimlerde olabilir: cömertlik, sempatinin ifadesi, malların paylaşılması, hayır kurumlarına bağışta bulunulması ve sosyal eşitsizlikleri ve adaletsizlikleri azaltarak toplumun refahını artırmak için tasarlanmış faaliyetler. Bu ve diğer olumlu sosyal eylemlerin özgecil olarak kabul edilip edilmeyeceğini belirleyen şey, davranışın altında yatan güdüdür. Bununla birlikte, olumlu sosyal eylemlerin altında yatan motivasyonları değerlendirmek genellikle zordur (Eisenberg ve Mussen, 2003).

Hogg ve Vaughan (2014), Bu kategoriye giren davranışlar arasında; özgecilik, çekicilik, tanık müdahalesi (muhtaç durumdaki bir yabancıya yardım etme), hayırseverlik, işbirliği, dostluk, yardım etme, birisini kurtarmak, fedakarlık, paylaşım, duygudaşlık(empati) ve güven olduğunu ifade eder. Burada göz önünde bulundurulması gereken prososyal davranış belirleyicilerinin toplumun bakış açısından değerlendirilmesi gerektiğidir. Örneğin, çoğu zaman antisosyal kabul edilen saldırganlık davranışı, gerektiği durumlarda (savaşta) toplum yanlısı bir davranış olarak görülebilir.

2.2.2.1. Özgeci Davranış

İnsanın diğer varlıklara yönelik tüm olumlu davranışları özgeci olarak ele alınabilir (Düzgüner, 2019). Özgecilik, yardım etme, sorumluluk üstlenme ve bağış yapma gibi birçok olumlu sosyal davranışla sıkı ilişki içindedir. Ancak her olumlu sosyal davranış özgecilik olarak nitelendirilemez. Çünkü karşılık bekleyerek veya mecbur kalınarak yapılan eylem, çıkar amaçlı yapılan işbirliği özgecilik davranış olarak değerlendirilmemelidir (Akbaba, 1994). Eylemde niyet belirleyici olduğundan bu şekilde davranışlar özgecilik değildir.

Fedakar eylemler ile prososyal eylemleri birbirinden ayıran başka bir araştırmacı da Bierhoff'tur. Bierhoff (2002), olumlu sosyal davranışın, yardım etme davranışının ve özgecilik davranışının birbirinden farklı üç kavram olduğunu ifade eder. Ona göre:

Olumlu sosyal davranış: Hayırseverlik, dayanışma, paylaşma, bir insanı zor bir durumdan kurtarma, acil bir durumda bir insana yardım etme davranışları olarak örneklendirilebilir. Olumlu sosyal davranış en genel kategoridir ve yer alır ve kişinin yardım

etme davranışının altında yatan motivasyona göre özgeci bir davranış olup olmadığı belirlenir.

Yardım Davranışı: Bir kimseye yarar sağlayan davranış, yardım davranışıdır.

Örneğin; zor durumda bir kalan arkadaşınıza borç vermiş olursanız yardım etmiş olursunuz; bunu cömert görünmek amacıyla kendinizi iyi erdemli hissetmek için yaparsanız, bu tamamen bencilliktir.

Özgecilik: kendini hiçbir şekilde düşünmeden, sadece ve sadece başkalarına yarar sağlamak arzusuyla yapılan davranışlardır. Bu tarz davranışlar sergilenirken kişisel çıkar ve kazançlar düşünülmez; kişi sadece empati kurar ve yardım etmeye karar verir. Özgecilik davranışını yardım etmeden ayırmak çok zordur. Çünkü altında yatan motivasyon bilinemez.(Bierhoff, 2002)

Berkowitz(1973)'in tanımına göre, ödül beklemeksizin, bir başkasına yarar sağlamak amacıyla yapılan davranış, bireyin isteyerek başkalarına yardımda bulunması özgeci davranıştır. Birisine yardımda bulunan kişi, o yardım sonunda kendisine yarar umarsa bu davranış, özgeci bir davranış olarak kabul edilemez.

Berkowitz ve Krebs'e göre bir davranışın özgeci davranış sayılabilmesi için şu üç özelliği taşımalıdır (Tal, 1976).

- 1- Davranış herhangi bir zorunluluk karşısında değil, istenerek yapılmalıdır.
- 2- Başkalarına fayda sağlamalıdır.
- 3- Herhangi bir ödül beklemeksizin yapılmalıdır.

2.2.3. Prososyal Davranışlara Etki Eden Faktörler

Çocuğun cinsiyeti, yaşı, ebeveyn tutumu, prososyal davranışlara yönelik eğitim, ebeveynlerin prososyal davranışları, çocuğun mizacı, aile ve çevresel özellikler, gibi bir çok faktör prososyal davranış etkilemektedir. (Eisenberg ve Fabes, 1998).

Çocuklar prososyal davranışları kazanma kapasitesine sahiptir, ancak önemli olan çocukların bu davranışları nasıl uygulayacaklarını öğrenmeleridir. Çocuklar başkalarını gözlemleyerek davranışlarının nasıl olması gerektiğine dair bulgular toplarlar. Çocuklar, bazı prososyal davranışları çok erken yaşlarda, bazıları da daha geç yaşlarda sergileyebilirler. Prososyal davranışların kazanımında farklılıklara yol açan bu durumların evdeki

yaşantılardan mı, onlarla ilgilenen kişilerden mi kaynaklandığı, çocukların karakteriyle mi ilgili olduğu araştırma konusu olmuştur. Örneğin; Karaman ve Dinçer (2020), Okulöncesi dönem çocukların prososyal davranışlarını yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, okul öncesi eğitim kurumuna devam süresi ve anne-babanın öğrenim düzeyi, ebeveyn tutumları açısından ve bu değişkenlerin prososyal davranışlar açısından farklılık oluşturup oluşturmadığını incelemiştir. Araştırma sonunda kız çocuklarının prososyallik puanlarının erkek çocuklara göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu; çocuğun yaşı büyüdükçe prososyal davranış puan ortalamalarının arttığı; 6 aydan fazla okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların prososyal davranış puan ortalamalarının yeni başlayanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bölümde tüm bu etkenler ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

2.2.3.1. Kalıtım (Genetik miras)

Sosyo - biyologlar sosyal davranışı, genel olarak bizim genetik mirasımızın bir ürünü olarak görürler. Temel sav, sıkıntı içinde olanlara yardım etmek üzere biyolojik yatkınlığımız olduğudur (Barrash, 1977). Yardım edenin kalıtsal nedenlerle ödül veya cezaya dayanmayan özgeci davranışlar sergileyebileceklerini belirtmişlerdir. Bu davranışları öğrenilmiş değil doğuştan gelen bir özellik olarak kabul ederek hayvanlarda da insanlarda da görülebileceğine işaret ederler. Sincapların yırtıcı hayvanların dikkatlenini üzerine çekme pahasına diğer sincaplara tehlike işareti verdikleri, temizlikçi balıkların, yem olma riskine rağmen parazitleri temizlemek için bazı su hayvanlarının ağzına girdikleri gibi özgecilik içeren işbirliği vakaları kuramsal çalışmaların artmasına neden olmuştur (Stevens, Cushman and Hauser, 2005). İşbirliği yapanlar kendi yakınlarını kayırma eğilimindedir; çünkü bu onların türlerinin çoğalmasını sağlamaktadır. Buck ve Ginsburg(1991) ise “iletişim geni”nin varlığını öne sürmüşlerdir. Buna göre, hem hayvanlar hem de insanlar iletişim kurma eğilimindedir. İletişim esnasında gönderilen duygusal işaretler sosyal bağların kurulmasını sağlayarak toplum yanlısı (prososyal) davranış olasılığını artırırlar.

2.2.3.2. Yaş

Öğrenmelerin en önemli ve en büyük kısmı çocuklukta oluşur. Prososyal davranışlar için de bunu söylemek mümkün olabilir. Öyle ki Zahn-Waxler, Radke- Yarrow, Wagner ve Chaoman(1992), çocukların başkalarında yol açtıkları ya da gözdedikleri acıya verdikleri

tepkilerin; paylaşımı, yardım etmeyi, teselli etmeyi içerdği ve bunların 1-2 yaşlarında dahi ortaya çıkabildiği iddia etmişlerdir (akt.: Hogg ,Vaughan, 2014).

Bu davranışların yaş faktörüyle nasıl ilişkili olduğunu anlamak için çocuğun yaş özelliklerine göre sosyal gelişimi bilmek konuyu anlamada kolaylık sağlayacaktır. Örneğin Yavuzer (2009)'e göre 4-6 yaş çocukların prososyal olarak değerlendirebileceğimiz sosyal becerilerinden bazıları şu şekildedir;

4 yaşındaki çocuk; paylaşma ve oyun sırasında bekleme anlayışı geliştirmiştir. Küçük kardeşlerine ilgi gösterir, sevgiyle yaklaşır; sıkıntı içindeki oyun arkadaşlarının duygularını anlamaya, paylaşmaya çabalar. 5 yaşındaki çocuk; arkadaşlarıyla çoğunlukla işbirliği yapar, yaşlılarıyla oynamayı tercih eder, oyunlarda kurallara uyulması ve dürüst olunması gerektiğini anlar. Kendisinden daha küçük çocuklara ve hayvanlara karşı sevecen ve koruyucu bir yaklaşım içindedir. Sıkıntı içinde olan arkadaşlarının duygularını paylaşmaya, onları rahatlatmaya çalışır. (Yavuzer, 2009; s. 220)

Çocuklar hem yalan söyleme, kopya çekme gibi ahlaki olmayan antisosyal davranışlarda hem de empati kurma veya fedakarlık yapma gibi toplum yanlısı davranışlarda bulunurlar. Okul öncesi dönemde dahi çocuklar başkalarına özen gösterebilir veya stres yaşayan kişileri teselli edebilirler; ancak toplum yanlısı davranışlar ergenlikte, çocukluktakinden daha çok görülür (Stantrock, 2012; Eisenberg ve diğerleri, 2009)

William Damon (1988), paylaşımın gelişme biçimini anlatmıştır. İlk yıllarda çocuklar paylaşımda bulunduğu zaman bunun nedeni genellikle, empati değil, toplumsal oyun ritüelini yerine getirme veya öykünme isteğidir. Daha sonra, 4 yaş dolaylarında empatik farkındalık ile yetişkin cesaretlendirmesinin bir tür karışımı sonucunda çocukta, başkaları ile paylaşma zorunluluğu hissi ortaya çıkar. 4 yaşındaki çocukların çoğu paylaşmak zorunda olduklarına inanırlar, fakat başkalarına karşı, kendi kendilerine karşı oldukları kadar cömert olmaları gerektiğini düşünmezler. Yaşındaki çocukların adil sözcüğünün eşit veya aynı ile eş anlamlı olarak kullandığını bir çoğumuz duyarız. İlkokulun yarı veya son dönemlerine gelindiğinde ise çocuklar eşitliğin kişiye özgü davranılmasıyla gerçekleşebileceğini, özel kabiliyete veya özel ihtiyaçlara sahip insanların özel muamele görmesi gerektiğini anlamaya başlarlar. (akt.: Stantrock, 2012)

Okulöncesi dönemindeki çocuklarda görülen prososyal davranışlar; diğer kişilere yardımcı olmak, sırasını beklemek, oyuncaklarını paylaşmak, saygılı olmak, anlayışlı olmak, konuşarak duygularını anlatmak, öğretmenin belirlediği kurallara uymak, söylenildiği zaman oyuncakları, eşyaları kaldırmak, arkadaşlarının oyuna katılmasına izin vermek olarak sıralanabilir. (Beatty, J.J.,1999) Reio, Maciolek ve Weiss (2002)'nin anasınıflarında çocukların prososyal davranışları gösterme biçimlerini inceledikleri çalışmalarında, prososyal davranışlardan; kavgayı önleme, başka çocuğu oyun grubuna davet etme, başkalarını övme, paylaşma, yardım etme gibi davranışların gözlemlendiğini belirtmişlerdir.

2.2.3.3. Cinsiyet

Yardım etme davranışında toplumsal cinsiyet farklılıkları üzerinde yapılan araştırmaları tarayan bir meta analiz çalışmasında, erkeklerin yardım etme eğiliminin kadınlara kıyasla genellikle daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak araştırmacılar, tanıdık olmayan birine yönelik bir kahramanlık ya da cesaret gerektiren durumlarda özellikle yardıma gereksinim duyan kişi bayan ise ya da olayı gören izleyiciler bulunuyorsa, erkeklerin yardım etme olasılığının daha yüksek olduğunu gözlemlemişlerdir (Eagly ve Crowley). Nitekim araştırmacıların taradıkları çalışmaların çoğunda sadece bu tür davranışa bakılmıştır. Araştırmalara göre (Unger ve Crawford, 1992); birinin bakımını üstlenme, rahatlatma, ilgi ve sevecenlik gösterme gerektiren durumlarda (bu tür davranışlarda toplumsal cinsiyet rolünü yansıtır) kadınların erkeklere kıyasla daha yardımcı oldukları, ailede temel bakım veren kişilerin kadınlar olduğu ve başkalarına sosyal destek verme (öğüt verme, cesaretlendirme, beslenme ve bakımı ile uğraşma) konusunda erkeklere kıyasla daha yetkin olduklarını gözlemlenmiştir. Bu durum kısmen kadınların erkeklere göre daha fazla yakın arkadaş ve sırdaşlardan oluşan daha geniş bir ilişki ağına sahip olma eğiliminden, dolayısıyla desteğin verileceği ve alınacağı sosyal çevrenin daha da genişlemesi kısmen de hem kadınların hem de erkeklerin sosyal desteğe gereksinim duyduklarında kadınlara yönelme eğilimlerinden dolayı gerçekleşmektedir (Shumaker ve Hill, 1991). Kısacası kadınların mı yoksa erkeklerin mi daha yardımsever oldukları ele alınan yardım türüne bağlı olarak değişmektedir (akt.: Morris 2002, s. 662).

Blakemore, Berenbaum ve Liben (2009), kadınların duygularını özellikle; üzüntü ve korku gibi, açık ve yoğun olarak ifade etmeye erkeklere göre daha yatkın olduklarını ayrıca

kadınların başkalarının duygularını okuma konusunda erkeklerden daha iyi olup yine empati kurmaya erkeklerden daha yatkın olduklarını ifade ederler.

2.2.3.4. Aile

Sağlıklı kişiler, sağlıklı aileler içinde yetişmektedirler. Duygularını paylaşma, anlama, farklılıkları kabul etme, ilgi ve sevgi, işbirliği, beslenme, giyinme, barınma gibi temel gereksinimlerin karşılanması, çatışmaya gitmeden sorunların çözülmesi, sorumluluk alma, karşılıklı takdir duygularının ifade edilmesi ve iletişim, sağlıklı ailelerde bulunmaktadır (Yurteri ve Aral, 2012).

Prososyal davranışların gelişimi açısından aile faktörünü bölümlere ayırılarak; ailede yardımlaşma, ebeveyn ve kardeşler ekseninde inceleyeceğiz.

2.2.3.4.1. Ailede yardımlaşma

Annelerin çalışma yaşamında aktif olarak rol almaya başlamalarıyla, geleneksel olarak annelerin üzerinde görülen ev ve çocuk bakımıyla ilgili işlere, babaların da zaman ayırması zorunlu hale gelmiştir. Bu da aile yapılarında değişimlere sebep olmuş, babaların bu konudaki sorumlulukları arttırmıştır. Ehrensaft,(1990)'a göre ; babalar çocuk bakımında etkin olarak katıldıklarında, çocukların ihtiyaçlarını daha iyi fark etmekte ve bu ihtiyaçları daha iyi karşılamaktadırlar (akt.: Tagay ve ark., 2018). Ayrıca babaların çocuk bakımı ve büyütmesinde etkin olmaları durumunda; çocukların bilişsel gelişimleri sosyal becerileri, kendilerini kontrol edebilme becerileri, empati düzeyleri, psikolojileri, akademik becerileri ve yaşam becerilerinin daha iyi olduğu görülmüştür.(Fagan and Inglesias, 1999; Flouri and Buchanın, 2004; Pleck and Masciadrelli, 2004 ; akt: Tagay, 2018)

Yaşam becerilerini deneyimleme fırsatı bulan geniş ailelerde çok sayıda aile bireyi ile farklı türden etkileşimler geçiren çocuklar, farklı sosyal davranışları) paylaşma, büyüklere saygı, sırasını bekleme, teşekkür etme, izin isteme vb.) kazanma fırsatı bulabilirler. (Tagay ve ark., 2018, s.107)

2.2.3.4.2. Ebeveynlerin Özellikleri

Prososyal davranışlar arasında, özellikle bu davranışların ön koşulunu temsil eden , empatinin önemi yadsınmaz. Empati kurabilmek için ailelerin çocuklarıyla nasıl bir iletişim halinde olması gerektiğini noktasında Yavuzer, katılımlı(etkin) dinlemenin önemine vurgu yapar. Yavuzer(2002)'e göre etkin dinleme, dinleyenin anlatılanı yalnız duyduğu değil aynı zamanda doğru olarak anladığını gösteren en sağlıklı iletişim yöntemidir. Dertlerini gerçekten dinleyen birine anlatmak çocuk için çok daha kolaydır. Çocuğun ihtiyaç duyduğu, duygularının anlaşıldığını hissettiren sıcak bir sessizlik ortamıdır. Çocuk etkin dinlendiğinde kendisine değer ve önem verildiğini, kabul edildiğini ve bunlara bağlı olarak sevildiğini düşünür. Duygularını ifade etme olanağı bulan çocuk anlaşılmanın rahatlığını hisseder. Kendisini dinleyene karşı yakınlık hisseder. Bu da aradaki bağı güçlendirerek iletişimin devamını sağlar. Ancak etkin dinleyen bir ebeveyn çocuğuyla empati kurabilir.

Etkin dinleyen bir ebeveyn;

1. Yansıtma yapar ; Çocukların duygularını reddetmek (bunda ağlayacak ne var- üzüntü, bunda mı korkuyorsun- korku,) yerine duyguyu isimlendirerek(onu gerçekten seviyordun, oyuncasını kaybetmek seni üzmüş- üzüntü) çocuğun o anki hissetmekte ve düşünmekte olduklarını sözcüklerle dile getirir.
2. Uzun, mantıksal açıklamalarda bulunmak yerine, (çocukların isteklerine ulaşamadığı durumlarda çocukların daha isyankar davranmalarına neden olabilir) Çocuğun duygularını, isteklerini hayal dünyasına inerek(ne kadar çok istediğini duyar gibiyim. Keşke sihirli bir gücüm olsaydı...) anlaşılmaya çalışır.
- 3.Sorular sorup öğütler vermek yerine, çocuğu onaylayıcı ifadelerde(hım, anlıyorum. , öyle mi ?, yaa!) bulunur. (Yavuzer, 2002, s. 14-23)

Ailelerin bir başka dolaylı etkisi de eğitim ile çocuk yetiştirme biçimleri arasındaki etkidir. Kahraman(2019) çalışmasında anne babaları yüksek eğitim seviyesine sahip çocukların daha çok prososyal davranışlar sergilediği görmüştür. Başka bir araştırmada Samur ve Çetin (2018), okulöncesi eğitim kurumuna devam eden 60-72 aylık çocukların prososyal davranışları ile anne-babalarının prososyal davranışları arasındaki ilişkiyi incelemişler, anne-baba prososyal davranışları ile çocuk prososyal davranışları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuşlardır.

Annenin çocuk yetiştirme tarzıyla (çocuğu anlayabilme, sosyalleşme davranışlarını teşvik etme vb.) çocuğun empatisinin yüksek olması arasında olumlu bir ilişki vardır. Trommsdorff (1991), çalışmasında çocuklarıyla empati kuran annelerin empati düzeyi ile çocuğun empati düzeyi arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur, böylece empatik çocuk yetiştirme olasılıklarının bu tür annelerde daha fazla olduğu sonucuna varmıştır.

2.2.3.4.3. Kardeşler

Kardeşler birbirleri için hem bir özdeşim modeli oluşturur hem de sosyal etkileşimlerin gerçekleşmesi, sevgi, güven ve sevecenlik duygularının paylaşımı için uygun ortam sağlarlar. Kardeşler paylaşma, görüş alışverişi, empati duygusu geliştirme ve yardımlaşma gibi toplumsal ilişkileri birbirlerinden öğrenirler. Örneğin büyük çocuk kimlik gelişimi ve sosyal gelişim açısından kardeşleri için önemli bir özdeşim modeli oluşturur. O, çocuk oyunları ilk okuma alıştırması ve oyun alanlarında uygun davranışlar gibi bilişsel ve fiziksel becerilerin kazanılmasında kardeşlerine yol gösterir. Küçük kardeşlerin bakımını üstlenme hem duygusal gelişimini destekler hem de çocukları sosyal ilişkilerinde başkalarının iyiliğine yönelik ve koruyucu yaklaşımları benimsemeye özendirir (Yavuzer 1997, s. 16-165). Öyle ki anne, çocukların yanından ayrıldığında büyük çocukların yarından fazlasının kardeşlerini kucaklayarak ya da onlara güven verici rahatlatıcı sözler söyleyerek, kaygı içindeki kardeşleriyle ilgilendikleri görülmektedir (Yavuzer 1997, s. 166).

Bağcı (2015), çalışmasında kardeş sayısının etkisi incelenmiştir. Tek çocuk olanların daha az prososyal davranışlar sergilediği fakat bu oranın önemsiz düzeyde olduğu bilgisine ulaşmıştır. Benzer bir şekilde Baykan ve arkadaşları (1995)'da farklı sosyo-ekonomik düzeydeki 0-6 yaş çocuklarının gelişim durumlarını inceledikleri araştırmada, kardeş sayısı ile sosyal duygusal gelişim arasındaki ilişkiyi önemsiz bulmuşlardır. Buna göre kardeş sayısından çok evdeki sorumluluk ve iletişim biçimlerin etkisi prososyal davranışlara etki edebileceği sonucu çıkarılabilir.

2.2.3.5. Eğitim

Evde anne babasıyla başlayan eğitim okulöncesi kurumlarının desteğiyle zenginleşir. Bebeklik yıllarında ebeveynlerin gözlemlenerek model alındığı davranışlar, donanımlı bir okul yaşamıyla birlikte, olgunluğa ulaşabilir. Okulöncesi eğitim kurumu kuralları en etkili

bir biçimde öğretebilen bir kurum olmasının yanında çocuğa, yaşıtlarıyla iletişime girerek birlikte yaşamayı, yemek yemeyi, uyumayı ve oynamayı öğretir. Böylece çocuk, başkalarının özgürlüğünden haberdar olur, ‘ben’ ve ‘başkası’ kavramlarının bilincine vararak yardımlaşma ve işbirliği duygunu geliştirir. Çocuk burada, kendi hakkını korurken, paylaşmayı ve başkalarının haklarını zedelememeyi öğrenir (Yavuzer, 2002) Okul öncesi öğretmen ve çocuk arasındaki iletişimin kalitesi, çocuğun okula uyum sürecini, çeşitli gelişim alanlarındaki ilerleyişini, ilerde yaşıtlarıyla ve yetişkinlerle kuracağı ilişkileri etkileyecektir (Erbay, Ömeroğlu, Çağdaş, 2012) Araştırmalar, okulöncesi kurumlarda eğitim görerek ilkokula başlayan çocukların bu eğitimi görmeyenlere oranla daha katılımcı, girişken ve uyumlu olduğunu göstermektedir. Böylelikle okulöncesi eğitimin önemli katkısı özellikle çocuk ilköğretime başladığı zaman kendini göstermektedir.(Yavuzer, 2002, s.154). Karaman ve Dinçer (2020)’de benzer bir çalışmayla okulöncesi eğitiminin prososyal davranışlara etkisini incelemiş, 6 aydan fazla okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların prososyal davranış puan ortalamalarının yeni başlayanlara göre daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

Toplumsal en güçsüz varlıklarından biri olan çocukların bedensel bir olgunluktan yoksunluğu çocuğun bir eğitim sürecinden geçmesini zorunlu kılar. Yoksunluk, çocuğun toplumsal ilişkiler örgüsü içerisinde yerini alacak gibi yetişmesiyle giderilebilir; ancak bu da çocuk üzerinde uygulanacak eğitimin amacını belirler. Eğitim, ister istemez toplumsal bir amaç gütmek zorundadır. Eğitimde uyulacak bütün kurallar ve izleyeceğimiz yöntemler de toplu yaşam ve bu yaşama sosyal uyum düşüncesini asla gözden uzak tutmamak gereklidir. Başarılan büyük işlerden her biri, bundan da çok insandaki tüm yeteneklerin gelişimi toplumsal yaşamın baskısı altında gerçekleşir ve toplumsallık duygusunu geliştirmeye yönelik bir doğrultuyu izler. Tek başına yaşayan bir insan, dili gereksinmez. Birey dil yeteneğini ancak başka bireylerle kuracağı ilişkiler sayesinde edinir ve gerçekleştirebilir (Adler, 1998)

Eğitimin prososyal davranışa bir başka etkisi de okuldaki ödüllendirilme ortamlarıyla ortaya çıkmaktadır. Fischer(1963), deney ortamında sakızları paylaştıkları için övülerek ya da başka bir ödül verilerek çocukların paylaşmayı öğrenmelerinde pekiştiricilerin etkili olduğuna dikkat çekmiştir. Grusec(1991)’e göre; davranış ödüllendirildiğinde tekrarlanma olasılığı artar. Küçük çocuklar doğal ortamlarda yardım önerisinde bulundukları için ödüllendirildiklerinde muhtemelen bu davranışı daha sonra da

tekrarlayacaklardır (Hogg ve Vaughan, 2014). Grusec ve Redler (1980) ise pekiştireçlerden ziyade kişilerin yardıma ihtiyacı arttıkça yardım davranışı olasılığının arttığını yaptıkları bir deneyle ortaya koymuşlardır. Yardımsever çocukların, ihtiyacı olan bir çocuğa, sözel övgüyle pekiştirilen çocuklara oranla daha fazla bilye verdiklerini gözlemlemişlerdir (akt.: Hogg ve Vaughan, 2014).

2.2.3.6. Akran İlişkileri

Prososyal davranışlar ve akran ilişkilerini arasında güçlü bir bağ vardır. Prososyal davranışlar, samimi ve güvene dayalı dostlukların kurulmasına zemin hazırlar. Paylaşma, rehberlik etme, kibar olma, tehlikeden ve şiddetten koruma, empati kurma, işbirliği yapma, yardım etme ve destekleme akranlar arasında en çok gözlenen prososyal davranışlar arasında yer alır (Yazgan, İnanç vd., 2012)

Akranlar arasında seilmeyi sağlayan bir başka unsur da popülerliktir. Popülerlik ve prososyal davranışlarla sıkı bir ilişkiye sahiptir. Popüler çocuklar, akranları arasında seilmelerini sağlayan bir takım sosyal becerilere sahiptirler. Popüler çocuklar; teşvik ederler, dikkatli dinlerler, akranlar ile iletişim kanallarını açık tutarlar, mutludurlar, negatif duygularını kontrol edebilirler, kendileri gibi davranırlar, başkalarına karşı ilgili ve isteklidir ve şımarmadan özgüvenlidirler (Hartup 1983; Rubin, Bukowski and Parker, 1998, akt.: Stantrock, 2012)

Prososyal davranışların arkadaş edinmede de etkili olduğu söylenebilir.

Wentzel, (1997) arkadaş edinirken davranışların nasıl olması gerektiğini ifade eder;

1. Etkileşimi başlatma, arkadaş hakkında bilgi edinme; yaşını ve sevdiği faaliyetleri öğrenme, kendini tanıtmaya, sohbete başlama, ona bir şeyler yapmaya davet etme,
2. İyi olma, kibarlık gösterme, saygılı olma karşındakine iltifat etme,
3. Sosyal davranış gösterme, dürüst ve güvenilir olma (doğruyu söyleme, sözünü tutma), cömert olma, paylaşımcı olma, işbirliği yapma,
4. Kendine ve başkalarına saygı gösterme, kibar ve nazik olma, başkalarının söyleyeceklerini dinleme, pozitif tutum ve kişilik sergileme,
5. Sosyal destek sağlama, ilgili olduğunu gösterme (Stantrock, 2012, s. 393). Burada da görüldüğü gibi prososyal davranışlar arkadaş edinebilmede oldukça önemli ve gereklidir.

Arkadaş ilişkilerindeki bir başka etken ise model almadır. Öyle ki; Bandura (1973)'ya göre kişinin davranışı bir başkasının davranışına model oluşturmaktadır. Model alma gözlem yoluyla öğrenme(izleyerek öğrenme) demektir. Bireyler olumlu ya da olumsuz sonuçları doğrudan yaşayarak değil; fakat başkaların verdiği tepkileri gözlemleyerek yeni tepkiler geliştirmeyi öğrenebilirler. Bu tepkiler salt mekanik bir taklit etmeden ibaret değildir. Sosyal öğrenme kuramına göre; gözlemcinin yardım edip etmemesini belirleyen şey, modelin neler yaşadığını bilmektir. Modelin olumlu bir sonuca vardığını gözlemleyen kişilerin yardım etme olasılığı artarken; olumsuz bir sonuca vardığını gözlemleyen kişilerde modelin etkisi azalmaktadır (akt.: Hogg ve Vaughan, 2014). Davranışlarının arkadaşları arasında popülerliği sağladığını gören çocuğun bu yöndeki çabalarını da arttıracaktır. (Hartup 1983; Rubin, Bukowski and Parker, 1998)

2.2.3.7. Sosyal Beceriler

Çocuğun küçük yaşlardaki sosyal gelişimi sonraki sosyal davranışlarının temelini oluşturur. Sosyal yönden gelişmiş bireyler, içinde yaşadığı toplumun normlarına ve beklentilerine uygun davranışlar göstererek, kendi gereksinimleri ve istekleri ile toplumun istekleri arasında dengeyi sağlayabilir. Sosyal birey, birlikte yaşadığı insanlarla yardımlaşmayı, paylaşmayı, işbirliği içinde çalışmayı başarabilir, duygularını yaşadığı kültüre uygun biçimde ifade edebilir, sorumluluk ve liderlik gibi becerilerle ilişkilerini yönetebilir. İnsanların, başkalarıyla etkileşimini sağlayacak sosyal açıdan kabul edilebilir olan davranışlara sahip olması beklenir. Bu davranışlara genel olarak sosyal beceri denir. (Durualp ve Aral. 2014) Kısaca, prososyal davranışların bir takım sosyal becerileri gerektirdiği söylenebilir.

Akkök (2003), bireyin çevresi ile etkileşimini kolaylaştıran, sosyal kabulünü arttıran sosyal becerileri farklı şekillerde sınıflandırmıştır.

İlişkiyi başlatma ve sürdürme becerileri: dinleme, konuşmayı başlatma, konuşmayı sürdürme, soru sorma, teşekkür etme, kendini tanıtmak, başkalarını, iltifat etme, yardım, bir gruba, özür dileme, yönerge, yönergelere, ikna etme becerilerinden oluşur.

Grupla bir işi yürütme becerileri: Grupta iş bölümüne uyma, başkalarının görüşlerini anlamaya, sorumluluk alma gibi becerileri içerir,

Duygulara yönelik beceriler: kendi duygularını anlama, duygularını ifade etme, başkalarının duygularını anlama, karşı tarafın kızgınlığı ile baş edebilme, sevgiyi ve iyi duyguları ifade etme, korku ile başa çıkma, kendini ödüllendirme becerilerini kapsar.

Saldırgan davranışlar ile başa çıkmaya yönelik beceriler; izin isteme, paylaşma, yardım etme, uzlaşma, kızgınlığını kontrol etme, hakkını koruma, savunma, alay etme ile başa çıkma, kavgadan uzak durma becerilerini içerir.

Stres durumlarıyla başa çıkma becerileri; başarısız olunan durumla başa çıkma, grup baskısıyla baş etme, yalnız bırakılma ile baş etme, utanılan bir durum ile başa çıkma becerilerini kapsar.

Problem çözme ve plan yapma becerileri; ne yapacağına karar verme, problemi nedenlerini araştırma, çevreden bilgi toplama, amaç oluşturma, karar verme, işe yoğunlaşma becerilerinden oluşur.

2.2.3.8. Kültür

Eisenberg ve Mussen(1997), Çocukların prososyal davranışların gelişimini olumlu etkileyebileceği düşünülen bazı kültürel özellikleri belirtmişlerdir. Bunlar:

- Ana-babalar, arkadaşlar ve toplumun diğer üyeleri tarafından başka kişileri dikkate almanın, paylaşmanın vurgulandığı kültürler,
- Kalabalık aile üyelerinin birlikte yaşadığı kültürler,
- Çocuklara, görev ve sorumlulukların verildiği kültürler,
- Basit sosyal ya da geleneksel ortamlara sahip kültürler,
- Kadınların önemli ekonomik işlevlerinin olduğu kültürlerdir.

2.2.3.9. Sosyal Medya

Günümüzde çocuk eğitiminin hatırı sayılır bir kısmının sosyal medya aracılığıyla gerçekleştiği bilinmektedir. Özellikle çizgi filmler, çocuk için hazırlanan sosyal medya unsurları arasında geniş yer tutmaktadır. Günlük hayatta karşılaşılan davranış örnekleri çocukların rol model oluşturmalarında nasıl etkiliyse medya içerikleri de çocuklara olumlu veya olumsuz yönleriyle rol modellik açılarından oldukça etkilidirler.(Kaymak vd. 2020; Murat ve Bal 2021; Güven ve Akıncı; 2014; Can, 1995). Bandura'a (1961)bu konuda sosyal model alma yoluyla saldırganlığın öğrenilebildiğine meşhur *Bobo- doll* deneyiyle dikkat

çekmiştir. Okulöncesi dönemdeki çocuklara cam ekranın ardından bir yetişkinin ona zarar verdiği sahneler izletilmiştir. Sonrasında yetişkin dışarı alınmış ve bu çocuklar sırayla tek başlarına içeri alınmıştır. Çeşitli oyuncaklarla birlikte bu hacıyatmazın(bobo doll) da yer aldığı oyun alanında çocukların yetişkin gibi bazen daha da yaratıcı şekilde hacıyatmaza zarar verdikleri ona şiddet gösterdikleri gözlemlenmiştir. Hacıyatmaza şiddet gösterilen sahnelerin izletilmediği çocuklar ise daha az agresif tavırlar sergilemiş ya da hacıyatmaza hiç vurmamışlardır. Banduranın deyiimiyle televizyon izlemenin davranış modellemesi açısından 4 farklı etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Bunlar: 1. Saldırgan davranış biçimlerini öğretir. 2. Saldırganlığın davranışsal kontrolü azalır. 3. Duyarsızlaştırır, izleyenleri insanların acımasızlığına alıştıırır. 4. İzleyenlerin gerçeklik algılarını şekillendirir. İletişim teknolojisindeki ilerlemeler sembolik çevredeki gözleme dayalı öğrenme giderek daha güçlü bir role sahip olmaya başlamıştır. İnsanların tutum, değer ve davranış tarzları dünyanın her tarafında böylece model alınmaktadır.(Bandura, 1961, erişim: 07.07.2024, (televizyonu<https://www.youtube.com/watch?v=En7zdMkb41Y>). Can (1995) da çalışmasında çizgi film karakterlerinin çizgi filmde kullandıkları kılıç gibi materyallerin çocukların oyunlarında da en çok kullandıkları materyaller olduğuna, özellikle erkek çocukların saldırganlık içeren çizgi filmleri seyretmekten hoşlandıklarına ve oyunları esnasında bur karakterlerin isimlerini kendilerine taktıklarına dikkat çekmiştir. Güven ve Akıncı (2014) ise çizgi filmlerdeki olumlu model örneklerine çalışmalarında yer vermiştir.; Çizgifilmlerdeki nezaket, empati, sorumluluk, sevgi, arkadaşlık, paylaşma, işbirliği, sabır, doğruluk, mutluluk, özgüven, cesaret, temizlik, yardımlaşma kavramlarını incelemişler ve Nezaket ifadelerinin (selamlaşma, takdir etme, tebrik etme, izin isteme) çizgi filmlerde yoğun sıklıkta yer aldığını belirtmişlerdir.

2.2.4. Prososyal Davranışı Etkileyen Durumsal Faktörler

2.2.4.1. Tanık etkisi: Tanık sayısı arttıkça acil bir duruma bireyin yardım etme eğiliminin azalmasıdır. Yardım etme davranışında en önemli ortamsal değişken başka insanların varlığıdır. (Latane ve Rodin, 1969)

2.2.4.2. Durumun belirsizliği: Bir durumun başkaları tarafından gerçekten acil bir durum olarak algılanmasını zorlaştıran herhangi bir faktör özgeci davranışta bulunma olasılığını azaltır. (Clark ve Word, 1974)

2.2.4.3. Tanıkların empati kurma düzeyleri: Bir olaya tanık olanların hepsi de tanımadıklarını birine eşit ölçüde yardım etmek istemezler. Moriarty'ye göre (1975), Kişinin başkaları için hissettiği bireysel sorumluluk derecesinin artması, yardım etme olasılığının da artmasına yol açar. Moriarty'nin deneyinde denekler tanımadıkları birine onun yokluğunda malına göz kulak olma sözü verdikleri durumda malın çalınmasını bu kişiye hiçbir ilişkinin kurulmadığı duruma oranla daha çok engellemeye çalışmışlardır. Bir başka kişiyle kurduğumuz empatinin düzeyi de yardımda bulunma istekliliğimizi etkilemektedir. Kreps (1975), deneklerin kendi değerleri ve kişiliklerinin kurbanın kişiliğine benzediğini hissettikleri zaman, kendi kişisel güvenliklerini tehlikeye atma pahasına bile yardım ettiklerini gözlemiştir.

2.2.4.4. Tanıkların İçinde bulunduğu duygu durumları: İsen ve Levin(1972), olumlu bir duygu durumunda olan kişi nötr ya da kötü bir duygu durumunda olan kişiye oranla muhtaç olan kişilere daha fazla yardım ettiklerini gözlemlemiştir. Mahcup olmaktan korkan kişiler daha az yardım davranışında bulunurlar, (McGovern, 1976). Mahcup olmaktan kasıt aslında gereksinim duymayan birine yardım önerisinde bulunmaktır, bu durum utandırıcı olabilir, diğer bir kasıt ise başkaları tarafından gözlemlenirken onaylanma gereksinimi duyan kişiler bu özelliği ölçen bir ölçekten düşük puan alanlara oranla daha fazla yardım etme davranışı göstermişlerdir (Satow, 1975; akt. Morris 2002).

2.2.5. Prososyal Davranışla İlgili Teoriler

İnsanlar neden yardım eder? Sorusuna cevaben sosyal psikologların en çok üzerinde durduğu 3 teori şudur;

2.2.5.1.Evrimsel bakış ve sosyal Öğrenme Teorisi

Burnstein, Crandall ve Kitayama(1994)'nın araştırmalarına göre: İnsanların yakın akrabalarına uzak akrabalarına oranla daha çok yardım ettiğini bulmuştur. Ayrıca insanlar günlük yaşamlarında hasta olanlara sağlıklı olanlara oranla daha çok yardım ederlerken ölüm kalım durumlarında ise sağlıklı olanlara yardım etmeyi tercih etmişlerdir. Bu araştırma kendi genlerini taşıyabileceği bir akrabayı kurtarmanın önemini göstererek evrimsel bakış açısını desteklemektedir.

Diğer taraftan insanlar, tamamen yabancı oldukları kişilere de yardım etmektedirler. Bandura(1977) sosyal öğrenme teorisinde sosyal davranışın doğuştan değil, rol modelleri gözlemleyerek edinildiğini öne sürmüştür. Rosenkoetter (1999) araştırmasında 5 ve 9 yaşları arasındaki çocukların, olumlu sosyal davranış içeren komedi programlarını izleme saatleri ile, çocukların olumlu sosyal davranış arasında olumlu bir ilişki bulmuştur. Yardım davranışından sonra modele verilen teşvik kişinin yardım etme davranışını edinip edinmeyeceğinde büyük rol oynamaktadır. (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2020)

2.2.5.2. Maliyet- Ödül Değerlendirmesi

Piliavin, Rodin ve Piliavin (1969), deneysel çalışmalarında metro istasyonunda insanların yardım çağrısına verilen tepkiler ölçülmüştür. Yardım isteyen kişi sarhoş ya da ayık, zenci ya da beyaz olarak değişiklik göstermiştir. Kişinin durumuna bakılmaksızın o an istasyonda bulunan en az bir kişinin yardım ettiğini gözlemlemişlerdir. Gerçek hayatta olayı seyredenlerle yardım etme olasılığı arasında bir ilişki olmadığı sonucuna varmışlardır. Sonraki yıllarda ise Piliavin, Dovidio, Gaertner ve Clark (1981), çalışmayı genişleterek, insanların kendini tehlikeye atıp yardım davranışında bulundukları birçok hikayeden yola çıkarak uyarılma, maliyet, ödül değerlendirme adını verdikleri modeli geliştirmişlerdir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2020). Bu modele göre;

Uyarılma; buna göre acil bir durumu izlemek insanda uyarılma durumu yaratır. Bu durum artıkça kişide huzursuzluk yaratır. Acil durumlarda müdahaleye katkıda bulunan etmenler ise araştırmaya eklenmiştir. Bunlar; kişinin uyarılmayı neye bağladığı, yardım isteyene karşı empati hissedip hissetmediği ve durumun, maliyetleri hiç ya da hiç denecek kadar az uyandıracak kadar acil olmasıdır. Acil durumlarda insanlarda içgüdüsel olarak bulunan biz duygusunun yeniden uyanması, kişiyi hiç düşünmeden müdahale etmeye yönlendirebilir. Biz hissi kişi için yardım etmenin ödülleri artırırken, maliyeti azaltabilir.

Maliyet; olayı seyreden yardım etmesinin maliyeti zaman ve efor kaybı ve kendini tehlikeye atmak olabilir. Yardım isteyen kişinin yardım etmemenin maliyeti devam eden huzursuzluk, kendini suçlama ve yardım durumunda kazanılacak ödülleri kaybı olabilir.

Ödül; yükselmiş bir özgüven, yardım isteyen kişinin teşekkürü ve övgüler olabilir. yardım etmemenin ödülü kişinin işlerinin aksamaması olabilir.(Piliavin vd.,1969)
Maliyet ve ödüllerin değerlendirilmesi sonucunda kişi doğrudan ya da dolaylı bir şekilde duruma müdahale edebilir, kaçabilir ya da durumu yeniden yorumlayabilir.

2.2.5.3. Sosyal Kimlik, Gruplar ve Yardım Etme Davranışı

Sosyal kimlik kuramı (Tajfel, 1978) Kişinin sosyal kimliği grubun değer ve normlarına bağlı olarak kişiye olumlu sosyal davranışı yönlendirebilir.
Sosyal kimlik kuramından yola çıkılarak geliştirilen iç grup kimliği modelinde Gaertner ve Dovidio (2000), insanlar kendilerini diğerleriyle ortak bir grup üyesi olarak görürlerse, diğer insanlara karşı düşmanlığın azalacağı ve olumlu sosyal davranışın artacağını öne sürmüştürler. (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2020)

2.2.6. Araştırma Kapsamında Ele Alınan Prososyal Davranış Türleri

2.2.6.1 Empati

Empati, Carl Rogers tarafından, bir kişinin kendisini başkasının yerine koyabilmesi, olaylara onun bakış açısıyla bakabilmesi, o kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlayabilmesi ve hissedebilmesi süreci olarak tanımlamıştır (Dökmen, 1994).

Tpeodor Lipps 1903'e göre empati: Bir insanın karşısındaki bir insana kendisini yansıtarak, iç taklit yoluyla onunla paralellik kurarak, onu anlamaya çalışmasıdır. Bu yolla insanlar, karşılarındakilerin iç dünyalarına nüfuz etme, onları tanıma şansına sahip olurlar (Dökmen, 1994).

Eisenberg, Damon ve Lerner,(2006) empatiyi, başkasının duygusal durumunu anlama ve bu durumla ilgili hissedilen endişe doğrultusunda ortaya çıkan tepki olup ve tepkinin diğer kişinin hissettiği ile özdeş veya benzer olması durumu olarak açıklarlar. Empati, çocuğun prososyal gelişimini etkileyen önemli faktörlerden biri olarak belirtilmekte ve prososyal davranışlar için bir motivasyon kaynağı olarak görülmektedir. Buna göre empati, prososyal davranışın önemli ve birinci adımı olup, çocuğun kendisini bir başkasının

yerine koyarak onun duygu ve düşüncelerini anlamasını ve hissetmesini sağlamaktadır. Okul öncesi dönemde çocukların, duygularını ifade etmek için çoğunlukla kelimelere başvurması sebebiyle yaşamın ilk yıllarında empatinin, duyguları yansıtıcı bir düzeyde olduğu belirtilmektedir .

Empati sahibi olamayan çocuklar; yardım etme, paylaşma ve yakın davranma gibi durumlarda doğal davranamayabilir. Bu davranışları uygulamada zorlanabilirler. Bir davranışın empatik olması için, davranışın doğal ve kendiliğinden olması gerekmektedir. Zorlanan davranış ile prososyal beceriler arasında hiçbir ilişki yoktur. (Beaty, J.J.,1998)

Empati bir başkasının acısına gösterilen duygusal bir tepki, üzücü bir olaya tanık olmaya verilen reaksiyondur. Gerek yetişkinlerin gerekse çocukların bir başkasının sıkıntısına empatik olarak tepki verdiğine dair çalışmalar mevcuttur. Birkaç günlük bebekler dahi başka bir bebeğin acısına tepki verebilir (Sagi and Hoffman, 1976; Simner, 1971).

Piliavin ve Rodin (1975) 'e göre, empati gösterirken birey kendinde uyandırılan tatsız duyguları hafifletmek isteyebilir. Diğer bir deyişle acil bir durumda hızla rahatlama arayışına girebilir. Empatiyle ilgili bir başka nokta ise "benzerlik" faktörüdür. Krebs (1975), kendimize benzediğini düşündüğümüz insanlara karşı empati duymamızın daha muhtemel olduğunu çalışmalarında göstermiştir (akt.: Hogg ,Vaughan, 2014, s. 506).

Empati'nin bilişsel yönü perspektif kazanma ile gerçekleşir diyebiliriz. Başkalarının bakış açılarını kavrama ve onların duygu düşüncelerini anlama kabiliyetine perspektif denir. Perspektif kazanma, çocukların prososyal(toplum yanlısı) ve antisosyal tutum ve davranışlar geliştirmesi açısından bilhassa önemli kabul edilir Morris 2002: (Davis Kean, Jager and Collins, 2010). Prososyal davranışlar bakımından başkasının perspektifini kazanma, çocukların başkaları stres altındayken veya ihtiyaç içerisindeyken onları anlama ve teselli etme olasılığını geliştirir (Eisenberg , Fabes and Spinrad, 2006). Antisosyal davranışlar açısından ise araştırmacılar (Chandler, 1973) perspektif kazanma kabiliyeti zayıf çocukların, bu kabiliyeti iyi olan çocuklara göre daha fazla antisosyal davranışta bulunduğunu ortaya koymuştur (akt.: Morris, 2002).

Oswald(1996), empatinin perspektif edinmeyi gerektirdiğini iddia etmiştir. Perspektif alma, bir kimsenin pozisyonunu onun bakış açısından görebilmektir. Perspektif

alma iki ayrı boyutta ele almıştır; duygusal ve bilişsel perspektik alma. Duygusal perspektif alan biri karşısındakinin ne hissettiğini, bilişsel perspektif alan kimse ise karşısındakinin ne düşündüğünü anlayabilir (akt.: Hogg ,Vaughan, 2014).

Empatinin Basamakları;

Dökmen,(1994) uzman psikolog ve psikiyatristlerden oluşan 30 kişilik bir grupla yaptığı çalışmada, empati kurmaya çalışan kişilerin verdiği sözlü veya sözsüz tepkilerin kalitesini en alt basamaktan başlayarak şu şekilde sınıflamıştır:

- 1.Genellemelerle eleştiri: Sorunu toplumun değer yargıları açısından (atasözleri, felsefi görüşler kullanarak) değerlendirerek eleştirme,
2. Eleştiri: Sorununu anlatan kişiyi, kendi görüşüyle eleştirme,
3. Akıl verme: Kişiyi akıl vererek ne yapacağını söyleme,
4. Teşhis: Sorunu anlatan kişiye teşhis koyma,
5. Benzerlik kurma: Anlatılan sorunun kendisinde de olduğunu belirtmesi,
6. Kişisel Duygular: Anlatılan sorun karşısında kendi duygularını sözel ya da davranışlarla ifade etme,
7. Destekleme: Karşıdaki kişiyi destekleme kişinin sözlerini tekrarlama, onu anladığını belirtme,
- 8.Soruna Eğilme: Sorunu irdeleme, konuya ilişkin sorular sorma,
9. Tekrarlama ve Yansıtma: Sorunu mesaj sahibinin kullandığı kelimeleri tekrarlayarak veya özetleyerek tekrar ifade etmesi. Kişinin yüz ifadesini taklit ederek karşısındakine yansıtması.
- 10.Derin duyguları anlama: Kişinin yerine kendini koyarak, kişinin açıkça ifade ettiği ya da etmediği duygular ve düşünceleri fark ederek bu durumu ifade etme.

Bu kuramsal açıklamaya göre gerçek anlamda empati yalnızca son 4 basamakta bahsedilendir. İlk 6 basamak, empatik tepkilere giden yolda bir hazırlık safhasıdır.

Dökmen(1994) empatik iletişim ile ilgili yaptığı bir uygulamada; yardıma ihtiyacı olan kişilere, yalnızca gerçekçi tavsiyeler vermenin(Ev işlerinden bunaldığını, işlerin onu çok daralttığını ifade eden bi rev hanımına: Ev işlerinde çok yoruluyorsan, bir temizlikçi tutmalısın vb. tavsiyelerde bulunulması.) yardım talep eden kişiyi rahatsız edebileceğini, yardımın işlevsiz olacağını belirtmiştir. Empatik iletişimde kullanılabilecek empatik tepkilerden bazılarını şu şekilde örneklendirmiştir:

- Yerinde olsam ben de üzülürdüm.

- İyice bunalmış olmalısın.
- Bu durum seni öfkeliendiriyor.

Buna göre ; mevcut araştırmada, psikolojik ya da fiziksel olarak yardım talebi durumlarında kitapların metinlerindeki; akıl verme ve öğüt verme ifadeleri empati davranışları empati kapsamı dışında tutulmuştur.

Sözel iletişim birinin ne hissettiğini anlamının en basit yolu, ona bu konuda soru sormaktır. Duygularımızı çok çeşitli nedenlerle açık bir şekilde ifade edemeyebilir ya da açık olmayı istemeyebiliriz. Bazı durumlarda da insanlar ne hissettiklerini tam olarak kendileri anlamayabilirler; bu nedenle, duyguları tam olarak anlayabilmek için genellikle duyguya ilişkin diğer ipuçlarına da bakmamız gerekir. (Morris 2002, s. 436) Empatik soru sormak, karşıdaki kişiye anlama gayretini en somut şekilde yansıtan ileti türüdür. Ancak soru sormaktan soruşturma yapmak değildir. (Tagay, Çalışandemir, Ünüvar, Deniz, 2018)

Buna göre araştırmada Empati Kurma ile ilgili oluşturulan kategoriler şu 3 durum esas olacak şekilde belirlenmiştir;

Empati kurma:

- a. Fark etme: Başkalarının bakış açılarını/duygularını fark eder.
- b. Teselli etme: Kişiyi anladığını belirten ifadeler kullanarak onu teskin etme (acı,öfke, heyecan vb. duyguları yatıştırmak, dindirmek (tdk))
- c. Soruna Eğilme: Sorunu irdeleme, konuya ilişkin sorular sorarak sorunu anlamaya çalışma.
- d.Yansıtıcı ifade de bulunma: Tekrarlayıcı veya benzer sözel ifadelerde bulunma, yansıtıcı yüz ifadesine bürünme.

2.2.6.2. Yardım Etme

Staub(1978) yardım etme davranışı iki önemli faktör etkisinde gerçekleşir. İlki, karşınızdakine yardım edebilmek için gerekli olan bilgiye ve beceriye sahip olmalı ; ikincisi yardım ihtiyacı duyan kişiye karşı empati hissi duyulmalıdır (Dworetzky, J.P. 1990).

Yardım etme: Bilişsel ve güdüsel olarak kişiyi harekete geçiren bir olgudur. Kişinin çıkar gözetmeksizin bir kişiye yardım etmek için çaba harcamasını güdüsel yönünü ifade

ederken, kişinin bir sorununu çözmesi hakkındaki beklenti bilişsel farkındalığı gerektirir (Warneken ve Tomasello, 2006).

Yardım etmek için, ilgi gösterme (dokunma ya da sarılma) olumlu ilgi (yardım arama ve bulma, yardım etme), ikna etme (yapılacakları anlatmak) ya da koruma (fiziksel destek verme, kişinin yakınında durma, kişiye şefkat gösterme) davranışlarına sahip olmak gerekmektedir. Küçük çocuklar bu davranışları başlangıçta uygulamakta zorluk çekseler de, zamanla nasıl davranacaklarını öğrenmeleri gerekmektedir. Çocuklar yakınlarında bir yetişkin olmadığı durumda daha kolay yardım ederler. Yardıma ihtiyacı olan kişiyle konuşarak ya da ona dokunarak onu rahatlamasını sağlayabilir ya da problemi çözmek için yetişkini bilgilendirebilir. (Beatty, J.J., 1998)

Yardım davranışlarının tekrar gündeme gelip hız kazanmasını sağlayan en etkili olaylardan biri olarak kabul edilen 1964 yılında New York'da Kitty Genovese adlı genç bir kadının, evinde bir adamın saldırısına uğramasına karşın çevre apartmanlarda yaşayan en az 38 kişinin çılgınlıkları duyup ve olaya şahit olmasına rağmen yardım etmeyip, polisi dahi aramamalarıdır. Bu durumu, Latane ve Darley, sosyal psikolojide (1970) seyirci etkisi olarak adlandırmışlardır. (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2020) Acil durumlarda insanların karar verme mekanizmalarının nasıl işlediğini anlamak için bir seri araştırma yapmış ve bu araştırmalarının sonucunda, seyirci etkisinde kalma davranışını açıklamaya yönelik bir model oluşturmuşlardır.

Önerdikleri model 5 basamaktan oluşur;

1. İnsanlar öncelikli olarak olayı fark eder.
2. Daha sonra bunun acil bir durum olup olmadığına karar verir,
3. Eğer acil bir durumsa bu durumdaki kişisel sorumluluklarının ne ölçüde olduğunu tartar,
4. Kendilerini sorumlu hissediyorlarsa nasıl yardım edebileceklerini düşünürler,
5. Son olarak olaya müdahale ederler.

Eğer bu 5 basamaktan herhangi birinde negatif bir değerlendirme yapılırsa, insanlar olaya müdahale etmezler. İnsanların acil durumlarda yardım edip etmeme davranışını olay yerinde başkalarının olup olmaması büyük ölçüde etkilemektedir.

Olay yerinde başkalarının da olması; sorumluluğun kişiler arasında dağılması, toplu yok sayma, izleyicilerin ket vurması gibi sosyal psikolojik süreçlere yol açmaktadır. (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2020)

Sorumluluğun kişiler arasında dağılması; acil bir durumda çevrenizde herhangi bir kimse yoksa bütün sorumluluğun size ait olduğunu düşünürsünüz ve bu kişiye yardım edersiniz. Eğer çevrenizde birden fazla kişi varsa, yardım etme davranışı hissettiğiniz sorumluluk, kişiler arasında dağılır. Sonuç olarak yardım etme davranışı azalır.

Toplu yok sayma olgusu; acil durumların tahmin edilebilen olgular olmaması, çok ani ve hazırlıksız yakalanan olaylar olması ve aynı zamanda potansiyel risk taşıması durumunda ortaya çıkar. Böyle durumlarda insanlar nasıl davranmaları gerektiğini bilmediği için çevresindeki diğer insanların yaptıklarını gözlemler ve kendilerine rol model ararlar onlar da aynı sorgulamayı yaşadıklarından hiçbir şey yapmazlar Acil bir durumda hiçbir şey yapmamak normalleştirilmiş bir tepki halini alır.

İzleyicilerin ket vurması; çevrede başkalarının bulunması insanlarda, davranışları gözlemleneceği için kaygı yaratabilir. Yardım davranışında bulunmak isteyen kişi başka kişiler olduğu için, acaba yanlış bir şey yapar mıyım? korkusu ve endişesi yaşar ve yardım davranışından vazgeçerler.

2.2.6.3. Koruma

Güncel Türkçe Sözlükte korumak kavramı şu şekilde tanımlanmaktadır:

- Bir kimseyi veya bir şeyi dış etkilere, tehlikeden, zor bir durumdan uzak tutmak; muhafaza etmek, vikaye etmek, sıyanet etmek,
- Güçsüz birini veya bir şeyi desteklemek; himaye etmek,
- Tehlikeye karşı savunması altında bulundurmak,
- Tehlikeli, zararlı durumları önlemek, (TDK, erişim: 08.02.2024).

Başkasının hakkını koruma ve savunma davranışlarının genellikle zorbalık davranışlarının araştırıldığı çalışmalarda ele alındığı görülmektedir. Pozzoli ve Gini, (2010) bu davranışları prososyal davranışın bir türü olarak değerlendirmektedir. Bu araştırmacılar, akran zorbalığı bağlamında mağdurun lehine müdahale etmenin, gücünü gösterme niyetinde olan birinin karşısında durmayı ve çoğu zaman bir kişi yerine bir grupla karşı karşıya geldiği için aslında riskli bir davranış olduğunu ifade ederler. Ancak bu riskli davranışların aynı zamanda yüksek prososyallik gerektirdiği de açıktır. Başkasını koruma davranışı, rahatlatma yöntemini içerebileceği gibi bir otoriteyi bilgilendirme, haksızlık yapan kimseye müdahale etme veya o kimseyle konuşma-tartışma şeklinde de karşımıza çıkabilir (Aydın, 2002).

Koruma davranışları kişiye yönelik ya da çevreye yönelik olabilir. Araştırmada çevreye yönelik ve kişilere yönelik koruma davranışları aynı başlık(koruma) altında incelenmiştir. Çocuk kitaplarında; çevreyi korumaya dair konular, diğer bir deyişle çevre sorunlarına karşı alınan önlemler; geri dönüşüm, çevre temizliği, yenilenebilir enerji kaynaklarını tekrar kullanma, hayvanları koruma, kompost yapma, su tasarrufu, hayvanları doğal yaşam alanına bırakma, yakıt tasarrufu, ağaç dikme, toprağı koruma, elektrik tasarrufu, plastik ve kağıt poşet kullanımını azaltma şeklinde işlendiği görülmektedir. (Güzelyurt., Özkan, 2019).

2.2.6.4. Paylaşma

Kişinin kendinde var olan herhangi bir özellik, eşya, bilgi ve benzeri bir durumu başkalarına sunması ya da ortak kullanabilmesidir (Eisenberg, Damon ve Lerner, 2006). Çocukların en kolay öğrendikleri prososyal davranışlardan biri olan paylaşma, erken çocukluk yıllarında sıklıkla görülen davranışlar olmakla birlikte, bu davranışın kazanılması konusunda gelişimsel olarak birtakım farklılıklar bulunmaktadır(Beaty, 1998; Eisenberg, 2005).

Beaty'e göre (1999); sıra alma, bekleme, hediye verme, başkasına sırasını verme ve başkalarına anlamlı şeyler verme, cömertlik davranışının parçalarıdır.

Çocuklar cömertlik davranışını, başkasından bir şey alırken ya da başkasına bir şeyler verirken öğrenirler. Hediye vermek için de aynı şey söz konusudur. Vermeyi öğrenen çocuklar, oyuncak paylaşımı ve benzer durumlarda daha az sorun çıkarma eğiliminde olurlar. (Beaty, 1999)

Güler (2021) okulöncesi çocukların paylaşımlarını 4 ana başlık halinde incelemiştir; bunlar: Yemek, Oyuncak, materyal ve bilgi paylaşımı'dır. Çocukların kendilerini güvende hissettikleri, yapacağı iş konusunda özgürlük tanındığı eğitim ortamlarında daha paylaşımcı olduklarını ifade etmiştir.

2.2.6.5. Olumlu İletişim Kurma

Sosyal bir varlık olan insanın yaşam içerisinde diğer bireylerle birlikte varlığını sürdürebilmesi, kendini tanıyıp geliştirebilmesi, çevresini ve dünyayı anlayabilmesi, anlaşılabilmesi; ikna, bilgilendirme, keşfetme, eğlenme, paylaşma ve yardım gibi amaçlarını gerçekleştirebilmesi için iletişim kurması, iletişim içinde olması gerekmektedir. Toplamlar için yaşamsal öneme sahip olan iletişim biliminin topluma öğretilmesi ve hayata geçirilmesi, iletişim bozukluklarından uzaklaşmayı sağlar ve toplumsal hayatın daha düzenli işlemlerini mümkün kılar(Tagay vd. 2018). Buradan da anlaşılacağı üzere prososyal davranışların gerçekleşebilmesi için doğru iletişime geçmek kadar iletişimin doğru bir şekilde devam etmesi de gerekmektedir.

Bireyin içinde yer aldığı toplumun bir üyesi olabilmesi için geçirdiği aşamalar toplumsallaşma süreci ile gerçekleşir. Bu süreç yolu ile bireyin kişiliği gelişmekte ve toplum içinde uyumlu yaşamasını sağlayan tutum ve davranışlar kazanmaktadır. İnsanlar farkında olarak ya da olmadan çevreyi etkilemeye, değiştirmeye çalışırken bu sırada kendisi de etkilenmeye ve değişmeye başlar. Bu çift yönlü bir etkileşimdir ve hayat boyu devam etmektedir. (Tagay vd., 2018, s.5)

Bu bölümde, iletişimin olumlu yönünü anlayabilmek için öncelikle iletişimin tanımını, iletişimin öğelerini, iletişimin boyutlarını ve son olarak da empati ile olumlu iletişim kurma davranışları arasındaki ilişkiyi kısaca ele alacağız.

İletişim Nedir?

İletişimin farklı tanımlarına yapılmıştır:

1. İletişim, Latince bölüşme anlamına gelen communis kelimesinden türetilmiştir. Batı dillerindeki communication sözcüğünün karşılığıdır. Eğitim Terimleri Sözlüğünde; “

Bir düşüncenin bir duygunun yüz anlatımı, el kol ve baş hareketleri, konuşma yoluyla ya da yazı, telefon, radyo, televizyon gibi bilişim araç ve gereçlerinden yararlanarak bir kimseden başka bir kimseye iletimidir.’’ (Tagay vd., 2018, s. 6)

2. Başkalarıyla birlikte olma, bağlantı kurma, bilgi ya da haberi yayma, paylaşma ve bireyleri haberdar etme anlamında kullanılan bir kavramdır. (Köknel, 1997)

3. Bilginin, fikirlerin, duyguların, becerilerin simgeler kullanılarak iletilmesidir. Anlam arama çabasıdır. İnsanın başlattığı, kendisini çevresinde yönlendirecek ve değişen gereksinimlerini karşılayacak şekilde uyarıları ayırt etme ve örgütlemeyle çalıştığı yaratıcı bir edimdir. Simgeler aracılığıyla bir kişiden ya da gruptan diğerine bilginin, fikirlerin, tutumların veya duyguların iletimidir. Mesajlar aracılığı ile gerçekleştirilen toplumsal etkileşimdir. (Mutlu, 1994)

4. Cüceloğlu(1987)’na göre bir kişinin diğer kişiyi fark ettiği anda iletişim başlamış olmaktadır. İki kişi karşı karşıya geldiklerinde aralarında hiç konuşma olmasa dahi(sessizlik ve suskunluğun olması)bu bir mesajdır. Kişinin, diğerinin gözüne bakması, bakışlarını başka yöne çevirmesi, iç çekmesi... bunların hepsi anlamlı bir mesajdır. İletişimin %65’i sözel olmayan davranışlardan oluşur. Bunlar; göz teması, ses tonu, duruş, yüz ifadesi, jest ve mimiklerdir.

İletişim her ne kadar tek yönlü olabilse de tek yönlü iletişimde etkileşim yoktur ve bu durumda süreçten söz edilemez. İletişim çift yönlü olduğu zaman yani karşılıklı olarak etkileşim devam ettiğinde süreçten söz edilebilir. Çift yönlü iletişim olarak ifade edilen karşılıklı etkileşim sürecinde kişiler arası geri bildirim oluşur. Bu geri bildirimde amaç, iletmek istediği mesajı alıcının doğru anlayıp anlamadığını göstermeye yararken aynı zamanda da iletişimin çift yönlü olarak sürmesini sağlar. Çift yönlü iletişimde birey hem kaynak, hem de alıcıdır. Bireyler arasında tam iletişim diğer bir ifadeyle başarılı iletişim ancak, mesaja gönderici ve alıcının aynı anlamı vermesi ile kurulabilir. (Tagay vd., 2018)

İnsanın iletişim kurma becerisi ne kadar iyi ise, çevresiyle de o derece iyi iletişim içerisinde olacak ve varlığını mutlu şekilde sürdürebilecektir. İletişimin çıkış noktası ise insanların paylaşma ihtiyacıdır. İnsanlar; acısını, mutluluğunu, bilgisini, duygusunu,

düşüncesini, isteğini, hayallerini paylaşmak ister. Bu paylaşım insanlar arasında iletişim yolu ile mümkündür. (Tagay vd., 2018)

Kaya (2015), iletişimi sınıflandırmada amaca göre bir ölçüt belirleyerek bu ölçüte göre sınıflandırmanın yapılmasının önermektedir. Ona göre amaca yönelik sınıflandırma; Etkilerine göre iletişim : olumlu iletişim, olumsuz iletişim, Yönüne göre iletişim: tek yönlü iletişim, çift yönlü iletişim, Kullanılan kod sistemlerine göre iletişim: sözlü, yazılı veya sözsüz iletişim, İlişki sistemlerine göre iletişim: kişi içi, kişilerarası, grup-içi ve kitle iletişim, Bireylerin konumlarına göre iletişim: yatay iletişim, dikey iletişim, Zaman ve mekan boyutlarına göre iletişim: yüz yüze iletişim ve uzaktan iletişimdir. Biz burada etkisine göre olumlu olan iletişimi ele alacağız. Buna göre *olumlu iletişim* kavramı irdelenecek olursa;

Olumlu iletişim: Bir iletim süreci katılanlara hoş, olumlu etkiler bırakıyorsa katılanlar bu iletişim sonunda gereksinimlerini karşılamış, değer verdikleri, anlaşıldıkları ve takdir edildikleri hislerini yaşıyorsa bu iletişimin olumludur. Olumlu iletişim insanın ruh sağlığını besler. Olumlu iletişimin temelini karşılıklı anlayış ve hoşgörü oluşturur (Tagay vd. , 2018). İlgili açıklamalar doğrultusunda Olumlu iletişim kurma araştırmada bazı nezaket öğeleri altında sınıflandırılmıştır. Bunlar ;

Özür Dileme; İstemeyerek de olsa bir kişinin dahi rahatsız olmasına neden olan tüm davranışlar için hiç çekinilmeden hemen özür dilenmesi, ya da “affedersiniz” ya da “pardon” denilmesi, gündelik nezaket ve görgünün vazgeçilmez öğelerinden biridir.(Toksöz, 1938; akt. Başboğa, 2019)

Teşekkür Etme; Gündelik hayat içerisinde insanların birbirleri için yaptıkları ufak tefek de olsa iyilikler, yardımlar ve bazen de gösterilen nezakete karşı mutlaka teşekkür etmek, şükran duymak ihmal edilmemesi gereken bir görgü, nezaket kuralıdır. (Tarcan, 1936; akt. Başboğa Ö., 2019)

Selam verme; Dünya üzerinde selam, farklı kültürlerin farklı bedensel ritüelleri ve sözcükleri ile ifade edilse de genel olarak; iyi niyet, saygı, sempati, güzel dilekler ile insanlar arasında sevgi ve nezaketi ifade eden anlamlar taşır. (Deniz, 1961) Selamlaşmalarda el sıkışmak selamın pekiştirilmesi ve dostluğun ifadesi olarak görülür.(Başboğa, 2019) Toplumumuzda, selamlaşmalardaki ritüellerden biri de el öpmektir. Türk geleneğinde

küçükler ailenin, toplumun, yaşlı ve saygın kişilerinin elini öper (Tarcan, 1936; akt. Başboğa Ö., S., 2019)

Olumlu iletişim kurma kapsamında araştırmada kullanılacak insani iletişim ve ilişkilerin başlamasını ve ilerlemesini sağlayan ögeler aşağıdaki başlıklar altında incelenecektir.

Hediye Verme; ‘Karşılıksız vermeye hediye etmek denir. Hediye ilkel topluluklardan büyük medeniyetlere kadar her zaman ve coğrafyada bağış, ihsan, ödül anlamlarının yanı sıra, teşvik, takdir, yardımlaşma vb. amaçlara da hizmet etmiştir’ (Önal, 2008, s. 110). Hediye verme, değer verilen insanları mutlu etmenin ve onlara karşı hissedilen duyguları belirtmenin etkili yöntemlerden biridir. Bir nesnenin hediye olarak verilmesi ya da alınması, insan ve toplum ilişkilerini daha canlı ve dinamik tutar, etkili kılar. Ayrıca bir iletişim biçimi olarak düşünüldüğünde de işlevseldir. Hediye, aslında, insanlar arasında sevgi, saygı ve dostluğun belirtisi olarak ya da bir kişiyi mutlu etmek, sevindirmek ve onurlandırmak için görgü kuralları gereğince karşılıksız olarak verilen nesnedir. Hediye, bireyler arası sosyal bağlar var etmek ya da geliştirmek amacıyla verilen ve karşılıklılık ilkesi her zaman esas alınmayan bir nesnedir. Hediye alma ve verme eylemleri, bireysel ya da topluluk paylaşımına dönüşebilmekte, sevgi, saygı, hoşgörü, dayanışma, bütünleşme ve bağlılık gibi etkenler ile bütünleşme ve bağlılıkların sağlanması mümkün olabilmektedir. (Tomak ve Güney, 2014)

Oyuna Davet Etme ve Oyun Oynama; 3-6 yaş arasında yer alan çocuk, çevreyi tanımak, anlamak, öğrenmek, bilmek çabası içerisindedir. Bu dönemde çocukta özdeşleşme ve toplumsallaşma süreci başlar. Cinsiyet roller kazanılır, tutum ve davranışlar bu rollere göre düzenlenir. Özellikle bu dönemde oyun, çocuğun temel uğraşısıdır. Çocuğun kişilik gelişimindeki önemi büyüktür. Oyun grupları içinde ilk arkadaşlık ilişkisini kuran çocuk yaşlılarıyla iletişim ve etkileşime girer. İşbirliği yapma alışkanlığı kazanır. Oyuncaklarını paylaşmayı, aşırı isteklerini denetlemeyi öğrenir. Böylece özveride bulunmayı, hoşgörü sahibi olmayı, uzlaşmayı, uyum sağlamayı başarır (Köknel, 1997, s.131). Çocuk kitaplarından yararlanılarak öğretilmeye ve benimsenmeye çalışılan bu davranışlar, oyun aracılığıyla da pekiştirilir.

2.2.6.6. İş Birliği

Kişilerin bilgi paylaşımı ve ortak bir amaca yönelik hareket etmek için birlikte zaman ve enerji harcaması (Gürüz ve Temel-Eğimli, 2008, s. 50); belirli bir amaç doğrultusunda çalışma ortaklığı oluşturma. (TDK, erişim: 2024) olarak tanımlanmaktadır.

Aral (2017) İşbirliğini “Bir işi yapanların güçlerini birleştirmesi” olarak tanımlamaktadır. Araştırmalara göre, erken çocukluk yıllarında, akran etkileşimlerinin işbirliği davranışına ve gelişim alanlarına olumlu katkıları bulunmaktadır (Uzmen, 2001). İşbirliği yaparken kişi, daha az benmerkezci olma eğilimindedir. İşbirliği yapan kişi kendisinden çok diğerlerinin refahını düşünür ve kendisinden birşeyler verir (Seefeldt ve Barbour, 1998).

İşbirliği davranışı, aile ve arkadaşlık ilişkileri ekseninde gelişim sürdürür. Aile ve arkadaşlık ilişkileri çocuğa gereksinimi olan güven ve işbirliği ortamını sunabilir. Başka ilişkilerde bulamadığı güveni ve işbirliğini arkadaşlık ortamında bulabilir. Çocuklar 18-24 ay arasında işbirliği yapmaya, yardımlaşmaya başlar. Ancak; küçük çocukların paylaşma ve işbirliği yapma kapasiteleri sınırlıdır. Çocukların çok azı 4 yaşına kadar işbirliğine dayalı oyun ya da çalışmayı öğrenir. Sosyal davranışların oluşmasında anne babanın ve diğer çocukların etkisi giderek artar. İşbirlikçi çaba çocuklarda yetişkinlerden daha kolay uyarılabilir. Temel olarak çocuk onaylanmak ister. Olumlu sosyal davranışların kazanılmasında aile bireyleri, yetişkinler ve diğer çocuklar model alınabilir. (Aral vd., 2000, s. 139)

2.3. İlgili Araştırmalar

Teke (2019), Okulöncesi dönemdeki çocukların sınıf ortamındaki sosyal davranışları ile oyun davranışlarını incelediği çalışmada, okulöncesi eğitime devam eden 48-71 aylık toplam 18 çocuğun sosyal davranışlarının, çeşitli değişkenler ve oyun davranışlarıyla ilişkisini araştırmış; olumlu sosyal davranışlar(OSD) ile ilgili bulgulara ulaşmıştır. Çalışma sonucunda, hem öğretmen hem de akran değerlendirmesine göre, kız çocuklarının erkek çocuklara oranla daha fazla olumlu sosyal davranış sergiledikleri tespit edilmiştir. Yaş

değişkeni ve doğum sırası değişkeni açısından ise çocuklar arasında olumlu sosyal davranışlarda anlamlı bir fark olmadığı gözlemlenmiştir. 13 ay ve üzeri okul öncesi eğitim alan çocukların ise 0-12 ay eğitim alan çocuklardan daha fazla olumlu sosyal davranışlar gösterdiği gözlemlenmiştir. Sosyal davranış puanı yüksek olan çocukların oyun davranışları incelendiğinde; mesleklerle ilgili olarak edindikleri rollerde hep birilerine yardım ettikleri, insanları ya da hayvanları tedavi etmeye çalıştıkları görülmüştür. Çocuklar, oyuncak isteme, kendi isteğiyle oyuncak verme gibi davranışlarla akranlarıyla oyuncak alışverişinde bulurken buna ek olarak oyuncak değiştirme, oyuncakları ortak kullanma gibi davranışlarla da akranlarıyla oyuncakları paylaşmışlardır. Bunun yanında bu çocuklar, kendi oyununu anlatarak ve oyunun kurallarını hatırlatarak akranlarını oyunla ilgili bilgilendirmişlerdir ve oyunda işbölümü yaparak liderliği üstlenmişlerdir. Ayrıca çocukların akranlarını oyuna kabul etme, kendi hakkını savunma, oyundan zevk alma, akranının önerisini kabul etme, oyun sürecini takip etme, atak davranma, akranlarına yardım etme, akranlarını takdir etme, fiziksel saldırganlığa karşı koyma, ilişkisel saldırganlığa karşı koyma, akranından izin isteme, akranının sorununa ilgi gösterme, sırasını bekleme, başkalarının hakkını koruma gibi olumlu davranışlarda bulundukları gözlenmiştir.

Gönen, Karakuş, Uysal, Kehci, Ulutaş ve Kahve (2013), Türkiye’de yayınlanan 2000-2010 yıllarındaki resimli çocuk kitaplarının içerik ve resimleme özelliklerini bazı değişkenler açısından incelenmiştir. 2000-2010 yılları arasında yayımlanan 150 okul öncesi öykü kitabı, kitap inceleme formuyla fiziksel yapıları, resimleme, içerik ve karakter özellikleri açısından incelenmiştir. Çalışmada incelenen resimli çocuk kitaplarında daha çok problem yaratan karakterlerin (%50) olduğu, problem çözen karakterlerin ise %33,33 civarında olduğu belirlenmiştir. Resimli çocuk kitapları karakter özellikleri bakımından incelendiğinde %52’sinin hayvan olduğu tespit edilmiştir. Resimleme özellikleri açısından incelenen kitapların daha çok renkli (%98), resim çerçeve ile metinden ayrılmamış (%62) ve yalın (%76) olduğu belirlenmiştir. Kitapların tamamında noktalama işaretlerine dikkat edilirken, %93,33’ünde resimle metin işbirliği olduğu bulunmuştur.

Aydın (2021), 13-70 aylık çocuklarda prososyal davranışlarını incelediği çalışmasında; okul öncesi dönemdeki çocukların yardım, paylaşma, işbirliği, bilgilendirme, rahatlatma ve itaatkar prososyal davranışları kreş ortamında doğal gözlem yapmıştır. Çalışmada toplamda 141 çocuk (62 kız, 79 erkek) gözlemlenmiştir. Gözlemler çocukların faaliyet, serbest oyun ve yapılandırılmış oyun zaman dilimlerinde gerçekleştirilmiş, ayrıca

gözlemci tarafından davranış kayıtları tutulmuştur. Prososyal davranış türleri için her bir yaş grubunun frekansları ayrı ayrı incelenmiştir. Gözlemler sonucunda yardım, paylaşma, rahatlatma ve itaatkar prososyal davranışların çocukların ilk yaşlarından itibaren ortaya çıktığı, iki yaşından itibaren ise işbirliği ve bilgilendirme prososyal davranış türlerinin görüldüğü ifade edilmiştir. Literatürde belirtilmeyen prososyal davranışların belirlenmesi de amaçlayan bu çalışmada hakkını koruma, motive etme gibi başkasının iyi oluşuna hizmet eden farklı davranışlar da iki yaştan itibaren gözlenmiştir. Ayrıca, farklı prososyal davranışların ortaya çıkmasında; sınıf içi uygulamaların, çocuklar arasındaki önceki deneyimlerin ve prososyal davranışta bulunanın özelliklerinin etkili olduğu görülmüştür. Çocuklarda koruma davranışının, arkaşına zarar veren kişiyi uyarma (29 ay) şeklinde ortaya çıktığı gözlenmiştir. 36-47 aylık çocukların 24-35 aylık çocuklara göre sayısal olarak daha fazla yardım ettikleri bulunmuştur. 36-47 ay dışındaki yaş gruplarında en çok itaatkar prososyal davranış gözlemlenmiştir. Bununla birlikte bütün yaş gruplarında prososyal davranış türleri içerisinde sayıca en çok karşılaşılan davranış itaatkar prososyal davranış olmuştur. Bu sonuçlar otorite talebi sonrasında gerçekleştirilen davranışların Türk kültüründe çocuklar tarafından kurallara uyma zorunluluğu olarak algılandığı şeklinde yorumlanmış, talep sonrasında gerçekleştirilen itaatkar davranışların, prososyallığı ne kadar yansıttığına dikkat çekilmek istenmiştir. Öğretmenin ders esnasında sürekli olarak müdahalede bulunmasının prososyal davranışın ortaya çıkmasını engelleyebileceği düşüncesi sunulmuştur.

Somer (2015), 4-6 yaş resimli çocuk kitaplarını prososyal davranışları içermesi yönünden incelemiştir. Toplam 6 ana kategori şeklinde sunulan prososyal davranışlar (iletişim başlatma / sürdürme, empati kurma, yardım etme, işbirliği yapma, paylaşma, özgecilik) ve bunların alt kategorileri, bulundukları kitap sayıları ve kitaplarda nasıl ele alındıkları açıklanmıştır. İncelenen 200 adet 4-6 yaş resimli çocuk kitabının içerisinde yalnızca 81 tanesinin prososyal davranışları içerdiği belirtilmiştir. Prososyal içeriğin kitaplarda niceliksel olarak daha az yer aldığı sonucuna ulaşmıştır. Araştırmada incelenen resimli çocuk kitaplarında, prososyal davranışlar arasında en çok yer verilen içeriğin, karakterlerin çeşitli türde hediyeleri kullanarak ya da partiler, toplantılar düzenleyerek birbirlerine sürprizler yaptıkları özgeci davranışlar olduğu ifade edilmiştir. İşbirliği davranışı ise en az görülen prososyal davranıştır. Kitaplarda birçok prososyal davranışın bir arada da yer aldığı belirtilmiştir. Sürpriz yapmanın bazı durumlarda işbirliğini ve paylaşımı da içeren bir davranış olduğu(bazı örneklerde karakterler bir araya gelerek başka bir kişiye sürpriz

yapma kararı alırlar)gör÷lmüştür. Yalnızca hediye verme davranışıyla işbirliği içinde hediye hazırlama, yardımlaşma gibi davranış örneklerinin de sunulduğu, prososyal bir davranışa girişimin diğer olumlu ilişkileri de desteklediği ifade edilmiştir.

Çocuk kitaplarındaki görsel öğelerde ise; başkalarının içinde bulunduğu durumu anlamaya yönelik empati becerilerinin kitaplarda farklı duygu durumlarını yansıtırıcı ifadeler olarak görselleştirildiği sonucuna ulaşmıştır.

Ata (2022), İlkokulda çocuğı olan aileler için geliştirilen Prososyal Destek Eğitim Programı'nın çocukların ve ebeveynlerinin prososyallik düzeyleri üzerine etkisini incelemiştir. Araştırma, çocuğı ilkokula devam eden aileler ile gerçekleştirilmiştir. Deney grubundaki ailelere, çevrimiçi olarak on hafta, haftada bir gün olmak üzere "Prososyal Destek Eğitim Programı (Pro-DEP)" uygulanmıştır. Çocukların prososyallik düzeyleri "Çocuk Prososyallik Ölçeğı: Çocuk Formu" ve "Çocuk Prososyallik Ölçeğı: Anne-Baba-Öğretmen Formu" kullanılarak, ebeveynlerin prososyallik düzeyleri ise "Yetişkin Prososyallik Ölçeğı" kullanılarak değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre uygulanan eğitim programının deney grubundaki katılımcıların, eşlerinin ve çocuklarının üzerinde orta düzeyde olumlu etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Katılımcılar program uygulanmasından sonra kendilerinde, eşlerinde ve çocuklarında prososyal davranış becerilerinin arttığını ve Pro- DEP'in etkili olduğunu görüşlerinde belirtmişlerdir.

Güler (2021), Paylaşma ile ilgili yaptıkları çalışmalarında "Yemek Paylaşımı", "Oyuncak Paylaşımı", "Materyal Paylaşımı" ve "Bilgi Paylaşımı" olmak üzere 4 ana tema oluşturmuşlardır. Montessori programı uygulayan bir anaokulundaki toplam 11 öğrenci "Yapılandırılmamış Gözlem" ve "Katılımcı Olmayan Gözlem Yöntemi" ile 7 gün boyunca toplam 25 saat gözlemlenmiştir. Çocukların kendilerini güvende hissettiğı, yapacağı iş konusunda özgürlük tanıdığı Montessori programlarında, öğrencilerin paylaşma davranışlarının gerçekleştirmesi için imkanlarının daha fazla olduğu gözlemlenmiştir.

Uzmen ve Mağden (2002), okulöncesi kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının prososyal davranışlardan, paylaşma ve yardım etme davranışlarının, bu davranışları işleyen resimli çocuk kitapları ile desteklenip desteklenmediğini belirlemek amacıyla 3 anaokulundan toplamda 40 çocuk ile deneysel bir çalışma yapmıştır. Ön-test ve son-testte çocukların yardım etme davranışlarını değerlendirmek amacıyla, içinde kalem, küçük kağıtlar, ataçlar ve kalemtraş olan bir kutu yere düşür÷lmüş ve çocukların tepkileri

gözlenmiştir. Paylaşma davranışlarını değerlendirmek amacıyla, çocuklara beşer tane çıkartma verildikten sonra, hastanede yatan bir çocuk için istediği sayıda çıkartmayı verebileceği söylenmiştir. Deney ve kontrol grubu çocuklarına iki hafta boyunca sekizer adet yardım etme, paylaşma davranışlarının olduğu resimli kitap okunup tartışılmış, kitapla ilgili etkinlikler yaptırılmıştır. Araştırmanın deney grubuna okunan kitapların çocukların yardım etme ve paylaşma davranışları üzerinde olumlu etkisi olduğu tespit edilmiştir. Verilmiş olan eğitimin kız çocuklarının yardım etme davranışları, erkek çocukların ise paylaşma davranışları üzerinde daha etkili olduğu saptanmıştır. Aileler ile eğitimcilerin sorulara vermiş olduğu cevaplar arasında ise tutarlılık olmadığı belirlenmiştir.

Kılınçcı ve Can (2020), çalışmalarında resimli çocuk kitaplarında yer alan, 3-6 yaş aralığı için hazırlanmış 56 resimli çocuk kitabını; karakterlerinin yansıttıkları sosyal ve duygusal beceriler yönünden incelemişlerdir. Veri toplama aracı olarak MEB 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı'nda bulunan sosyal-duygusal gelişim alanına ait kazanımlar dikkate alınarak 'Karakterlerin Sosyal ve Duygusal Becerilerini İnceleme Formu' oluşturulmuştur. İncelenen kitaplardaki karakterlerin okul öncesi çocuklarından beklenen sosyal ve duygusal becerilerin tamamına sahip olmadığı görülmüştür. İncelenen kitapların neredeyse tamamında, 'Bir olay veya durumla ilgili olumlu/ olumsuz duygularını uygun yollarla gösterir.' kazanımının ağırlıklı olarak yansıtıldığı, ancak 'Farklı kültürel özellikleri açıklar.', 'Atatürk ile ilgili konuşur.' ve 'Sanat eserlerinin değerini fark eder.' kazanımlarına kitapların hiçbirinde yer verilmediği görülmüştür. Resimli çocuk kitaplardaki karakterlerin en çok yansıttığı kazanım, "K5. Bir olay veya durumla ilgili olumlu/ olumsuz duygularını uygun yollarla gösterir." olarak tespit edilmiş, bu kazanım kapsamında yer alan "K5.G1. Olumlu/olumsuz duygularını sözel ifadeler kullanarak açıklar." göstergesinin bu kazanımın ön plana çıkmasında önemli bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Tüm göstergeler içerisinde en çok işlenen sosyal –duygusal beceri göstergesi olarak da ön plana çıkmaktadır.

Akar, Yılmaz, Mercan, ve Yükselen (2021), 3-6 yaş grubuna hitap eden ve içeriğinde prososyal davranışları bulunduran 105 kitabı incelemişlerdir. Prososyal davranışları sergileyen karakterin %59,0 oranında insan, %47,6 oranında hayvan, %11,4 oranında diğer varlıklar olduğu görülmüştür. Prososyal davranışları sergileyenlerin cinsiyet durumları incelendiğinde; yardımlaşma, empati, iş birliği, paylaşma ve dayanışma davranışlarının en çok "cinsiyetsiz" karakterler yoluyla işlendiği görülürken, teselli etme davranışının en çok "erkek" karakterler, kibarlık davranışının ise en çok "kadın" karakterler

yoluyla işlendiği görülmüştür. Çalışma grubunu oluşturan kitaplarda, en fazla kibarlık, en az paylaşma davranışına yer verildiği görülmüştür. Nezaket sözcüklerinin sosyal hayatta sözel olarak daha çok ifade edilebilmesi nedeniyle resimli çocuk kitaplarında da daha çok sözel ifadeler yoluyla ele alındığı görülmüştür.

Bıçakçı ve Altıntaş (2017) tarafından 25-72 ay aralığındaki 290 çocuk ile yürütülen, çocuklarının prososyal davranışlarına etki eden değişkenlerin belirlenmesi ve ebeveyn tutumları ile prososyal davranışlar arasındaki ilişkinin tespit edilmesi amacıyla yapılan çalışmada; kız çocuklarının erkek çocuklara göre daha fazla prososyal davranışlar sergilediği; çocuğun yaşı büyüdükçe prososyal davranış puan ortalamalarının da arttığı; 6 aydan fazla okula devam eden çocukların prososyal davranış puan ortalamaları, yeni başlayanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Prososyal davranışların, çocuğun kardeş sayısı ile anne ve babanın öğrenim düzeyleri bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmüştür. Kardeş sayısı değişkenine göre, Çocuk Prososyallik Ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde; çocuğun bir veya daha fazla sayıda kardeşe sahip olması, kardeşinin olmamasına göre daha yüksek prososyallik puanına sahip olduğunu göstermektedir. Bu puan farkına rağmen çalışmada kardeş sayısı değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ayrıca demokratik ebeveyn tutumu ve çocukların prososyal davranışları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Gönen ve Aydos (2016), araştırmalarında 3-6 yaş grubu çocuklar için hazırlanmış resimli çocuk kitaplarını içerik, fiziksel özellik, resimleme özellikleri ve yazar-kitap bilgileri açısından inceleyerek yetersizliklerini ortaya koymak amacı seçilmiş 228 resimli çocuk kitabını incelemişlerdir. Kitaplar incelenirken araştırmacılar tarafından geliştirilen ‘Kitap İnceleme Anketi’ kullanılarak, her kitap için; künyesi, özeti, ana fikri, içeriği, dil ve anlatımı, fiziksel özellikleri, resimlemesi ve yazar-kitap bilgileri dikkate alınmıştır. Sonuç olarak, kitaplarda ele alınan konuların çocukların bilgi dağarcığını geliştirici yönde olduğu fakat konuların çeşitliliğinin sınırlı olduğu bulunmuştur. Pek çok yayınevinin benzer konuları içeren kitaplar yayınlamakta olduğu belirtilmiştir. Araştırmada “yardımlaşma” konusunun tüm resimli çocuk kitapların konularının %7’sini oluşturduğu görülmüştür.

Oruç ve Tecim (2011)’in okulöncesi dönem çocuğunun kişilik gelişiminde rol model olmaları açısından çizgi filmlerin ve diğer değişkenleri araştırdıkları çalışmalarında kız öğrencilerin en fazla annelerini, erkek öğrencilerin ise en fazla babalarını model aldıkları

görülmüştür. Kız öğrencilerin ikinci sırada öğretmenlerini ve daha sonrada büyük kardeşlerini rol model olarak benimsedikleri, erkek öğrencilerin ise babalarından sonra büyük kardeşlerini model olarak benimsedikleri görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin neden ve hangi sebeplerle rol modelleri tercih ettikleri incelenmiştir . Buna göre öğrenciler kendilerine rol model olarak seçtikleri kişileri ilk önce kendilerine zaman ayırma, beraberce oyun oynama, vakit geçirme ve sevmeye durumuna göre tercih ettikleri görülmüştür. Daha sonra ise tercih edilen rol modelin yemek yapması ve temizlik yapması gibi hususlar gelmektedir ki bu tarz tercihlerin genelde kız öğrencilere ait olduğu gözlenmiştir. ‘Diğer’ sebepler olarak görülen tercih nedenleri ise vatani koruma, kitap, hikâye, masal vb okuma, kız- erkek olma, istekleri yerine getirme, iyilik yapma olarak görülmüştür. Çocukların model almalarında birçok gerekçenin yanında iyilik yapma, vatani koruma gibi davranışların yer alması çizgi kahramanların modelleme sürecinde ahlak gelişimine katkı sağladığını göstermiştir.

Kahraman ve Özdemir (2019), Çocuk kitaplarını(100 adet), toplumsal cinsiyet rolleri açısından inceledikleri çalışmalarında karakterlerin %50.97’sinin erkek, %49.03’ü ise kadın karakterlerden oluştuğunu belirtmişlerdir. Araştırmada karakterlerin olumlu kişilik özellikleri, olumsuz kişilik özellikleri, ilgi alanları, cinsiyetleri, saç renkleri, duygusal ifadeleri, aksesuarları, giysi renkleri, en çok bulundukları mekânlar, karakterlere ait meslekler ve karakterlerin yaptıkları işler incelenmiştir. Sorumluluk sahibi olma kişilik özelliği %33.6 oranında en çok rastlanan olumlu özellik olarak belirlenmiştir. Kadın karakterlerde en çok görülen olumlu kişilik özelliklerinin sorumluluk sahibi olma, yardımsever, anlayışlı ve sevecen olma olduğu; neşeli , empatik ve cesur özelliklerinin ise daha çok erkek karakterlerde gösterildiği belirtilmiştir.

Kaynak ve Aktaş (2017), Okul öncesi hikâye ve masal kitaplarında toplumsal cinsiyet rollerini inceledikleri çalışmalarında(50 adet), toplumsal cinsiyet rollerinin dilsel ve dil dışı göstergeler aracılığıyla nasıl aktarıldığını araştırmışlardır. Araştırmalarında inceledikleri kitaplarda kadınların yemek hazırlama, ev temizliği/bakımı, çocuğa öğüt verme, çocuğa sevgi/şefkat gösterme, evde çocuk bakma gibi eylemlerde erkeklerden daha fazla rol aldıkları sonucuna ulaşılmışlardır. Araştırmada kadınlar; incelenen kitaplarda erkeklere oranla daha fazla mutlu, şaşkın/ telaşlı, koruyan/ gözeten/ sorgulayan/ öğreten, cömert/ yardımsever, kızgın, paylaşımcı/ uzlaşmacı, şefkatli olarak yansıtılmışlardır. Araştırmanın sonuçları arasında en dikkat çeken unsur ise erkeklerin cesur/ güçlü, kibirli ve saldırgan özellikleri ile kitaplarda daha fazla yer almasıdır. Ayrıca incelenen kitaplarda kadınlar

alınan, hayalperest, heyecanlı, karamsar, komik olarak yansıtılırken erkeklerin özgüvenli/özdenetimli olarak yansıtıldığı da tespit edilmiştir.

Ai P ve Li W.(2023) Genel kitap okuma davranışının ergenler arasında toplum yanlısı davranışlar üzerine etkisinin olup olmadığının araştırdıkları çalışmalarında 2013-2014 ve 2014- 2015 akademik yıllarında 12 okuldan, % 47'sini kadın, % 52'sini erkek öğrencilerin oluşturduğu 11 ile 18 yaş aralığındaki 9449 katılımcıyla çalışmışlardır. Araştırmalarını, 3 olumlu davranışın geliştirilmesine yönelik yapmışlardır. Bunlardan ilki yaşlılara yardımcı olma, ikincisi başkalarına nazik dost canlısı davranma, üçüncüsü ise kurallara uyma ve sırasını beklemedir. Ebeveynlerin geçen yıl içinde aynı 3 olumlu sosyal davranışı çocukların tekrarlama sıklığını değerlendirmeleri istenmiştir. Sonuçların doğruluğu için anket sonunda kişinin kendisi tarafından bildirilen ve ebeveynlerinin bildirdiği antisosyal davranışlar da kullanılmıştır. Belirlenen antisosyal davranışlar; başkalarına hakaret etmek ve müstehcen konuşmak, kavga etmek, sınıf arkadaşlarına zorbalık yapmak, ev ödevlerinde ve derslerinde kopya çekmektir. Araştırma sonunda gençlerin hem kendisinin bildirdiği hem de ebeveynlerinin bildirdiği olumlu sosyal davranışlar arasında pozitif ilişki olduğu bulunmuştur. Kitap okumanın ergenlerin prososyal davranışlarını olumlu yönde desteklediği bulunmuştur. Bu çalışma değişkenlerden farklı olarak daha fazla kitap okuma sıklığının gençlerin bilişsel yetenek düzeyini arttırarak sosyal norm algılarını değiştirdiğini ortaya koymuştur. Araştırmada kitap okumanın toplum yanlısı davranışları güçlendirdiği sonucuna varılmıştır.

Alsafiah, Tabroni, Mark ve Maharjan (2023) çalışmalarında 5-6 yaş arası çocuklarda prososyal davranış yeteneğini geliştirmek için geçerli bir labirent öğrenme ortamı oluşturmuştur. Bu oyun, dallara ayrılan ve dolambaçlı bir yoldan çıkış yolu bulma oyunudur. Oyun alanı ve ekipmanlarının erken çocukluk için tasarlandığı çalışmada 3 prososyal davranışın; empati, şefkat ve işbirliğinin gelişimi incelenmiştir. Hayata geçirilebilir tekniklerle çocukların kendi potansiyellerini ortaya çıkarmasının hedeflendiği çalışmada, karton bir düzeneğe üzerine hazırlanan labirentin içine plastik bir top koyulmuştur. Oyun topun gidebilmesi için her köşesinde çıkışı bulunan labirentin sallanmasıyla oynanmıştır. Labirent oyunu sonrası yapılan son test sonuçlarına göre labirent olumlu sosyal davranış yeteneğini geliştirmede etkili olduğu bulunmuştur.

Gelfant ve diğerleri(1975), 1. sınıf çocuklarına misket oynatılarak yürütülen bir çalışmada çocuklar, ödülleriyle değiştirebilecek paralar kazanmışlardır. Çocuklara oyunda

şanssız olan akranlarına bağış yapmaları için defalarca fırsatlar verilmiştir. Bağış yapmayan çocuklardan bunu yapmaları istenmiştir. Bağış yaptıklarında ise bu çocuklar övülmüştür. Çocukların bağış yapma davranışının övgülerden sonra önemli ölçüde arttığı belirlenmiştir. Fakat bu durumun kısa sürdüğü, övgüler kesildiğinde çocukların çoğunun bağış yapmayı bıraktığı belirtilmiştir.

Sarıkaya (2021), Okulöncesi öğretmenlerine verilen İletişim Becerileri Psiko-Eğitim Programı'nın öğretmenlerin iletişim becerileri ile 5 yaş çocuklarının sosyal-duygusal uyum düzeyleri ve prososyal davranışları üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmaya 2018-2019 eğitim-öğretim yılında, bağımsız anaokullarındaki okul öncesi öğretmenleri ve okul öncesi eğitimi almaya devam eden beş yaş grubu çocukların oluşturduğu toplam 28 öğretmen 420 çocuk katılmıştır. Araştırmada okulöncesi öğretmenler için verilen psiko-eğitim programının öğretmenlerin iletişim becerilerini kullanma düzeylerini olumlu yönde arttırarak etkilediği belirlenmiştir. Ayrıca 5 yaş çocukların prososyal davranışlarından yardım etme ve teselli etme davranışlarının olumlu yönde etkilendiği tespit edilmiştir. Çocukların prososyal davranışlarından en sık gözlenenlerin; yardım etme, teselli etme ve işbirliği yapma olduğu belirtilmiştir. Yardım etme davranışı içinde *Ortamı toplama* ve *Akranına yardım etme*, en sık gösterdikleri tepkilerdir. Teselli etme davranışları arasında; *Gergin bir çocuğa sevdiği bir şeyi verme* ve *Endişeli bir çocuğa destek olmak için başkasını çağırma*, İş birliği davranışı içinde ise; *Ortak bir iş üzerindeyken başka çocukla iş birliği yapma* sınıf içinde en sık gözlenen davranışlar olmuştur. Sınıf içinde en fazla gözlenen davranış yardım etme iken en az gözlenen davranış ise paylaşma olmuştur.

Bilgin (2011), 5-6 yaş çocuklarına yönelik 1990- 2010 yılları arasında basılan resimli kitapların çocuğa görelilik kavramına göre incelediği çalışmasında rastgele seçilen 210 kitabı çocuğa görelilik kavramına göre incelemiştir. Kitaplar kapak, resimleme, içerik, karakter, dil ve anlatım yönünden incelenmiştir. Araştırmada incelenen kitapların çocuğa görelilik kavramına göre, nitelikli bir kitapta bulunması gereken, içinde çocuğa göreliği barındıran özellikleri tablolastırılarak belirtilmiştir. Araştırmada incelenen resimli hikayelerdeki karakterlerin %0.95'inin engelli olduğu %99.05'inin engelli bir karakter içermediği, karakterlerin %45.71'inin insan figürü olduğu, %54.29'unun insan figürü olmadığı, karakterlerin %45.71'inde rol modellerin cinsiyetlere göre betimlendiği görülürken %54.29'unda da görülmediği, hikayenin %61.90 oranında çocuğa doğa ve insan sevgisi verdiği, hikayelerin %55.23 oranında toplumun değer yargılarını ve kurallarını çocuğa verdiği görülmüştür.

Bağcı, (2015) tarafından hazırlanan çocuk ve yetişkin prososyal ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışması ve çocuk ile anne-baba prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi adlı çalışmasında “Çocuk Prososyallik Ölçeği” ve “Yetişkin Prososyallik Ölçeği” ölçme araçlarının geçerlik güvenirlik çalışması yapılarak geçerli ve güvenilir birer ölçme aracı olduğu tespit edilmiş ve okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60-72 aylık çocukların prososyal davranışları ile anne-babalarının prososyal davranışları arasındaki ilişki; anne, babanın yaşı, eğitim durumu, kardeş dayısı gibi pek çok değişken açısından ayrı ayrı incelenmiştir. Öğretmen değerlendirmesine göre kızların daha prososyal davranışlar sergilediği, kız öğrencilerin puan ortalamalarının erkek öğrencilerin puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

Kahraman (2019) okul öncesi dönem çocuklarının varsayımsal problem durumu içeren resimli senaryolara cevaplar doğrultusunda prososyal davranışlarını değerlendirmeye yönelik ölçek geliştirdiği çalışmasında ayrıca 48-72 aylık çocukların prososyal davranışlarını bazı değişkenlere göre incelemiştir. Bu amaçla öncelikle “Okul Öncesi Prososyal Davranış Ölçeği”nin geçerlik güvenirlik çalışmaları yapılmış, daha sonra ise okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 48-72 aylık çocukların prososyal davranışlarının yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası ve anne-baba öğrenim durumları değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırmanın pilot uygulamasını 2018-2019 eğitim öğretim yılı resmi okul öncesi kurumlarına devam eden toplam 120 çocuk oluştururken; ana uygulamasını toplam 499 çocuk oluşturmuştur. Araştırma sonucunda; Okul Öncesi Prososyal Davranış Ölçeği’nin çocukların prososyal davranışlarını ölçmede geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu tespit edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre doğum sırasının küçük yaş grubundaki çocukların prososyal davranış düzeylerinde anlamlı farklılık oluşturmazken büyük yaş grubundaki çocukların prososyal davranış düzeylerinde anlamlı farklılık oluşturduğu görülmüştür. Ayrıca anne-babaları daha yüksek öğrenim seviyesine sahip 61-72 aylık çocukların prososyal davranış ölçeğinin geneline ilişkin puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Düzyol, Gülüm, Korkmaz, Ün ve Yıldırım (2023) tarafından yapılan çalışmada, 5-6 yaş okul öncesi döneme ait çocuk kitaplarındaki resim ve içerik öğeleri MEB 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı sosyal-duygusal alan kazanım ve göstergeleri açısından incelenmiştir. Çalışmada resimli çocuk kitaplarının resim ve içerik öğelerinde *Bir olay ya da durumla ilgili olarak başkalarının duygularını açıklar.* kazanımına en üst seviyede yer verilirken; *Atatürk ile ilgili etkinliklerde sorumluluk alır.* kazanımına hiç yer verilmediği

sonucuna ulaşılmıştır. Resimli çocuk kitaplarında içerik ve resim öğelerinde sosyal-duygusal kazanıma yer verilme yüzdeleri her ikisinde de en yüksek (K4) *Bir olay ya da durumla ilgili olarak başkalarının duygularını açıklardır. (K6) Kendisinin ve başkalarının haklarını korur(%1).* kazanımının son sıralarda yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. (K14) *Sanat eserlerinin değerini fark eder. kazanımının ; Sanat eserlerinde gördüklerini ve işittiklerini söyler. Sanat eserlerinin korunmasına özen gösterir.* göstergesine hiç yer verilmediği görülmektedir.

Demir (2021), araştırmasında drama etkinliklerinin 60-72 aylık çocukların prososyal davranışları üzerine etkisini incelemek amacıyla 2020-2021 eğitim öğretim yılında anasınıfına devam eden 16'sı deney, 16'sı kontrol grubu olmak üzere toplam 32 çocuk ile çalışmıştır. Uygulanan drama etkinliklerinin okul öncesi eğitime devam eden 60-72 aylık çocukların prososyal davranışları üzerinde etkili olduğunu ifade etmektedir. Özellikle de okul öncesi dönemde; işbirliği, yardımlaşma, paylaşma ve empati gibi prososyal davranışların öğretiminde dramanın rahatlıkla kullanılabildiği belirtilmiştir.

Gencer (2022) araştırmasında 60-72 aylık okul öncesi eğitimlerine devam eden çocukların prososyal davranışları ve oyun davranışları ile bu davranışların aralarındaki ilişkiyi incelemiştir. 2021- 2022 eğitim-öğretim yılında resmi anaokullarına devam eden, 60-72 ay arasındaki 300 çocuk ile çalışılmıştır. Çalışmaya katılan çocukların prososyal becerileri incelendiğinde; prososyal becerilerin cinsiyet ve daha önce okul öncesi eğitim alma durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirtilmiştir. Yaş, anne-baba öğrenim durumu, anne- baba mesleği, kardeş sayısı, aile gelir durumu değişkenlerine göre ise anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmada çocukların prososyal davranışları ile oyun etkileşimi davranışları arasında pozitif yönde ilişki olduğu belirlenmiştir. Çocukların cinsiyetlerine göre prososyal davranış düzeylerine bakıldığında ise kız çocuklarının erkek çocuklara göre daha fazla prososyal davranış gösterme eğiliminde oldukları tespit edilmiştir.

Türkmen (2018) tarafından 2016-2017 eğitim-öğretim yılında toplam 160 çocuk, ve bunların anne babaları ile yapılan çalışmada, okulöncesi eğitim alan 48-60 aylık çocukların zeka alanlarıyla prososyal davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Okulöncesi eğitimi alan 48-60 aylık çocukların zekâ alanlarıyla prososyal davranışları (anne ve baba değerlendirmeleri) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Çocukların baskın zekâ alanlarının sırasıyla; görsel- uzamsal zekâ, mantıksal-matematiksel zekâ, sözel-dilsel zekâ, bedensel-kinestetik zekâ, kişisel-işsel zekâ, ritmik-müziksel zekâ ve

son olarak kişilerarası-sosyal zekâ olduğu belirtilmiştir.

Martin, MacIntyre, Perry ve Clifti (2020) araştırmalarında, küçük çocukların insansı robotlara karşı ayırım gözetmeyen yardım davranışlarını incelemişlerdir. Çalışmaya 82 tane 3 yaşındaki çocuk katılmıştır. Çalışma robotların iki temel özelliği bakımından incelenmiştir; bunlardan birincisi robotların özerk hareket etme kabiliyeti ikincisi ise arkadaşça davranışları ifade etme güçleridir. Araştırma sonunda küçük çocukların yardım etme davranışının büyük ölçüde bu iki önemli özelliğin olup olmama durumunda da ayırım gözetmeksizin görüldüğü bulunmuştur. Çocuklar her koşulda robotu canlı bir varlık olarak algılamış ve yardım etmişlerdir. Çocukların robotu canlı bir varlık olarak algılamaları durumunun ise yardım davranışlarına etkisinin az olduğu belirtilmiştir.

Önal, (2018), Okulöncesi eğitimde sınıfta kaynaştırma öğrencisi olan ve olmayan çocukların prososyal davranışlarının incelendiği çalışmada, 2016-2017 eğitim öğretim yılında özel eğitim okullarında kaynaştırma öğrencileri ile aynı sınıfta eğitim alan 119 çocuk ve kaynaştırma öğrencisi olmayan bağımsız anaokullarına devam eden 138 çocuk ile çalışılmıştır. Çalışma, 6 yaş arası normal gelişim gösteren toplam 257 çocukla yapılmıştır. Sınıfta kaynaştırma öğrencisi bulunan özel eğitim anaokullarında eğitimine devam eden normal gelişim gösteren çocukların davranışları normal anaokuluna devam eden çocukların puanlarına göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Sınıfta kaynaştırma öğrencisi olmayan anaokullarında kız çocuklarının prososyal davranışları, erkeklerden daha yüksek bulunmuştur.

Sarıkutluk (2017), 2016- 2017 eğitim öğretim döneminde 5-6 yaş grubu ebeveynler ve onların çocuklarından oluşan 410 kişilik grupla yaptığı çalışmada, çocukların prososyal davranışlarının ebeveynlerin prososyal davranışları ve çocuk sevmeye eğilimleri ile ilişkisini araştırmıştır. Ebeveynlerin prososyal davranışlarıyla çocukların prososyal davranışları arasında ve ebeveyn prososyal davranışlarıyla çocuk sevmeye eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çalışmada dikkat çeken başka bir nokta da, anne eğitim durumu üniversite olan çocuklarının prososyal davranışlarının anne eğitim durumu ilköğretim olan çocuklarının prososyal davranışlarından istatistiksel olarak manidar bir şekilde daha yüksek olduğudur.

Gönen ve Veziroğlu (2012), Türkiye’deki resimli çocuk kitaplarını (250 adet), M.E.B. 2006 Okul Öncesi Eğitim Programı’nda, 36-72 aylık çocukların eğitimleri için belirlenen amaç ve kazanımlar açısından incelemişlerdir. Çalışma grubuna alınan resimli

çocuk kitaplarının, programda yer alan 5 gelişim alanına ait 264 kazanımı % 18.5 oranında karşıladığı belirlenmiştir. Sosyal - duygusal alan kazanımlarının genelini karşılanma durumu incelendiğinde, kitaplarda en çok oranda karşılanan kazanımların; kendini tanıyabilme, duygularını fark edebilme ve kendini kontrol edebilme amaçlarına ait olduğu görülmüştür.

Samur ve Çetin (2018), araştırmalarında, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60-72 aylık 200 çocuğun prososyal davranışları ile anne-babalarının prososyal davranışları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmada Burcu Bağcı ve Öztürk Samur (2016) tarafından Türkçe'ye uyarlanarak geçerlik güvenirlik çalışması yapılan "Çocuk Prososyallik Ölçeği" ve "Yetişkin Prososyallik Ölçeği" ni kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, anne-baba prososyallik puanı ile çocuk prososyallik puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki gözlenmiştir. Bir başka ifadeyle anne prososyallik puanı arttıkça, çocuk prososyallik puanının da arttığı belirtilmiştir. ÇPÖ öğretmen formu puanlarının kız çocukları lehine olduğu yani kız çocuklarının daha prososyal davranışlar sergiledikleri, ÇPÖ anne formu puanlarının ise kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemekle birlikte tek çocuk olan ve bir kardeşi olan çocukların iki veya daha fazla kardeşi olan çocuklardan daha az prososyal davranışlar sergiledikleri tespit edilmiştir.

Gönen ve Arı (1989), anaokuluna giden dört beş yaş çocuklarına resimli kitaplarla yapılan eğitimin çocukların dil gelişimine ne derece etkin olduğunu belirlemek amacıyla yapılan araştırmalarında; okulöncesi yaş çocuğuna, resimli kitap okuyup, hakkında dil kullanım stratejilerine göre sorular sorarak, bilmedikleri kelimeleri açıklayarak, kitabın resimlerini anlattırarak, kitabı özetleterek ve diğer tekniklerle dil eğitimi vermenin; çocuğun; alıcı-ifade edici dil gelişim düzeyinde, sözcük dağarcığında ve neticede de dil gelişiminde önemli bir ilerleme sağladığı gözlemlenmiştir. Çalışmada PPVT ve Stanford Binet Zeka Testinin Dil Gelişim Basamakları, çocukların dil gelişim düzeylerini belirlemek amacıyla kullanılmıştır. Resimli kitaplarla yapılan destekleyici eğitimden; çocukların sözcük bilgilerinin, alıcı ve ifade edici dil gelişim düzeylerinin arttığı gözlemlenmiştir. Resimli kitaplarla, dört ay boyunca, destekleyici dil eğitimi alan deney grubunun son test ortalamalarının daha yüksek olduğu belirtilmiştir.

Gasser ve Keller (2009)'in yapmış oldukları çalışmada, perspektif(bakış açısı) kazanma ve ahlaki motivasyonun; şiddet uygulayanlar, şiddet kurbanları ve toplum yanlısı(prososyal davranışlı) çocukların yaşamlarında önemli bir rol oynadığı ortaya

çıkarılmıştır. 7-8 yaşlarındaki 212 adet kız ve erkek çocukların davranışları ile ilgili öğretmenlere 5 maddelik bir ölçek ile (Asla' dan; haftada birkaç kez'e kadar değişen aralıklarda) anket uygulanmıştır. Çocukların başkalarına ne sıklıkla zorbalık uyguladığı ve çocukların ne sıklıkla zorbalığa maruz kaldıkları değerlendirilmiştir. Yapılan puanlamalarla 3 tip zorbalık ve kurbanlaşma üzerine odaklanılmıştır. Bunlar; fiziksel, sözel zorbalık ve dışlanma şeklindedir. Ayrıca öğretmenler çocukların toplum yanlısı davranışlarını da değerlendirmişlerdir. Bunlar; başkaları ile rahatlıkla paylaşma girer, gerektiğinde başkalarına teselli eder ve insanlarla empati kurar şeklindedir. Durumu net olarak belirlenemeyen çocuklar çalışmadan çıkartıldıktan sonra çocukların 49'u şiddet uygulayan 80'i şiddet kurbanı 33'ü Kurban ve 50'si toplum yanlısı çocuk olarak saptanmıştır. Çocukların perspektif kazanma becerileri; zihin görevleri kuramı ile, çocukların ahlaki motivasyonu; anlatılan hikayelerdeki doğru ve yanlış davranışlar hakkında çocuklar ile görüşme yapılarak değerlendirilmiştir. Çocuklara anlatılan hikayelerin konuları şu şekildedir; paylaşmaktan kaçınma, sınıf arkadaşının çikolatasını çalma, birinin ayakkabılarını saklama, bir insana sözlü olarak taciz etme. Daha sonra çocuklara hikayeler ile ilgili his ve düşünceleri sorulmuştur. Çalışma sonunda, yalnızca zorbalık kurbanlarının perspektif kazanmada eksik olduğu ortaya çıkmıştır. Şiddet uygulayan saldırgan çocuk grubu ise perspektif kazanma becerileri ve akranları ile etkili iletişim kurma becerileri açısından sosyal ve yetkin olarak değerlendirilmiştir. Şiddet uygulayan çocukların sahip oldukları bu sosyal bilgiyi kendi çıkarları doğrultusunda manipüle ettikleri tespit edilmiştir. Yapılan analizlerde şiddet uygulayanın ahlaki duyarlılığa sahip olmadığı tespit edilmiştir. (akt: Stantrock, 2012,s. 335)

Güzelyurt ve Özkan (2019), araştırmalarında inceledikleri (%70 çeviri, %30'u Türkçe) 50 resimli çocuk kitabının; doğa sevgisi, çevre sorunları ve çevre sorunları için önlem alınmasının gerekliliğinin çocuklara anlatma yönünden yetersiz olduğunu ifade etmektedirler. Çevre sorunlarına karşı alınan önlemleri anlatan resimli çocuk kitaplarının içeriğinde; Geri dönüşüm, Çevre temizliği, Yenilenebilir enerji kaynaklarını tekrar kullanma, Hayvanları koruma, Kompost yapma, Su tasarrufu, Hayvanları doğal yaşam alanına bırakma, Yakıt tasarrufu, Ağaç dikme, Toprağı koruma, Elektrik tasarrufu, Plastik ve kağıt poşet kullanımını azaltma, Kağıt tasarrufu, Bitkileri koruma konularına yer verildiği görülmüştür. En çok, Geri dönüşüm(%12) ve Çevre Temizliği(%12) konularına yer verilmiştir. Çevreye yönelik sosyal sorumluluk projelerini anlatan resimli çocuk kitaplarının içeriğinde ise; Çevreci proje/kampanya/organizasyon başlatma girişimi %10, Çevreci organizasyonlara katılma %2, Çevre koruma haftasını anlatma ise %2 oranlarında bulgulara yer verilmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel bir çalışmadır. Döküman inceleme yöntemiyle okulöncesi kitaplarındaki prososyal içeriklerin hangi sıklıkta ve hangi ifadelerle yer aldığı tesbit edilmeye çalışılmıştır. Nitel araştırma, incelediği probleme ilişkin sorgulayıcı, yorumlayıcı ve problemin doğal ortamındaki biçimini anlama uğraşı içinde olan bir yöntemdir (Guba ve Lincoln, 1994; Klenke, 2016, akt. Baltacı, 2019).

Görüşmeler, gözlemler, dökümanlar ve görsel-işitsel materyaller, temel nitel bilgi kaynaklarıdır (Creswell, 2013). Bu kaynaklar arasında, dökümanların incelenmesi; araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 187).

İçerik analizi araştırmacının bir iletişim kaynağındaki içeriği açığa çıkarmasına olanak sağlayan; metin içeriğini toplama ve analiz etme tekniğidir (Neuman, 2010). Dilsel materyallerin ve metinlerin sistematik olarak analizi olarak da açıklanabilen bu yöntem, materyallerin aşamalı olarak incelenmesine, kuramsal olarak kategorileştirilmesine olanak tanımaktadır (Mayring, 2011). Ulaşılan belgelerin düzenlenmesi ve kaydedilmesinin ardından anlam çıkarma yoluna gidilmekte, kategori ve tema olarak adlandırılan alt birimler oluşturulmaktadır. Bu aşamada alandaki kuramlardan yararlanılabileceği gibi, araştırmacı, kendi geliştirdiği birimleri de kullanabilmekte, literatürden eklemeler yapabilmektedir. Araştırmacı amacına bağlı olarak analiz için birim saptamaktadır. Bunlar sözcük, tema, karakter, cümle ya da paragraf, madde ve içerik olabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

3.2. Evren / Örneklem / Çalışma Grubu / Katılımcılar

Evren; İzmir İli Buca İlçesi'ndeki Milli Eğitim Bakanlığı(MEB)'na bağlı resmi anaokullarının kitaplıklarında yer alan çocuk kitaplarının evreni temsil ettiği varsayılmaktadır.

Örneklem; Araştırmanın örneklemini İzmir İli'nin Buca İlçesi'nde MEB'e bağlı 4 resmi anaokullunun sınıf kitaplıklarında 2023-2024 eğitim öğretim döneminde yer alan, yerli ve yabancı 3-6 yaş resimli 211 çocuk kitabına ait veriler oluşturmaktadır. Araştırmada kullanılan 211 kitabın 107 adeti yabancı, 104 adeti yerli kitaplardan oluşmaktadır. Araştırmada kullanılacak veriler; MEB.'in 365 Gün Öykü serisi, 36 adet EÇE kitabı ve 6 bağımsız yayınevine ait kitaplardan oluşmuştur. Bunlar; İş Bankası Yayınları, Yapı Kredi Yayınları, 1001 çiçek yayınları, Ya-pa Yayınları, Kaknüs Yayınları, Tudem Yayınları'dır.

Bu araştırmada; ölçüt örnekleme (criterion sampling) türlerinden amaçlı örnekleme kullanılacaktır. Ölçüt örneklemede amaç önceden belirlenmiş bazı önem ölçütlerini karşılayan tüm durumları çalışmak ve gözden geçirmektir (Patton, 2014). Bu ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir ya da önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi dikkate alınabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Amaçlı örnekleme (purposive sampling), olasılık temelli olmayan bir örnekleme yaklaşımıdır. Araştırmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına olanak tanıyan amaçlı örnekleme, belli ölçütleri karşılayan veya belirli özelliklere sahip olan bir veya daha fazla özel durumlarda çalışılmak istendiğinde tercih edilmektedir. (Büyüköztürk vd. , 2012). Amaçlı örneklemin amacı, araştırmada çalışılan problemleri aydınlığa kavuşturacak zengin bilgi içeren durumları seçmektir (Tarhan, 2015).

3.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları

Kitapların Belirlenmesi

İzmir İli Buca İlçesi'ndeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi bağımsız anaokullarından araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden 4 bağımsız anaokulunun(tamamı) 2023-2024 yılında kitaplıklarında bulunan kitaplar incelenmiştir.

Anaokulları en az 2' şer kez ziyaret edilerek, okulların ana sınıflarında bulunan kitaplıklar detaylı bir şekilde incelenmiştir. Ziyaretler esnasında, öğretmenlerin derslerinde

üç farklı kitaplıktan faydalandıkları belirlenmiştir. Bu kitaplıkların içerikleri aşağıdaki gibidir:

1. *Okulun ortak kitaplığı:* Öğretmenlerin ortak kullanabildiği sınıf dışında bulunan kitaplıklar.

2. *Sınıf kitaplıkları:*

a. 365 Gün Öykü Kitabı Serisi : MEB'in sayfasından (<https://365gunoyku.meb.gov.tr/#/>) erişilebilen, 2023- 2024 eğitim- öğretim yılında resmi ana sınıfı ve ana okullarına dağıtılan, Temel Eğitim Müdürlüğü'nün sitesinde tamamı dijital kitap olarak seslendirilen, 53 Kitap

b. Eğitime Erken Eğitimle Başla (EÇE): Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından desteklenen Proje kapsamında hazırlanan öykü kitapları toplam 36 adet öykü kitabı,

c. Öğrenci velilerinden gelen, zamanla biriken kitaplar.

3. *Öğretmenlerin şahsi kitaplıkları:* Öğretmenlerin öğrencileri için kendi imkanlarıyla aldıkları ve yalnızca kendilerinin öğrencilerine okudukları, zaman zaman talep eden diğer öğretmenlerle de paylaştıkları kitaplar.

Ziyaret edilen anaokullarının derslik sayıları ve sınıf sayıları ve ortak okul kitaplığı olup olmama durumları aşağıda belirtilmiştir.

Resmi Bağımsız Anaokulları	Derslik Sayısı	Sınıf Sayısı	Ortak okul kitaplığı olup olmama durumu
A	8 (2 özel eğitim sınıfı)	16	-
B	5	10	1
C	5	10	-
D	5	10	1
Toplam	23	46	2

Açıklama: Ortak okul kitaplığı olma durumu 1 ile numaralandırılarak belirtilmiştir.

Araştırma kapsamında ziyaretlerde bulunan okulların tamamı yarım gün olup öğleci ve sabahçı gruplara ayrılmışlardır. Okulların ve sınıfları tamamında ayrı ayrı 365 Gün Öykü serisinden oluşan 53 kitap ve Eçe Projesi kapsamında oluşturulan 36 kitap bulunmakta olup öğretmenlerin tamamı derslerinde bunları okuduklarını belirtmişlerdir. Bu nedenle bu

kitapların hikaye kitabı kapsamında olanlarının tamamı araştırmaya dahil edilmiştir. 365 Gün Öykü serisinin tamamı araştırmacı tarafından okunarak not edilmiştir. Bir Çocuk Edebiyatı dersi öğretim üyesi tarafından kontrol edilerek 17 adetinin hikaye kitabı olmadığı, farklı çocuk edebiyatı türlerine özgü eserler olduğu belirlenmiştir. 53 kitabın 36 adeti araştırmada kullanılmak üzere kaynakçaya not edilmiştir.

İlk ziyaretler esnasında kitaplıkların genel durumları (yayın evleri, kitapların türleri, kitaplıkların çeşitliği) tespit edilmiştir. Ziyaretler esnasında öğretmenlerle yapılan görüşmeler neticesinde öğretmenlerin yıl içerisinde çocuklara en çok okumayı tercih ettikleri kitaplar belirlenmiştir. Bu kitaplıklar içerisinde öğretmenlerin en çok okumayı tercih ettikleri 6 bağımsız yayınevine ait kitaplar ve MEB tarafından paylaşılan, her okulda ortak bulunan, hikaye kitabı serilerinden oluşan 365 *Gün Öykü* kitapları ve *Erken Çocukluk Eğitimi(EÇE)* kitapları, toplamda 211 adet hikaye kitabı araştırmada incelenmek üzere belirlenmiştir. Belirlenen 6 bağımsız yayınevine ait kitaplar ayrıntılı şekilde fotoğraflandırılarak araştırmada kullanılmak üzere bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bu yayın evleri; İş Bankası Yayınları, Yapı Kredi Yayınları, 1001 Çiçek Yayınları, Ya-pa Yayınları, Kaknüs Yayınları, Tudem Yayınları'dır. Okulöncesi öğretmenlerin yıl içinde okumayı en çok tercih ettikleri bu 6 yayınevine ait kitapları zaman zaman okuldaki diğer öğretmenlerle de dönüşümlü olarak okudukları da görüşmeler esnasında belirlenmiştir. Diğer 365 *Gün Öykü* ve *EÇE* kitaplarına dijital ortamdan ulaşılmıştır. Süreç sonunda belirlenen okulöncesi resimli kitapların künnyeleri belirlenmiş ve her bir kitap için bir kod numarası verilmiştir.

Araştırmada kullanılan 211 kitabın 107 adedi yabancı, 104 adedi yerli kitaplardan oluşmaktadır. Kitaplar en az 3'er kez okunmuş ve içlerinden 44 adet kitabın araştırmada incelenilen hiçbir prososyal davranışı içermediği tespit edilmiştir. Kalan 167 kitapta ise prososyal içeriklerin olduğu anlaşılmıştır.

Resimli Çocuk Kitaplarının Prososyal İçeriklerini İnceleme Formu'nun Oluşturulması

Milli Eğitim Bakanlığı 2024 okul öncesi programı ve ilgili alanyazının incelenmesi sonucunda (Berkowitz, 1976; Beaty, 1998; Kahraman, 2019; , Uzmen, S., 2001; Eisenberg, 2005; Akkök, 2003; Güler Ş; 2021, 2024 MEB Okulöncesi Eğitim Programı) temel alınacak

prososyal davranışlar; yardım etme, koruma, empati kurma, paylaşma, iş birliği ve olumlu iletişim kurma olarak belirlenmiştir.

Araştırmacı tarafından oluşturulan *Resimli Çocuk Kitaplarının Prososyal İçeriklerini İnceleme Formu* maddeleri 3 farklı uzman tarafından değerlendirmiş ve öneriler doğrultusunda araştırmacı tarafından gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

Araştırma kapsamında yer alan kitaplar, *Resimli Çocuk Kitaplarının Prososyal İçeriklerini İnceleme Formu*’ndan yararlanılarak , prososyal davranışlara yer verme sıklıkları ve cümlelerde ifade edilme biçimleri açısından, içerik (örnek sözcük, cümle, paragraf veya olay bağlamında) ve resimleme (resmedilen prososyal davranış türleri) boyutlarıyla incelenmiştir. Araştırma kapsamında, hikayelerde olayı yaşayan kişilerin ya da kişilikleştirilmiş varlıkların prososyal davranışları esas alınarak kodlama yapılmıştır.

3.4. Tasarım, Geliştirme, Uygulama Süreci

Resimli Çocuk Kitaplarının Prososyal İçeriklerini İnceleme Formu’u oluşturulurken ilgili araştırmalar taranmış ve kavramsal çerçe oluşturulmuştur. Bu çerçeve 2024 OÖEP(Okul Öncesi Eğitim Programı) ile genişletilmiş veya sınırları çizilmiştir.

Araştırmada, Okulöncesi hikaye kitaplarında incelenilecek olan prososyal davranışlar belirlenirken Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Okul Öncesi Eğitim Programı (2024) içerisinde yer alan, Okulöncesi Eğitimi’nin Temel İlkeleri’nden 12., 14. ve 16. maddelerden yararlanılmıştır. İlgili maddeler;

12. madde: Okulöncesi eğitim çocukların sevgi, saygı, iş birliği, sorumluluk, müsamaha, yardımlaşma, dayanışma, adalet ve paylaşma gibi duygu ve davranışlarını geliştirmelidir.

14. madde: Çocukların kendilerinin ve başkalarının duygularını farketmeleri desteklenmeli, empatik beceri geliştirmeleri ve kişiler arası sorunları yapıcı bir şekilde çözmelerine olanak sağlanmalıdır.

16. madde: Çocukların bağımsız davranışlar geliştirmeleri desteklenmeli; yardıma gereksinim duyduklarında yetişkin desteği, rehberliği ve güven verici yakınlığı sağlanmalı, çocukların başkalarına yardım edebileceği fırsatlar oluşturulmalıdır.

Ayrıca; kitaplarda incelenilecek olan prososyal davranışlar belirlenirken, 2024 OÖEP’de yer alan 36-72 Aylık Çocukların Sosyal ve Duygusal Gelişimle İlgili Kazanım ve Göstergeleri’nden; 9., 10., 12., 15., 16.,17., 18., 21 ve 22. kazanımlardan yararlanılmıştır. Yararlanılan kazanımlar ve göstergeleri aşağıda belirtilmiştir;

Kazanım 9. Empatik beceriler gösterir.

Göstergeler:

1. Başkalarının bakış açılarını/duygularını fark eder.
2. Başkalarının bakış açılarını/duygularını farklı yollarla ifade eder.
6. Başkalarının bakış açılarını/duygularını anladığına dair geri bildirim verir.

Kazanım 10. Sosyal ilişkiler kurar.

Göstergeler:

2. Başkalarıyla etkileşime girer.
3. Başkalarıyla girdiği etkileşimlerini sürdürür.
4. Akranlarıyla arkadaşlık kurar.
5. Arkadaşlıklarını sürdürür.

Kazanım 12. Başkalarına yardım eder.

Göstergeler:

1. Başkasının yardıma gereksinim duyduğunu fark eder.
3. Talep edilmesini beklemeden yardım etmeyi önerir.
5. Farklı özellikteki çocuklara yardım eder.

Kazanım 15. Farklı ortamlardaki kurallara uyar.

Göstergeler:

7. Toplumsal yaşamda görgü ve nezaket kurallarına uymayı alışkanlık hâline getirir.

Kazanım 16. Sürdürülebilir yaşam için gerekli olan varlıkları korumayı alışkanlık hâline getirir.

Göstergeler:

2. Canlı varlıkları korur.
3. Sürdürülebilir yaşam için gerekli olan kaynakları verimli kullanır.
4. Sürdürülebilir yaşam için gerekli olan kaynakları korur.

Kazanım 17. Geri dönüşüm/tekrar kullanma davranışlarını alışkanlık haline getirir.

Göstergeler:

5. Geri dönüşüm/tekrar kullanma ile ilgili etkinliklere gönüllü katılır.

Kazanım 18. Kendisinin ve başkalarının haklarını savunur.

Göstergeler:

4. Başkalarının haklarını korumak için yapabileceklerini söyler.

Kazanım 21. Estetik değerleri korur.

Göstergeler:

4. Çevredeki güzelliklerin korunmasına özen gösterir.

Kazanım 22. Sanatın/sanat eserlerinin değerini fark eder.

Göstergeler: 4. Sanat eserlerinin korunmasına özen gösterir.

21. ve 22. Kazanımda da görüldüğü üzere toplumda yaşayan her bir bireyin olduğu kadar çocukların da canlı ya da cansız varlıklara ait sorumlulukları vardır. Topluma katkı sağlayabilecekleri bu prososyal davranışlar bir arkadaşının hakkını koruyup savunmaktan bir sanat eserinin korunmasına yönelik çabalara kadar geniş bir yelpazede yer alır. Bu yüzden Koruma davranışları bu maddeleri ortak kapsayacak şekilde tasarlanmıştır.

Araştırma da yer alan prososyal davranışlar ve alt boyutları aşağıdaki gibidir. ;

YARDIM ETME (Eisenberg ve ark.,1986; OÖEP 12. ve 16. Temel İlkesi; 12. Kazanım, Akkök, 2003)

1.Talep edilmesini beklemeden yardım etmeyi önerir. (12. Kazanım 3. Gösterge)

2.Yardım istendiğinde memnuniyetle yardım eder.(12. Kazanım)

3.Yardım gerektiren durumlarda kendiliğinden yardım eder.(12. kazanım 3. Gösterge)

4.Yardım etmeye gücünün ve kabiliyetinin yetersiz olduğu tehlike arz eden durumlarda, yardıma ihtiyacı olan kişiler için yardım talebinde bulunur.

(Öğretmenden, ebeveyninden, polisten vb.) (11. Kazanım)

5. Tehlike anında kişileri tehlike durumundan kurtarma girişiminde bulunur.

KORUMA

a. Kişileri koruma Tehlikeye karşı kişileri sözlü koruma (uyarma ve hakkını savunma) (2024 OÖEP, 18. Kazanım; TDK Sözlüğü; Aydın, 2021)

1. Tehlike anında veya olası tehlikeli bir duruma karşı kişileri uyarır.
2. Hak ihlali olduğunda kişilerin hakkını sözlü savunur.(18. Kazanım)
3. Tehlike oluşturacak, oluşturan bir durumu önler.
4. Gerektiği durumlarda kişilerin bakımını üstlenir.(Birinin beslenme, giyinme vb. gereksinimlerini üstlenme ve sağlama. (TDK sözlük)

b. Çevresini koruma Tehlikeye karşı çevresini sözlü koruma (uyarma ve hakkını savunma) (Güzelyurt ve Özkan, 2019; 2024 OÖEP, 16.,17., 21. ve 22. Kazanım; TDK Sözlüğü)

5. Çevresini temizler ve düzenler (FGS (Fiziksel Gelişim ve Sağlık), 14. Kazanım).
6. Hayvanları korur ve bakımını sağlar.(besleme, tedavi vb.) (16. Kazanım)
7. Toprağın ve bitkilerin bakımını sağlar.(bitki ve ağaç dikimi, sulama vb.) (16. Kazanım)
8. Kaynakları tasarruf ederek bilişlice kullanır.(Su tasarrufu, elektrik tasarrufu)(16. Kazanım)
9. Geri dönüşüme katkı sağlar ya da tekrar kullanma davranışları sergiler. (geri dönüştürülebilecek atıklar, materyaller: plastik, cam, kağıt vb., tekrar kullanma davranışı: kompost yapımı, tamir etme, onarma vb.) (Güzelyurt ve Özkan, 2019; 16. ve 17. Kazanım)
10. Çevre etkinliklerine gönüllü katılır.(geri dönüşüm, çevre temizliği vb. organizasyonlar) (17. Kazanım 5. Gösterge)
11. Çevredeki sanat eserlerinin korunmasına özen gösterir. (22. Kazanım 4. Gösterge)

İŞ BİRLİĞİ YAPMA (Beaty J. J., 1998; Uzmen, 2001, Aral; 2000, OÖEP 12. Temel İlkesi; Akkök, 2003)

1. Bir işe kişilerle birlikte başlar ve işi bitirir.

3. PAYLAŞMA (OÖEP 12. Temel İlkesi; Akkök, 2003; Somer, 2015; Güler Ş., 2021)

1. Yiyeceğini paylaşma,
2. Eşyasını(oyuncak, giysi, araç-gereç) paylaşma,
3. Ev veya yuvasını paylaşma,

4. Bilgisini ve becerisini paylaşma.

5. Bağışta bulunma.

EMPATİ KURMA (OÖEP 14. Temel İlkesi; Dökmen, 1994; Oswald, 1996) (Kazanım 9: Empatik beceriler gösterir.)

Teselli etme: Avutmak, Bir kimsenin acısını veya sıkıntısını yatıştırmak; avundurmak, teselli etmek teselli amacıyla dokunma. (TDK, Erişim: 2024 Mayıs)

1. Üzülen, endişeli(kaygılı, telaşlı), korkan bir kişiyi; sarılarak, dokunarak, konuşarak vb. şekillerde yatıştırır, teselli eder.
2. Öfkelenen (kızgın) bir kişiyi; dokunarak, sarılarak, konuşarak vb. sakinleştirir.
3. Kişinin içinde bulunduğu durumunu soru sorarak anlamaya çalışır.
4. Başkalarının bakış açılarını/duygularını anladığına dair geri bildirim verir.(9. Kazanım 6. Gösterge)
5. Kişilerin konuşmalarını benzer sözel ifadelerde bulunarak yineler.

OLUMLU İLETİŞİM KURMA (OÖEP 11. Temel İlkesi; Akkök, 2003; Başboğa, 2019)

Olumlu İletişim kurma davranışlarının alt boyutları aşağıda bahsedilen kavramlar çerçevesinde belirlenmiştir. Örneğin nezaket kurallarına ait bölüm 6 maddeye(teşekkür etme, rica etme, selam verme, iltifat etme, tebrik etme...) ayrılmıştır. Kavramların ifade ettiği birimler verildikten sonra maddeler sırasıyla verilmiştir.

a. Nezaket ifadelerini kullanma (Tebrik etme, teşekkür etme, selam verme (el sallama, gülümseme), rica etme, iyi dilekte bulunma, iltifat etme, (Başboğa, 2019; Gottfried A.1943; Tarcan, 1936; Teke N., 2019, Kazanım 15)

b. Kişilerin güzel vakit geçirmelerini sağlama (Tomak. ve Güney, 2014; Somer 2015) Kutlama, ziyafet tertipleme, sürpriz yapma, hediyeleşme, davet etme)

c. Oyun Oynama: Oyuna davet etme, oyun kurallarına uyma (Cohen ve Mendez, 2019; Köknel.1981, ; Sezer vd.,. 2016, OÖEP Kazanım 10)

d. Tanışma ve arkadaş olma: Arkadaşlık teklifinde bulunarak kendini tanıtmak (Akkök, 2003; Somer, 2015)

e. Hatasını telafi etme, Özür dileme (2024 OÖEP; Kazanım) (Rubenstein, Liebert, Neale ve Poulos,1975)

Olumlu İletişim Kurma Davranışlarının Maddeleri

1. Kişileri; kutlarım, bravo, aferin gibi ifadelerle tebrik eder.
2. Kişilere; teşekkür ederim, sağol, yardım etmen beni çok mutlu etti gibi ifadelerle teşekkür eder.(Dil Gelişimi 3. Kazanım)
3. Kişilere; el sallayarak, gülümseyerek, el öperek, hoşgeldiniz diyerek, merhaba diyerek, eğilerek ve benzeri şekillerde selam verir. (10. Kazanım)
4. Kişilerin teşekkürüne karşı rica eder.
5. Kişilere hal ve hatır sorar.(10. Kazanım)
6. Kişilerle; görüşmek üzere, güle güle, kendine iyi bak vb. İfadelerle vedalaşır. 10. Kazanım)
7. Kişilere; harika, muhteşem, çok güzel olmuşsun vb ifadelerle iltifat eder.
8. Kişilerin güzel vakit geçirmelerini sağlamak için kutlama/ parti/ ziyafet tertipler, davette bulunur, ziyaret eder, sürpriz yapar, hediyeleşir.(MEB değerlerinden Yardımseverliğin bir göstergesi de *misafirperver* olmaktır.)
9. Arkadaşını oyuna davet eder.
10. Arkadaşlık teklifinde bulunarak kendini tanıtır.
11. Çatışma yaşadığı kişiyi affeder(13.kazanım 3. Gösterge)
12. Kişiler arası sorunlarda uzlaşmacı davranarak alternatif çözümler üreterek yardımcı olmaya çalışır. (13. Kazanım 1., 2. ve 6. Gösterge)
13. Olumsuz duygularını olumlu davranışlarla gösterir. (2.Kazanım. 6.Gösterge)
14. Yanlış davranışından dolayı; afedersin, özür dilerim, kusura bakma, üzgünüm gibi ifadelerle özür diler.
15. Hatasını telafi edici davranışlarda bulunur.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında yer alan 211 çocuk kitabı, Prososyal İçerik İnceleme Formu baz alınarak kodlanmıştır. Kodlama ile kitapların prososyal içerikleri ve bunların hangi cinsiyet tarafından yapıldıkları belirlenmiştir. Veriler araştırmacı tarafından Word ve Exel programları kullanılarak bilgisayar ortamına aktarılmış ve tablolaştırılmıştır. İlgili grafikler oluşturularak çıkan sonuçlar yorumlanmıştır.

3.5.1. Araştırmada incelenen karakter ve davranış analizi aşağıdaki gibidir:

1. Araştırmada incelenecek kitapların metinlerinde geçen kişileştirilmiş tüm karakterler(deniz kızı, ejderha, ay, bulut, zürafa, ceket, kalem vb.) kodlama esnasında da kişi olarak değerlendirilmiştir.

2. Prososyal davranışın atfedildiği cinsiyetler 4 ana bölümde incelenmiştir. Bunlar; Kadın, Erkek, Diğer (resimlerden ve metinlerden cinsiyetin belirlenemediği)ve Topluluk(2 kişiden fazla kişinin birlikte eylemi gerçekleştirdiği durumlarda)’tur.

3. Yardım Etme Davranışının 5. maddesi olan *Farklı çocuklara yardım eder.* ifadesinde *Farklı Çocuk* ifadesiyle hem okul hem de gündelik yaşamlarında bazı alanlarda çeşitli derecelerde zorluk yaşayan, bu zorlukları aşabilmek ve hayata uyum sağlayabilmek için farklı yaklaşımlara gereksinimleri olan çocuklar kastedilmektedir. Kimiz zaman bu zorluklar fiziksel kimi zaman ise zihinsel farklılıklardan kaynaklanabilmektedir. Örneğin: özgül öğrenme güçlüğü olan, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu yaşayan, ortopedik engeli bulunan vb. çocuklardır bu kapsamda ele alınmıştır. (Sercan, 2009)

4. Kitaplarda kişilerin görevi, meslekleri olarak bilinen davranışlar prososyal davranışın dışında tutulmuş ve kodlanmamıştır. Örneğin Milly, Molly ve Çomar adlı hikayede Milly ve Molly adlı küçük kızların dolaştırmaya çıkardıklarında boğulma tehlikesi yaşayan Çomarı’ kurtaran kurtarma helikopteri pilotu örneğinde bu davranış, kurtarma pilotunun mesleğinin bir gereği olarak kabul edilmiş ve kodlanılmamıştır. Benzer bir şekilde doktor kahramanların hastaları iyileştirmeleri prososyal bir davranış olarak kabul edilmemiştir. Annenin bebeğini doyurduğu ifade edilen metinler de prososyal olarak kabul edilmemiştir. Prososyal davranış tanımı titizlikle ele alınmış olup “görev” değil “gönüllülük” tanımı ölçüt alınmıştır.

5. İş birliği davranışı kodlanırken 3 kriter esas alınmıştır. Bunlar; ortak amaç, ortak çaba (birden fazla kişi tarafından yapılıyor olma)ve iş bölümü’dür. Örneğin; birlikte ve ortak amaçla yapılan kutlamalar, ziyafetler içinde iş bölümü barındırıp barındırmamaları açısından kodlamada ayrılmıştır. Örneğin; birlikte hazırlanan bir kutlamada işbirliği kategorisi kodlanırken sadece birlikte yeme içme faaliyetinin anlatıldığı ve resmedildiği metinler kodlamaya alınmamıştır.

3.6. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliği

Araştırmada irdelenecek olan prososyal davranış türleri ve bunların alt maddeleri öncelikle kuramsal çerçeveye belirlenmiştir. Resimli çocuk kitaplarındaki prososyal içerikleri incelemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan *Prososyal Davranış Uzman Görüşü Formu*, 2 Okulöncesi öğretim üyesi ve 1 Türk Dili ve Edebiyatı (Çocuk Edebiyatı) alanı uzmanının görüşlerine sunulmuştur. Uzman görüşü için maddelerin uygun, geliştirilmeli, uygun değil kategorilerinde işaretlenilmesi istenmiştir. Prososyal davranış türlerine ait maddeler incelenmiş ve öneriler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla başlangıçta çocuk kitapları iki araştırmacı tarafından kodlanmıştır. Değerlendirme sonucunda Miles ve Huberman'ın (1994) güvenilirlik formülü kullanılarak güvenilirlik yüzdesi % 90 bulunmuştur. [Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği+Görüş Ayrılığı)]. Veri analizi sürecinde belirli periodlarda araştırmacı danışmanı ile bir araya gelerek kodlar üzerinde konuşmuştur. Bazı kodların birbirleriyle çakıştığı düşünüldüğünden kodlamadan çıkarılmıştır. Gerekli görüldüğü zamanlarda kodlamaya eklemeler yapılmıştır. Gerekli değişim ve düzenlemeler sonrası araştırmacı tarafında kitaplar 2. kez kodlanmıştır.

3.7. Araştırmacının Rolü

Araştırmada incelenecek konuya ilişkin literatürü tarama, *Çocuk Kitaplarının Prososyal İçerikleri* formunu oluşturma, formun güvenilirliği için Uzman Görüşü alma, Okullardaki kitaplıkları inceleyebilmek için gerekli izinleri alma, okulları ziyaret edip kitapları fotoğraflandırarak belgeleme ve bilgisayar ortamına aktarma, formu kitapları en az 3'er defa okuyup kodlama, verileri işleme, analiz etme, yorumlama ve raporlaştırma süreçleri araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmada incelenen prososyal davranışların çocuk kitaplarında yer alması ile ilgili bulgular sunulmaktadır. Bulgular araştırma sorularına paralel olacak şekilde organize edilmiştir. Bulgular sunulurken prososyal davranışlar ve alt boyutları kısaltılmış biçimleriyle sunumaktadır. Prososyal davranışlar ve alt boyutlarının kısaltılmış şekilleri aşağıda verilmiştir.

PROSOSYAL DAVRANIŞLAR

YARDIM ETME

1. Talep edilmesini beklemeden yardım etmeyi önerir.
2. Yardım istendiğinde memnuniyetle yardım eder.
3. Yardım gerektiren durumlarda kendiliğinden yardım eder.
4. Yardım etmeye gücünün ve kabiliyetinin yetersiz olduğu tehlike arz eden durumlarda, yardıma ihtiyacı olan kişiler için yardım talebinde bulunur.
5. Tehlike anında kişileri tehlike durumundan kurtarma girişiminde bulunur.
6. Farklı özellikteki çocuklara yardım eder.

Maddelerin Kısa Versiyonları

- Yardım etmeyi önerme
- İstenildiğinde yardım etme
- Kendiliğinden yardım etme
- Başkası için yardım talep etme
- Tehlikeden kurtarma
- Farklı çocuklara yardım etme

KORUMA

1. Tehlike anında veya olası tehlikeli bir duruma karşı kişileri uyarır.
2. Hak ihlali olduğunda kişilerin hakkını savunur.
3. Tehlike oluşturacak, oluşturan bir durumu önler.
4. Gerekli durumlarda kişilerin bakımını üstlenir. (Birinin beslenme, giyinme vb. gereksinimlerini üstlenme ve sağlama.)
5. Çevresini temizler ve düzenler.
6. Hayvanları korur ve bakımını sağlar. (Hayvanların besleme, tedavi, barınma vb. şekillerde bakımını sağlar)
7. Toprağın ve bitkilerin bakımını sağlar. (Toprağın ve bitkilerin sulama, dikim vb. şekillerde bakımını sağlar.)
8. Kaynakları tasarruf ederek bilinçlice kullanır. (Su tasarrufu, elektrik tasarrufu)
9. Geri dönüşüme katkı sağlar ya da tekrar kullanma davranışları sergiler. (Geri dönüştürülebilecek plastik, cam, metal, kumaş, kağıt vb. materyalleri, tamir ederek onararak, yeni bir ürün oluşturarak, kompost yaparak vb. şekillerde kullanarak tekrar kullanma davranışı gösterir.)

- Tehlikeye karşı uyarma
- Kişilerin hakkını savunma
- Tehlikeyi önleme
- Kişilerin bakımını üstlenme
- Çevresini temizleme ve düzenleme
- Hayvanları koruma
- Toprağı ve bitkileri koruma
- Kaynakları tasarruflu kullanma
- Geri dönüşüme katkı sağlama

11. Çevre etkinlikleri düzenler veya çevre etkinliklerine gönüllü olarak katılır.(geri dönüşüm, çevre temizliği vb. organizasyonlar
12. Çevredeki sanat eserlerinin korunmasına özen gösterir.

Çevre etkinliklerine katılma
Sanat eserlerini koruma

PAYLAŞMA

1. Kişilerle yiyeceğini paylaşır.
2. Kişilerle eşyasını(oyuncak, giysi, araç-gereç) paylaşır ya da ortak kullanır.
3. Evini / yuvasını paylaşır ya da ortak kullanır.
4. Kişilerden daha iyi bildiği konularda, bilgisini, becerisini paylaşır.
5. Bağışta bulunur.

Yiyeceğini paylaşma
Eşyasını paylaşma
Evini / yuvasını paylaşma
Bilgisini / becerisini paylaşma
Bağışta bulunma

EMPATİ KURMA

1. Üzülen, endişeli (kaygılı, telaşlı), korkan bir kişiyi; sarılarak, dokunarak, konuşarak vb. şekillerde yatıştırır, teselli eder.
2. Öfkelenen (kızgın) bir kişiyi; dokunarak, konuşarak vb. şekillerde sakinleştirir.
3. Kişinin içinde bulunduğu durumunu soru sorarak anlamaya çalışır.
4. Başkalarının bakış açılarını, duygularını, içinde bulundukları durumu anladığını gösteren ifadelerde bulunur.
5. Kişilerin konuşmalarını benzer sözel ifadelerde bulunarak yineler.

Teselli etme
Sakinleştirme
Soru sorma
Kişilerin duygularını farketme
Konuşmayı yineleyerek yansıtırma

OLUMLU İLETİŞİM KURMA

1. Kişileri; kutlarım, bravo, aferin gibi ifadelerle tebrik eder.
2. Kişilere; teşekkür ederim, sağol, yardım etmen beni çok mutlu etti, gibi ifadelerle teşekkür eder.
3. Kişilere; el sallayarak, gülümseyerek, el öperek, sarılarak, hoşgeldiniz diyerek, merhaba diyerek, eğilerek ve benzeri şekillerde selam verir.
4. Kişilerin teşekkürüne karşı rica eder.
5. Kişilere hal ve hatır sorar.
6. Kişilerle; görüşmek üzere, güle güle, kendine iyi bak, iyi günler, iyi akşamlar, iyi geceler vb. ifadelerle vedalaşır.
7. Kişilere; harika, muhteşem, çok güzel olmuşsun vb. ifadelerle iltifat eder.
8. Kişilerin güzel vakit geçirmelerini sağlamak için, mutluluğu için, kutlama/ parti/ ziyafet/ piknik tertipler, davette bulunur, ziyarette bulunur, sürpriz yapar, hediyeleşir.
9. Kişileri etkinliğe/ oyuna davet eder.
10. Arkadaşlık teklifinde bulunarak kendini tanıtır.
11. Çatışma yaşadığı kişiyi affeder.
12. Kişiler arası sorunların çözümünde uzlaşmacı davranarak, alternatif çözümler üretmek yardımcı olmaya gayret gösterir.
13. Olumsuz duygularını olumlu davranışlarla gösterir

Tebrik etme
Teşekkür etme
Selam verme
Rica etme
Hal hatır sorma
Vedalaşma
İltifat etme
Kutlama / ziyaret / davet / sürpriz / hediyeleşme
Etkinliğe / oyuna davet
Tanışma / arkadaş olma
Affetme
Uzlaşmacı davranarak çözüm üretme
Olumsuz duyguları olumlu davranışlarla gösterme

14. Yanlış davranışından dolayı; afedersin, özür dilerim,
kusura bakma, üzgünüm gibi ifadelerle özür diler.
15. Hatasını telafî edici davranışlarda bulunur.

Özür dileme
Hatasını telafî etme

İř BİRLİĞİ

1. Bir işe kişilerle birlikte başlar ve işi bitirir.

İş birliğı yapma

Şekil 1

Prososyal davranışlar ve alt boyutları

4.1. Resimli çocuk kitaplarında yer alan prososyal davranışların türlerine ait bulgular

Bu bölümde, 6 prososyal davranışın (empati kurma, yardım etme, koruma, paylaşma, olumlu iletişim kurma, iş birliği) bulunduğu kitap sayısı Tablo 1’ de verilmiştir. Bu veriler davranışların metinsel boyutta yer alma sıklıkları ile farklılık göstermektedir. Bu durum araştırmada davranışların 3 farklı boyutta değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Daha açık bir ifadeyle;

Tablo 1’de prososyal davranışların kitapların metinlerinde yer alma ve tekrarlanma sıklıkları, Tablo 2’de ise kitapların resimlerinde yer alma ve tekrarlanma sıklıkları ele alınmıştır.

Tablo 1. *Prososyal davranışların çocuk kitaplarının metinlerinde yer alma sıklığı*

Prososyal davranış türleri	%	Davranışın kitaplarda yer alma sıklığı
Empati kurma	12,3	70
Yardım etme	15,9	91
Koruma	9,8	56
Paylaşma	11,2	64
Olumlu iletişim kurma	43,2	246
İş birliği	7,3	42

Tablo 2. *Prososyal davranışların çocuk kitaplarının resimlerinde yer alma sıklığı*

Prososyal davranış türleri	%	Davranışın kitaplarda yer alma sıklığı
Empati kurma	12,1	70
Yardım etme	16	92
Koruma	9,7	56
Paylaşma	11,1	64
Olumlu iletişim kurma	43,3	249
İş birliği	7,6	44

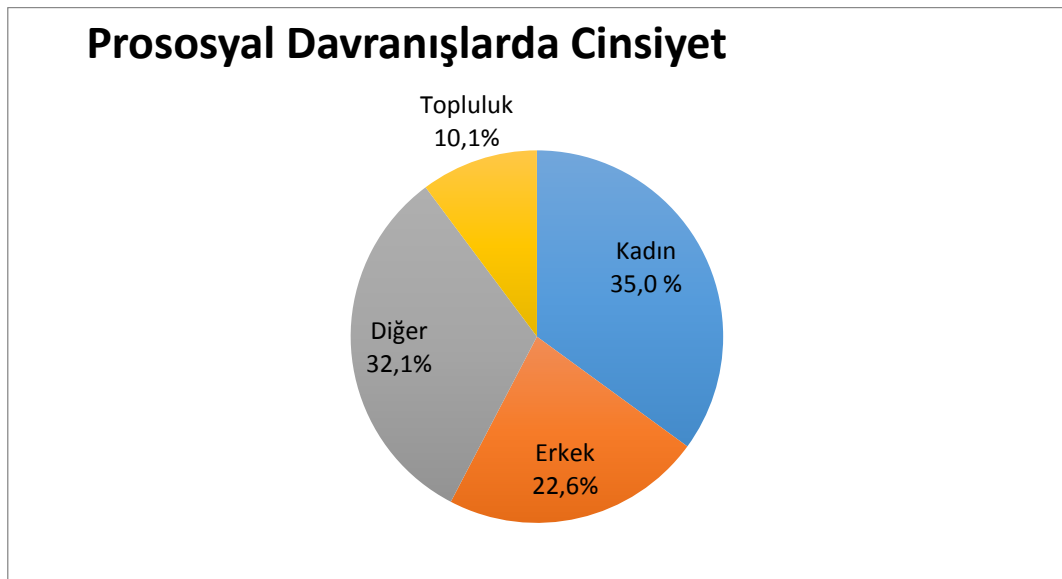
Araştırmada davranışların alt boyutlarıyla birlikte kitaplarda yer alma sıklıkları temel alınmıştır.

Tablo 1'e bakıldığında çocuk kitaplarının metinlerinde prososyal davranışlardan en fazla görülen % 43,2 ile Olumlu iletişim kurma davranışdır. Bunu sırasıyla % 15,9 ile Yardım etme , % 12,3 ile Empati kurma, 11,2 ile Paylaşma, % 9,8 ile Koruma ve 7,3 ile İş birliği davranışı takip etmektedir.

Tablo 2'ye bakıldığında ise çocuk kitaplarının resimlerinde prososyal davranışlardan en fazla görülen % 43,3 ile Olumlu iletişim kurma davranışdır. Bunu sırasıyla % 16 ile Yardım etme , % 12,1 ile Empati kurma, % 11,1 ile Paylaşma, % 9,7 ile Koruma ve % 7,6 ile İş birliği davranışı takip etmektedir. Her iki tablonun da paralellik gösterdiği görülmektedir. Olumlu iletişim kurmanın kitaplarda en çok tekrarlanan, aynı zamanda da kitaplarda en çok görselleştirilen prososyal davranış türü olduğunu olduğu görülmektedir. İş birliği ise hem metinsel hem görsel boyutta kitaplarda en az yer alan davranış türüdür.

4.2. Prososyal Davranışların, Resimli Çocuk Kitaplarındaki Karakterlerin Cinsiyetlere Göre Dağılımı

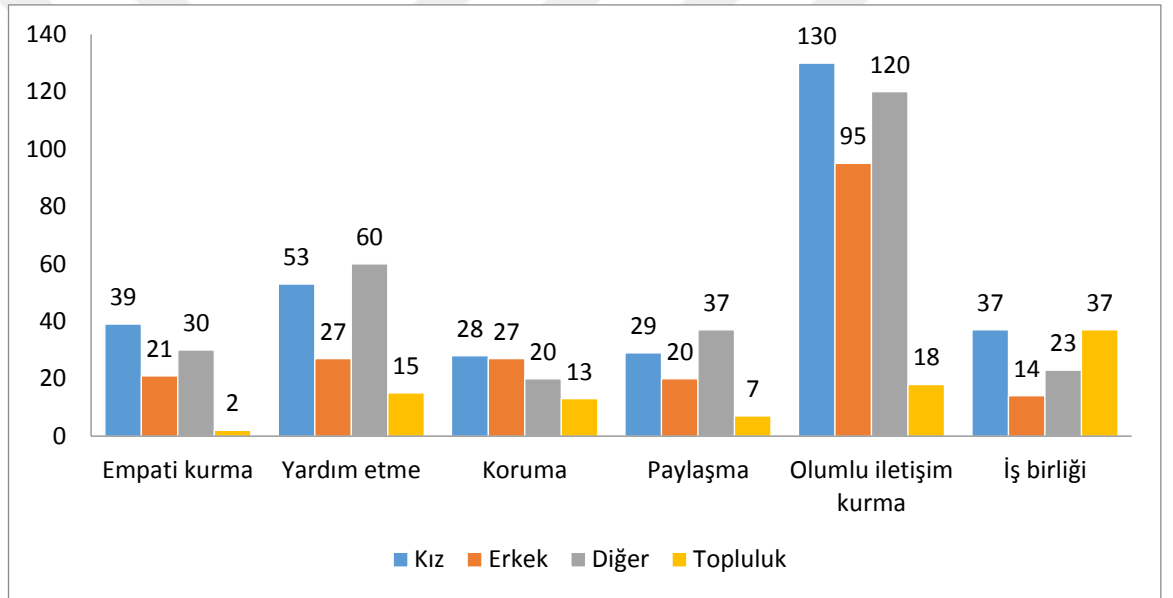
Bu bölümde davranışların, Resimli Çocuk Kitaplarındaki Karakterlerin Cinsiyetlere Göre Dağılımı verilmektedir.

Şekil 2. Prososyal davranış toplamalarının cinsiyetlere göre yüzdelik dağılımı

Şekil 2’de görüldüğü üzere, Prososyal davranışları sergileme sıklıklarına bakıldığında kitapların metinlerinde en çok prososyal davranış sergileyen karakterlerin %35,0’inin (316 tekrar), *kadın* karakterler olduğu, 2. sırayı %32,1, *diğer* karakterlerin oluşturduğu, 3. sırada %22,6 erkek karakterlerin yer aldığı görülmektedir. En az ise %10,1 ile prososyal davranışların *topluluklar* tarafından yapıldığı görülmektedir.

Aşağıda cinsiyetlerin, kitapların metinlerindeki prososyal davranışların türlerine göre dağılım grafiği verilmektedir.

Şekil 3. Cinsiyetlerin prososyal davranış türlerine göre dağılım grafiği

Tablo 3. Çocuk kitaplarının metinlerindeki karakterlerin prososyal davranış sergileme sıklıklarının cinsiyetlere göre dağılımı

Prososyal davranış türleri	Kadın	%	Erkek	%	Diğer	%	Topluluk	%
Empati kurma	39	42,3	21	22,8	30	32,6	2	2,1

Yardım etme	53	34,1	27	17,4	60	38,7	15	9,6
Koruma	28	31,8	27	30,6	20	22,7	13	14,7
Paylaşma	29	31,1	20	21,5	37	39,7	7	7,5
Olumlu iletişim kurma	130	35,8	95	26,1	120	33,0	18	4,9
İş birliği	37	33,3	14	12,6	23	20,7	37	33,3
Toplam	316		204		290		92	
%	35,0		22,6		32,1		10,1	

Kitaplarda kadın ya da erkek olduğu kitabın metniyle veya resimleriyle ayırt edilemeyen, cinsiyeti belirlenemeyen karakterler ‘*diğer*’ ifadesiyle kodlanmıştır. Bunlar genellikle hayvan karakterlerdir. ‘*Topluluk*’ ifadesi ise; prososyal davranışı 2’den fazla karakterin yaptığı, genellikle ayırt edilemeyecek fazlalıktaki topluluklar için kullanılmıştır.

Çocuk kitaplarının metinlerinde karakterlerin cinsiyetlerinin prososyal davranış türlerine göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

Empati kurma davranışı; en çok % 42,3 ile *kadın*, sırasıyla % 32,6 ile *diğer* , % 22,8 *erkek* karakterlerde , % 2,1 ile *topluluklarda* görülmektedir.

Yardım etme davranışı; en çok 38,1 ile *diğer*, sırasıyla %34,1 ile *kadın*, % 17,4 ile *erkek*, % 9,6 ile *topluluklarda* görülmektedir.

Koruma davranışı; en çok 31,8 ile *kadın*, sırasıyla %30,6 ile *erkek*, % 22,7 ile *diğer*, % 14,7 ile *topluluklarda* görülmektedir.

Paylaşma davranışı; en çok 39,7 ile *diğer*, sırasıyla %31,1 ile *kadın*, % 21,5 ile *erkek*, % 7,5 ile *topluluklarda* görülmektedir.

Olumlu iletişim kurma davranışı; en çok 35,8 ile *kadın*, sırasıyla %33,0 ile *diğer*, % 26,1 ile *erkek*, % 4,9 ile *topluluklarda* görülmektedir.

İş birliği davranışı; % 33,3 ile topluluk ve kadın karakterlerde eşit görülmektedir. Sırasıyla %20,7 ile *diğer* , % 12,6 ile *erkek* karakterlerde görülmektedir.

Buradan da görüldüğü üzere kitapların metinlerinde; Empati kurma, Koruma , Olumlu iletişim kurma davranışları en çok kadın karakterler aracılığıyla verilmiş, Paylaşma ve Yardım etme davranışı en çok diğer karakterler aracılığıyla verilmiştir. İş birliği davranışı ise topluluklar ve kadın karakterler aracılığıyla en çok ve eşit şekilde verilmiştir.

Tablo 4. *Çocuk kitaplarının resimlerinde karakterlerin prososyal davranış sergileme sıklıklarının cinsiyetlere göre dağılımı*

Prososyal davranış türleri	Kadın	%	Erkek	%	Diğer	%	Topluluk	%
Empati kurma	38	40,8	21	22,5	32	34,4	2	2,1
Yardım etme	53	33,5	29	18,3	61	38,6	15	9,5
Koruma	28	31,8	27	30,6	20	22,7	13	14,7
Paylaşma	29	30,8	20	21,2	38	40,4	7	7,4
Olumlu iletişim kurma	137	36,8	95	24,7	121	32,5	19	5,1
İş birliği	37	33,0	16	14,2	19	16,9	40	35,7
Toplam	322		208		291		96	
%	35,1		22,6		31,7		10,4	

Çocuk kitaplarının resimlerinde karakterlerin cinsiyetlerinin prososyal davranış türlerine göre dağılımı aşağıdaki gibidir;

Empati kurma davranışı; en çok % 40,8 ile *kadın*, sırasıyla % 34,4 ile *diğer* , % 22,5 *erkek* karakterlerde , % 2,1 ile *topluluklarda* görülmektedir.

Yardım etme davranışı; en çok %38,6 ile *diğer*, sırasıyla %33,5 ile *kadın*, % 18,3 ile *erkek*, % 9,5 ile *topluluklarda* görülmektedir.

Koruma davranışı; en çok % 31,8 ile *kadın*, sırasıyla %30,6 ile *erkek*, % 22,7 ile *diğer*, % 14,7 ile *topluluklarda* görülmektedir.

Paylaşma davranışı; en çok % 40,4 ile *diğer*, sırasıyla %30,8 ile *kadın*, % 21,2 ile *erkek*, % 7,4 ile *topluluklarda* görülmektedir.

Olumlu iletişim kurma davranışı; en çok % 36,8 ile *kadın*, sırasıyla %32,5 ile *diğer*, % 24,7 ile *erkek*, % 5,1 ile *topluluklarda* görülmektedir.

İş birliği davranışı en çok % 35,7 ile topluluk, sırasıyla %33,0 kadın, %16,9 ile *diğer* , % 14,2 ile *erkek* karakterlerde görülmektedir.

Buradan da görüldüğü üzere kitapların resimlerinde; Empati kurma, Koruma , Olumlu iletişim kurma davranışları en çok *kadın* karakterler aracılığıyla verilmiş, Paylaşma ve Yardım etme davranışı en çok *diğer* karakterler aracılığıyla verilmiştir. İş birliği davranışı ise en çok *topluluklar* aracılığıyla verilmiştir. Tablo 3 ve Tablo 4 incelendiğinde davranışların cinsiyetlere göre yapılma sıkları görsel ve metinsel olarak paralellik gösterdiği görülmektedir.

4.3. Prososyal Davranış Türlerinin Çocuk Kitaplarının İçerik ve Resimlerinde Nasıl Yer Aldıklarına Dair Bulguları

Bu bölümde araştırmada yer verilen prososyal davranışlar ve alt boyutları ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

4.3.1. Empati Kurma Davranışına Ait Bulgular

Empati kurma davranışına ait alt boyutlar Şekil 3’de yer almaktadır.

Şekil 4. Empati kurma davranışı ve alt boyutları

Tablo 5. Çocuk kitaplarının metinlerindeki empati kurma davranışlarına ait bulgular

Empati davranışının boyutları	kurma alt	Davranışın bulunduğu toplam kitap sayısı	%	Davranışın bulunduğu kitapların kodları
Teselli etme	47	67,1	2, 5, 6, 7(2), 9, 11, 12, 15(3), 16, 17, 18(2), 19, 20, 23, 24(2), 26(2), 27, 28, 30, 31, 32, 36(3), 37, 38, 39, 50, 54, 58, 59, 69(2), 70(3), 72, 82, 90, 92, 94(2), 107, 111, 124, 127, 132, 134, 136, 137(4), 150, 158, 188	
Sakinleştirme	4	5,7	27, 57, 63, 143	
Soru sorarak anlamaya çalışma	10	14,2	2, 6, 7, 8, 9, 11, 32, 70, 94, 144	
Kişilerin duygularını farketme	8	11,4	17(3), 34(2), 57, 114(2), 118, 140(2), 141, 149	
Konuşmayı yineleyerek yansıtma	1	1,4	150	

Açıklama: Parantez içindeki sayılar, ilgili davranışın kitaptaki tekrar sayısını göstermektedir.

Tablo 6. Çocuk kitaplarının resimlerindeki empati kurma davranışlarına ait bulgular

Empati kurma davranışının alt boyutları	Davranışın bulunduğu toplam kitap sayısı	%	Davranışın bulunduğu kitapların kodları
Teselli etme	47	67,1	2, 5, 6, 7(2), 9, 11, 12, 15(3), 16, 17, 18(2), 19, 20, 23, 24, 26(2), 27, 28, 30, 31, 32, 36(3), 37, 38, 39, 50, 54, 58, 59, 69(2), 70(3), 72, 82, 90, 92, 94(2), 107, 111, 124, 127, 132, 134, 136, 137(4), 150, 158, 188
Sakinleştirme	4	5,7	27, 57, 63, 143
Soru sorarak anlamaya çalışma	10	14,2	2, 6, 7, 8, 9, 11, 32, 70, 94, 144
Kişilerin duygularını farketme	8	11,4	17(3), 34(2), 57, 114(2), 118, 140(2), 141, 149
Konuşmayı yineleyerek yansıtma	1	1,4	150

Tablo 5 ve Tablo 6’da görüldüğü gibi çocuk kitaplarının metinlerinde resimlerinde empati kurma davranışlarının alt boyutlarının görülme sıklıkları tamamen aynıdır ve

kitaplarda % 67,1 ile en çok *Teselli etme*, daha sonra sırasıyla %14,2 ile *Soru sorarak anlamaya çalışma*, % 11,4 ile *Kişilerin duygularını farketme*, %5,7 ile *Sakinleştirme*, % 1,4 ile *Konuşmayı yineleyerek yansıtırma* yer almaktadır. Buradan metinlerde yer alan her davranışın görsellere de aynı şekilde yansıtıldığını anlayabiliriz.

Aşağıda çocuk kitaplarında bulunan empati kurma davranışının alt boyutlarına ait örnekler sunulmaktadır;

Teselli Etme (Üzülen, endişeli, kaygılı, telaşlı, korkan bir kişiyi; sarılarak, dokunarak, konuşarak vb. şekillerde yatıştırma, teselli etme);

Hamdi Neden Gözlük Takıyor adlı hikayede, yetişkin bir karakterin endişeli çocuk karakterini sakinleştirme, yatıştırma örneği görülmektedir. Doktor kontrolü sonrası gözlük takması gerektiğine karar verilen Hamdi adlı çocuğun, gözlüğünün kırılacağından duyduğu endişe ve babasının onu konuşarak sakinleştirmesi şu cümlelerle ifade edilmiştir; ‘‘ *Eve döndüklerinde, Hamdi başını kıpırdatmaya korkuyordu. Dikkat etmezsem, gözlüğüm yer düşer ve camları kırılır! diyordu sürekli. Babası Hamdi’nin yanına gelip gözlüklerini şöyle bir yokladı: - Endişelenmene gerek yok, benim güzel oğlum! Gözlüklerin yüzüne tam oturuyor. İstedğin gibi hareket edebilirsin. Hatta paten bile kayabilirsin! dedi.*’’ Hamdinin endişe etteği anlar, iki eliyle gözlüğünü tutmaya çalışırken yüzü üzgün bir şekilde resmedilirken babası ona gülümser ve dokunur halde resmedilmiştir.

Hamdi neden bu kadar dikkatsiz adlı hikayede, kişileri övücü konuşmaklar yaparak, dokunarak teselli etmeye örnek görülmektedir. Dikkatsizliğinden dolayı sürekli sakarlık yaparak yanında bulunan insanları rahatsız eden, istemeden onlara zarar veren ve sonrasında mahcubiyet ve pişmanlığından dolayı üzülen, ağlayan bir çocuk anlatılmaktadır. Hikayede Hamdi'nin Nazlıcan adlı arkadaşıyla resim yaparken Hamdi kendi timsah resmi üzerine boya dolu kavanozu dökmesi üzülmeye üzerine arkadaşı onu teselli eder. ‘‘ *Harikasın Hamdi. Timsahının rengi gerçekten çok orjinal oldu. Hamdiciğim, bence sen kesinlikle sakar ya da beceriksiz değilsin. Aksine, gerçek bir dahisin, dostum! dedi.*’’ Nazlıcan’ın bu sözleri söylerken bir elini Hamdi’nin omzuna koymuş halde ona gülümserken resmedilmiştir. Hamdi ise Nazlıcan’a gülümser şekilde bakmaktadır.

Hamdi Uzun Boylu Olmaktan Memnun mu? adlı hikayede, yetişkin karakterlerin çocuk karakterleri konuşarak teselli etmesine örnek bulunmaktadır. Çok uzun boylu bir çocuk olan Hamdi ve çok kısa bir çocuk olan Hamdi’nin sınıf arkadaşı Petek hastanede

muayene sırasında karşılaşırlar. Doktorun Petek'i muayene esnasında teselli etmeye çalıştığı görülmektedir. Petek ise boyu ölçülürken endişeli bir şekilde sıkıca ayıcığına tutunmuş şekilde resmedilmiştir. *“ Petek'in de boyunu ölçtü. – Endişelenme, tatlım. Dedi. “ Yavaş yavaş senin de boyun uzayacaktır. Daha önünde uzun yıllar var.”*

Atakan Okula Başlıyor adlı hikayede, çocukların kabiliyetleri ölçüsünde gerçekleştirebilecekleri ağlayan kişiyi teselli etme davranışlarına ait bir model sunulmuştur. Atakan adlı çocuk anaokulunun ilk dersinin başladığı esnada yanındaki arkadaşının ağlama sesini duyar ve onu teselli eder. *“Tam o sırada yanındaki arkadaşının, içini çeke çeke ağladığını duydu. – Ne yapacağım ben şimdi? diyordu çocuk. Çantam o kadar eski ki dişleri sökülmiş. Kalem kutum da bir türlü açılmıyor! Fermuarı bozuldu heralde... Kalemlerimi çıkaramazsam resim yapamam ki! Öğretmen bana kızacak. Ühü ühü.- Ağlama dedi Atakan. Sonra sıranın altından yeni çantasının çıkardı. İçinden kalem kutusunu alıp çocuğa uzattı. Bak! Benim bir sürü yeni kalemim var. İstedğini alabilirsin.”* Atakan önce arkadaşını teselli etmiş, sonrasında paylaşma davranışında bulunmuştur. Görsellerde ise Atakan bir eliyle kalem kutusunu arkadaşına gösterirken bir eliyle arkadaşının omzuna dokunarak teselli etmeye çalışırken çizilmiştir. Yine aynı hikaye içerisinde bir başka teselli davranışı ise yetişkin tarafından gerçekleştirilmiştir. Resim yaparken yanlışlıkla boyalı su dolu kavonozu devirip çantası boya olan Atakan'a öğretmeni *“Üzülme Atakan! Bir kaza oldu. Çantanı fırça ve suyla yıkarız. Merak etme! Yine eskisi gibi tertemiz olur.”* Der. Burada öğretmen resmedilmemiştir.

Cemile Okula Dönüyor adlı hikayede endişeli ve tedirgin bir kişiyi cesaretlendirici konuşmalar yaparak, sakinleştirme örneği bulunmaktadır. Yeni anaokuluna başlayacak olan Kerem'in kuzeni Cemile, anaokulunun 2. yılındadır. Kerem'in okul girişinde korktuğunu, endişe ettiğini farkeder. Kerem'i sakinleştirmeye, cesaretlendirmeye çalışır. *“- Kerem! Sen de gelsene, çok eğleniyoruz! Göreceksin bak, harika vakit geçireceğiz. Küçük çocuk annesine, babasına ve kuzenine baktı. Önce tereddüt etti, sonra utangaç bir tavırla Cemile'ye doğru birkaç adım attı. - Biraz korkuyorum Cemile dedi, sessizce. Burası çok kalabalık. - Endişelenme Kerem, ben senin yanıdayım. Cemile Kerem'e ablalık yapmaktan gurur duyuyordu.”*

Kusursuz Piknik adlı hikayede, sarılarak üzülen, ağlayan karakteri teselli etme örneği görülmektedir. Birlikte piknik yapmaya karar veren Sincap ve Köstebek, yolda giderken farketmeden tüm piknik eşyalarını yolda farklı yerlerde düşürürler. Piknik yapmaya karar verdikleri anda çantanın içinin boş olduğunu görürler. Metinde ve görsellerde bu

durum ve ardından arkadaşının teselli etme davranışları şu şekilde geçmektedir “ *Köstebek birdenbire bir şeyi fark etti, Hem de çok tatsız bir şeyi, ‘Eyvah eyvah.’ dedi. Olamaz! diye acı bir çığlık kopardı Sincap, ‘Bu güne kadar görülmüş en kötü piknik!’ ‘öhöö öhö!’ Diye ince bir ses duyuldu. ’’ Burada Köstebek ağlayan arkadaşına sarılarak onu teselli ettiği resmedilmiştir. Hikayenin devamında düşen piknik eşyalarının herbirinin farklı bir hayvanın yardımıyla bulunup getirildiği metinde yer alır. Fakat tüm eşyalar zarar görmüştür. Köstebek, boynu bükük bir şekilde ezilen eşyalara üzgün üzgün bakan arkadaşını teselli eder. “ Köstebek arkadaşının omzuna elini koydu, ‘ Merak etme Sincap’ dedi. ‘Halledebiliriz bunu.’ ”*

Sarı Bana adlı hikayede, sarılarak üzülen kişileri teselli etme örneği bulunmaktadır. Arkadaşlarına sarılmayı çok seven bir canavar konu edinilmiştir. Pofuduk adlı bir canavarın arkadaşlarını teselli etmesine örnekler yer almaktadır. “ *Gürültücü Canavar’ın üzgün olduğunu görmüş. Gürültücü üzüntüyle, ‘ Sesim kısıldı,’ diye fısıldamış. Pofuduk Gürültücü’yü neşelendirebilmek için ona sıkı sıkı sarılmış. Gürültücü öylesine sevinmiş ki üzgün olduğunu unutuvermiş.’’ Hikayenin devamında bir teselli etme davranışını daha görülmektedir. “ Bir sonraki durakta Pofuduk garip bir ses duymuş. Yolda küçük Kıpır Canavar’ı görmüş. Kıpır bir lambanın direğine doğru sekip dizini direğe çarpmış. Pofuduk otobüsten inip Kıpır’ı kaptığı gibi ona sarılıvermiş. Kıpır hemen ağlamayı kesmiş. Kıpır’ın ayağının acısı, sanki sihir yapılmış gibi aniden geçmiş.’”*

EÇE, Aynadaki Kedi adlı hikayede, korkan kişileri sarılarak yatıştırma örneği görülmektedir. Yavru kedinin ilk kez aynada kendini görerek korkması ve tedirgin olması anne kedinin ise onu yalayarak teselli etmesi metinde şu şekilde yer alır. “ *Onu kovalayabileğini düşündü. Dişlerini göstererek tısladı. Fakat aynadaki de aynı şeyi yaptı. Meraklı telaşla kaçırverdi. Artık aynaya uzaktan bakıyordu. Aynadaki kediye bakmaya çekiniyordu. Annesi, Meraklı’nın duygularını anlamıştı. Yavrusunu kendine doğru çekti ve onun alnını yaladı. ’’*

EÇE, Güzel bir gün adlı hikayede, özlem duyduğu için üzülen arkadaşını konuşarak teselli etme örneği bulunmaktadır. Maymun Mumu, canı bir şey yapmak istemeyen, üzgün olan arkadaşı Pofpof’u teselli eder: “*Ama kendini yalnız hissetmemelisin! Pinpin yok ama ben varım! Arkadaşsız değilsin.*” dedi Mumu. Bunun üzerine Pofpof gülümsemeye başladı. *Özlemek de güzel bir duyguydu. Üzülmeye gerek yoktu.’’*

Cemile Geceyi Teyzesinde Geçiriyor adlı hikayede, çocuk karakterlerin karşısındaki

diğer çocuk karakteri teselli etme çabası örneği görülmektedir. Cemile teyzesine gittiği bir gece yanından hiç ayırmadığı birlikte uyuduğu oyuncak ayısı Tombiş'i çantasında bulamaz. Bunun üzerine üzülp ağlamaya başlayan Cemile'yi kuzeni oyuncaklarını vererek teselli etmeye, üzüntüsünü hafifletmeye çalışır. “- Ben tombişsiz nasıl uyuyacağım şimdi ? dedi Cemile . Yanaklarından aşağı gözyaşları süzülüyordu.- Su aygırımı almak ister misin Cemile? diye sordu Mehmet. Bak ne kadar yumuşak! Mis gibi de kokuyor. –Tombiş'in yerini asla tutmaz! diye bağırdı Cemile. Ben eve gitmek istiyorum! diyerek hüngür hüngür ağlamaya başladı....- Peki ama ben Tombişsiz nasıl uyuyacağım? dedi Cemile. – Zürafama sarılmaya ne dersin Cemile? diye teklif etti Mehmet.” Resimlerde de Mehmet, bir eliyle Cemile'nin sırtına dokunurken, diğer eliyle oyuncakları teklif ederken ve göz teması içinde resmedilmiştir.

Sakinleştirme (Öfkelenen, kızgın bir kişiyi; dokunarak, konuşarak vb. şekillerde sakinleştirme);

Tarçın'ın Kaybolan Havuçları adlı hikayede, kişilerin öfkelerini konuşarak ve gülümseyerek yatıştırma örneği görülmektedir. Tarçın adlı tavşan havuç toplayıp bankın üzerine koyar. Havuçları yemek için eve tuz almaya gidip geri döndüğünde havuçlarını göremez ve çok öfkelenir. Olduğu yerdeki ayak izlerini takip ederek arkadaşı eşeğe hesap sorarken eşek onu sakinleştirerek durumu açıklarlar. “ - Merhaba Tarçın. Önce biraz sakinleş lütfen!” Dedi Benek. “ -Havuç yemeği severim ama uzun zamandır havuç yemedim. Bak benim nallarım! Yerdeki ayak izlerinden çok farklı.” Tarçın biraz düşündükten sonra - Evet haklısın. Havuçlarımı sen almış olamazsın. dedi. ” Arkadaşı eşek burada Tarçın'a gülümser bir şekilde toynaklarını gösterirken resmedilmiştir.

Mini Bugün Öfkeli mi? adlı hikayede, öfkeli birini dokunarak (gıdıklayarak) sakinleştirme örneğine rastlanılmaktadır. Mimi adlı çok öfkeli bir maymun, yuvasına giderken ağaç üzerinde kendisinden daha öfkeli bir tembel hayvana rastlar ve onun öfkesinin dinmesi için yardımcı olur . “ Birden aklına harika bir fikir geldi! ‘Haydi gözlerini kapat.’ dedi. Ve sonra... Mimi, tembel hayvanı gıdıklamaya başladı. Tembel hayvan başladı gülmeye: ‘Haha haa , hihi hii’ Öfkesi de yavaş yavaş geçmeye başladı. Mimi, ‘Hafifledi mi öfken’ diye sordu. Tembel hayvan: ‘ Evet’ dedi ve yüzüne kocaman bir gülümseme yayıldı. Arkadaşını gören Mimi'nin de öfkesi geçiverdi.

Soru Sorma (Kişinin içinde bulunduğu durumunu soru sorarak anlamaya çalışma)

Cemile Tombişle Arkadaşlık Etmek İstemiyor adlı hikayede, Cemile'nin ağlaması üzerine annesinin sorunun ne olduğunu anlamaya çalışırken sorduğu sorular örnek teşkil etmektedir. “ – Ne oldu Cemile? diye sordu. Neye üzüldün kızım? – Sorun Tombiş, dedi Cemile gözyaşlarına boğularak. – Tombiş mi? Diye sordu annesi hayretle. – Evet, o çok kötü bir ayı, anne!- Kötü bir ayı mı? Diye sordu annesi daha şaşırılmış bir halde. Tombiş sana ne yaptı? -Hiç bir şey, diye cevap verdi Cemile ve hıçkırıklara boğuldu. – Öyleyse niye ona kötü diyorsun?_ - Bana kötü kötü bakıyor, dedi Cemile ve yorganın altına gömüldü. ” Hikayenin ilerleyen bölümlerinde Tombiş'in gözü koptuğu için Cemile'nin onu kötü ve korkunç bulduğu anlaşılır. Annesi sorularına devam eder. “– Peki Cemileciğim, sen düşüp bacaklarını kanattığında kötü mü oluyorsun? –Şey... hayır, dedi Cemile omuzlarını silkerek. – Sen her zaman benim bir tanecik kınalı kuzum değil misin kızım? Hep öpüp koklamıyor muyum seni?- Evet, öpüyorsun, diye cevap verdi Cemile başını öne eğerek. ”

EÇE, Bütün Tavşanlar Havuç Sever adlı hikayede, beyaz bir tavşan dolanırken saklanmaya çalışan utangaç bir tavşanı farkeder. Ona sorular sorarak içinde bulunduğu durumu anlamaya çalışır. “ Tavşanın bir yere gideceği yoktu. ‘Söyle bakalım, niye gizleniyorsun?’ diye sordu. Sesin sahibi, ‘Gizlenmiyorum!’ dedi sinirli sinirli. ‘Bence gizleniyorsun’ dedi tavşan. ‘Neden acaba? Yoksa saklambaç mı oynuyorsun?’ Tavşan heyecanlanmıştı. ‘Ben de oynayabilir miyim?’ diye sordu. Sesin sahibi cevap verdi: ‘Saklambaç filan oynamıyorum.’ Tavşan havucuyla başını kaşıdı. ‘O zaman neden saklanıyorsun? Yoksa birinden mi kaçırıyorsun? Kurttan mı? Sivri gagalı kargadan mı?’ diye sordu. ”

Cemile, Annemle Babam Kızmamış adlı hikayede, Cemile'nin ağladığını gören annesi ne olduğunu anlamak için Cemileye sorular sorarak içinde bulunduğu durumu anlamaya çalışır. “ - Ne oldu kızım? Diye sordu annesi şaşkınlıkla. - Neden ağlıyorsun? Bir yerin mi ağrıyor? Cemile başını öne eğdi. – Ne oldu söylesene kızım! - Hepsi benim yüzümden dedi Cemile, burnunu çekerek. – Neymiş bu senin yüzünden olan? Diye sordu annesi ve Cemile'yi kucağına alıp oturdu. –Babamla siz boşanırsanız... - Boşanırsak mı? Neden boşanacaktınız ki biz?’”

Kişilerin duygularını farketme (Başkalarının bakış açılarını, duygularını, içinde bulundukları durumu anladığını gösteren ifadelerde bulunma)

Paylaço Mumi'nin Sarı Benekli Papyonu adlı hikayede, üzülen bir kişinin duygularını anlamaya yönelik ifadeler bulunmaktadır. Palyaço Mumi'nin sirkte çalışan maymun arkadaşları, Palyaço Mumi'ye bir şaka yapmaya karar vererek Mumi'nin çok sevdiği papyonunu saklarlar. Mumi, papyonunu kaybettiğini sanır ve çok üzülür. Maymunlar, Mumi'nin ne kadar çok üzüldüğünün farkına varırlar. *“ Mumi'nin üzgün halini üç küçük maymun da gördü. 'Palyaço Mumi, çok üzüldü. Üzüntüden süzüldü. Keşke muziplik yapmasaydık. Papyonu saklamasaydık.' dediler.”* Burada maymunlar, ellerinde papyonu tutarken üzgün bir şekilde Mumiye bakar halde resmedilerek maymunların empati kurma davranışları görsellerle de zenginleştirilmiştir.

Zipzop Kurbağa'nın Evi adlı hikayede, kişilerin haksızlık yaptığı zaman haksızlığa uğrayanın nasıl hissedebileceğinin farkına varmaya yönelik bir örnek bulunmaktadır. Kendine yeni bir ev yapmak isteyen Zipzop Kurbağa, inşaa etmekte olduğu evin yerinin köstebeğin yuvasının çıkışı olduğunu öğrenir ve buna rağmen köstebeğin yuvasını buradan taşıması gerektiğini söyler. *“ Köstebek: - Çok uzun zamandır benim yuvam burada. Zipzop, burayı beğendin diye yuvamı buradan taşıyamam. Çıkışını başka bir yere yapamam. Şimdi ben buradan gitsem... Burası senin olsun desem. Sen evini yapınca biri çıksa karşına... Ben burayı çok beğendim. Yuvamı yapmak için burayı seçtim. Sen gitmelisin dese... Nasıl olur sence? dedi. ”* Köstebek kurbağanın kendisiyle empati kurmasına yardımcı olur. Kurbağanın köstebeğin içinde bulunduğu durumu anlayıp köstebeğe hak vermesi metne yansımıştır. *“ Zipzop Kurbağa Köstebek' in söylediklerini düşündü. 'Tabii ki ilk ben geldim. Burası benim derim.' dedi. Sonra da çekicini çivilerini tahtasını aldı. Kendisine başka bir yer aramaya başladı. ”*

Küçük Penguen Suda Korkuyor adlı hikayede, korkan birinin içinde bulunduğu durumu farketmeye yönelik örnek görülmektedir. Hikayenin başkahramanı pengueni arkadaşları oyuna davet eder fakat Küçük Penguen sudan korkmaktadır. Bunu Fok, farkederek. *“ 'Zavallı Küçük Penguen.' dedi Tonton Fok Yavrusu. 'Üzülme, gel beraber oynayalım.' Küçük Penguen ve Tonton fok yavrusu başladılar kovalamaca oynamaya.”* Oyun oynamakta olan, su korkusunu yenen küçük penguen ile fok yavrusunun yanına sudan korkan bir kutup ayısı yaklaşır. *Küçük penguen onun da sudan korkmakta olduğunu farkederek. “ Sonra Minik Kutup Ayısı'nı gördü. Buzun üstünde tek başına duruyordu. ' Hey gelsene! Hep beraber oynayalım!' diye seslendi Küçük Penguen. 'Bilmem ki.' diye fısıldadı Minik Kutup Ayısı*

usulca. ‘Sudan biraz korkuyorum da...’ Küçük Penguen yüzünde kocaman bir gülümsemeyle baktı ayıcığa. ‘ Ne hissettiğini çok iyi biliyorum.’ dedi. ‘Ben de sudan çok korkuyordum önceleri.’ ”

Mini Bugün Öfkeli mi? adlı hikayede, öfkeli olan birinin içinde bulunduğu durumu anlamaya dair ifadelerin kullanıldığı görülmektedir. Mimi adlı öfkeli bir maymunun, yuvasına giderken ağaç üzerinde kendisinden daha öfkeli bir tembel hayvanı farketmesi metne yansımıştır. “ Mimi Şaşırdı. Tembel hayvan. Mimi’den çok, çok daha fazla öfkeliydi. Mimi tembel hayvanın nasıl hissettiğini çok iyi anlıyordu. ”

Konuşmayı yineleyerek yansıtma (Kişilerin konuşmalarını benzer sözel ifadelerde bulunarak yineleme)

EÇE, Güzel Bir Gün adlı hikayede, Maymun Mumu, canı bir şey yapmak istemeyen, karışık duygular içinde olan arkadaşı Pofpof’u dinler ve söylediklerini benzer ifadelerle arkadaşına yineler. “ - Bir gün ağaç evde tek başıma oturuyordum. Sabahleyin çok yağmur yağmıştı. Arkadaşım Pinpin de o sabah komşu ormana taşınmıştı. Ben de çok üzülmişim. - İşte... dedi Mumu. - Misafirliğe gelen duygunu yakaladın! Bu sabah da yağmur yağdığı için belki Pinpin geldi aklına. Onu özlediğin için kendini üzgün hissettin. ”

4.3.2. Yardım Etme Davranışına Ait Bulgular

Yardım etme davranışına ait alt boyutlar Şekil 4’de yer almaktadır.

Şekil 5. Yardım etme davranışı ve alt boyutları

Tablo 7. Çocuk kitaplarının metinlerindeki yardım etme davranışlarına ait bulgular

Yardım etme davranışının alt boyutları	Davranışın bulunduğu toplam kitap sayısı	%	Davranışın bulunduğu kitapların kodları
Yardım etmeyi önerme	14	15,3	44(3), 57(2), 60, 66, 73, 79, 97, 121, 124, 133, 149, 151, 163, 197
İstenildiğinde yardım etme	14	15,3	40, 49, 66(6), 91(3), 93(3), 132, 135, 139, 147, 151, 154, 167, 172(3), 208
Kendiliğinden yardım etme	34	37,3	5, 11, 35, 36, 44(4), 59, 62, 65, 66(2), 69(2), 70, 71, 74(5), 80(2), 81, 85, 88, 90(3), 94(3), 96, 123(3), 127, 132(3), 134(2), 143, 153, 155, 157, 163, 169, 172, 173, 186, 193
Başkası için yardım talep etme	10	10,9	66(4), 73, 95, 111(2), 132, 133(4), 151, 156(2), 165, 204
Tehlikeden kurtarma	18	19,7	28, 38, 42, 44, 52, 59, 66, 73, 82(2), 85, 89, 92, 94, 95, 96, 99, 111(2), 138
Farklı çocuklara yardım etme	1	1,0	17

Tablo 8. Çocuk kitaplarının resimlerindeki yardım etme davranışlarına ait bulgular

Yardım etme davranışının alt boyutları	Davranışın bulunduğu toplam kitap sayısı	%	Davranışın bulunduğu kitapların kodları
Yardım etmeyi önerme	14	15,2	44(3), 57(2), 60, 66, 73, 79, 97, 121, 124, 133, 149, 151, 163, 197
İstenildiğinde yardım etme	15	16,3	40, 49, 66(6), 67, 91(3), 93(3), 132, 135, 139, 147, 151, 154, 167, 172(3), 208
Kendiliğinden yardım etme	34	36,9	5, 11, 35, 36, 44(4), 59, 62, 65, 66(3), 69(2), 70, 71, 74(5), 80(2), 81, 85, 88, 90(3), 94(3), 96, 123(4), 127, 132(3), 134(2), 143, 153, 155, 157, 163, 169, 172, 173, 186, 193
Başkası için yardım talep etme	10	10,8	66(4), 73, 95, 111(2), 132, 133(4), 151, 156(2), 165, 204
Tehlikeden kurtarma	18	19,5	28, 38, 42, 44, 52, 59, 66, 73, 82(2), 85, 89, 92, 94, 95, 96, 99, 111(2), 138
Farklı çocuklara yardım etme	1	1,0	17

Tablo 7’de görüldüğü üzere çocuk kitaplarının metinlerinde Yardım Etme davranışlarının alt boyutlarının görülme sıklıklarına bakıldığında % 37,3 ile en çok *Kendiliğinden yardım etme*, daha sonra sırasıyla %19,7 Tehlikeden kurtarma, 15,3 ile *İstenildiğinde yardım etme* , % 15,3 Yardım etmeyi önerme, %10,9 Başkası için yardım talep etme % 1 ile *Farklı çocuklara yardım etme* yer almaktadır.

Tablo 8’de çocuk kitaplarının resimlerinde Yardım Etme davranışlarının alt boyutlarının görülme sıklıklarına bakıldığında % 36, 9 ile en çok *Kendiliğinden yardım etme*, daha sonra sırasıyla %19,5 Tehlikeden kurtarma, 16,3 ile *İstenildiğinde yardım etme* , % 15,2 Yardım etmeyi önerme, %10,8 Başkası için yardım talep etme % 1 ile *Farklı çocuklara yardım etme* davranışlarının yer aldığı görülmektedir.

Çocuk kitaplarında görülen yardım etme davranışları metin ve resimlerde paralellik göstermektedir. Metinlerin yardım etme davranışına ait alt boyutlarının tamamının resimlerle de desteklendiği görülmektedir . *İstenildiğinde yardım etme* davranışının metne göre 1 adet fazla görselle aktarıldığı, *Farklı çocuklara yardım etme* davranışının yalnızca 1 kitapta yer aldığı görülmektedir.

Aşağıda çocuk kitaplarında bulunan Yardım etme davranışının alt boyutlarına ait örnekler sunulmaktadır;

Yardım Etmeyi Önerme (Talep edilmesini beklemeden yardım etmeyi önerme)

Milly, Molly ve Çomar adlı hikayede, köpeğini gezdiremediği için üzgün olan yaşlı Mehmet Amca’ya Milly ve Molly’nin yardım önerisi yer almaktadır. “ *Belki biz yardımcı olabiliriz.’ Dedi Milly. Sizin için Çomar’ı gezdirebiliriz. Diye bir öneride bulunda Molly.’* ”

Zogi adlı hikayede, Zogi adlı ejderha okula gitmektedir. Ödevi ise prenses kaçırmadır. Bir prenses bulup kaçırın ejderha altın madalyaya sahip olacaktır. Bir prensesin ona yardım teklifinde bulunması metinde geçmektedir. “ *Zogi çalışmaya gitmiş tek başına. Denemiş, yine denemiş, bir daha denemiş ama bu işi bir türlü becerememiş. ‘ Olmuyor, yapamıyorum işte , diye ağlamış’ ‘ Asla bir altın yıldız kazanamayacağım!’ Tam o sırada kızı görmüş. ‘ Acaba’ demiş kız, ‘kaçırmak ister miydin beni?’ Benim adım Prenses İnci.’ ‘Ay ne iyi fikir’ demiş Zogi. Havalanıp uçmuşlar birlikte.”* Hikayenin devamında

Prenses İnci ve bir şövalye doktor olmaya karar verirler. Fakat şövalyenin atının üstünde dolaşarak insanlara yardım etmenin mümkün olmadığını söyler Prenses İnci. Bunun üzerine Ejderha Zogi söze karışır ve bir yardım teklifinde bulunur. “ -Uçan doktorlar! Ben de katılmak isterim kafileye, İzin verin ambulansınız olayım, size ben götüreyim her yere. ”

EÇE, Fil Gezgin adlı hikayede, Gezgin adlı minik fil, ailesiyle ırmağa giderken dikkatini çeken bir çekirgeyle oyalanırken sürüden ayrılarak kaybolur. Bir kuşun yardım teklifi ve sürüsüne kavuşması metinde geçmektedir. “ *Sırada bir kaşıkçı kuşu havalanıp filin hortumunun ucuna kondu. ‘Çok üzgün görünüyorsun.’ dedi. Gezgin, ‘Evet, sürümü kaybettim, ırmağa doğru gidiyorlardı.’ dedi. ‘Bana rastladığın için çok şanslısın. Karnımı doyurmak için sulak bir yer arıyorum. Beni izle.’ dedi.... Kaşıkçı kuşu, ‘Irmağı gördüm.’ dedi kanatlarını çırparak. Hep birlikte sabırsızca suya doğru yürüdüler. ”*

EÇE, Pencereye Konan Saat adlı hikayede, pazar günleri bir parkta kuşları besleyen giden Hikmet amcanın saati göletteki suya düşer ve bozulur. Sabahları nasıl uyanacağını düşünüp üzülürken bir kuş ona yardım etmeyi önerir. “ *Baştankara pır diye uçtu söğüdüün dalına. ‘Merak etme sen.’ dedi. ‘Ben sana yardım ederim. Her sabah gün doğarken uyaniyorum. Pencereye konar, şakıyıp öterim.’ Dediğini yaptı hiç aksatmadan, Her sabah gün ağarırken ufukta, Şakıyıp güzelce pencerenin ucunda, uyandırdı tatlı uykusundan usulca.’ ”*

Ece ile Efe Sürprizlerle Dolu Bir Yılbaşı adlı hikayede, kutlama için büyükannesinin evine yola çıkan fakat kar nedeniyle yolda mahsur kalan aileye benzin istasyonundaki bir kişi yardım teklifinde bulunur. “ *İçeri gelin, diye bağırdı biri. ”* Onlara istasyonun içinde yardım etmeyi öneren kişi eli havada arabadaki insanları yanına çağırırken resmedilmiştir.

İstenildiğinde Yardım Etme (Yardım istenildiğinde memnuniyetle yardım etme)

Milly, Molly ve Hasan Dede’nin Meşe Ağacı adlı hikayede, Milly ve Molly adlı kız, hasta olan eşine doktor çağrısında bulunan Ayşe Nine’ye yardım ederler. “ *Ayşe Nine Doktor Erol’u çağırmasını söylediğinde, Milly ve Molly var güçleriyle koşup doktoru getirdiler. ”* Çocuklar, ressam tarafından koşar halde çizilmiştir.

Milly, Molly ve Domuzcuk adlı hikayede, bir çiftlikte cılız kalan bir domuz yavrusu için sahibinin yardım istemesi üzerine çocukların bunu, memnuniyetle kabul etmeleri, örneği

görülmektedir. “ Çiftçi Ömer onu ayrı bir kafese koydu. Milly ve Molly’den onunla ilgilenmelerini istedi. Milly ve Molly buna çok sevinmişti. ”

Zogi ve Uçan Doktorlar adlı hikayede, doktor olmak isteyen Prenses İnci ve Şövalye Büyük Civan Çelebi, Zogi adlı ejderhanın sırtında uçarak ihtiyacı olanlara yardımda bulunurlar. Kendilerine Uçan Doktorlar lakabını takarlar. Metinde yardım talebinde bulunan karakterler ve Uçan Doktorlar’ın yardımları yer almaktadır. “ Bir sabah uçarken yükseklerde Denizkızı’nın inlemelerini duydular. ‘ Güneşte kaldım fazla yandım, acıyor canım’ diye ağlıyordu. Pullu kuyruğunu kırbaç gibi şaklatıyordu. Bam güm pat, uçan ambulans yere indi. Kıpırmızı olmuştu Denizkızı’nı cildi. Özel bir krem sürdü ona İnci, ‘Bir de şu şapkayı tak hemen’ dedi. Hikayenin devamında Mağarada yaşayan aslanın yardım talebi ve ona memnuniyetle yardım etmeleri örneklendirilebilir. ‘Gün ikindiye doğru ilerlerlerken bir aslanın hışırtılarının duydular. ‘Nezle oldum’ diye kükredi aslan. ‘Yardım etsin biri, dursun bu aksırıklar.’ Bam – güm pat uçan ambulans yere indi, İnci ‘ Al bu hapi iç! Dedi. Ve sakın unutma; hastayken iyi ısın , sıcak tut kendini!’ Yardımlarına devam ederler: Ama aslanın mağarası buz gibiydi. ‘Gidip biraz odun bulun.’ dedi Zogi. Sonra ejderhanın ağzından alevler fışkırdı. Mağaranın ortasında gürül gürül ateş yandı. ” Ve bir gün Prenses İnci’nin amcası hasta olur. Hastalığın çaresini kralın doktorları bulamaz. İnci hastalığın ne olduğunu bulur fakat tedavi için yardım ettikleri kişilerden bu sefer İnci ve arkadaşlarının yardım talebinde bulunması gereklidir. Tedavi için Aslan’ın aksırığı, deniz kızının kuyruğundan pul, tek boynuzlu atın boynuz kırıntıları gereklidir. “ Zogi ve Civan Çelebi hemen havalandılar. Önce aslanın mağarasına uğradılar. Aslan bir aksırdı tüm gücüyle ve onlar... Ormana uçtular unutmamıştı, yaptıkları iyiliği tekboynuz. Çok sevindi yardım edebileceğine. Bizimkilerin yanındaydı artık, kesik boynuz. Uçtular hemen denizkızının kayasına. Çok sevindi yardım edebildiğine, birkaç pulunu verdi. ”

Davulcu Olmak İsteyen Elma Kurdu adlı hikayede, elma kurdu göç etmek için leyleklerden yardım ister ve bir leylek memnuniyetle yardımda bulunur. “ Elma ağacının üstünden geçen leyleklere seslenmiş. ‘Heeey arkadaşlar, beni de alın götürün ne olur!’ ‘Elma kurdu, gel tutun kanadıma.’ diyerek leyleklerden biri almış onu sırtına. Bizim elma kurdu çıkmış hayatının en uzun yolculuğuna. Sazdan evlerin olduğu bir köyün üstünden geçerken elma kurdu, ‘E ben ineyim burada!’ demiş. Leylekle vedalaşıp ona teşekkür etmiş. ”

Bu Kış Kimse Üşümeyecek, adlı hikayede bir tavşan üşüdüğü için ormandan yüklü miktarda çalı çırpıları toplar, üstüste yığarak bağlar ve onları taşımaya çalışır ancak gücünün

yetmediğini farkeder, ormandaki hayvanlardan yardım istemesi onların yardım etmeleri metinde şu şekilde geçmektedir: “ *Fakat yükü öyle ağırdı ki tek başına çekmesi imkansızdı. Arkadaşı tavşandan yardım istemeye gitti. Tavşan dev yığını görünce gözlerine inanmadı. ‘Bu yükü çekmeye gücüm yetmez!’ dedi. ‘Güçlerimizi birleştirirsek çekebiliriz’ dedi, küçük fare. Birlikte çalı yığınına çekmeye çalıştılar, ama yerinden bile kıpırdatamadılar. Hikayenin devamında yardım istemek için Tilki’ye giderler. ‘Kızağımı yeni tamir etmiştim, ama yine de deneyelim’ dedi. Yığını kızağa yüklediler, çekmeyi denediler. Hikayenin sonunda ayıdan yardım istemeye giderler. ‘ Koca ayı dev yığını görünce biraz düşündü, ama çok güçlüydü. Sonra hep birlikte kızağı çekmeye başladılar.’* Burada aynı zamanda işbirliği örneği görülmektedir.

Kendiliğinden Yardım Etme (Yardım gerektiren durumlarda kendiliğinden yardım etme)

Frida ve Sihirli Çorbası adlı hikayede, uçarak hasta ziyaretinde bulunacak olan cadı Frida, götürmesi gereken çok şey olduğunu farkeder. Bunun üzerine Ejderha Turkuaz, ona yardım eder. “ *Çorba tenceresini ocağın üstünden aldı, keki paketledi. Yaralı kargayı da yanında götürecekti... (Frida kendine doğru gelen diğer evcil hayvanlarını da görür) Siz de mi geleceksiniz? Diye sordu. ‘O zaman çok şey taşımam gerekecek’ Frida ile birlikte uçmayı çok seven Turkuaz. ‘ Ben sana yardım ederim’ dedi.’*

Zogi adlı hikayede, Ejderha Zogi anaokulunda ders almaktadır. Uçma dersinden sonra Zogi ağaca çarpar düşer yaralanır ve bir kız gelip yardım eder. Aynı kız, Zogi ejderha kükremesi yaparken boğazı acıyınca ona tekrar yardımda bulunur. Hikayenin devamında Zogi alav püskürtme alıştırmasını yaparken kendi kanadını yakınca tekrar yardımda bulunur. Metinde şu şekilde geçmektedir: “ *Zogi çalışmaya gitmiş tek başına.... Zavallı aniden çakılmış bir ağaca. Tam o sırada küçük bir kız geçiyormuş oradan. Hemen koşmuş gelmiş. ‘Lütfen ağlama artık küçük ejder. Şimdi başına güzel bir bant yapıştırırım, hepsi geçer.’ Zogi, kükreyip sesi kısılınca: ‘ Minik ejder, ne talihsizsin! Sana yumuşatıcı bir naneli boğaz pastili versem, onu emer misin? ’ Zogi alev çalışırken: ‘ Ah minik ejder, yazık sana! Haydi gel güzel bir bandaj yapalım kanadına.’* Hikayenin devamında küçük kızın, doktor olmak isteyen bir prenses olduğu öğrenilir. Diğer ejderhaların yanına gidip onlara da yardım eder. “ *Yavru ejderlerin ateşine bakmış, yere düştüklerinde yaralarını sarmış. ’*

Cemile Parka Gidiyor adlı hikayede, parkta yüksek kaydırdan kaymaya korkan Cemile’ye arkadaşı Kerem’in yardım etmesi örnek gösterilebilir. “– Hadi Cemile! Diye

cesaret verdi Kerem. –Yok Kerem, ben kaymayacağım. Aşağı inmek istiyorum.- İnemezsin Cemile. Arkanda bir sürü çocuk sıra bekliyor. Cemile’nin bacakları titremeye devam ediyordu, gözlerinden de yaşlar süzülüyordu. İstersen beraber kayalım! Diye fısıldadı Kerem Cemile’nin kulağına.- Olur, dedi Cemile. Nasıl yapacağız? – Sen otur. Ben de senin arkana oturacağım ve seni sıkı sıkı tutacağım. Ve hoop.. Cemile ile Kerem beraberce kaydıraktan kaydılar.’’

EÇE, Yavru Gergedan Hop adlı hikayede, Timsah Tip’in Gergedan Hop’a yardımı şu şekilde aktarılmıştır: ‘‘ Dere kenarında yürürken, üzüntüsünü unutmak için topunu boynuzunda sektirmeye başlamış. Derken topu düşmüş, derenin suyuna kapılmış. Gergedan koşmuş, koşmuş, koşmuş... Ama dere o kadar hızlı akıyormuş ki gergedan suyun hızına yetişememiş. Top gitgide uzaklaşmış. Sonra uzaklarda bir yerde, suyun içinde bir karaltı belirmiş. O da ne? Ağzını kocaman açan timsahmış meğer. Timsah Tip topu ağzıyla yakalayıp Hop’a getirmiş. Hop o kadar sevinmiş, o kadar sevinmiş ki yerinde hoplamış. Timsah arkadaşına yardımı için teşekkür etmiş. ’’

EÇE. Pencereye Konan Saat adlı hikayede, pazar günleri bir parkta kuşları besleyen giden Hikmet Amca’nın saati göletteki suya düşer. Bunu üzerine kuşlar ona yardım eder. ‘‘ - Alarmı çalıyor saatimin. Dedi. Güzel saatini göstermek istedi. Kolundan çıkarıp ördeğe uzatınca, Elinden kayarak cup diye düştü suya. Ördek daldı peşinden, saati çıkardı hemen. ’’

365 Gün Hikaye (MEB), Bu yumurta Kimin adlı hikayede, yerde bulduğu yumurtayı annesine ulaştırmak isteyen bir Rakun’nun yardım etme örneği görülmektedir. ‘‘ Rakun, yerde bulduğu kahverengi yumurtayı inceliyordu. ‘Yumurta çatlamadan annesini bulmalıyım.’ diye düşündü. Aklına önce iguana geldi, yumurta onun olabilirdi. İguana’nın yaşadığı kayalıklara gitti.’’ Hikayenin devamında yumurtayı kurbağaya götürür ve hikaye sonunda yumurta sanılan nesnenin kunduzun kurumuş dallardan yaptığı bir nesne olduğu anlaşılır.

Utangaç Ayı Monti adlı kitapta, diğer hayvanlara dik dik bakan, onları bakışlarıyla rahatsız eden, ne söyleyeceğini bilemeyen, konuşmaktan utanan Ayı Monti’nin içinde bulunduğu durumu farkedene göldeki kurbağanın, Monti’ye iletişimle ilgili yol göstermesi, yardımcı olması metinde şu şekilde aktarılmıştır: ‘‘ ‘Ben bu bakışları tanıyorum bir yerden’ diyen bir vıraklama yükseldi su birikintisinden. Ayı Monti aşağıya doğru indirip dolaştırdı bakışlarını ve gördü suyun içindeki küçük, tostoparlak kurbağayı. Dikti gözlerini kurbağaya, baktı baktı .Kurbağa da kocaman, patlak gözlerini dikti Monti’ye baktı, baktı. ‘ Nasıl?’

Güzel oluyor muymuş öyle dik dik bakınca? diye sordu kurbağa. Monti utana sıkıla cevap verdi: ‘Tabii ki güzel olmuyor. Ama ben karşımdakine ne diyeceğimi bilemiyorum, çünkü utanıyorum. Sonra da düşünüp bir şey buluncaya kadar, iş işten geçmiş oluyor’ ” Hikayenin devamında Monti gölde yansımalarını farkeder ve gülümser. “ ‘Gördün mü?’ Dedi kurbağa. ‘Bazen tek ihtiyacın olan bir gülümsemedir. Benim kocaman, patlak, dik dik bakan gözlerim olabilir ama unutma ki, bu ormanın en kocaman gülümsemesi de bana aittir.’ Sonra kurbağa en büyük, en geniş ve en mutlu gülücüğünü gösterdi ayağı. ” Hikayenin sonunda artık Monti de diğer hayvanlarla karşılaşınca onlara selam vererek gülümser.

Üç Kedi Bir Canavar adlı hikayede, yavru bir köpeği donmaktan kurtaran üç kedi arkadaş kendilerine yaklaşmakta olan yavru köpeğin annesini görünce onu canavar sanıp çok korkarlar ve orada bayılırlar. Anne köpek onları tek tek sıcak yuvasına taşıyarak yardım eder. “ Hiii!! Korkunç bir canavar bu besbelli. Üçü de şıp diye bayılıveriyor oracıkta. Ayıldıklarında güzel bir sürpriz bekliyor onları. Henüz yavrulayan bir köpekmiş o korktukları. Hem çok şefkatliymiş hem de anlayışlı. Meğer komiklik olsun diye Canavar koymuşlar adını. Bayılınca bizim kafadarlar, Canavar onları taşımış sıcak kulübesine. Üçünü de yatırmış en rahat köşesine. ”

Kırmızı Kanatlı Baykuş adlı hikayede, kırmızı kanatları çıkmadığı için uçamayan Baykuş’a fare dostu yardım eder: “Fare, arkadaşının uçmasına yardım edecekti. Bunun için bir demet gelincik yeterliydi. Hızla ağaçtan indi. Küçük Baykuş çok sevinçliydi ama biraz beklemeliydi. Küçük Fare çabucak geri döndü. Topladığı çiçekleri arkadaşının kanadına taktı. ‘İşte şimdi kırmızı kanatlı bir baykuş oldun!’ dedi. Küçük Baykuş kanatlarını açtı. Ama hızla esen rüzgar bütün gelincikleri uçurdu. ‘Üzülme!’ ‘Aklıma yeni bir fikir geldi!’ Dedi fare. Hızla ağaçtan indi., çiftliğin bahçesine gitti. Fare çiftlikteki sepetlerden yeni toplanmış kırmızı elmalardan aldı. Sonra kemirmeye başladı. Kabuklarından uzun bir kurdele yaptı. Küçük Baykuş’un yanına dönüp kanatlarına doladı, doladı: ‘İşte şimdi harika bir kırmızı baykuş oldun!’ Dedi. Küçük Baykuş kanatlarını çırpı. Ama kanatlarını çırparken bütün elma kabukları dökülüverdi.” Hikayenin devamında Fare bir kez daha yardım etmek ister. Çiftlikteki kedilerin yumaklarını onlar uyurken alıp baykuşun yanına getirir. “ Baykuşun yanına dönem fare yumağı onun kanatlarına sarmaya başladı. Sardı, sardı. Ama birden küçük baykuş hapşırdı. Hapşırdıkça dengesini kaybetti. Ayağına takılan iple dalda asılı kaldı. Küçük Baykuş ipten kurtulmak için çırpınmaya başladı. Çırpındıkça kanatları güçlendi kızardı.”

Şengaga Sinekkuşlarıyla adlı hikayede, Şengaga adlı kuş, yolunu kaybenden sinekkuşuna yolu tariff eder. Ancak yol tarifini Sinekkuşu' nun anlamadığını farkedince, ona yardım etmeye onu kendi götürmeye karar verir: *“Şengaga, Sinekkuşu'nun yolu bulamayavcağını anlayınca onu yuvasına kadar götürmeye karar verdi.”* Yine aynı hikayede Sinekkuşu'nun yuvasına vardıklarında yuvanın yapraklarının sararmış olduğunu görürler. Şengaga ağacın kabuğundaki böceklerin ağaca zarar verdiğini farkederek ve ağacı temizler: *Şengaga dikkatlice incelediğinde kabuğa yuvalanan böceklerin çok fazla olduğunu ve ağacın yavaş yavaş kurduğunu fark etti. ‘Taka tuk taka tuk’ kabuğu temizledi.*”

Başkası için yardım talep etme (Yardıma ihtiyacı olan kişiler için başkasından yardım talebinde bulunma)

Milly, Molly ve Çomar adlı hikayede, kişileri kurtarmak için yardım talebinde bulunma örneği görülmektedir. Bir köpeğe bakmakla sorumlu olan iki çocuğun yüzme bilmeyen bu köpeğin suya atılmasıyla birlikte boğulma tehlikesi karşısında insanlardan bulundukları yardım taleplerini anlatılır. *“ Çomar nehre atladi. Milly ve Molly ‘ Sopaya tutun. Seni kurtaracağız.’ Diye seslendiler. ‘Lütfen Çomar’ı kurtarın! O yüzme bilmez ve akşam yemeğine de geç kalmaması lazım.’ diye bağırdı Milly ve Molly. Ama balıkçı çok geç kalmıştı. ‘Lütfen Çomarı kurtarın! O yüzme bilmez ve akşam yemeğine de geç kalmaması lazım!’ Diye bağırdı Milly ve Molly. Ama nehirde yüzenler çok geç kalmıştı. ‘ Lütfen lütfen Çomar’ı kurtarın (sözlerini yinelerler.) Ama teknedekiler çok uzaktaydı. Sopa ve ona tutunan Çomar deniz fenerini geride bırakıp denize doğru yol aldı. ‘Lütfen lütfen Çomar’ı kurtarın’ diye bağırdı Milly. ‘Bu bir acil durum mu? Diye sordu pilot. ‘Çomar yüzme bilmez ve akşam yemeğine de geç kalmaması lazım.’diye haykırdı Molly. Helikopter Çomar’ı yakaladı ve onu sudan çıkardı.”* Çocukların Çomarı kurtarabilmek için dört ayrı yetişkin grubundan yardım talepleri görsellerle de yansıtılmıştır.

Frida ve Sihirli Çorbası adlı hikayede, Frida adlı küçük cadının kargası yaralanır.Yaralanan kargasını kendisinden sihir konusunda daha tecrübeli olan ustasına götürerek ondan yardım talebinde bulunur. *“ Yaralı kargayı da yanında götürecekti. Usta Cambul’un onu iyileştireceğinden emindi.”*

EÇE, Şakacı Sincap adlı hikayede, şaka yapmak isteyen Sincap ormanda bir çukur kazar ve üzerini çalılarla örter. Oradan geçmekte olan Tilki'nin çukura düşmesiyle Sincap, onun ne kadar zor durumda kaldığına ve ne kadar acı çektiğine şahit olur. O esnada ormandaki hayvanlar Tilki'ye yardım için doktora başvururlar. *“ O sırada Tilki'nin sesini*

duyan bir tavşanla iki ceylan gelmiş. Sincap da telaşla yanlarına gitmiş. Tilki çukurda acıyla kıvrılmaktaymış. Tavşan bir koşu Doktor Ayı'yı çağırmaya gitmiş.’’

Eçe Küçük Denizciler Balina Avcılarının Peşinde adlı hikayede, nesli tükenmekte olan hayvanları korumak için yardım talebinde bulunma örneği bulunmaktadır. Küçük denizcilerin balina avcılarından balinaları korumak için ahtopot ve kuşlardan yardım talebinde bulunmaları örnek gösterilebilir. *“Bütün ada çocuklarını topladık etrafımıza. Düşündük taşındık, ‘Ne yapalım?’ Diye sorduk arkadaşlara. En iyisi, çağırmaktı çığırkan kuşları imdada. Çocuklar başladı ıslık çalmaya. Kuşlar üşüştü başımıza merakla. Onlara anlattık bir bir derdimizi. Kuşlar hemen gemiye yöneldi. Birden kuşlardan görünmez oldu gemi. Sağır eden çığlıkları sardı her yeri. Avcılar geldikleri gibi kaçtı, gitti. Daha sonra ahtopotlar yardıma çağırılır. “ Devam ettik açık denizlerde yolumuza. O da ne? Yine bir avcı gemisi uzakta. Hemen başladık şarkıya, devasa mürekkep balıklarını çağırmak için yardıma.”*

Zogi ve Uçan Doktorlar adlı hikayede, ana karakterlerden biri, kendisine kötülük yapan kişinin yardıma ihtiyacı olduğunu öğrendiğinde onun için yardım talebinde bulunur. Bu tarz bir örneğe yalnızca bir kitapta rastlanılmıştır. Prenses İnci kendisini zindana kapatan kral amcasının hasta olduğunu öğrenir. Kral olan amcası için ilaç yapmak ister bunun için zindanda kendisini gizlice ziyaret eden dostlarından yardım talebinde bulunur. Metinde durum şu şekilde aktarılmıştır: *“ Kral giderek kötüleşti: Başı çok ağrıyordu... Çok ağrıyordu boğazı, zorlukla konuşuyordu. Her gece uçup ziyarete gittiler onu. Ekip pencere demirlerinin iki yanında buluştu. Ve karanlık bir gecede İnci haberi verdi. Kral hasta olmuştu. Bir sürü doktor çağırıldı saraya ,her gün yeni biri. Karga gibi sesiyle sordu kral: Nedir bu hastalık? Ama cevap veremedi hiçbirisi. Onlar cevabı bilmiyorlardı ama İnci çoktan bulmuştu... Diğerlerine, gereken malzemeyi söyledi. ‘Elinizi çabuk tutun! Amcam ölebilir, giderek ağırlaşıyor, durum çok kötü.’ dedi.”*

Küçük Sincap’ın Yardımsever Arkadaşları adlı hikayede, kişileri kurtarmak için yardım talebinde bulunma örneğine rastlanılmaktadır. Ormanda dolanırken bir kütüğün içine sıkışan since, bağırarak yardım ister. Oradan geçmekte olan Tarla Faresi arkadaşlarını yardım için çağıracağını söyler. *“ Merhaba Sincap kardeş... Lütfen korkma... Ben şimdi yardım çağırmaya gidiyorum.” dedi. Tarla faresi koşarak gitti. Ormandakilere haber verdi. Çok geçmeden herkes küçük sincabı kurtarmak için gelmişti.”* Hikayenin devamında yardıma gelen hayvanlar bir çözüm bulamazlar. Ağaçkakanı yardıma çağırırlar. *“ Hemen*

ağaçkakana haber verelim. Ağaçkakandan yardım isteyelim!’’ Dedi. Ağaçkakan’a haber verdiler.’’

Tehlikeden Kurtarma (Tehlike anında kişileri tehlike durumundan kurtarma girişiminde bulunma)

Şarkıcı Denizkızı adlı hikayede, bir martı, Korsan Lalib’in elinde tutsak olan Deniz Kızı Seval’e kurtulması için yardım eder. *“ Sonraki hafta, Lalib yatağında horlarken, çalmış anahtarı martı. Götürmüş karavanın yanına serbest bırakmış Denizkızı Seval’i. Sonra düşmüş önüne, yol göstermiş ona, denizkızı ellerinin üzerinde yürürken, ay ışığının altında, Gümüşkum Plajı’na giden yolda.’’*

Hamdi Utangaçlığını Nasıl Yendi? adlı hikayede, Utangaç Hamdi’nin kızaktan düşen sınıf arkadaşının yardım çağrısı ve Hamdi’nin yardıma koşması şu şekilde ifade edilmiştir: *“ Dışarıdan bir ses duyuldu. Biri – İmdat! Yardım edin yardım edin bana! Diye bağırıyordu. Hamdi hemen pencereye koştu. Hamdi’nin iç sesi şu şekilde aktarılmıştır; ‘Oğlum Hamdi, utanıp sıkıldığın yeter artık’ dedi. ‘ Sırası mı şimdi çekingenliğin? Rana’nın acilen yardıma ihtiyacı var.’ ’’ Bir karede Hamdi’nin sokakta arkadaşını kurtarmak için koştururken; diğer bir karede ise kızaktan düşen arkadaşını kollarından tutup kaldırmaya çalışırken resmedilmiştir.*

Karınca’nın Kardeşi adlı hikayede, baş karakter olan karınca, mahallenin diğer böcekleriyle birlikte oyun oynadıkları bir günde, küçük kardeşini gözcülük yapmak üzere bir su hortumunun başında bekletir. Oyun esnasında bir arı kuşu tarafından saldırmaya uğrarlar. Arı kuşu saldırdığı esnada bütün böcekler kaçmayı başarır. Ancak karınca’nın kardeşi kaçamaz ve abisi onu kurtarır. *“Arı kuşu karıncayı yutmanın peşindeydi. Oysa karınca’nın akli kardeşindeydi. Küçüktü, kaçamazdı, kendini koruyamazdı. ‘Başına bir iş gelmiş olmasın? Sakın arı kuşu onu yutmasın?’ Oysa karınca’nın kardeşi görmüştü tehlikeyi. Elindeki düdüğü var gücüyle üfledi. Arı kuşu düdüğün sesiyle şaşırınca, kibrit çöpünden kılıcı bir anda, kuşun açık gagasına yerleştirdi Karınca! Arı kuşu iyice afalladı, ne kadar uğraşsa da gagası kapanmadı. Arı kuşu telaşla hemen oradan kaçtı.’’*

Zogi ve Uçan Doktorlar adlı hikayede, kral amcası tarafından bir kuleye hapsedilen, türlü kaçma girişimine ragmen kuleden kaçamayan Prenses İnci’yi arkadaşları kurtarmaya çalışırlar. *“ Ekibin diğer üyeleri her yolu denediler İnci’yi kurtarmak için ama olmadı işte, beceremediler. Sevgili arkadaşlarının alıp götüremediler. ’’ Zogi ve Şövalye ellerinde büyük bir odunla kapıyı kırmaya çalışırken resmedilmişlerdir. Arkadaşları, İnci’yi kurtarma*

girişimleri sonuca varamamış olsa da onlar İnci'yi terk etmezler. “ Her gece uçup ziyerete gittiler onu. Ekip pencere demirlerinin iki yanında buluştu.”

Yavru Ahtopot Olmak Çok Zor adlı hikayede, 8 kolu olduğu için giyinmekte çok zorlanan Nino ahtopot olmaktansa bir yılan balığı olup kolayca giyinmeyi hayal etmektedir. Bir gün okula giderken servisleri trafikte takılı kalır. Çünkü yılanbalığının yuvası yola çökmek üzeredir. Nino yılanbalığını ve yavrularını kurtarır. “ *Yılanbalığını yuvası yola çökmek üzereydi. Kendini kurtarırdı da, yetişemezdi kurtarmaya yüzlerce yumurtasını. Oysa anne balık ne hayaller kurmuştu. Her bir yumurtasının adını bile koymuştu. Hangi birini kurtarsaydı? Nasıl bir seçim yapsaydı? Çatırdıyordu yuvanın tavanı. Kalmamıştı zavallı yumurtaların zamanı. Otobüstekiler bakarken şaşkınlıkla, Bizim Nino hiç teraddüt etmedi, atladı tehlikenin ortasına. Ve kahraman Nino çıktı dışarıya, Her bir kolunda onlarca yumurta. Anne balık hemen çıkamadı şoktan. Son saniyede bir kol itmişti onu dışarı. Zor kurtulmuşlardı feci yıkımdan. Küçük Nino yumurtaları usulcacık bıraktı annelerinin koynuna. Mutluydu koştuğu için hemen yardımlarına.”*

Maskeli Fare adlı hikayede, Ördek Vakvak Hanım'ın kıvrak zekasını kullanarak , sürekli hayvanların önlerini keselerek eşkiyalık yapan ağgözlü hırsız farenin elinden kasaba ve ormandaki hayvanları kurtarması anlatılmaktadır. Ördek hanım, Maskeli Fare'ye tuzak kurarak onu etkisiz hale getirirken hayvanların yiyeceklerini de tekrar kendilerine teslim eder: “ - Dur beni bırak ! Diye bağırdı Bayan Vakvak. - Benim bir ablam var . Evi senin sevdiğin yiyeceklerle dolup taşar. Eminim çok sevinecektir seni görünce . Eminim sen de bayılacaksın onu görünce. Yaşadığı derin karanlık mağara şu tepenin başında. Her yer bobon, karamela, çikolata, şeker. Her yer börek, çörek, pastalar ve kekler.” Hikayenin devamında Maskeli Fare seviçle bunu kabul eder. “ Sonunda geldiler derin, karanlık mağaraya. Bayan Vakvak başladı vakvaklamaya. “ - Kardeşim, canım kardeşim İyi akşamlar, cevap versene güzel kardeşim. ‘Güzel kardeşim, güzel kardeşim’ diye bir cevap yankılandı mağaradan dışarı. Çığlığı bastı Hırsız Fare: - Hazırla neyin var neyin yoksa Maskeli Fare gelsin onları almaya! Yankılandı mağara: - Gelsin onları almaya! Maskeli Fare atından aşağı atladı, Bir koşu tutturup mağaraya daldı. Bayan Vakvak atın dizginlerini kaptı. Atladı sırtına, dört nala indi tepeden aşağı. Hızlandıkça hızlandı, derelerin hendeklerin üstünden aştı. Cesur Bayan Vakvak uçtu gitti dört nala. Dıgıdık dıgıdık. Açıktan bir deri bir kemik kalmış dostlarını yanına dıgıdık dıgıdık. Sonra atın sırtındaki heybeleri açtılar buldukları yiyecekleri paylaştılar.”

Üç Kedi Bir Canavar adlı hikayede, Karlı bir günde oyun oynayan yakın arkadaş olan kedilerden biri yavru bir köpek bulur, arkadaşlarının yanına getirir ve onu birlikte donmaktan kurtarırlar. Metinde şu şekilde yer almıştır: “ *Aaa! ne var acaba Pu’un kucağında? Minicik bir köpek yavrusu. Üzerinde hala süt kokusu. Ama, yalnız başına ne arıyor burada? Bari soğuktan donmasa. Üç kafadar, başlıyor miniği ovalamaya, Patileri ve vücutlarıyla onu ısıtmaya. Hikayenin sonunda yazar bu durumu Canavar adlı anne köpek aracılığıyla yineler: Canavar için üç kafadar artık günün kahramanı. Çünkü donmaktan kurtarmışlar kaybolan yavrusunu. Öyleyse artık Piti, Pati ve Pus. Canavar’ın baş tacı.* ”

Sudan Korkan Timsah adlı hikayede, suya düştüğü anda arkadaşını kurtaran timsahın davranışına metinde yer verilmiştir. “ - *Timsah, İpek Maymunu’nu kurtarabildi mi? Haydi anlat, çabuuk! – Elbette! Timsah olmasaydı ipek maymunu çoktan boğulup gitmişti. - Öyleyse timsah artık sudan korkmuyor mu? – Hayır korkmuyor. Hatta Timsah artık boğulanları kurtaran bir süper cankurtaran.* ”

Filin Hortumu Nasıl Oluştı adlı hikayede, bir timsahın yanına giden fili timsah burnundan yakalar, yemek için suya çekmeye çalışır. O esnada filin yardım çağlıklarını duyan bir kuş ve bir yılanın onu timsahın elinden kurtarmaları metinde şu şekilde aktarılmıştır: “ *Timsah ani bir hareketle Fil’i burnundan yakaladı . ‘Bırak beni!’ Diye tüm gücüyle bağırdı küşük Fil. Ama Timsah onu bırakmadı. Fil’in burnuna tüm gücüyle asıldı. ‘Ah zavallı’ dedi Yılan. Yavru Fil ‘Yardım edin!’ diye bağıırıyordu. ‘Ayağım kayıyor!’ Beyaz minik bir kuş, Fil’i kuyruğundan yakaladı. Yılan da Fil’in karnına dolandı. Hepsı birden Fil’i tüm gücüyle çekiştiriyorlardı. Timsah sonunda Fil’i bıraktı.* ”

Babamın Battaniyesi adlı hikayede, iki çocuk ve babaları battaniyeyle oyun oynarken pencerede ağaçtan inemeyen bir kedi ve onu aşağıda bekleyen iki kediyi görürler. Ağaçtaki kediyi indirmek için battaniyeyi itfaiyeci brandası gibi açıp kediyi kurtarırlar. Bu durum metinde şu şekilde geçer: “ *Aceleyle hazırlanıyoruz.. Kedicik üşümesin. Tüm gece kalmasın o ağaçta. Hemen iniyoruz aşağıya. İtfaiyeci olmuşuz ya. Battaniyemiz dönüşüyor, kurtarıcı bir brandaya. İki kafadarın(kedi) da yardımıyla, şekilden şekile giriyoruz. Biraz dil döküyor, hatta biraz da miyavlıyoruz... Ama sonunda ikna ediyoruz tatlı kedicliği atlamaya.* ”

Kırmızı Kanatlı Baykuş adlı hikayede, ayakları ipe dolanıp dalda asılı kalan baykuşun yardımına fare dostu koşar: “ *Küçük fare yardıma yetişti. İpi kemirip kopardı ve arkadaşını kurtardı. Küçük baykuş sevinçle uçmaya başladı.* ”

Küçük Sincap'ın Yardımsever Arkadaşları adlı hikayede, ormanda bir kütüğün arasına sıkışmış olan Sincap'ı Ağaçkakan kurtarır. *“Ağaçkakan kütükteki yarığa baktı. ‘Hımm... Yarığı uzunlamasına gagalarsam... Kütüğün içi açılır.’ dedi. Gagasıyla yarığa tak tak vurdu. Çok geçmeden kütük ikiye ayrılmıştı. Küçük Sincap kurtulmuştu.”*

Mutlu Su Aygırı adlı hikayede, Su Aygırı, su içmekte olan Keçi'yi Timsah'ın saldırısından kurtarır. *“ Yamaçtan aşağıyı zıplayarak, suya atlamış ve Timsah'ı su birikintisinin öteki tarafına atan kocaman bir dalga yapmış ‘Ay çok teşekkür ederim, hayatımı kurtardın Suaygırı Kardeş,’ demiş Keçi. ”*

Farklı Özellikteki Çocuklara Yardım Etme

Cemile Arkadaşına Yardım Ediyor adlı hikayede, çocuk karakterle farklı özellikteki bir çocuk karaktere yardım eder. Bu maddeye ait yalnızca 1 kitapta örnek bulunmaktadır. Cemile adlı kız çocuğunun ailesiyle gittiği bir davette, yürüme engelli bir çocuk ile tanışması anlatılmıştır. Cemile'nin Asım'a bahçeye oyun için çıkarken kapıyı açarak yardımcı olması anlatılır.

“ Asım'ın sahdalyesinin kapıdan geçebilmesi için kapının her iki kanadının da açılması gerekiyordu. – Tıpkı prensler gibi çıkıyorsun Asım! Dur, eğilip selam vereyim! dedi Cemile.” Asım kapıdan geçmekte iken Cemile, arkadaşına kapıyı açar ve selam verir vaziyette resimlendirilmiştir. Yardım ederken durum oyunlaştırılmıştır. Cemile karakterinin arkadaşının muhtaç olduğu hissini karşı tarafa yansıtmamaya çalışma çabası görülmektedir.

4.3.3. Koruma Davranışına Ait Bulgular

Koruma davranışına ait alt boyutlar Şekil 5'de yer almaktadır.

Şekil 6. Koruma davranışı ve alt boyutları

Tablo 9. Çocuk kitaplarının metinlerindeki koruma davranışlarına ait bulgular

Koruma davranışının alt boyutları	Davranışın bulunduğu toplam kitap sayısı	%	Davranışın bulunduğu kitapların kodları
Tehlikeye karşı uyarma	16	28,5	34(2), 40, 42, 48, 49, 71(5), 73, 106, 108, 110, 123, 133(2), 135, 138, 149,158
Kişilerin hakkını savunma	0	-	-
Tehlikeyi önleme	5	8,9	50, 54, 123, 140, 156(2)
Kişilerin bakımını üstlenme	1	1,7	103
Çevreyi temizleme ve düzenleme	4	7,1	38, 49(2), 117(2), 139
Hayvanları koruma	16	28,5	27, 44, 49, 61, 72, 88, 89(2), 122, 133, 135, 148(2), 154(4), 156, 163, 182, 211
Toprağı ve bitkileri koruma	5	8,9	14, 90(2), 134(2), 143, 151(2)

Kaynakları tasarruflu kullanma	2	3,5	143, 190
Geri dönüşüme katkı sağlama	4	7,1	6, 169(3), 183, 204
Çevre etkinliklerine katılma	3	5,3	61, 143, 209
Sanat eserlerini koruma	0	-	-

Tablo 10. *Çocuk kitaplarının resimlerindeki koruma davranışlarına ait bulgular*

Koruma davranışının alt boyutları	Davranışın bulunduğu toplam kitap sayısı	%	Davranışın bulunduğu kitapların kodları
Tehlikeye karşı uyarma	16	28,5	34(2), 40, 42, 48, 49, 71(5), 73, 106, 108, 110, 123, 133(2), 135, 138, 149,158
Kişilerin hakkını savunma	0	-	-
Tehlikeyi önleme	5	8,9	50, 54, 123, 140, 156(2)
Kişilerin bakımını üstlenme	1	1,7	103
Çevreyi temizleme ve düzenleme	4	7,1	38, 49(2), 117(2), 139
Hayvanları koruma	16	28,5	27, 44, 49, 61, 72, 88, 89(2), 122, 133, 135, 148(2), 154(4), 156, 163, 182, 211
Toprağı ve bitkileri koruma	5	8,9	14, 90(2), 134(2), 143, 151(2)
Kaynakları tasarruflu kullanma	2	3,5	143, 190
Geri dönüşüme katkı sağlama	4	7,1	6, 169(3), 183, 204
Çevre etkinliklerine katılma	3	5,3	61, 143, 209
Sanat eserlerini koruma	0	-	-

Tablo 9’da ve Tablo 10’da görüldüğü üzere çocuk kitaplarının metinlerinde ve resimlerinde Koruma davranışlarının alt boyutlarının görülme sıklıklarının birebir aynı olduğu görülmektedir. Kitapların metin ve resimlerinde Koruma davranışlarından en çok ve eşit sıklıkta % 28,5 *Hayvanları koruma* ile % 28,5 *Tehlikeye karşı uyarma* davranışları, daha sonra sırasıyla %8,9 *Toprağı ve bitkileri koruma* ile % 8,9 *Tehlikeyi önleme* eşit sıklıkta, %7,1 *Çevreyi temizleme ve düzenleme* ile % 7,1 *Geri dönüşüme katkı sağlama* eşit sıklıkta, %5,3 *Çevre etkinliklerine katılma*, % 3,5 *Kaynakları tasarruflu kullanma*, % 1,7 *Kişilerin bakımını üstlenme* davranışları görülmektedir. Çocuk kitaplarında *Kişilerin hakkını savunma* ve *Sanat eserlerini koruma* davranışlarına ise hiç yer verilmediği görülmektedir.

Çocuk kitaplarındaki koruma davranışlarının metinsel ve görsel boyutta birebir aynı olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle her bir koruma davranışı içeren metin kitaba, anlatım ile birebir örtüşen bir resimle aktarılmıştır.

Aşağıda çocuk kitaplarında bulunan Koruma davranışının alt boyutlarına ait örnekler sunulmuştur.

Tehlikeye Karşı Uyarma (Tehlike anında veya olası tehlikeli bir duruma karşı kişileri uyarma)

Elif Asla Yabancılarla Gitmez adlı hikaye kitabında hem çocuk(abla) hem yetişkin(baba) karakterlerin tehlikeye karşı birbirlerini uyarımlarına örnekler bulunmaktadır. Elif adlı kız çocuğu okul yolundan eve dönüşte tanımadığı bir adam tarafından alıkonulmaya çalışır ve Elif bağırarak adamın elinden kurtulur. Eve döndüğünde babası Elif’i yabancılar konusunda uyarır. “ *Yatma vakti geldiğinde Elif’in babası Kırmızı Başlıklı Kız masalını okudu. Elif, Kırmızı Başlıklı Kız’ın Kurt’la hiç konuşmaması gerektiğini düşündü. ‘O kurt bir yabancıydı’ dedi. Ve yabancılar asla inanmamak gerektiğini söyledi. Belki de o adam bugün Elif’e gerçekten de yardım edecekti sadece. Elif çoğu insanın iyi niyetli olduğunu söyledi. Babası herkesin iyi niyetli olamayabileceğini anlattı. Bazı insanlar masaldaki kurt gibi kötü niyetli olabilirdi. Ama bunu yüzlerinden anlamak mümkün değildi. Ve sana kötü bir şey olmasını hiç istemeyiz. ’* Devamında Elif’in kardeşiyle yaşadığı bu günü oyunlaştırarak kardeşini bu tehlikeye karşı uyarması metne yansıtılmıştır. “ *Sokakta su borusu patlamış, buradan kimse geçemez.’ dedi ve o gün yaşadıklarını oyunlaştırdı. ‘ Çünkü tanımadığımız insanlarla bir yere gitmememiz gerekiyor, diye anlattı kardeşine. ‘ Yabancılar her zaman hayır demeliyiz.’ Cemil ablasının söylediklerini tekrar etti: ‘ Hayır de, gitme’ ’*

EÇE, Kuyruğum Kayboldu adlı hikayede, yetişkin karakterin(anne) çocuk karakteri uyarması örneği bulunmaktadır. Kış uykusuna hemen yatmak istemeyen biraz daha dışarıda gezmek isteyen kertenkeleyi annesi dışarıdaki tehlikelere karşı uyarır. “*Anne Kertenkele, ‘Yapraklar dökülmeye; otlar, sarmaşıklar sararıp kurumaya başladı. Daha görünür olduk. Özellikle kedilere, kargalara, saksağan ve orman kuşlarına karşı çok dikkat et, uyanık ol!’ diye onu tembihledi. Küçük Kertenkele, “Tamam anneciğim” deyip attı kendini dışarı. Güneşe bakınca hemen annesinin sözü geldi aklına: “Güneşle göz göze gelme, gözünü kamaştırır, çevreni bir an için göstermez sana!” Evet, aynen böyle olmuştu.*”

Şarkıcı Denizkızı adlı hikayede, hayvan karakterlerin hayal ürünü olan karakteri(deniz kızı) sesi çok güzel olan deniz kızı Seval’i farkedene kötü kalpli korsan Lalib’in denizkızına sirkte iş teklif etmesi üzerine hayvan dostlarının onu uyarması örnek gösterilebilir: “*‘Gitme, gitme!’ Diye haykırmış martılar, Deniz kabukları uyarmış: ‘Yalan bunlar!’ Ama denizkızı inanmış Lalib’in palavralarına.*” Hikayenin devamında korsan onu karavanının içindeki ufak bir akvaryuma hapseder ve yalnızca gösteri zamanları kendisine para kazandırması için salar. Karavana hapsedtiği bir gün onun güzel sesini duyan hayvan arkadaşları onu tekrar biran önce kaçması için uyarırlar. “*Lalib gidene kadar beklemiş martı, sonra tünemiş pencerenin kenarına, tak-tak-tak vurmuş cama, sarı büyük gagasıyla. ‘Geri dön, haydi geri dön Gümüşkum’a! Buradan sadece bir kilometer uzakta. Anahtarı bulurum, kapıyı açarım sana ben! Yeter ki evine, mavi sulara dönmek iste sen.’ ‘Kaç git!’ diye havlamış köpekler. ‘Durma git!’ diye miyavlamış kedi.*”

Kaybolan Eldiven adlı hikayede, soğuk bir kış günü ormanda dolaşırken eldivenini kaybettiğini farkedene yaşlı adam, köpeğine eldiveni bulmaları gerektiğini söyler. O sırada eldivenin içine yuva yapmış ve ısınarak uyumakta olan hayvanları gören bir kuş, onları, köpeğin yaklaşmakta olduğunu farketmesi için uyarır. “*Olan biteni en başından beri merakla izleyen Minik kuş uyuyanlara haber vermek istemiş: ‘Cikcik! Cikcik!’ Kuşun öttüğünü ve köpeğin havladığını duyan hayvancıklar, uykularından uyanmışlar. Sonra da korkudan kaçmışlar.*”

İyi Kalpli Ayçiçeği adlı hikayede, Bir kelebek, konmak için bir ayçiçeği arar. Kelebeğin şartı, konacağı ayçiçeğinin güneşe sırtını gönmesidir. Böylece güneş ışınlarından ayçiçeği sayesinde korunmuş olacaktır. Hiçbir ayçiçeği bunu kabul etmezken bir tanesi kabul eder. Arkadaşları ise bunu yapmaması konusunda Ayçiçeği’ni uyarırlar. “*Ama onu gören ayçiçekleri çok şaşırılmışlar. Ayçiçeği’ni uyarmışlar: ‘Güneş’e sırtını dönmemelisin. Çünkü Güneş’le beslenirsin. Madem ki kelebek güneşi sevmiyor, niçin yapraklarımıza konuyor.’*”

Kirpi Kiki'nin Karnı Ağrıyor adlı hikayede, ormandaki bir karga, kuzenine pasta yapmak için böğürtlen toplama çıkan Kirpi Kiki'yi yıkamadan böğürtlenleri yememesi konusunda uyarır. *“Şarkı söyleye söyleye bir sürü böğürtlen topladı. Toplarken birkaç böğürtleni de ağzına attı. Oysa Kiki'yi karga Gaki uyardı. Gak gak... Böğürtlenleri yıkamadan yememelisin gak... Sonra pişman olursun. Çünkü hasta olursun guk...”* Karga Gaki'nin yüzü arkadaşını uyarırken endişeli bir şekilde resmedilmiştir.

Kıskanç Kurbağa adlı hikayede, arkadaşının evini kıskanan kıskanç kurbağa, arkadaşının evinin üstündeki sazlıkları tam yolmak üzereyken sazan balığı, onu uyarır. Bu yaptığının hem kendisine hem de diğer kurbağalara zarar vereceğini anlatır. *“ - Ah kıskanç kurbağa... Sakın sazlıkları yolma... Çünkü sazlıkların gölgesi.. Yazın serinletir herkesi... Eğer sazlıkları yolarsan... Yazın gölde serinleyecek bir yer bulamazsın. Sıcaktan bulanırsın. Sonra pişman olursun. Hem kıskançlık kötü bir şeydir. Sana da zarar verir. Sazan balığının söyledikleri doğruymuş. Kıskanç kurbağa da tüm kurbağalar gibi, yazın sazlıkların gölgesine sığınmış. ”*

Uç Paytak Uç adlı hikayede, yavru bir penguen martı arkadaşlarının yanına gittiğinde bir uçuş eğitmeni eşliğinde uçmayı öğrenmeye çalıştıklarını görür ve kendi de uçmak için kanatlarını çırpıp ve atlamak üzere bir kar tepesinin başına doğru hızla giderken öğretmen onu uyarır. *“ Kar tepesinin kenarına doğru yaklaştı, yaklaştı yaklaştı, sonra... ‘ Dur!’ diye bağırdı uçuş eğitmeni. ‘ Sen uçamazsın!’ Artık çok geçti! Paytak taş gibi... Foşşş! ... Denize düştü. ”*

Mutlu Su Aygırı adlı hikayede, Su Aygırı, su içmekte olan Keçi'yi kendisine yaklaşmakta olan Timsah'a karşı uyarır. *“ Ve bütün dişlerini gösteren bir sırıtmayla ağzını açmış.. Bu bir ağacın gövdesi değil acıkmış bir timsahmış! Bunu gören küçük su aygırı, ‘Hayır!’ diye bağırmış. ”*

Tehlikeyi Önleme (Tehlike oluşturacak, oluşturan bir durumu önleme)

Ece ile Efe Piknik Yapıyorlar adlı hikayede, aile piknik için yolda yürürken dikenli bir çalılığa rastlarlar. Ece : *“ Bir fikrim var! ve şak şak.. Ne büyük cesaret! Bir sopa darbesiyle dikenli engel aşıldı. ”* Diyerek yazar Ece'nin davranışını hem anlatmış hem takdir etmiştir. Ece elinde bir sopayla dikenlerin batmasını önlemek için çalılara vurup onları sökmeye çalışırken, ailenin diğer üyeleri ise Ece'nin arkasında dururken resmedilmiştir.

Köpük ile Pıtır adlı hikayede, kutup ayısı Köpük ve kardeşi Pıtır evden uzaklaştıkları bir esnada Köpük, kar fırtınasının yaklaşmakta olduğunu farkeder ve tehlike uzaklaşınca kadar kardeşiyle kendisinin sığınabileceği kardan bir ev inşaa eder. “ *Sonra başını kaldırıp gökyüzüne baktı. Bir de ne görsün? Kapkara bulutlar bütün gökyüzünü kaplamış! Köpük endişeyle: - Olamaz! yeni bir kar fırtınası geliyor! dedi, Köpük hemen. ’* ”

EÇE, Küçük Denizciler Balina Avcılarının Peşinde adlı hikayede, nesli tükenmekte olan balinaları avcı tehlikesinin farkedildiği anda önlemeye çalışılmasına dair örnek bulunmaktadır. Küçük denizci çocuklar balina avcılarından balinaları korumak için ahtopot ve kuşlardan yardım ister ahtapot ve kuşlar ile avcı tehlikesi önlenir. “ *Onlara anlattık bir bir derdimizi. Kuşlar hemen gemiye yöneldi. Birden kuşlardan görünmez oldu gemi. Sağır eden çığlıkları sardı her yeri. Avcılar geldikleri gibi kaçtı, gitti. Daha sonra ahtopotlar yardıma çağırılır: ‘ Devam ettik açık denizlerde yolumuza. O da ne? Yine bir avcı gemisi uzakta. Hemen başladık şarkıya, devasa mürekkep balıklarını çağırmak için yardıma. Şarkıyı duyan mürekkep balıkları durumu anlayınca doluştular geminin etrafına, başladılar dans ederek mürekkep salmaya. Laciverte boyandı denizen rengi o anda. Avcılar çaresizce baktılar birbirlerine . ‘Biz balina avlamaktan vaz mı geçsek?’ dedi biri...’* ”

Kişilerin Bakımını Üstlenme (Gerektiği durumlarda kişilerin bakımını (beslenme, giyinme vb.) gereksinimlerini üstlenme ve sağlama.)

Cici Pisi Tedi adlı hikayede, kardeşlerin bakımını sağlamak için çalışan bir abla karakter örneği verilmiştir. Abla karakterin kardeşlerini eğlence parkına götürmesi bir yetişkin gibi eğlenmelerini otutarak beklemesi de metne ve resimlere yansıtılmıştır. Bu maddeye ilişkin örneğe yalnızca bir kitapta rastlanılmıştır. Hikayede anne ve babası yolculuğa çıkan Tedi adlı kedi, kardeşlerine bakmak için çikolata fabrikasında çalışmaya başlar. Metinde şu şekilde geçmektedir: “ *Tedi, tam okumayı öğrenecekken çok sevdiği okulundan ayrılmak zorunda kalmıştı. Çünkü annesi ve babası uzun bir yolculuğa çıkmıştı. O da bunun üzerine, kız kardeşleri Mırılcık ve Hırılcık’a bakabilmek için bir çikolata fabrikasında çalışmaya başlamıştı. Orada çikolataları renkli kağıtlara sarıyordu. Çalışırken her gün birbirinden lezzetli çikolataların tadına bakıyor, bunlardan istediği kadar yiyebiliyor, hatta bunları kardeşlerine de götürebiliyordu. ’* ”

Çevresini Temizleme ve Düzenleme

Tavşan Ailesi adlı hikayede, uyandığında giysilerini katlayıp düzenleyen tavşan kardeşler hikayenin metinde ve görsellerinde yer almıştır. “*Sonra da pijamalarını çıkartmış. Katlayıp*

yerlerine kaldırmış. Artık kahvaltıya hazırmış. Sonra da pencereyi açmış. Odasını havalandırmış.”

Hayvanları Koruma (Hayvanların besleme, tedavi, barınma vb. şekillerde bakımını sağlama)

Atakan Marangoz Ustası Oluyor adlı hikayede, hayvanların barınmalarını sağlayarak onları koruma örneği bulunmaktadır. Atakan'ın çimenlerin üzerine düşmüş bir serçe görmesi ve ona bir yuva yapmaya karar vermesi anlatılmaktadır. “ - *Sen hiç merak etme minik kuş! Dedi kuşa. Biz şimdi sana yepyeni bir yuva yaparız, öyle değil mi Çomar?* ” Sonrasında babasına durumu anlatır ve birlikte bir kuş evi yaparlar. Hayvanları koruma davranışlarından barınmaya bir örnek teşkil etmektedir.

Ece ile Efe Köpek İstiyorlar adlı hikayede, çocuk karakterler bir köpeğin bakımını üstlenirler. Komşularının kaybolan köpeğiyle rastlaşıp ona sahip olmayı isteyen iki kardeşin maceralarının anlatıldığı hikayenin sonunda komşuları, köpeğini bu iki çocuğa hediye eder ve çocuklar köpeğin bakımını üstlenirler. “ *O günden sonra, her akşamüstü Ece ve Efe, arkadaşlarını yürüyüşe çıkardılar.* ” Ece ve köpeği birlikte parkta yürüyüş yaparken mutlu bir şekilde resmedilmiştir. Hikaye metninde yer almamasına rağmen köpeği beslemeleri kitaba resimlerle yansımıştır.

Milly, Molly ve Domuzcuk adlı hikayede, bir çiftlik sahibinin ricası üzerine iki kız çocuğunun zayıf ve çelimsiz bir domuzun bakımını üstlenme davranışları şu şekilde aktarılmıştır. “ *Milly ve Molly buna çok sevinmişti. Küçük domuzcuğa ‘Oink’ adını koydular. Onu düzenli olarak sabunla yıkadılar. Onu ılık süte karıştırdıkları yemek artıklarıyla beslediler.* ”

EÇE, Dostlu Yuvası adlı hikayede, yağmurlu bir günde sokak köpeklerini besleme davranışı örnek verilmiştir. “ *Dede torun, kahvaltıyı bıraktılar masada, yağmurluklarını attılar sırtlarına, çıktılar beraberce sokağa, önce hayvan dostlarını doyurmaya.* ”

EÇE, Pencereye Konan Saat adlı hikayede, pazar günleri bir parkta kuşları besleyen giden Hikmet Amca örneği görülmektedir. “ *Keyifli bir pazar günüydü, Hikmet Amca’nın en sevdiği, çoğu zaman yaptığı gibi, geldi yine gölün kıyısına elindeki ekmek torbasıyla. Yeşilbaş ördek, kuğu, sincap ve baştankara yüzüp, koşup, uçarak, gelip dizildiler etrafına.*

Koparıp ucundan ekmekleri, Onları birer birer beslerken Bir kuş sesi duyuldu birden, Etrafta başkası da yokken. ''

EÇE Küçük Denizciler Balina Avcılarının Peşinde adlı hikayede, nesli tükenmekte olan balinaları koruma örneği bulunmaktadır. *“Yaşamak her canlının hakkı değil mi? Duyduk ki balina avcıları sarmış denizleri. Açık denizlere doğru düştük yollara. Balina avcılarını kovalamaya. Söz verdik durup yan yana, nesli tükenmekte olan hayvanları korumaya.”* şeklinde hikayenin ilk satırlarında özet şeklinde olay ele alınmıştır.

Toprağı ve Bitkileri Koruma (Toprağın ve bitkilerin sulama, dikim vb. şekillerde bakımını sağlama)

Milly, Molly ve Emre'nin Tohumları adlı hikayede, Milly ve Molly'nin doğayı, çiçekleri, toprakla uğraşmayı çok seven sınıf arkadaşları Emre'nin hastalanıp vefat etmesinden sonra, sırasında eskiden kalma bir tohum bulmalarından ve tohumları dikip bakımını üstlenmelerinden bahsedilir. *“ Güneşli güzel bir günde, Emre'nin annesinin de onayı ile Milly ve Molly, tohumları okulun bahçesine dikti. Tohumları sulayıp beklediler. Ve bekleyip tekrar suladılar.”*

Cemile Yeni Çizmelerini Giyiyor adlı hikayede, yeni çizmelerini giyen Cemile, bahçeye çıkar ve çiçekleri sular: *“ Bunun üzerine çiçekleri sulamaya karar verdi ve hemen kırmızı bahçıvan kovağını aramaya koştu. Çiçekleri sulamak çok eğlenceli, dedi. Ama çeşmeye gidip su doldurmak, sonra da su dolu kovayı taşımak çok yorucuydu! ”*

Kaynakları Tasarruf ederek bilinçlice kullanma

365 Gün Hikaye (MEB), Dünya'nın Ateşi Var adlı hikayede, öğretmeninden küresel ısınmanın yol açtığı olumsuzlukları öğrenen Mert'in elektrik tasarrufu yapması metinde şu şekilde anlatılmaktadır: *“ Mert eve dönünce başına bir şapka geçirip ‘Ben evin elektrik polisiyim.’ Dedi ve evdeki gereksiz yanan ışıkları söndürdü. ‘Bir kişi bile fark yaratabilir. Dünya'nın ateşini düşüreceğiz!’ Dedi. ”*

Geri dönüşüm, tekrar kullanma, onarma

Cemile Tombişle arkadaşlık etmek istemiyor, adlı hikayede Cemile'nin, gözü düştüğü için artık kötü olduğunu düşündüğü oyuncakıyla oynamak istemeyip onu bahçeye yaprak yığınlarının arkasına saklaması anlatılır. Annesinin bunu farketmesi ve aralarındaki diyalogtan tamir etme, onarma davranışı görülmektedir. *“ - Şimdi Tombiş'i kucağına alıp*

doğruca salona git bakalım!, Dedi annesi. Gözünü dikeceğim. Birkaç dakika sonra annesi büyük koltuğuna oturmuş, Tombiş'in düşen gözünü dikiyordu. –İşte yine eskisi gibi oldu, diyerek Tombiş'i Cemile'ye uzattı. ''

EÇE, Tuli'nin Oyuncağı adlı hikayede, geri dönüştürülebilir materyallerden yeni bir nesne oluşturma, oluşturulan nesneyi onarma davranışlarına yer verilmiştir. “ *Tuli o sabah aklında bir fikirle uyandı. Hemen evde dolaşmaya koyuldu ve kullanılmayan, eski ne varsa toplamaya başladı. Tek kalmış eldivenler, çoraplar, bir avuç pamuk, şişe ve kavanoz kapakları, plastik şişeler, kalemler, renkli kâğıtlar, düğmeler... Sonra dışarı çıktı; çalı çırpı, kutular, kumaş parçaları, kartonlar, tenekeler ve daha neler neler topladı. Tuli topladığı malzemeleri birleştirmeye artık hazırды. Birini, diğerine eklemeye başladı. Yaptığı şey gitgide büyüdü, şekillendi... Sonunda Tuli'nin hiç görülmemiş, süper bir oyuncak oldu. Oyuncağının ismini Bidi koydu. Tuli her akşam uykudan önce Bidi'ye mutlaka en heyecanlısından masal anlatırdı. Bazı akşamlar da Bidi'nin bozulan, düşen kısımlarını düzeltirdi. Bozulan yerlerini onarır, düşen parçalarının yerine yenisini takardı. ''*

365 Gün Hikaye (MEB), Mozaik adlı hikayede, geri dönüştürülebilir materyallerden yeni bir nesne oluşturma örneği görülmektedir. Üç kardeş, annelerinin vazosunu top oynarken kıraralar. Bunun üzerine davranışlarını telafi etmek isteyen kardeşler, bu vazonun parçalarından annelerine mozaik bir resim çerçevesi oluştururlar. “ *Kırılmış vazo parçalarıyla da bir mozaik çalışması yapabiliriz.*” dedim. “ *Baba bize yardım edebilir misin? Dedi. Babam eldivenlerini giydi ve kırık parçalara dikkat ederek çalışmaya başladık.*”

Çevre Etkinliklerine Katılma (Geri dönüşüm, çevre temizliği, hayvanları koruma vb. çevre etkinliklerini organizasyonlarını düzenleme veya bunlara gönüllü olarak katılma)

EÇE, Bizim Orman adlı hikayede, metne iş birliği içerisinde yapılan çevre temizliği aktarılmıştır. “ *Büyüklerin sorumsuzca kirlettiği suları, kesilen ağaçları, kuruyan kuyuları gözlemişlerdi. Hepsini bir bir anlattılar. Bunun üzerine aslan, yeni gelenlerden bir istekte bulundu: Ormandaki her hayvan verdiği zararı düzelterek doğadan özür dileyecekti. Bizim ormandakiler de onlara öncülük ve yardım edecekti. Birlikte komşu ormana gittiler. El birliğiyle suların önü açıldı, dereler temizlendi, tohumlar ekildi, fidanlar dikildi. ''*

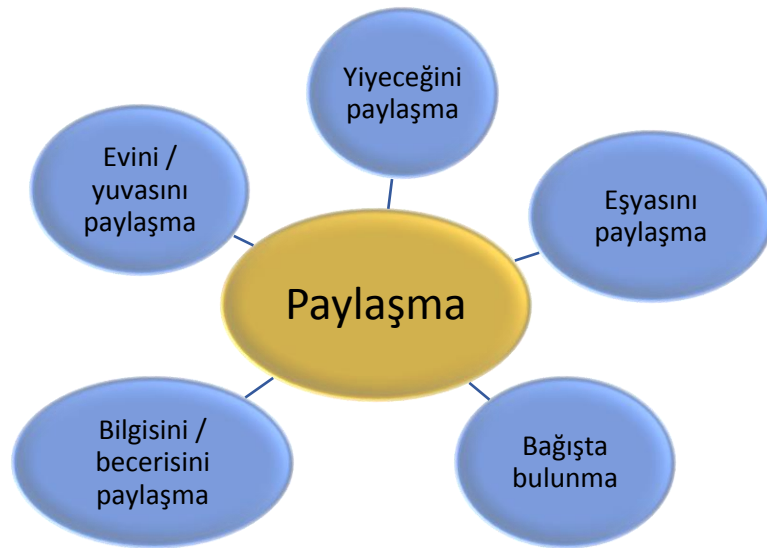
365 Gün Hikaye (MEB), Temiz Deniz adlı hikayede, insanlardan oluşan büyük bir topluluğun organize bir şekilde denizi temizlemeleri örneklendirilmiştir. Deniz canlılarının

denizdeki çöpleri sahile geri çıkarmaları üzerine denizi nasıl kirlettiklerinin farkına varan İnsanlar guruplaşarak denizi ve çevresini temizlemelerler. *‘Bu çöplerin deniz canlıları tarafından sahile bırakıldığını anladılar. Deniz canlıları insanlara bir mesaj vermek istemişlerdi. Böylece insanlar yaptıkları hatanın farkına varıp sahildeki çöpleri topladılar ve her yeri temizlediler. Dalgıçlar da denizin altını temizlediler.’*

Ben O Kadar Bekleyemem adlı hikayede, çevre etkinliği; sokak hayvanlarını koruma boyutuyla ele alınmıştır. Ailesinden sürekli bir köpek isteyen Lara’nın ailesini ikna çabaları sonuç vermeyince, Lara, bu durumu arkadaşı Melina’yla paylaşır. Bunun üzerine iki arkadaş okul yönetiminin de yardımıyla bir kulüp kurarak sokak hayvanlarına yardımda bulunmaya karar verirler. Metinde kulübün organizasyon aşamaları şu şekilde aktarılmıştır: *‘‘Melina’nın aklına sokak hayvanlarına yardım etmek için bir kulüp kurma fikri geldi. ‘Müthiş bir fikir bu! Böylece sokak hayvanlarına yardım etmek isteyen diğer çocuklar da bize katılır. Ne kadar kalabalık, o kadar iyi.’ dedi Lara. Böylece Lara ve Melina beşinci sınıfa başlarken okul yönetimiyle konuşarak Sokak Hayvanlarına Yardım Klübü’nü kurdu. Klüptekiler her hafta buluştu. Barınakları ziyaret edip hayvanları sevdiler. Ailelerin yardımıyla pati biçimini verdikleri lezzetli kekler, kurabiyeler yaptılar. Bunları okulda sattılar. Kazandıkları parayla mama alarak barınaktaki hayvanlara götürdüler. Barınaktaki hayvanlar her ay çocukların gelişini heyecanla bekledi ve geldiklerinde onları sevinçle karşıladı.’*

4.3.4. Paylaşma Davranışına Ait Bulgular

Paylaşma davranışına ait alt boyutlar Şekil 6’de yer almaktadır.

Şekil 7. Paylaşma davranışı ve alt boyutları

Tablo 11. *Çocuk kitaplarının metinlerindeki paylaşma davranışlarına ait bulgular*

Paylaşma davranışının alt boyutları	Davranışın bulunduğu toplam kitap sayısı	%	Davranışın bulunduğu kitapların kodları
Yiyeceğini paylaşma	24	37,5	24, 33(2), 35, 39(2), 52, 67(2), 69, 73, 75, 78(2), 81(2), 93, 94, 102, 121, 122, 127, 132, 136, 144, 166, 179, 188,199
Eşyasını paylaşma	7	10,9	8, 13(2), 17, 24(2), 67(2), 74(2), 91
Evini / yuvasını paylaşma	4	6,2	20, 40(5), 53(2), 93
Bilgisini / becerisini paylaşma	28	43,7	21, 35(2), 37, 48, 71, 80, 82, 90, 101(2), 102, 103, 105, 107, 109(2), 140, 150, 159(2), 160(3), 164, 172, 180, 189, 192, 193, 196, 197(4), 202(2), 206
Bağışta bulunma	1	1,5	61

Tablo 12. *Çocuk kitaplarının resimlerindeki paylaşma davranışlarına ait bulgular*

Paylaşma davranışının alt boyutları	Davranışın bulunduğu toplam kitap sayısı	%	Davranışın bulunduğu kitapların kodları
Yiyeceğini paylaşma	24	37,5	24, 33(2), 35, 39(2), 52, 67, 69, 73, 75, 78(2), 81(2), 93, 94, 102, 121, 122, 127, 132, 136, 144, 166, 179, 188,199
Eşyasını paylaşma	7	10,9	8, 13(2), 17, 24(2), 67(2), 74(2), 91
Evini / yuvasını paylaşma	4	6,2	20, 40(5), 53(2), 93
Bilgisini / becerisini paylaşma	28	43,7	21, 35(2), 37, 48, 71, 80, 82, 90, 101(2), 102, 103, 105, 107, 109(2), 140, 150, 159(2), 160(3), 164, 172, 180, 189, 192, 193, 196, 197(4), 202(2), 206
Bağışta bulunma	1	1,5	61

Tablo 11 ve Tablo 12’de görüldüğü üzere çocuk kitaplarında paylaşma davranışının metinlerde ve resimlerde görülme sıklıkları aynıdır. Buna göre en çok yer alan paylaşma davranışı % 43,7 ile *Bilgisini/ becerisini paylaşma*, daha sonra sırasıyla %37,5 *Yiyeceğini paylaşma*, %10,9 *Eşyasını paylaşma*, % 6,2 *Evini/ yuvasını paylaşma*, % 1,5 *Bağışta bulunma* yer almaktadır.

Buna göre; çocuk kitaplarında her bir paylaşma davranışı içeren metnin anlatım ile birebir örtüşen resimlerle kitaba aktarılmış olduğu görülmektedir.

Aşağıda Paylaşma davranışının alt boyutları, kitaplarda yer aldığı örneklerle sunulmuştur.

Yiyeceğini Paylaşma

Atakan Okula Başlıyor adlı hikayede, bahçede ikinci kahvaltısını yapmak için oturan iki arkadaş arasındaki diyalog şu şekilde aktarılmıştır: “ *Bu arada iştahla elmaya bakıyordu Kerem, çok canı çekmişti. – Al bakalım, bu senin, dedi Atakan ve elmayı arkadaşına ikram etti. Sonra da çantasının diğer cebinden bir elma daha çıkarıp büyük bir iştahla dişledi.*” *Çocuğun akranı ile yiyeceğini paylaşma davranışını görülmektedir.*

Milly, Molly ve Hasan Dede’nin meşe ağacı adlı hikayede, bir yetişkinin çocuklarla yiyeceğini paylaşmasına örnek verilmektedir. “ *Hasan Dede bütün patateslerini bir çuvala doldurmuştu. Milly ve Molly’e akşam yemeğinde eve götürmeleri için ufak patatesler vermişti.*”

Minik Elif Anaokuluna Başlıyor adlı hikayede, iki çocuğun karşılıklı yiyeceklerini birbirlerine vermeleri, yiyeceğini paylaşma davranışına örnektir. “ *Çocuklar kahvaltı için getirdiklerini açıp masaya koydular. Elif çöreğini Deniz’le paylaştı. Deniz de beslenme çantasındaki çileklerden verdi Elif’e.*”

EÇE, Bütün Tavşanlar Havuç Sever adlı hikayede, beyaz bir tavşan ormanda dolanırken utangaç bir tavşanın saklandığını farkederek ve ona arkadaşlık teklifinde bulunarak havuçlarından birini onunla paylaşır. “ *Sonra da cebinden bir havuç daha çıkarıp yeni arkadaşına uzattı: ‘Tavşan tavşandır ve bütün tavşanlar havuç sever!’ Sesin sahibi tavşan şimdi gerçekten mutluydu. Artık gizlenmek zorunda değildi. Bir arkadaşı vardı ve birazdan arkadaşıyla harika bir ziyafet çekecekti. İkili havuçlarından kırt diye birer ısırık*

alıp bağırdı: ‘Bütün tavşanlar havuç sever!’ paylaşmanın verdiği mutluluk her iki tavşanın mutlu bir şekilde zıplamaları şeklinde resme de yansıtılmıştır.

365 Gün Öykü (MEB), Çilekli Pasta adlı hikayede, kelebek arkadaşı dinzorla yaptığı pastayı paylaşır. “*Kelebeğe ‘Yaptığın güzel kokulu yiyecekten tadabilir miyim?’ diye sordu dinzor. Kelebek ‘Tabii ki! Sana bir dilim çilekli pasta verebilirim.’ Dedi Dinzor. ‘Çok lezzetliymiş. Daha önce hiç çilekli pasta yememiştin’ Diye ekledi. ’*

Sevgi Canavarı ve Son Çikolata adlı kitapta, tatil dönüşü kapısının önünde bir çikolata kutusu bırakıldığını gören Sevgi Canavarı, bu çikolataların hepsini kendi yemek ister. Tam yemeye oturduğu esnada içini bir huzursuzluk sarar ve arkadaşlarıyla paylaşmaya karar verir. “*Çikolataları sizinle paylaşmak istediğimi anladım. Birini bile istemiyorum.. Arkadaşları ne cevap verdi dersiniz? – Şaşkın Canavar. Kutuyu aç da bir bak! ’* Kutuda şunlar yazmaktadır: “*Sevgi Canavarı, seni öyle özledik ki, son çikolatayı senin en sevdiğini sana ayırdık, çünkü sen bizim en sevdiğimiz canavarsın. ’*

Kırmızı Elma adlı hikayede, kırmızı bir elmayı koparmaya çalışan hayvanlar, elmayı kopardıktan sonra onu paylaşırlar: “*Yaşasın işte koparmayı başardık*” deyip hep birlikte elmayı paylaşıp yediler.

Eşyasını paylaşma (Kişilerle eşyasını(oyuncak, giysi, araç-gereç) paylaşma ya da ortak kullanma)

Cemile ve Arkadaşı Prenses Elbisesi Giyiyor adlı hikayede, Cemile, Zeynep arkadaşını evine oyun oynamaya davet eder ve oyunda oynamak için tavan arasındaki giysileri onunla paylaşarak prensesçilik oyunu oynarlar. Zeynep’in oyuncak kanatları çok beğendiği farkedene Cemile, kanatları alır ve arkadaş Zeynep’in sırtına takar. “*– Sarayına ulaşmak için bunlara ihtiyacın olacak, der.*” Paylaşımçı bir çocuğu yansıtan Cemile ile arkadaşının arasındaki diyalog şu şekilde devam eder; “*-Bizim evde, şeyy yani bizim sarayda diyecektim, hazine sandığımız yok malesef, dedi Zeynep. Annem, şeyy yani Sultanımız, yer kaplıyor diye sandıkları kaldırdı. Zeynep bu duruma biraz üzölmüş gibiydi. – Merak etme, dedi Cemile. Bizim hazine ikimize de yeter! ’*

Cemile Yeni Arkadaşını Çok Seviyor adlı hikayede, Cemile adlı küçük kızın en sevdiği kalemını arkadaşına vermesi örnek olarak verilebilir. “*Az sonra Cemile yavaşça çantasına uzandı ve içinden bir kalem çıkardı. – Al Bilal! Dedi. En güzel kalemimi sana*

veriyorum. İçinde yanıp sönen bir sürü yıldız var, görüyor musun?- Şahane bir kalem, dedi Bilal. Çok teşekkür ederim Cemile!’’

Bu Kış Kimse Üşümeyecek adlı hikayede, bir kır faresi, kışın yakıp ısınmak için ormandan topladığı yüklü miktarda çalı çırpıyı taşıyamayınca arkadaşlarından yardım ister. Birlikte taşımaya çalıştıkları esnada çıkan kar fırtınasıyla çalı çırpının ipi sökülür ve etrafa yayılır. Fare arkadaşlarıyla bunları paylaşır. “ Küçük kır faresinin topladığı çalı çırpıyı paylaşmış yuvalarına taşıdılar. Bu kış kimse üşümeyecekti.”

Şu Yaramaz Tavşanlar adlı hikayede, tavşan ailesinin yeni taşındıkları yerdeki aksi ve cimri komşuları Koca Ayı’yla bir sepet içinde yiyeceklerini, kışlık oyunlarını ve hikaye kitaplarını paylaşmaları anlatılır. “Ama kapıda hiçbir tavşan yoktu. Sadece bir sepet bırakılmıştı. İçinde bir pasta, biraz odun, bir kitap ve bir not vardı. Notta şunlar yazılıydı: Sevgili Bay Ayı, Sizde bal yapacak bal olmadığını biliyoruz, bu nedenle sizin için de bir pasta pişirdik. Umarız odunlarla da güzel bir ateş yakarsınız. Ayrıca bizim en sevdiğimiz kitaptan hoşlanacağınızı da düşündük. Komşularınız (şu baş belası tavşanlar) ”

Atakan Okula Başlıyor adlı hikayede, Atakan adlı çocuğun bir yetişkine yönelik eşyasını paylaşma davranışı görülmektedir. “ Öğretmenin yanına gidip çantasından çıkardığı hikaye kitabını ona verdi. – Buyurun öğretmenim! dedi. Annelerimiz bizi almaya gelinceye kadar, bize bu kitaptan hikayeler okuyabilirsiniz.- Bu harika bir fikir, Atakan, dedi öğretmen. ” Atakan kitabı öğretmene doğru uzatırken öğretmen de Ataka’a doğru gülümseyerek eğilirken resmedilmiştir.

Yuvasını Paylaşma

Kaybolan Eldiven adlı hikayede, soğuk bir kış günü ormanda eldiven bulan bir farenin bunu yuva edinerek arkadaşlarıyla paylaşması anlatılmaktadır. “ Eldivenin içi sıcacıkmış. Farecik hemen ısınıvermiş. Oradan geçmekte olan kurbağacık eldiveni görmüş. ‘Ben de birazcık ısınabilir miyim?’ diye sormuş. ‘Tabii ki!’ demiş Farecik. ‘Gel hemen yerimiz çok.’ Farecik ve Kurbağacık’ı ağacın tepesinden izleyen Sincap eldiven’e yaklaşmış. ‘Merhaba’ demiş Sincap. ‘Benim için de yeriniz var mı?’ ‘Olmaz mı?’ demiş Kurbağacık fısıltıyla. ‘Gel, ama gürültü etmeyelim. Farecik uyudu çünkü.’ Arkadaşlarının sıcak bir yuva bulduğunu gören Tavşancık da usulca eldiven’e yaklaşmış... ‘Hava buz gibi soğuk, ben de gelebilir miyim?’ diye sormuş Tavşancık. ‘Elbette’ demiş Sincap... Tilkicik durur mu hiç?... ‘Sevgili arkadaşlarım. Çok üşüdüm, azıcık ısınmak için ben de gelebilir miyim yanınıza?’ ‘Gel’ demiş Tavşancık....Çok geçmeden Ayıcık da gelmiş. ‘Ben kocamanım

biliyorum ama bana da yer var mı? Birazcık üşüdüm de,’ diye homurdanmış... ‘Hoş geldin Ayıcık.! Demiş hepsi neşeyle ‘Eldivenimiz küçük, ama sana da yer açarız!’ ”

Bilgisini, Becerisini Paylaşma (Kişilerden daha iyi bildiği konularda, bilgisini, becerisini paylaşma)

Elif Pizza Yapıyor adlı hikayede, pizza yapımında tecrübeli olan Selim karakterinin Elif ile bilgisini paylaşma örneklerine yer verilmiştir. “ *Selim kapının zilini çaldı. Elinde pizza hamuru için gerekli malzeme ve bir yemek kitabı ile gelmişti... Selim, ona, yarın okuldan sonra yemek yapmak istiyorlarsa, bu günden bütün malzemelerin hazır ve tam olup olmadığını kontrol etmeleri gerektiğini anlattı. Pizza yapımı esnasındaki bilgi ve becerisini paylaşma örneği ise şu şekildedir: “ Selim Elif’e bunun nasıl yapıldığını gösterdi: Bir eliyle hamuru itecek ve öbür eliyle tekrar kendisine çekecekti.”*

EÇE, Ateşten Kaçan Ejderha adlı hikayede, yüzmeyi çok seven ejderha, arkadaşlarıyla da bu bilgi ve becerisini paylaşır: “ *Puf, yeni dostlarına hemen yüzmeyi öğretmiş. Artık suyu seven üç ejderha olmuşlar.”*

Müzedeki Kahvaltı adlı hikayede, yazar tarafından okura aktırmak istenilen bilgiler karakterlerin konuşturulması aracılığıyla iletilerek bilgi paylaşımında bulunulmuştur. Teyze karakterinin bilgilerini küçük yeğenine anlatması şeklinde metne yansıtmıştır. Müge’nin teyzesi, dinazorlar hakkında bildiklerini müzeye gitmeden önce yeğeniyle paylaşır. “ *‘Merakta bırakma beni, söylesene! Hem dinazorlar ne yer bilmem ki!’ ‘Müge, canım benim... Dinazorların kimi etoburdur, kimi otobur, kimi de hepobur.’ ‘Hepobur ne teyze? Hiç doymaz mıymış onların karnı?’ ‘Hepoburlar hem etle hem otlarla doyurur karnını.’ ‘Dinazorlar müzede mi yaşar ki?’ ‘Dinazorların çoktan tükendi nesli. Müzede duruyor kazılarda bulunan iskeletleri.’ ‘Merak ettim, yeryüzünü neden terk etmişler ki? Yoksa uzaya mı gitmişler?’ ‘Hayır tatlım, uzaya gitmemişler. Günümüzden milyonlarca yıl önceymiş. İklim değişiklikleri sonlarını getirmiş. Dünya buz gibi soğumuş, yaşanmaz olmuş. Böylece dinazorlar yok olmuş.’ ”*

EÇE, Peynirden Heykeller adlı hikayede, yazar tarafından okura aktırmak istenilen bilgilerin karakterlerin konuşturulması aracılığıyla iletilerek bilgi paylaşımında bulunulmuştur. İki çocuğun peynirin oluşumu ile ilgili konuşması metinde yer alır. Kız çocuğu peynirin oluşumu ile ilgili bilgisini arkadaşıyla paylaşır: “ *‘Sütün maceralarını biliyor musun?’ Dedim ona. Ali yine şaşkınlıkla açtı gözlerini: ‘Sütün ne macerası var ki?’ ‘Süt değiştirmiş.’ dedim. ‘Dedem anlattı.’ .... Başladım ona anlatmaya dedemin masalının en güzel yerini. ‘Bir*

gün köylünün biri ahırda sağdığı sütü ateşte kaynatmış. Sonra başlamış başında bir türkü söylemeye. Köylü türkü söyledikten sonra oracıkta uyuyakalmış. O sırada süt de mayalanmış, değişmiş. Köylü uyanınca ne görsün? Süt peynir olmuş.’ ‘Ben sütü çok severim!’ Dedi Ali. ‘Peynir süttten mi oluyormuş?’ Bunu söylerken peynirden balığı yutmuştu bile. ‘Evet, peynir süttten oluyor.’ Dedim Ali’ye. ’’

EÇE, Uzak Gözlükçüsü adlı hikayede, farklı bir bilgi paylaşım örneği bulunmaktadır. Bir bilim adamının toplumun diğer üyelerine fayda sağlamak için yaptığı büyük çaplı, bilimsel çerçevedeki bilgi paylaşımı örneklendirilmiştir. Uzayda her bir farklı türden uzaylının gözü bozulması üzerine Uzak Gözlükçüsü, onlara gözlükler yapar. Fakat sorunun nereden kaynaklandığını anlamak için bilimsel çalışmalar yapar ve bilgileri uzaylılarla paylaşır. “ *Uzak gözlükçüsü oradan oraya dolaşıp yardım etti uzaylılara. Çalıştı gerçek bir bilim insanı gibi ve bir kitap yazdı, şöyleydi ismi: ‘Uzayda Göz Yapıları ve Gözlük Tipleri’ Fakat bir soru takılmıştı aklına: Neden bu kadar çok uzaylı görme sorunu yaşamıştı bir anda? Düşündü gördüğü şehirleri, yıldızları. ‘Buldum!’ Dedi heyecanla havalara zıpladı. Uzaylılar bir süredir eğlence için ışıltı madenini patlatıyordu. Yerdeki tepelikleri kazmalarla açınca, bir ışık seli fıskırıyordu. Parıltı Partisi diyorlardı adına. Dans ediyorlardı sanki gökkuşağıyla. Gözlükçü kapayıp laboratuvara ispatladı ışıltının gözleri bozduğunu. Üstelik pek çok uzay bitkisi ışıltılar yüzünden kurumuştur. Parıltı Partisi yapmaktan cayınca iyileşti uzaylılar zamanla. ’’*

365 Gün Öykü (MEB), Patiska adlı hikayede, tüyleri olmadığı için kışın üşüyen, yazın güneşten yanan papağan Patiska, parkta bir ninenin torununa bere ördüğünü farkeder ve kendisine de bir kıyafet örmek ister. Kendisini izlediğini farkedenden nine Patiska’la becerisini paylaşır. “ *Nine, bere örerken Patiska’nın dikkatle kendisini izlediğini fark etti. Patiska’ya bir yumak ip ve iki dal parçası verdi. Nine bir ters bir düz ördü. Patiskada bir ters bir yüz ördü. Bu iş çok keyifliydi. ’’ Nine Patiska’ya güler ve örgüyü gösterir halde resmedilmiştir.*

365 Gün Öykü (MEB), Memleketim Van adlı hikayede, Yazar, okuyucuya vermek istediği genel kültür bilgisini karakterlerin anlatımı aracılığıyla hikayeleştirerek paylaşır. Van’a düğüne gelmiş akrabalarını babalarıyla birlikte Van’da geziye çıkararak aile, Van ile ilgili bilgi paylaşımında bulunurlar. “ *Tekneyle adadan dönerken Ecrin ‘ İlk defa zıplayan balık görüyorum.’ dedi. Babam ‘ Onların adı İnci Kefali. İnci Kefali Van Gölü’nde yaşayan bir balık türüdür.’ dedi. Hikaye devam eder. ‘ Ecrin kediye yakından görünce şaşırdı. ‘Ne*

kadar farklı bir kedi.’ ‘Evet, o bir Van Kedisi. Van kedilerinin gözlerinin biri sarı biri mavi olur.’ dedim. ’’

365 Gün Öykü (MEB), Biçerdöver Ne Döver adlı hikayede, yazar aktarmak istediği genel kültür bilgisini karakterler aracılığıyla vermiştir. Dede karakteri biçerdöverle ilgili bilgilerini torunuyla paylaşır. “ *Gülerek ‘Biçerdöver ekinleri biçmeye yarayan bir tarım makinesidir Ayşe.’ Dedi. Dedemle birlikte tarlaya gidip biçerdöveri görünce başladım onu merakla incelemeye. Dedem de biçerdöverin neler yapabildiğini bana anlattı. ‘Büyüdüklerinde ekinleri toplar, ayırır, karıştırır, çiftçilerin işlerini biçerdöver kolaylaştırır.’* ”

Şarkıcı Denizkızı adlı hikayede, karakterlerin kişilerle becerisini paylaşma örneği görülmektedir. Korsan Lalib’in elinde esir olan Denizkızı Seval’e korsanın elinden kaçabilmesi için, akrobat arkadaşı, akrobasi bilgi ve becerisini paylaşarak ona amuda kalkarak yürümesini öğretir: “ - *Ayaklarım yok ki, sadece kuyruğum var benim, buradan Gümüşkum’a kadar nasıl giderim?* ” Akrobat Kırmızı Kız, - *İşte böyle! diye haykırmış vee ellerinin üzerinde amuda kalmış. - Yok bundan başka bir yolu Gümüşkum’a geri dönmenin. Sağ el, sol el, haydi kuyruk yukarı, hiç de zor değil anladın mı? Ders veririm her gece sana, çabucak öğrenirsin durmayı amutta.* ”

Ay’ı Kim Çaldı adlı hikayede, bilgin bir karakter bilgisini çocuk karakterle paylaşır. Bir gece gökyüzünde Ay’ı göremeyen Berk, Ay’ın gece hayvanları tarafından çalınmış olduğunu düşünür ve onu aramaya koyulur. Yolu en sonunda Baykuş’a düşer. Baykuş, tüm gece olanlar hakkındaki ve Ay hakkındaki bilgilerini Berk’le şu şekilde paylaşır: “ *İyi akşamlar Berk,* ” dedi Baykuş. *Ağacın tepesinde tünediğim yerden hiçbir şey gözümden kaçmaz. Kirpi’yi yiyecek ararken, Tilki’yi yavrularıyla oynarken, Porsuk’u komşunun kedi mamasını yerken, Köstebek’i de tünelde çukur kazıp solucan ararken izledim. Sana diyebilirim ki, Ay’ı kimse çalmadı.* ” Berk çok üzüldü. “ *İyi de ... Ay nerede öyleyse?* ” dedi. “ *Bu akşam hiçbir yerde görünmüyor.* ” “ *Gökyüzüne bak! Hiç yıldız görebiliyor musun?* ” diye sordu Baykuş. “ *Şey, hayır!* ” dedi Berk. “ *Çünkü bu gece hava bulutlu! Diye açıkladı, Baykuş.* ” *Hava bulutlu olduğu zaman, Ay ve yıldızlar saklanır, ama bulutlar gider gitmez, hepsi yine ortaya çıkar.* ”

Şengaga Sinekkuşlarıyla adlı hikayede, bilgi paylaşımı karakterlerin yol tarif etmesi şeklindedir. Şengaga adlı kuş, Sinekkuşu’nun yalnız ve acıkmış olduğunu anlayarak ona

evinin yolunu tarif eder: “ ‘Siz sinekkuşları , Göldibi’ndeki çiçeklerle besleniyorsunuz. Oraya gitmelisin!’ diye uyardı ve kaybolduğunu söyleyen sinekkuşuna yolu tarif etti.”

Kırmızı Süt Arabası adlı hikayede, bilgi paylaşımı karakterlerin yol tarif etmesi şeklindedir. Süt arabası, Karakız adlı ineğin ahırını bulamaz. İnek Sarıkız ona yolu tarif ederek yol bilgisini paylaşır. “ ‘Karakız taşındı. Gelincik tarlalarının yanında onun ahır. Süt arabası ‘ Peki gelincik tarla nerde? Sarıkız bana tarif etsene.’ demiş. Sarıkız gelincik tarlasını tarif etmiş. ‘Yaşlı çınar ağacını geçince sola dönmelisin. Sonra biraz daha gitmelisin. Gelincik tarlasını görürsün.’ Süt arabası ahır bulmakta zorlanır ve aklı karışır. Yolda ilerlerken Hoppidik Tavşan’a sorar yolu. Bu sefer tavşan yolu tarif eder. “ ‘Çınar ağacını geçince saga dönmelisin. Biraz gidince görürsün gelincik tarlasını. İşte orada Karakız’ın ahır.’ demiş.”

Uç Paytak Uç adlı hikayede, Martı Lokum ve Fulya , kendileri gibi uçmak isteyen arkadaşları Paytak’ı, penguenlerin yaşadıkları yere götürürler. Paytak’a onun bir penguen olduğunu anlatır ve gösterirler. Penguenler hakkında bilgilerini paylaşmaları metinde şu şekilde aktarılmıştır: “ Paytak çok şaşırmıştı. ‘Buradaki herkes aynı benim gibi görünüyor.’ Dedi. Lokum ile Fulya, “ ‘Çünkü sen bir penguensin!’” Diye bağırdılar. Penguenler iyi kalpli, dost canlısı hayvanlardır. “ Penguenler çok iyi dalarlar.” Dediler. “Görmek ister misiniz?” Paytak çok sevinmişti. ‘ Evet , lütfen!’ Diye yanıt verdi. Penguenler, ‘ Aynı zamanda mükemmel yüzücüleriz ,’ Diye eklediler ve birer birer suya atladılar. ”

Bağışta Bulunma

Ben O Kadar Bekleyemem adlı hikayede, sokak hayvanları için mama bağışında bulunulmasının örneği görülmektedir. Lina adlı kız, arkadaşı Melina ile sokak hayvanlarıyla ilgili okul yönetiminin ve ailelerin desteğiyle de birlikte bir klüp kurarak okullarında kermesler düzenlerler. Buradan kazandıkları paralarla mama alarak barınakları ziyaret edip mama bağışında bulunurlar. “ Klüptekiler her hafta buluştu. Barınakları ziyaret edip hayvanları sevdiler. Ailelerin yardımıyla pati biçimini verdikleri lezzetli kekler, kurabiyeler yaptılar. Bunları okulda sattılar. Kazandıkları parayla mama alarak barınaktaki hayvanlara götürdüler. ”

4.3.5. Olumlu iletişim kurma davranışına ait bulgular

Olumlu iletişim kurma davranışına ait alt boyutlar Şekil 7’de yer almaktadır.

Şekil 8. Olumlu iletişim kurma davranışı ve alt boyutlar

Tablo 13. Çocuk kitaplarının metinlerindeki olumlu iletişim kurma davranışlarına ait bulgular

Olumlu iletişim kurma davranışının alt boyutları	Davranışın bulunduğu toplam kitap sayısı	%	Davranışın bulunduğu kitapların kodları
Tebrik etme	13	5,2	19, 23, 24(2), 27, 34, 40, 44, 72(2), 73(2), 79, 80, 81, 101
Teşekkür etme	32	13,0	5, 13, 20, 24, 26, 28, 40, 42, 46, 54, 59, 60, 61(2), 66(4), 70(3), 72, 90(3), 92, 94, 102, 111(2), 113, 132, 133(3), 136, 147, 154, 157,

			167, 169, 171(2), 211
Selam verme	34	13,8	5, 12(2), 15, 17, 18(4), 26(2), 28, 34, 36, 42(4), 45, 46, 60, 61, 63(4), 65, 69, 72, 75, 81(2), 82, 97, 101(5), 103, 111, 113, 117, 120, 136(2), 170, 181, 190, 197, 211
Rica etme	3	1,2	5, 90(3), 101
Hal hatır sorma	4	1,6	12, 18, 34, 119
Vedalaşma	14	5,6	15, 20, 26(2), 34(2), 36(2), 39, 43, 44(4), 65, 66, 69, 71, 121, 136(2), 155
İltifat etme	15	6,0	13, 17, 21, 26, 28(2), 30, 32, 42, 44, 50, 59, 60(2), 62(2), 63, 79(2)
Kutlama / ziyaret / davet / sürpriz / hediyeleşme	47	19,1	16, 18, 20, 21(2), 24(2), 29, 36(2), 39, 48, 58, 60(2), 61, 63, 66, 67, 69, 73, 74(3), 77, 85, 95, 97(3), 102(2), 103, 108, 110, 119, 121, 122, 125(3), 127, 131(10), 132, 136, 147, 154(3), 166, 170, 171(4), 173, 179, 183, 185, 189, 196, 202, 211
Etkinliğe / oyuna davet	43	17,4	8(2), 12, 13, 17(2), 19, 20, 24, 25, 31(2), 33(2), 34, 35, 36(2), 47(4), 50(4), 57, 59, 60, 63, 67, 70, 79, 102(2), 103, 115, 121, 127, 136, 138, 144, 150, 153(3), 159, 160, 162, 166(3), 173, 178(5), 181, 187, 192, 196, 199
Tanışma / arkadaş olma	8	3,2	17, 18, 81, 94, 103, 144, 181, 191
Affetme	4	1,6	31, 66, 79, 127
Uzlaşmacı davranarak çözüm üretme	1	0,4	157
Olumsuz duyguları olumlu davranışlarla gösterme	1	0,4	118
Özür dileme	18	7,3	6, 11, 24, 33(3), 38, 66, 70, 72, 73, 74(2), 79, 106, 149, 151, 155, 165, 204, 205(4)
Hatasını telafi etme	9	3,6	66, 74(2), 114, 139, 143, 151, 165, 204(3), 209

Tablo 14. Çocuk kitaplarının resimlerindeki olumlu iletişim kurma davranışlarına ait bulgular

Olumlu iletişim kurma davranışının alt boyutları	Davranışın bulunduğu toplam kitap sayısı	%	Davranışın bulunduğu kitapların kodları
Tebrik etme	13	5,2	19, 23, 24(2), 27, 34, 40, 44, 72(2), 73(2), 79, 80, 81, 101
Teşekkür etme	32	12,8	5, 13, 20, 24, 26, 28, 40, 42, 46, 54, 59, 60, 61(2), 66(4), 70(3), 72, 90(3), 92, 94, 102, 111(2), 113, 132, 133(3), 136, 147, 154, 157, 167, 169, 171(2), 211
Selam verme	35	14,0	5, 12(2), 15, 17, 18(4), 26(2), 28, 34, 36, 42(4), 45, 46, 60, 61, 63(4), 65, 69, 72, 75, 81(2), 82, 97, 101(5), 103, 111, 113, 117, 120, 136(2), 170, 181, 190, 197, 211
Rica etme	3	1,2	5, 90(3), 101
Hal hatır sorma	4	1,6	12, 18, 34, 119
Vedalaşma	16	6,4	15, 20, 26(2), 34(2), 36(2), 39, 43, 44(4), 65, 66(2), 69, 71, 121, 136(2), 155, 165
İltifat etme	14	5,6	13, 17, 21, 26, 28(2), 30, 32, 42, 44, 50, 59, 60(2), 62(2), 63
Kutlama / ziyaret / davet / sürpriz / hediyeleşme	48	19,2	16, 18, 20, 21(2), 24(2), 29, 36(2), 39, 48, 58, 60(2), 61, 63, 66, 67(2), 69, 73, 74(3), 77, 85, 95, 97(3), 102(2), 103, 108, 110, 119, 121, 122, 125(3), 127, 131(11), 132, 136, 147, 154(3), 166, 170, 171(4), 173, 179, 183, 185, 189, 196, 202, 211
Etkinliğe / oyuna davet	43	17,2	8(2), 12, 13, 17(2), 19, 20, 24, 25, 31(2), 33, 34, 35, 36(2), 47(4), 50(4), 57, 59, 60, 63, 67, 70, 79, 102(2), 103, 115, 121, 127, 136, 138, 144, 150, 153(3), 159, 160, 162, 166(3), 173, 178(5), 181, 187, 192, 196, 199
Tanışma / arkadaş olma	8	3,2	17, 18, 81, 94, 103, 144, 181, 191
Affetme	4	1,6	31, 66, 79, 127
Uzlaşmacı davranarak çözüm	1	0,4	157

üretme			
Olumsuz duyguları olumlu davranışlarla gösterme	1	0,4	118
Özür dileme	18	7,2	6, 11, 24, 33(3), 38, 66, 70, 72, 73, 74(2), 79, 106, 149, 151, 155, 165, 204, 205(4)
Hatasını telafi etme	9	3,6	66, 74(2), 114, 139, 143, 151, 165, 204(3), 209

Tablo 13'te görüldüğü üzere, çocuk kitaplarının metinlerinde Olumlu iletişim kurma davranışlarından en çok %19,1 *Kutlama/ ziyaret/ davet/ sürpriz/ hediyeleşme*, daha sonra sırasıyla %17,4 *Etkinliğe/ oyuna davet etme*, %13,8 *Selam verme*, %13,0 *Teşekkür etme*, % 7,3 *Özür dileme*, %6,0 *İltifat etme*, % 5,6 *Vedalaşma*, %5,2 *Tebrik etme*, %3,6 *Hatasını telafi etme*, % 3,2 *Tanışma/ arkadaş olma*, %1,6 *Hal hatır sorma*, %1,6 *Affetme* %1,2 *Rica etme*, % 0,4 *Uzlaşmacı davranarak çözüm üretme*, % 0,4 *Olumsuz duygularını olumlu davranışlarla gösterme* görülmektedir.

Tablo 14 incelendiğinde, çocuk kitaplarının resimlerinde Olumlu iletişim kurma davranışlarından en çok %19,2 *Kutlama/ ziyaret/ davet/ sürpriz/ hediyeleşme*, daha sonra sırasıyla %17,2 *Etkinliğe/ oyuna davet etme*, %14,0 *Selam verme*, %12,8 *Teşekkür etme*, % 7,2 *Özür dileme*, % 6,4 *Vedalaşma*, %5,6 *İltifat etme*, , %5,2 *Tebrik etme*, %3,6 *Hatasını telafi etme*, % 3,2 *Tanışma/ arkadaş olma*, %1,6 *Hal hatır sorma*, %1,6 *Affetme* %1,2 *Rica etme*, % 0,4 *Uzlaşmacı davranarak çözüm üretme*, % 0,4 *Olumsuz duygularını olumlu davranışlarla gösterme* görülmektedir.

Kitapların metinlerinde ve resimlerinde davranışın alt boyutlarına ait bulgular paralellik göstermiştir. Diğer bir deyişle davranışın alt boyutlarını içeren metinlerin tamamına yakını görsellerle de desteklenmiştir. *Uzlaşmacı davranarak çözüm üretme*(1 kitapta) ve *Olumsuz duyguları olumlu davranışlarla gösterme* (1 kitapta) , en az sıklıkta görülen alt boyutlardır. Davranışın yapılma sıklığına bakıldığında ise metinlerde toplamda 72, resimlerde 75 tekrarlar kişilerin mutluluğu ve iyi vakit geçirmeleri için yapılan *Kutlama / ziyaret / davet / sürpriz / hediyeleşme* davranışlarının kitaplarda en çok yer alan alt boyut olduğu görülmektedir.

Aşağıda Olumlu İletişim Kurma davranışının alt boyutları, kitaplarda yer aldığı

örneklerle sunulmuştur.

Tebrik Etme (Kişileri; kutlarım, bravo, aferin gibi ifadelerle tebrik etme.)

Frida ve Sihirli Çorbası adlı hikayede, Frida adındaki küçük cadı hasta ustasını, ona çorba yaparak ziyaret eder. İçtiği çorbanın sihirli bir çorba olup kendisini iyileştirmesi üzerine usta, Frida'yı tebrik eder. “ *Usta Cambul, ‘Frida’nın yaptığı sihirli bir iksir aslında! Sırtım hemen iyileşti!’ Dedi heyecanla....’ Usta Cambul kahkaha attı: ‘ Frida çok yeteneklisin!’ Usta Bambul, ‘Aferin Frida! Ormandaki en küçük cadısın ama yeteneklerin çok büyük!’ Dedi.* ”

Atakan Marangoz Ustası Oluyor adlı hikayede, yavru serçe için babasıyla kuş yuvası yapan Atakan'ı annesinin tebrik etmesi metinde şu şekilde geçmektedir; “ – *Ne kadar güzel bir kuş evi böyle! Diyerek oğlunu tebrik etti annesi.* ”

Atakan Hayaletlerden Korkmuyor adlı hikayede, babası Atakan'ı hayalet korkusunu yendiği için tebrik eder. “ *Babası Atakan'ı kucığına alıp; ‘Aferin, benim aslan oğlum!’ Dedi ve yanağına kocaman bir öpücük kondurdu.* ”

Teşekkür Etme (Kişilere; teşekkür ederim, sağol, yardım etmen beni çok mutlu etti, gibi ifadelerle teşekkür eder.)

Hamdi Utangaçlığını Nasıl Yendi? adlı hikayede, kızak kayarken düşen Rana adlı arkadaşınının yardımına koşan Hamdi'ye Rana'nın teşekkür etmesine yer verilmiştir. “ – *Çok teşekkür ederim, arkadaşım, dedi Rana. Sen olmasan ayağa kalkmaya cesaret edemezdim.* ” Rana teşekkür ederken Hamdiye sarılır şekilde resmedilmiştir.

Milly, Molly ve Çomar adlı hikayede, yaşlı adamın köpeğini gezdirmek için kendisine yardımda bulunan çocuklara; “ *Teşekkür ederim, çok nazik bir teklif* ” ifadeleri, teşekkür davranışına örnektir.

Zogi ve Uçan Doktorlar adlı hikayede, doktor olmak isteyen Prenses İnci, onun doktor olmaya karar veren arkadaşı Şövalye Büyük Civan Çelebi ve uçan ambulans olan Ejderha Zogi, uçup gittikleri yerlerde ihtiyacı olan hayvanlara yardım ederler. Bunun üzerine hayvanların onlara teşekkür etmelerine örnekler verilmiştir. İkinci bir boynuzu çıktığı için ağlayan ata yardım ederler: “ *Civan Çelebi hiç acıtmadan ikinci boynuzu kesti. Tekboynuzlu at buna çok sevindi. ‘ Ne kadar iyi tedavi ettin beni, teşekkür ederim’ Dedi neşeyle.* ”

Hikayenin devamında mağarasında üşüyüp hasta olan aslana ilaç verirler ve Zogi alev püskürterek mağarada ateş yakar. Aslan teşekkür eder. “ *Aslan ‘ Teşekkür ederim’ diye kükredi, ‘ Ne güzel ısındım, iyi hissediyorum kendimi.’ ”*

Yavru Ahtopot Olmak Çok Zor adlı hikayede, kişilerin zor bir durumdan kurtarıldıktan sonraki teşekkür davranışına örnek görülmektedir. Ahtopot Nino, bir gün okula giderken servisleri trafikte takılı kalır. Çünkü yılanbalığının yuvası yola çökmek üzeredir. Nino yılanbalığını ve yavrularını kurtarır.Yavruların teşekkürleri şu şekilde ifade edilmiştir: “ *Herkes başladı sevinçten zıplamaya. ”*

EÇE Sincap Sinsin’in Telaşlı Günü adlı hikayede, bir nesne ile teşekkür etme davranışına örnek görülmektedir. Taşınmaya karar veren Sincap, Karga’dan yardım ister. Kendisine yardım eden Karga’ ya teşekkür mahiyetinde fındık verir: “ *Karga, dostundan yardım istemeye karar verdi. Parlak renkteki her şeyi toplamaya bayılırdı Karga. Ondan aldığı rengârenk yaldızlı kâğıt parçalarıyla bir çırpıda kapladı kovuğun her yanını. Karga’ya teşekkür etmek için uzattı bir torba fındığı. ”*

365 Gün Öykü (MEB) Yedi Taş adlı hikayede, alınan bir hediye karşılığında edilen teşekkür örneğine rastlanılır. Babasının iş seyahatinden dönmesini beklerken babasını beklediği her bir günü temsil eden bir pano yapan Selim, bunu babasına hediye verir ve babası Selim’e teşekkür eder: “ *Babası geldiğinde panoyu hediye etti. Babası ‘Teşekkür ederim. Harika olmuş. Bu hediye benim için çok değerli.’ Dedi. ”*

Kaybolan Eldiven adlı hikayede, kendisiyle yuvasını paylaşan kişiye teşekkür etme örneği görülmektedir. Ayı, bir kış günü ormanda bir eldivenin içini yuva edinen arkadaşlarını görünce o da ısınmak için eldivene girmek ister. Ayı, kendisini memnuniyetle buyur eden arkadaşlarına teşekkür eder: “ *Ayıcık ısınacağı için sevinmiş ve teşekkür etmiş arkadaşlarına. ”*

Küçük Sincabın Yardımsever Arkadaşları adlı hikayede, kendisini zor bir durumdan kurtaran kişilere yapılan teşekkür örneğine rastlanılmaktadır. Ormanda gezinirken bir ağaç kütüğüne sıkışan Sincap’ın yardımına ormandaki diğer hayvanlar koşarlar. Kendisini ağaç kütüğünden kurtarmaya çalışan tüm arkadaşlarına Sincap, teşekkür eder. “ *Küçük Sincap kurtulmuştu. Küçük Sincap yardımsever arkadaşlarına çok teşekkür etti. ”*

Balkabağı Zamanı adlı hikayede, bir topluluğun yazılı bir not aracılığıyla teşekkür etmesine örnek görülmektedir. Bir sınıfın özel bir çifliği gezmesi sonrasında onlara

balkabağı hediye eden çiftlik sahibine yaptıkları balkabağın resmini çekerek bir mektupla teşekkür etmeleri metinde şu şekilde geçmektedir: “ ‘ *Balkabağı tarlasında çok eğlendik. Teşekkürler, Çiftçi Mehmet Amca!*’ Ebru Öğretmen’in Sınıfı.” Balkabağından yaptıkları etkinliklerin toplu fotoğrafını koydukları teşekkür mektubu resmedilmiştir.

Bu Ses de Ne? adlı hikayede, kişilere sevdiğini söyleyerek, sarılarak teşekkür etme davranışının örneğine rastlanılır. Arkadaş olan Porsuk ve Tavşan ormanda bir ses duyarlar ve sesi birlikte aramaya çıkarlar. Tavşan bu esnada çok korkmaktadır. Cesur Porsuk arkadaşından önce sesin geldiği mağaraya girer ve korkulacak bir durum olmadığını, ayının uyumakta olduğunu farkederek. Arkadaşı tavşan bunun üzerine arkadaşına teşekkür eder. “ *Sonunda bulduk sesi. Hiç de korkutucu değildi? İyi ki yanımdaydın canım arkadaşım, çok seviyorum seni!* ” Tavşan, Porsuk’a sarılır şekilde resmedilmiştir.

Selam Verme (Kişilere; el sallayarak, gülümseyerek, el öperek, sarılarak, hoşgeldiniz diyerek, merhaba diyerek, eğilerek ve benzeri şekillerde selam verme.)

Atakan Geceyi Anneannesinde Geçiriyor adlı hikayede, anneanne ve torunun birbirlerine verdiği selam şu şekilde aktarmıştır: “- *Anneanne! Anneanne! Diye bağırarak kapıya koştu Atakan. Anneanesi ilk onu kucaklamak istiyordu.*” Burada birbirlerine doğru koşar ve sarılmak için ellerini iki yana açmış gülümser şekilde resmedilmiştir. Diyalog devam eder: “- *Herkese merhaba! Diye seslendi anneanesi.*” Bu esnada torununu kucağına alıp havaya kaldırmış birbirlerine gülümser şekilde resmedilmiştir.

Kusursuz Piknik adlı hikayede yakın arkadaş olan Sincap ile Köstebek’in uzaktan birbirlerini el sallayarak, gülümseyerek selamlaşması yalnızca resmedilmiştir. Çocuk kitaplarında her metnin resminin yer almadığı gibi her görselin de metnin bulunmadığı örneklere rastlanılmıştır. Birbirlerini selamladıkları görselde selamlaşmadan farklı olarak şu metin yer almaktadır: “*Sincap ve Köstebek can dostlardı. Yedikleri içtikleri ayrı gitmez, birbirlerinden hiç ayrılmazlardı.*”

EÇE (Erken Çocukluk Eğitimi) Üç Renk Topaç adlı hikayede, bir dükkandan içeri girilerek yapılabilecek selam verme biçimi örneği görülmektedir: “‘ *İyi günler!*’ *Diyerek çömlekçiden içeri girdiler.* ”

Utangaç Ayı Monti adlı hikayede, gülümseyerek selam verme örneği görülmektedir. Utangaçlığını yenen Ayı Monti, uğur böceği ailesine selam verir: “*Yanlarına kadar geldi*

yüzünde kocaman bir gülücükle Ayı Monti ve hepsine birden ‘ Merhaba’ dedi. ‘Ah, merhaba’ diye cevap verdi Baba Uğur Böceği ve o da Monti’ye gülümsedi.’

Minik Zebra adlı hikayede, ortama yeni gelen birine verilen selam örneği görülmektedir. Ormanda yaşayan hayvanlar, ormana yeni gelen Zebra’ya selam verirler. “ Ormanda dolaşırken Zebra’ya rastladılar. Üçü de ona ‘Ormana hoşgeldin Zebra kardeş!’ Dediler.”

Mutlu Su Aygırı adlı hikayede, Su Aygırı’nı dolaşırken gören hayvanların diyalog başlangıçlarında ona sırayla selam vermeleri örnek gösterilebilir. “ ‘ Merhaba Su Aygırı!’ demiş Maymun... ‘ Merhaba Su Aygırı ’ diye seslenmiş kartal yukarıdan... Kuyruksüren. ‘ Merhaba Suaygırı ’ demiş.”

Rica Etme (Kişilerin teşekkürüne karşı rica etme)

Cemile Parka Gidiyor adlı hikayede, Cemile, kendisine kaydırdıktan kayması için yardımcı olan kuzeni Kerem’e teşekkür eder. “ – Sağol Kerem. dedi Cemile kuzenine. İyi ki yanımdasın. – Birşey değil, Cemileciğim.” diyerek Kerem, teşekkürüne karşılık rica eder.

Şengaga Sinekkuşlarıyla adlı hikayede, Şengaga adlı kuş yardımına teşekkür edildiğinde rica eder. Şengaga dikkatlice incelediğinde kabuğa yuvalanan böceklerin çok fazla olduğunu ve ağacın yavaş yavaş kurduğunu fark etti.” Taka tuk taka tuk’ kabuğu temizledi ve ağacı kurtardığı için teşekkür eden Sinekkuşu’ na gülümseyerek, ‘Rica ederim.’ dedi. Hikayenin devamında bitkilere zarar veren ve mor kuşları yaptığı planla korkutup kaçıran Şengaga’ya tüm kuşlar teşekkür eder. “ Şengaga rica ederek cevap verir: Onların gittiğini gören sinekkuşları bir ağızdan, ‘ Teşekkür ederiz Şengaga! Söyle bu iyiliğin karşısında ne yapabiliriz?’ Dediler sevinçle. Gülümseyerek. ‘Rica ederim.’ dedi Şengaga. “ Sizi mutlu görmek benim için yeterli.”

Tarçın’ın Kaybolan Havuçları adlı hikayede, arkadaşı için pasta yapan Obur adındaki ayıya arkadaşı tavşan Tarçın teşekkür eder. Obur teşekkürüne karşılık bir rica anlamı içeren “afiyet olsun” kelimesini kullanır.

Hal hatır sorma (Kişilerin hal ve hatrını sorma)

Elif Asla Yabancılarla gitmez adlı hikayede, hasta olan kişinin halini hatrını sorma örneğine rastlanılır. Elif, hasta olduğu için okula gelemeyen arkadaşına eve gelinde telefon

açar ve halini hatrını sorar. “ *Elif yemekten sonra Cihan’ı aradı. Ve daha iyi olduğunu öğrendi. Ertesi gün okula gelebilecekti.* ”

Cemile Okula Dönüyor adlı hikayede, Cemile’nin kuzeni Kerem okula yeni başladığı için endişeli bir şekilde sınıfına girer. Bu durumu farkedenden Cemile teneffüste kuzeninin yanına giderek halini hatrını sorar. “ *Teneffüste Cemile ilk iş olarak gidip kuzenini buldu. – Ee Kerem? Her şey yolunda mı? diye sordu. – Evet Cemile, çok eğleniyorum. Bir sürü oyuncak var burada! Öğretmenim de çok iyi.* ”

Vedalaşma (Kişilerle; görüşmek üzere, güle güle, kendine iyi bak, iyi günler, iyi akşamlar, iyi geceler vb. ifadelerle vedaşma)

Atakan Hayaletlerden Korkmuyor adlı hikayede Atakan, uyumak için yatağa gitmeden önce köpeğiyle vedalaşır. “ *- Güzelce dinlen, tamam mı dostum! Dedi. Sabaha görüşürüz! ” Sepete yatırdığı köpeğinin başını okşayarak vedalaşırken resmedilmiştir.*

Milly, Molly ve Sinan Amca adlı hikayede, Yaşlı Sinan Amca ve çocuklar arasındaki vedalaşma örneği görülür. “ *Milly ve Molly el sallarken ‘Güle güle Sinan Amca.’ diye seslendiler. Sinan Amca yaşlı gözlerle onlar gözden kayboluncaya kadar şapkasını salladı.* ”

Elif Babaannesiyile Dedesini Ziyaret Ediyor adlı hikayede, vedalaşma örneği metinde şu şekilde geçmektedir: “ *Trene binmeden önce annesiyle babası Elif’e uzun uzun sarıldı. Elif tren hareket ederken onlara el salladı.* ”

İltifat Etme (Kişilere; harika, muhteşem, çok güzel olmuşsun vb. ifadelerle iltifat etme)

Atakan Geceyi Anneannesinde Geçiriyor adlı hikayede, Kişinin kullandığı bir nesneyi kişiye yakıştırma sonucu iltifat etme örneği bulunmaktadır. “ *Anneannesine: - Annemin hediye ettiği şal sana ne kadar da yakışmış! dedi Atakan.* ” Atakan anneannesinin kucağındaiken şala dokunur ve gülümser şekilde resmedilmiştir. Anneannesinin iltifat karşısında mutluluğu çizime de metnin devamına da yansıtılmıştır. “ *– Şalım ben de çok seviyorum, küçüğüm. Sabah kalktığımda ilk iş yeni şalıma sarınıyorum, dedi anneanesi.* ”

Tarçın’ın Kaybolan Havuçları, adlı hikayede kişinin ortaya koyduğu bir ürüne yönelik iltifat örneği bulunmaktadır. Tarçın adlı tavşan arkadaşının yaptığı pasta için ona

iltifatta bulunur. “ - *Nefis olmuş! Bence dünyanın en iyi havuçlu pastasını sen yapıyorsun Obur! Dedi ağzını şapırdatarak.* ”

Mutlu Suaygırı adlı hikayede, kişilerin yaptıkları kahramanlıklara yönelik iltifat örneği bulunmaktadır. Keçi, göl kenarında kendisini Timsah’tan kurtaran Suaygırı’na teşekkür ettikten sonra ona övgü ve iltifatlarda bulunur: “ *Suaygırı olduğun için çok şanslısın. Hep serin kalıp, yüzebilir, dalabilir ve su birikintisinde yuvarlanabilirsin. Ah! Keşke ben de suaygırı olsaydım. Senin gibi büyük ve cesur olsaydım.* ’ *Ben mi şanslıyım?’ diye sormuş küçük su aygırı. Keçi de ‘Evet çok şanslısın.’ diye cevap vermiş. ‘Ve çok cesurum. öyle mi?’ ‘Hem de çok cesursun. Çok çok çok cesursun!’* ”

Dedem Bir Şampiyon adlı hikayede, dede ile torun arasındaki karşılıklı iltifatlar metinde yer almaktadır: “ *Dedem kulağıma ‘Sen bir tanesin, minik şampiyon!’ Der. Ben de ona ‘Sen de benim şampiyonumsun dedeciğim.’ Demiş.* ”

Hamdi Uzun Boylu Olmaktan Memnun mu? adlı hikayede, yetişkin bir karakterin çocuk karaktere övgü dolu sözler söyleyerek iltifat etmesi örneğine rastlanılır. Doktor, çok uzun boylu bir çocuk olan Hamdi’yi muayene esnasında över. “ *Hamdi’nin boyunu ölçtü. – Aferin sana oğlum! Dedi. Ne Güzel boy atmışsın. Belli ki sen ileride muhteşem bir dev adam olacaksın, Hamdiciğim.* ”

Kutlama / Ziyaret / Davet / Sürpriz / Hediyeleşme (Kişilerin güzel vakit geçirmelerini sağlamak için, mutluluğu için, kutlama/ parti/ ziyafet/ piknik tertipleme, davette bulunma, ziyarette bulunma, sürpriz yapma, hediyeleşme)

Ece ile Efe Hasta Oldular adlı hikayede, hasta ziyareti örneğine rastlanılmaktadır. Hasta olan Efe’yi ziyarete gelen komşuları Efe’ye bir hediye getirir. Hediye paketiyle komşularının içeriye girme anı resme de yansıtılmıştır. “ *Bu sırada komşu Duru Teyze, Efe’ye bir hediye getirdi.* ”

Milly, Molly ve Boğa adlı hikayede, Mill ve Molly adlı iki yakın kız arkadaşın, farklı özellikleri olan ve her biri farklı bir meyveyi seven arkadaşları için bir çay partisi düzenlemeye karar vermelerinden bahsedilmektedir. Arkadaşları için yaptıkları hazırlıklar anlatılmıştır. “ *Günlerden bir gün, Milly ve Molly bütün arkadaşlarının çay partisine davet etti. Can için havuçlu kek yaptılar. Melis için elmalı turtalar yaptılar. Cem için de muzlu pasta... Sedef’e çikolatalı pasta yaptılar ve Taner için de böğürtlenli turta. Pelin’e çilekli pasta yaptılar. Ve Cihan’a da portakallı jöle... Elif için kayısı kek yaptılar. Hasan’ı çay* ”

partisinin dışında bırakmamak için ona da zencefilli kurabiyeler yaptılar’’ (Hikayenin metinlerinden Hasan’ın saldırgan, davranış bozukluğu olan bir çocuk olduğu anlaşılmaktadır.) Hasan’ın zorba davranışlarına rağmen çocukların davet ederken onu davetin dışında bırakmak istemeyişi de metne yansıtılmıştır.

Cemile’nin Kardeşi Oluyor adlı hikayede, Cemile karakterinin hediyeleşme davranışı metinde şu şekilde geçmektedir; *“Cemile onun(bebek kardeşi) için özel olarak seçtiği oyuncak balığı takdim etti. –Al bakalım kardeşim! Bu senin için...”*

Elif Babaannesiyile Dedesini Ziyaret Ediyor adlı kitapta çocuk karakterin annesine hazırladığı hediye vermeye örneği bulunmaktadır. Elif, babaannesinin de yardımıyla annesi için çilek reçeli hazırlar. Metinde *“ Elif’in de bir hediyesi vardı: Ev yapımı çilek reçeli. Annesi çilek reçelini görünce pek sevindi ”* şekilde geçmektedir.

Frida ve Sihirli Çorbası adlı hikayede, hasta ziyareti örneği bulunmaktadır. Frida adlı kız çocuğu, bir cadıdır. Usta sihirbazlardan birinin hasta olması üzerine, çorba ve kek yaparak ziyarette bulunur. *“Bugün cadılar ve usta sihirbaz Bambul ile birlikte Usta Cambul’u ziyaret edeceğiz. Usta Bambul’un büyükbabası Usta Cambul, sırtı çok ağrıdığı için yerinden kalkamıyormuş..... Usta Bambul giderken götürmek için kek yapmamı istedi. Bu büyük bir onur.... Ne yazık ki havuçlu kek hepimize yetmeyecek. Yarına mantar çorbası yapmayı düşünüyorum.”*

EÇE, Üç Renkli Topaç adlı hikayede, Tülay adlı çocuğun kardeşine bir hediye almak için tüm çarşyı dolaşması anlatılmaktadır. *“ Tülay hiç oyuncakçısı olmayan kasabada dedesiyle birlikte çarşıya inmişti. Dedesi evin ihtiyaçlarını alacaktı. Tülay da kardeşine bir hediye bakacaktı.”* şeklinde kitapta yer alır.

EÇE K. Uçan Kunduralar adlı hikayede, bir leyleğin yuvasında uçan bir çift kundura bulması üzerine bunu arkadaşlarına hediye etmek istemesi, onlara da bu deneyimi yaşatmak istemesi şöyle anlatılır: *‘Leylek düşünmüş taşınmış. ‘İyisi mi ihtiyacı olan birine vereyim bunları.’ demiş. ‘Aslanın kanatları yok, aslan pek sevinir uçan kunduralara.’ Ama aslan hiç de sevinmemiş bu hediyeyle. ‘Teşekkür ederim, ama istemem!’ demiş. ‘ Ormanların kralıyım. Bana yerde ihtiyaç var, havada ne yapayım!’ Leylek kunduraları alıp file götürmüş. ‘Kim bilir ne kadar sevinecek bu hediyeyle! ’ Diye düşünmüş. Ama fil biraz çekinmiş: ‘Ben koskoca filim! Nasıl uçurur beni bu minnacık kunduralar? Ya düşersen ne olur halim!’ demiş. ‘En iyisi zürafaya götürmeli bu hediyeyle.’ demiş bizim Leylek. Zürafa, ‘Bir deneyeyim öyleyse.’ demiş. ‘Yükseklere alışığım, kim bilir nasıl uçacağım?’* Hikayenin devamında Zürafa da

iade eder kunduraları. *'Tilki de kesin bayılır bunlara.'* demiş Kara Leylek. *Gitmiş Tilki'nin yanına, anlatmış güzelce hediyenin önemini. Tilki ilgiyle dinlemiş, 'Ver bakalım kunduraları, görelim bakalım nasıl uçuruyormuş!' "*

Ay Ne Zaman Gelecek adlı hikayede, Küçük Tavşan'a Kutup Yıldızı bir göktaşı hediye eder. Hayal ürünü karakterler arasındaki hediyeleşmeye örneği metinde şu şekilde geçmektedir: *" Kutupyıldızı Küçük Tavşan'a ufacak bir göktaşı hediye etti. 'Açlıktan uykunun kaçtığı gecelerde bu göktaşının ışığıyla ormanda yiyecek arayabilirsin.'* Dedi. *Küçük tavşan teşekkür etti."*

Kirpi Kiki'nin Karnı Ağrıyor adlı hikayede, davet hazırlığı ve hasta ziyareti örneklerine rastlanılmaktadır. Kirpi Kiki'nin yanına gelecek kuzeni için yaptığı davet hazırlıkları metinde örneklendirilmiştir. *" Kirpi Kiki o gün çok heyecanlıydı. Günlerdir hazırlık yapmıştı. O günü sabırsızlıkla beklemişti. Uzak ormanda yaşayan kuzeni, Kirpi Kiki'yi ziyarete gelecekti.. . Sonra da bir sepet alıp ormana gitti. Ormandan böğürtlen toplayacaktı. Kuzenine böğürtlenli pasta yapacaktı."* Yine aynı hikayede yıkamadan böğürtlenleri yiyip hasta olan Kirpi Kiki'yi kuzeni hastanede ziyaret eder. *" Kiki birkaç gün hastanede yattı. Kuzeni de hastanede onu ziyaret etti. Ona ' Geçmiş olsun' Dedi."*

Uç Paytak Uç adlı hikayede, iş birliği içerisinde kişiler için sürpriz hazırlama ve onun mutluluğu için girişimde bulunma örneği görülmektedir. Penguen olduğu için uçamayan Paytak, arkadaşları martılarla beraber uçabilme hayali kurmaktadır ve bu hayalini gerçekleştirmek için de çeşitli girişimlerde bulunur ancak başarılı olamaz. Bir gün arkadaşları ona tahtadan bir uçak yaparak sürprizde bulunurlar ve onu diğer penguenlerin yaşadığı yere uçurarak götürürler. *" O öğleden sonra, buzun üstünde daha da tuhaf sesler ve hummalı bir çalışma vardı.(Arkadaşları onun için bir uçak yaparken resmedilmiştir.) Sonuç çok şaşırtıcıydı. Lokum ile Fulya, 'Sana bir uçak yaptık !' Diye bağırıldılar. Paytak hemen koltuğa tırmandı. Uçuş eğitmeni, 'Uçağı biz uçuracağız.' Dedi. 'Sıkı tutun Paytak. İşte havalanıyoruz.' Martılar hepsi birden iplerin ucundan tuttular ve çektiler. Kanatlarını açıp çırpmaya başladılar. Martıların ardından küçük uçak da havalandı. Paytak, 'Heeey! Yaşasın uçuyorum!' Diye bağırıldı."*

Tarçın'ın Kaybolan Havuçları adlı hikayede, iş birliği içerisinde sürpriz doğum günü partisi hazırlama örneği görülmektedir. Arkadaşları Tarçın adlı tavşan için sürpriz bir pasta ve doğum günü partisi düzenlerler. Metinde şu şekilde aktarılmıştır: *" 'Hadi gel benimle, dedi Badem. 'Doğum günün kutlu olsun sevgili Tarçın!' Tarçın'nın yüzünde kocaman bir*

gülümseme yayıldı. ‘Doğum günümü unutmamışsınız. Obur da benim için havuçlu pasta yapmış. Şimdi anladım. Demek havuçlarımdan pasta yapmak için beni ayak izleriyle şaşırtmaya çalıştınız.’ ‘Evet sana sürpriz yapabilmek için önce havuçların izini sürmeni istedik. Sonra da tekrar eve dönmeni sağladık.’ dedi Obur, gülerek. Tarçın ‘Gerçekten büyük sürpriz oldu.’ Dedi kahkahayla.’

Etkinliğe, Oyuna Davet (Kişileri, etkinliğe, oyuna davet etme)

Cemile Arkadaşına Yardım Ediyor adlı hikayede, yürüme engelli bir çocuğun Cemile adlı karaktere oyun daveti örneği görülür. “ - Burada kimseyi tanımiyorum ki, dedi Cemile. – Ben de kimseyi tanımiyorum, Dedi çocuk. Ama gelirken yanımda bir sürü oyuncak getirdim. İstersen beraber oynayabiliriz. –Tamam, Dedi Cemile. Bir oyun arkadaşı bulduğuna çok sevinmişti.” Aynı hikaye ikinci bir oyun davetiyle devam eder. Sınıfta en hızlı hareket eden çocuk benim. Hadi dışarı çıkalım da sana göstereyim. Top oynamaya ne dersin?- Aaa, sen top oynayabiliyor musun? Bu harika! Dedi.”

Cemile Oyuncaklarını Paylaşmak İstemiyor, adlı hikayede Cemile’nin evine gelen iki arkadaşının Cemile’ye oyun teklifinde bulunmaları, metinde geçmektedir. “ - Sen de gelsene Cemile! Dedi Cenk. Dünyanın en yüksek ve en güzel kulesini yapıyoruz. – Gelmeyeceğim, dedi Cemile somurtarak. -O zaman bebekle oynayalım. Diye teklif etti Özlem. -Olmaz. Dedi Cemile ve odadan çıktı.” Burada olduğu üzere, metinlerde çocukların her oyun davetini kabul etmedikleri örneklerle de görülmektedir.

Elif, Babaannesiyile Dededini Ziyaret Ediyor, adlı hikayede, bir yetişkinin çocuğa oyun teklifine örnek görülmektedir. “Burası Elif’in babasının çocukken kaldığı odaydı. ‘Babanın tren setini kuralım mı?’ Diye sordu dedesi. ‘Evet!’ Dedi Elif sevinçle. Tren raylarını kurduktan sonra dedesi, Elif’e treni nasıl çalıştıracağını gösterdi. ‘Dikkat! Dikkat! Tren hareket ediyor!’ Diye bağırdı Elif. Birlikte saatlerce oynadılar.”

Cici Pisi Tedi adlı hikayede, ders çalışmaya (etkinlik) davet etme örneği görülür. Tedi arkadaşlarına birlikte ders çalışmayı önerir. Birlikte yapılacak bu etkinliğe metinde şu şekilde yer verilmiştir: “ ‘Size çok güzel bir teklifim var!’ Diye anlatmaya başladı gülümseyerek: ‘ Ben bir çikolata fabrikasında çalışıyorum. Her gün eve paket paket çikolata götürüyorum. Acaba diyorum...’ ‘ Acaba arkadaş olup birbikte ders çalışabilir miyiz? Hem bana okuma yazma öğretirsiniz hem de birlikte çikolatalarımızı yeriz!’ ‘ Yaşasın!’ diye bağırdı Gülbebek, zıp zıp zıpladı: ‘Yaşasın çikolata!’ ‘ Anlaştık Tedi!’ Dedi Elbebek de neşeyle, ‘Akşam bize gel, birlikte resimli kitaplarımıza bakarız!’ ”

EÇE, Karıncayiyen Hazine Arıyor adlı hikayede, tek başına hazine aramaya karar veren Karıncayiyen'in hikaye kitabından dışarı çıkıp başka hikayelerin içindeki hikaye kahramanlarına hazineyi birlikte arama teklifi sunması, etkinlik davetinde bulunmaya örnek gösterilebilir: “ ‘Tek başına hazine aramak çok sıkıcı.’ Diye düşündü ve macerasına birini davet etmeye karar verdi. Kahramanı kedi olan bir kitabın içine giriverdi. “Benimle hazine arar mısın?” Diye sordu. Kedi, “Görmüyor musun, meşgulüm! Fare kaçıyor, ben kovalıyorum!” Dedi. Karıncayiyen bu sefer de kahramanı zürafa olan bir kitabın içine giriverdi. “Benimle hazine arar mısın?” Diye sordu. Zürafa, ‘Görmüyor musun, meşgulüm! Dünyanın en uzun kitap kulesini yapıyorum!’ Dedi ve diğer sayfaya geçiverdi. Karıncayiyen bu sefer de kahramanı maymun olan bir kitabın içine giriverdi. Maymun somurtarak oturuyordu sayfa dokuzda. ‘Benimle hazine arar mısın?’ Diye sordu. Maymun, ‘Sayfalarım hiçbir şey yapmadan oturuyordum! Hazine aramaya varım!’ Dedi. İkisi el ele tutuşup kitaptan dışarı atladı.”

EÇE, Pamuk Kedi Söyle Bakalım adlı hikayede, kardeş olan iki kedinin arasında geçen oyun ve etkinlik daveti kedilere özgü dille kişileştirilerek aktarılmıştır. Büyük kedi kardeşine renkleri öğretmek için onunla etkinlik yapar: “ ‘Düşünürken düşünürken, renk oyunu geldi aklıma. Renkli kalemleri önüne koydum ve dedim ki: ‘Ben bir renk söyleyeceğim, sen o rengin üzerine patini koyacaksın.’ ‘Hazırım, söylüyorum!’ Dedim ve bağırđım: ‘Mavi!’ Olacak şey değil! yeşile koydu patisini. ‘Kırmızı!’ Sarıya bastı.” Ve oyun benzer şekilde devam eder.

Tarçın'ın Kaybolan Havuçları adlı hikayede, ayı Obur, arkadaşlarını pasta yapmak için evine davet eder. “ ‘Haftaya beni ziyarete gelin. Hep birlikte pasta yapalım.’ Dedi Obur. ‘Peynirli pasta yapsak nasıl olur?’ dedi peyniri her şeyden çok seven Badem. ‘Olabilir, yada ballı pasta yaparız.’ Dedi balı her şeyden çok seven Obur. ”

Küçük Penguen Sudan Korkuyor adlı hikayede, hikayenin başkahramanı pengueni arkadaşları oyuna davet eder. “ ‘Diğer penguenler suya daldı. Arkadaşları. ‘Haydi, sen de suya gelsene küçük penguen!’ Diye onu çağırdı.” Hikayenin devamında Küçük Penguen' in suya girmekten korktuğunu anlayan Fok, onu kendi oyununa davet eder: “ ‘Zavallı Küçük Penguen.’ Dedi Tonton Fok Yavrusu. ‘Üzülme, gel beraber oynayalım.’ Küçük Penguen ve Tonton fok yavrusu başladılar kovalamaca oynamaya. Oyun oynamakta olan fok ile penguenin yanına sudan korkan bir kutup ayısı yaklaşır onu da oyuna davet ederler: “ ‘Sonra Minik Kutup Ayısı’ nı gördü. Buzun üstünde tek başına duruyordu. ‘Hey gelsene! Hep

beraber oynayalım!’ Diye seslendi Küçük Penguen. ‘ Bilmem ki.’ diye fısıldadı Minik Kutup Ayısı usulca. ’’

Tanışma / Arkadaş Olma (Arkadaşlık teklifinde Bulunma, kendini tanıtm)

Cemile Arkadaşına Yardım Ediyor, adlı hikayede yürüme engelli bir çocuğun Cemile’ye arkadaşlık teklifinde bulunması örneği görülmektedir. *“Az sonra kibar bir sesin: -Merhaba! Dediğini duydu. Cemile başını kaldırıp baktığında ilk olarak kocaman tekerlekli bir sandalye gördü. Sonra da sandalyede oturan çocukla göz göze geldi. – Benim adım Asım, seninki ne ? Diye sordu. ’’*

Cici Pisi Tedi, adlı hikayede Tedi adlı kedi kendini tanıtır. *“ Hemen kardeşlerin yanına gidip kendini tanıttı: ‘Merhaba’ dedi, Benim adım Tedi! Siz de Elbebek ve Gülbebeğiniz değil mi? ’’*

EÇE, Bütün Tavşanlar Havuç Sever adlı hikayede, beyaz bir tavşan ormanda dolanırken utangaç bir tavşanın saklandığını farkeder ve ona arkadaşlık teklifinde bulunur: *“ Sesin sahibi gülecek gibi oldu; bu, komik bir tavşana benziyordu. Acaba ona güvenebilir miydi? ‘Şey...’ dedi utana sıkıla. ‘Bilmem ki!’ ‘Ne güzel!’ Diye zıpladı tavşan. ‘Daha önce hiç görünmez arkadaşım olmamıştı.’ Doğru mu duymuştu? ‘Biz arkadaş mıyız şimdi?’ diye sordu sesin sahibi ‘Tabii!’ Tavşan elini uzattı. ‘ Merhaba, tanıştığımıza memnun oldum.’ Eli bir süre havada asılı kaldı. Derken yavaş yavaş bir el çıktı ortaya. Sonra uzun kulaklar ve havayı koklayan bir burun çıktı ortaya. Tavşan yeni arkadaşına gülümsedi: ‘Demek sen de tavşansın.’ ‘Evet, mor bir tavşan, mor havuç gibi.’ ‘Bayılırım, ama buralarda çok bulunmaz’ dedi tavşan. ’’*

365 Gün Öykü (MEB) Bir Ben Bir O adlı hikayede, Onur, sınıfa gelen yeni yabancı öğrenci Malik’e arkadaşlık teklifinde bulunur. *“Heyecanla Malik’in yanına gittim. ‘ Merhaba, benim adım Onur. Haydi gel oynayalım!’ Dedim. ’’*

Kırmızı Kanatlı Baykuş adlı hikayede, kanatları kırmızıya dönmediği için uçamayan ufak baykuş yuvada yalnız durmaktan sıkılır ve uçup bir arkadaş sahibi olmak ister. Onun ağlama seslerini duyan bir fare Baykuş’un yanına giderek ona arkadaşlık teklifinde bulunur: *“ ‘Hiç arkadaşım yok, üstelik uçamıyorum. Kannatlarım kırmızı ve güçlü değil.’ ‘Arkadaş olabiliriz. İstersen seni hemen uçurabilirim ’ dedi Fare. Fare ile arkadaş olmak çok hoştu. Artık uçmasa da olurdu. ’’*

Affetme (Çatışma yaşadığı kişiyi affetme)

Arkadaş İstiyorum adlı hikayede, karakter kendisini dışlayarak oyuna almayan karakterleri affeder. Küçük Prenses okula başladığında kimse onu oyununa almadığı için yalnız kalır. Arkadaşlık tekliflerine karşı farklı gruplar, onu tersleyerek oyunlarından uzaklaştırırlar. Daha sonra kendisi gibi oyuna alınmayan çok çocuk olduğu farkeder ve onlarla hepbirlikte büyük bir arkadaş grubu oluşturur. Bir süre sonra arkadaşları onun bir prenses olduğunu farkederler. Bu arkadaşlarının hepsini çaya davet eder. Onu dışlayan çocuklar gördüklerinden sonra prensesle arkadaş olup çay davetine katılmak isterler. Prenses her ne kadar öfkeli olsa da arkadaşlarını affederek çaya davet eder. Bu durum metinde şu şekilde anlatılmıştır: “ *Küçük Prenses, arkadaşı olmayan bütün çocuklara, ‘ Çay saatine bize gelir misiniz?’ diye sordu. ‘Evet çok iyi olur.’ dedi, hepsi ‘ Biz de gelebilir miyiz?’ dedi Ekin, Pınar, Zeynep ve Efe. Küçük Prenses, en sinirli bakışını fırlattı onlara. ‘Tamam.’ dedi, sonra. ‘Hadi gelin.’*”

En Güzel Yılbaşı adlı hikayede, karakterin hatasını farkedip kendisinden özür dileyen karakteri affetmesi örneği görülmektedir. Sincap arkadaşı Tilki’den yanlış davranışından dolayı özür diler. Tilki onu affeder. “ – *Sana bağırdığım için özür dilerim! Dedi. – Önemli değil. Dedi Tilki. – Hadi eve gidelim.*”

Uzlaşmacı Davranarak Çözüm Üretme (Kişiler arası sorunların çözümünde uzlaşmacı davranarak, alternatif çözümler üreterek yardımcı olmaya gayret gösterme)

Küçük Gergedan Hop adlı hikayede, karakterin sorun yaşayan kişilere farklı bir öneride bulunarak sorunun çözümüne katkı sağlaması örneği görülmektedir. Top oynamayı çok seven gergedan Hop, zürafalarla yaptıkları her maçta sürekli yenildikleri için oyundan artık zevk almaz. Oyun oynarken top göle düşer ve bir Timsah topu yakalayarak Gergedan’a uzatır. Gergedan’ın sorununu kendisiyle paylaşması sonrası ona yardımcı olur. “ *Suyun kenarında Timsah’la konuşmaya başlamışlar. ‘Futbol oynamayı çok seviyorum ben.’ demiş Hop. ‘Maçlar da çok zevkli. Ama zürafaların bacakları çok uzun olduğu için, kolayca alıyorlar topu. Biz de hep yiyoruz golü.’ Timsah Tip gülümsemiş. ‘Eee, siz de güzel oynuyorsunuz aslında. Gergedanlar, zürafalar diye ayrı takımlar yapmaktan vazgeçseniz. Karışık takımlar yapsanız mesela, nasıl olur acaba?’ Hop bu fikre bayılmış. Koşa koşa zürafaların yanına gitmiş. Takım kaptanı For’a demiş ki: ‘Sizin takımda sadece zürafalar değil, gergedanlar da olsun. Bizim takımda da sadece gergedanlar değil, zürafalar da olsun!’ Bu fikir bütün zürafaların çok hoşuna gitmiş. Karma takımların oynadığı yeni maçlar çok daha eğlenceli geçmiş.*”

Olumsuz duygularını olumlu davranışlarla gösterir

Zipzop Kurbağa'nın Evi adlı hikayede, karşı tarafa çok öfkelenen karakterin öfkesini dizginleyerek sakince hakkını konuşarak savunması örneğine rastlanılmaktadır. Kendine yeni bir ev yapmak isteyen Zipzop Kurbağa, inşağa etmekte olduğu evin yerinin köstebeğin yuvasının çıkışı olduğunu öğrenir. Köstebek, kurbağaya burasının kendi yuvasının girişi olduğunu anlatmaya çalışsa da dalda onları izleyen bir karga, köstebeğin kendi hakkını savunmasına izin vermeden olaya karışarak köstebeğin yuvasını başka bir yere taşıması gerektiğini söylererek tartışmakta olan iki hayvanı sözleriyle kışkırtır. Köstebek çok sinirlense de duygularına hakim olur ve hakkını uygun bir dille savunur.

“ Köstebeğin canı çok sıkılmıştı. İşe bir de bilmiş karga karışmıştı. Köstebek öfkesine yenilmemeye çalıştı. Sakin bir sesle anlattı. ‘ Kurbağa Zipzop ve bilmiş karga.. Çok uzun zamandır benim yuvam burada. Zipzop burayı beğendi diye yuvamı buradan taşıyamam. Çıkışını başka bir yere yapamam. Şimdi ben buradan gitsem... Burası senin olsun desem. Sen evini yapınca biri çıksa karşına... Ben burayı çok beğendim. Yuvamı yapmak için burayı seçtim. Sen gitmelisin dese... Nasıl olur sence?’ ”

Özür Dileme (Yanlış davranışından dolayı; afedersin, özür dilerim, kusura bakma, üzgünüm gibi ifadelerle özür dileme)

Cemile Tombiş'le Arkadaşlık Etmek İstemiyor adlı hikayede, çocuk karakterin cansız varlığa karşı canlı varlıkmış gibi (animizm) özür dilemesi örneklendirilmiştir. Cemile, oyuncak ayısının gözü düştüğü için artık onun kötü olduğunu düşünüp ondan korkar ve bahçeye atar. Annesinin oyuncakın kötü olmadığını açıklaması ve onu tamir etmesi sonrası Cemile ayıcığından özür diler. *“ Cemile neşe içinde Tombiş'i kucağına alıp yanağına kocaman bir öpücük kondurdu. –Affet beni canım Tombiş'im. Diye fısıldı kulağına. Bir gözün eksik olsa sa seni çok seviyorum. ”*

Cemile Bir Hata Yapıyor adlı hikayede, bir başkasının objesine zarar veren karakterin özür dileme örneği görülür. Cemile'nin babası, annesinin daveti için bir pasta yapar ve Cemile'ye davet bitene kadar pastaya el sürmemesi gerektiğini söyler. Cemile gizlice pastayı yerken pastanın çok bozulması üzerine odasına gizlenip ağlarken babası durumu farkeder. Bunun üzerine Cemile pişmanlığını ve özrünü dile getirir. *“ –Ben... pastada kocaman bir delik açtım baba. Güzelim pasta berbat oldu! – Evet, gördüm, dedi babası başını sallayarak. – Beni artık sevmiyorsun değil mi baba? diye haykırdı Cemile üzüntüyle. – Çok kızdım tabii kızım. Şimdi pastayı yeniden şekillendirmem gerekecek. Ama*

hala seni seviyorum ve her zaman da seveceğim, Cemileciğim... - Bir daha yapmayacağım baba, dedi Cemile başını önüne eğerek. Söz veriyorum.”

Frida ve Büyük Yarışma adlı hikayede, karşısındaki insanla dalga geçen onu küçümseyen sonrasında ise davranışının hatalı olduğunu kabul eden karakterlerin özür dileme örneğine rastlanılmaktadır. Frida adındaki küçük cadı, ormanda sihir yarışmasına katılır. Yarışmada Frida’nın yaptığı sihri küçümseyen yetişkin cadılar, Frida’nın yarışmayı kazanması üzerine utanarak Frida’dan özür dilerler. “*Frida ‘gökkuşağı yapacağım’ diye fısıldadı kurbağasına doğru. Birden bir patlama oldu, ama ortada gökkuşağı yoktu. Frida çok üzüldü. Cadılar aynı anda bağırdı: ‘Yapamadı!’...Frida utanç içinde ne yapacağını düşünürken bir şey çtırdamaya başladı.. Uğurlu yumurtasının içinden çıkmaya çalışan ejderhayı gördü. ‘Ejderha sihri mi yaptın?’ dedi Usta Bambul heyecanla.... ‘Frida senin çok yetenekli bir cadı olduğunu düşünüyorum. Yarışmayı sen kazandın...’ Diğer cadılar Fridayı küçümser: ‘Ejderhalar ne işe yarar ki?’ dedi Güldiken somurtarak. ‘Büyüdükleri zaman eve sığmıyorlar zaten’ dedi Gelincik huysuzca. ‘Yoksa ödülü ben kazandığım için bozuldunuz mu? Yanaklarınız yeşillenmeye başladı’... Cadılar şaşkınlıkla birbirlerine baktılar. Gelincik: ‘Özür dileriz Frida!’ Dedi. Günebakan da ‘Tebrik ederiz!’ Dedi, gülümseyerek. ‘Ödülü kazanmana çok sevindik.’ Diye ekledi Güldiken.*”

Zogi ve Uçan Doktorlar adlı hikayede, karşı tarafa zarar verici davranışı sonrası özür dileme ve hatasını telafi etmeyi dileme örneği görülmektedir. Doktor olmak isteyen Prenses İnci, onun doktor olmaya karar veren arkadaşı Şövalye Büyük Civan Çelebi ve Uçan ambulans olan Ejderha Zogi, uçup gittikleri yerlerde ihtiyacı olan kişilere yardım ederler. Ve bir gün Prenses İnci’nin amcası ziyarete gider. Amcası onun prensesliği bırakıp doktor olduğunu duyunca onu kuleye hapseder. Bir zaman sonra amcası hasta olur ve kralın doktorları çaresini bulamazlar. İnci, arkadaşlarının da yardımıyla kralı bir şurupla tedavi eder. Bunun üzerine kral İnciden özür diler. “*Üçüncü kaşıktan sonra dans etmeye başladı kral sevinçten. Prenseslerden de doktor olurmuş, Çok haklıymışsın sen! Çok özür dilerim seni hapsedtiğim için. Elbette serbestsin, istediğin zaman gidebilirsin. Ama lütfen tekrar gel, ziyaret et beni. Beş çayına bekliyorum arkadaşlarını ve seni.*”

Sarıl Bana, adlı hikayede, karakterin yersiz kıskançlıkları sonrasında özür dilemesi örneği görülür. Canavar Pofuduk, en yakın arkadaşı Kikirikle oyun oynamaya gittiğinde onun başka bir canavarla arkadaşlık yapıp oyun oynadığını görür ve çok kıskanır, ağlamaya başlar. Tüm canavar arkadaşları yanına giderek olayı anlamaya çalışırlar. Kikirik, yanındaki kişiyi Pofuduk’a tanıtarak onun kuzeni ‘Komik’ olduğunu, kendisinin ise en yakın arkadaşı

olduğunu söyler. Bunun üzerine Pofuduk utanarak özür diler. “ *Pofuduk Canavar büyük bir hata yaptığını ve gülünç duruma düştüğünü düşünmüş. ‘Özür dilerim Komik’ demiş. Özür dilerim, Kikirik, Çizgili, Güldürücü ve Kıpır. ‘Önemli değil’ demiş Kikirik. Herkes hata yapar.’*”

Fil Gezgin adlı hikayede, çocuk karakter ailesinin sözünden çıktığı için onlardan özür diler. Gezgin adlı minik fil, ailesiyle ırmağa giderken dikkatini çeken bir çekirgeyle oyalanırken sürüden ayrılarak kaybolur. Bir kuşun yardımıyla sürüsüne kavuştuğunda onlardan özür diler. “ *Gezgin kulaklarını sevinçle sallayıp ‘Suyun sesini duyabiliyorum.’ Diye ırmağa doğru koştu. Pufl Teyze bütün ailesiyle oradaydı. ‘Seni çok merak ettik Gezgin. Başına kötü bir şey gelmediğine hepimiz sevindik.’ dedi. Gezgin, ‘Özür dilerim Pufl Teyze, daha dikkatli olmalıydım!’ Dedi.*”

(365 Gün Hikaye) Nerede Uyusam Acaba adlı hikayede, karakterin verdiği rahatsızlık sonrası özür dileme örneği görülmektedir. Nerede uyuması gerektiğine karar veremeyen gece boyu ormanda dolanarak hayvanları çıkardığı sesle rahatsız eden Kanguru, hayvanlardan tek tek özür diler. “ *Kanguru çalılara bastı. Çatır çutur! Kuşlar sesi duyunca uyandı. ‘Bu gürültü ne böyle? Kanguru, lütfen uykumuzu bölme!’ Dediler. ‘Affedersiniz. uykunuzu bölmek istememiştim.’ Dedi kanguru.*” Daha sonra sırasıyla tırtılları, köstebekleri, balıkları uyandırır. Diyalog aynı sözlerin tekrarıyla, özür dileyerek (“ *Affedersiniz. uykunuzu bölmek istememiştim.*”) devam eder.

Eçe Harika Bir Fikir adlı hikayede, ormanda ağaçların çokluğundan sürekli şikayet eden sansarların, ağaçların küsüp kuruması üzerine hatalarını anlayıp özür dilemeleri aktarılmıştır. “ *Sansarlar hatalarını fark etmişler. ‘Bundan böyle her şeyden şikayet etmeyeceğiz! Sahip olduklarımızın kıymetini bileceğiz!’ demişler. Ama ne yapıp ettilerse ağaçları bir türlü yeşertememişler.*”

En Güzel Yılbaşı adlı hikayede, Sincap arkadaşı Tilki’nin kalbini kırdığı için ondan özür diler. “ *Sincap, Tilki’yi gördüğüne çok sevinmişti. – Sana bağırdığım için özür dilerim! Dedi.*”

İyi Kalpli Ayçiçeği adlı hikayede, karakterin kişilere verdiği zarar sonrasında özür dileme örneği görülmektedir. Bir ayçiçeğini güneşe dönmemesi konusunda ısrarla ikna eden kelebek, ayçiçeğinin güneşten alacağı vitaminden eksik kalarak büyüyememesine, günden güne solmasına neden olduğunu anlayınca ayçiçeğinden özür diler: “ *Onun bu halini gören kelebek, yaptıklarına çok pişmanmış. Geç de olsan hatasını anlamış. Üzüntüyle ‘İyi kalpli*

Ayçiçeği, benim yüzümden soluyor. Lütfen beni affet iyi kalpli çiçek. Senin güneşe dönmen gerek.’ Demiş. ’

Hatasını Telafi Edici Davranışta Bulunma

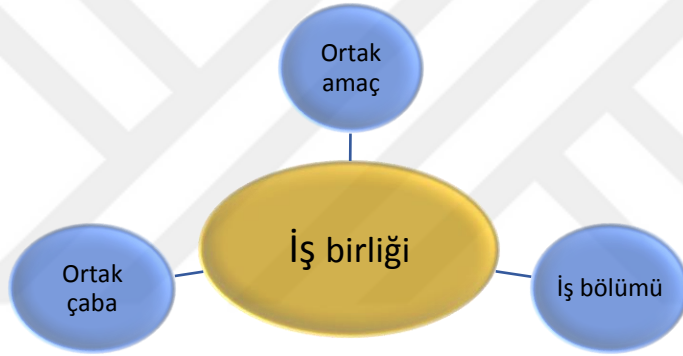
EÇE, Şakacı Sincap adlı hikayede, karakter karşısındaki karaktere fiziksel zarar vermesi sonrasında hatasını onun bakımını sağlayarak telafi eder. Şaka yapmak isteyen Sincap, ormanda bir çukur kazar ve üzerini çalılarla örter. Oradan geçmekte olan Tilki’nin çukura düşerek ne kadar zor durumda kaldığını ve ne kadar acı çektiğini görür. Sincap, Ayı doktorun Tilki’yi tedavisi sonrası özür diler ve hatasını telafi etmek için Tilki’ye iyileşinceye kadar kendi bakar. “ *Şakacı Sincap çok üzgünmüş. ‘Çok özür dilerim!’ Demiş. ‘Ben sadece eğlenmek istemiştım! Ama işler hiç de umduğum gibi gitmedi. Niyetim kimseye zarar vermek değildi. Merak etmeyin, ben bakacağım Tilki’ye.’ Tilki sargılı bacağıyla tam üç hafta yatmış. Şakacı Sincap onun evini temizlemiş. Kiraz yaprağından sarmalar yapmış. Kabak doldurmuş, patates çorbası pişirmiş. Tilki yattığı yerde örgü örerken ona kitap okumuş. Gelen misafirleri ağırlamış, ıhlamur demlemiş. Sonraki üç hafta da tilki koltuk değneğiyle yürümeye başlamış. Sincap tilkiye yardım etmiş, onu gezmeye çıkarmış. Sonunda sincabın evine dönme vakti gelmiş. Ama Şakacı Sincap bundan böyle hep dikkat etmiş! Ne de olsa niyeti kimseye zarar vermek değilmış! Herkes onun hatasını ne güzel telafi ettiğini anlatıyormuş.’*

365 Gün Hikaye, Mozaik adlı hikayede, karakterler karşısındaki kişinin eşyasına verdikleri zarar sonrası kendi uğraşlarıyla yeni bir eşya tasarlayarak hatalarını telafi etmeye çalışırlar. Evde top oynayan kardeşlerler annelerinin çok sevdiği bir vazoyu kırarlar. Kardeşlerin hatalarını telafi etmek için yaptıkları metninde şu şekilde yer almaktadır. “ *Annem üzülünce biz de çok üzüldük. Ne yapabiliriz diye düşünürken aklımıza bir fikir geldi. ‘Baba anneme kırılan vazonun aynısından alabilir miyiz?’ Dedim. Babam ‘Aynısını bulmamız çok zor, bu vazo teyzenizin hediyesiydi.’ dedi. Peki başka bir vazo alsak olmaz mı? Diye sordum. Babam ‘Yarın bakabiliriz.’ Deyince çok mutlu oldum. Ertesi gün hep birlikte mağazaya gittik. Burada çeşit çeşit vazolar vardı.... Bir türlü karar veremedik. Vazo alamadan eve döndük. Biz odada oyun oynarken babam geldi. ‘Kırılan vazonun parçaları hala duruyor. Bunlarla ne yapabiliriz sizce?’ dedi..... ‘Kırılmış vazo parçalarıyla da bir mozaik çalışması yapabiliriz.’ dedim. ‘Baba bize yardım edebilir misin?’ Dedim. Babam eldivenleri giydi ve kırık parçalara dikkat ederek çalışmaya başladık. ‘Anne, sana bir sürprizimiz var.’ dedik. Annem çok mutlu oldu.’*

Ali'nin Eşyaları adlı hikayede, çok dağınık olan Ali'ye ders vermek için eşyaları onun rüyasına girerler ve ona Ali'nin kendilerine davrandığı gibi davranırlar. Ali uyanınca hatasını anlayarak bundan sonra artık eşyalarını hep düzenli ve özenli kullanır. “*Ali uykusundan heyecanla uyanmış. Rüyasını düşünüp hatasını anlamış. O günden sonra Ali, Düzenli bir çocuk olmuş. Eşyalarını koruyup onları temiz tutmuş.*” Resimlerde de Ali'nin bu davranışını telafi ettiği, odasını topladığı görülmektedir.

4.3.6. İş Birliği Davranışına Ait Bulgular

İş birliği davranışına ait temel ölçütler Şekil 8’de yer almaktadır.

Şekil 9. İş birliği davranışına ait temel ölçütler

Açıklama: Kitaplarda iş birliği davranışları tespit edilirken metinlerin yukarıda belirtilen 3 kriteri taşıyor olması temel ölçüt olarak belirlenmiştir. Bunlar; ortak amaç, ortak çaba ve iş bölümü'dür. Her bir davranış kendi içerisinde değerlendirildiği gibi, iş birliği içerip içermemesi açısından da ayrıca irdelenmiştir. Örneğin; birini tehlike anından kurtarma girişimi tek bir kişinin müdahalesiyle gerçekleşmişse, yalnızca ilgili kod(kişileri tehlike durumundan kurtarır) kodlanırken eğer bir topluluk tarafından iş birliğiyle gerçekleşirse, ilgili kodun dışında *iş birliği davranışı* da kodlanmıştır. Çünkü davranış iki alt boyutu bir arada içermektedir.

Tablo 16. Çocuk kitaplarının metnilerindeki iş birliği davranışlarına ait bulgular

İş birliği davranışının alt boyutları	Davranışın bulunduğu toplam kitap sayısı	Davranışın bulunduğu kitapların kodları

İş birliği yapma	42	26, 27, 35(3), 36(2), 38, 48, 49(3), 50, 59, 61, 63, 66(2), 69(4), 74(3), 81, 82, 85, 90, 91(3), 93(3), 95, 96, 99, 102, 111, 113, 115, 121, 131(10), 132(3), 134, 135(2), 143, 151(2), 153(2), 154(3), 156(2), 161, 169, 192, 204, 209

Tablo 17. Çocuk kitaplarının resimlerindeki iş birliği davranışlarına ait bulgular

İş birliği davranışının alt boyutları	Davranışın bulunduğu toplam kitap sayısı	Davranışın bulunduğu kitapların kodları
İş birliği yapma	44	26, 27, 35(3), 36(2), 38, 48, 49(3), 50, 59, 61, 63, 66(2), 67(3), 69(4), 74(3), 81, 82, 85, 90, 91(3), 93(3), 95, 96, 99, 102, 111, 113, 115, 121, 131(10), 132(3), 134, 135(2), 143, 151(2), 153(2), 154(3), 156(2), 161, 169, 192, 204, 209

Tablo 16'ya bakıldığında 42 adet kitabın metinsel olarak işbirliği davranışı içerdiği ve Tablo 17'ye bakıldığında ise 44 adet kitabın görsel olarak iş birliği davranışı içerdiği görülmektedir. İş birliği davranışının kitaplarda yer alma sıklığına bakıldığında, 74 kez davranışın metinlerde, 76 kez ise davranışın resimlerde bulunduğu görülmüştür.

Aşağıda İş birliği davranışı kitaplarda yer aldığı örneklerle sunulmuştur.

İş birliği (Bir işe kişilerle birlikte başlama ve işi bitirme)

Elif, Babaannesiyile Dedesini Ziyaret Ediyor adlı hikayede, karakterler iş birliği içerisinde bir ürün ortaya koyarlar. Elif ile babaannesinin çilek reçeli yapmaya karar verdikten sonra bunu iş birliği içerisinde uyguladıkları metinde görülmektedir. “*Kahvaltıdan sonra hemen bahçeye çıkıp çileklerin ekili olduğu yere gittiler. Elif, çilek toplarken babaannesine yardım etti. Mutfağa döndüklerinde Elif çilekleri yıkadı, babaannesi de sap kısımlarını kopardı. Çilekleri büyük bir tencereye koydular, üstüne şekerini eklediler, biraz bekledikten sonra ocağa koydular. Babaannesi dikkatli olmasını söyleyerek, Elif'in reçeli karıştırmasına izin verdi. Ardından reçelleri dolduracakları kavanozları seçtiler. Babaannesi küçük etiketlerin üzerine Çilek Reçeli yazdı. Elif bunları kavanozların üzerine*

yapıştırdı. Bir kavanozun üzerine de çilek ve kalp çıkartmaları yapıştırdı. Reçelleri kavanozlara doldurduktan sonra kapaklarını da kumaşlarla süslediler. ”

Elif Pizza Yapıyor adlı hikayede, karakterler iş birliği içerisinde bir ürün ortaya koyarlar. Elif ve arkadaşı Selim’in iş birliği içerisinde pizza yapımına metindeki örnekler metnin bir kısmı kısaltılmış şekliyle verilmiştir. “ *Elif büyük karıştırma kasesini çıkardı. Kaseye o kadar çok un döktü ki her taraf una bulandı.... Selim 150 mililitre su ölçtü. Bu konuda çok titizdi... Suyu pizza karışımının içine boşalttı. Elif mikseri pirize taktı ve karıştırmaya başladı... Elif hamuru yoğurdu... Daha sebzeleri dilimlemeleri gerekiyordu. ... Selim kırmızı biberleri kesmeyi tercih etti. Elif de domates kesme işini üzerine aldı... Şimdi hamur hazırlama işi devam ediyordu. Selim mutfak masasına biraz un döktü. Elif oklava ile hamuru yoğurdu... Elif kalan hamuru oklavayla açarken Selim de tepsiye bir fırça ile sıvı yağ sürüyordu. Elif pizzaları tepsiye koydu ve hepsine sıvı yağ sürdü... Sonra Elif ve Selim pizzaların üstüne ketçap döktüler. Şimdi sıra en güzel bölüme gelmişti: Biber ve domates şeritleri ile hepsi süslenecekti...*” Kitapta sofrta hazırlanırken yapılan iş birliği de iş bölümleriyle birlikte ayrıntılı bir şekilde yere almıştır. “ *Elif seyretmekten sıkılmıştı. Ayrıca midesi de gurulduyordu. Tabakları masaya yerleştirmeyi tercih etti. Selim de bıçakları ve çatalları yerleştirdi. Herkese bir bardak kondu. Sonra hemen fırına dönüldü. Elif’in annesi sıcak tepsiyi dışarı çıkardı.*”

Kusursuz Piknik adlı hikayede, karakterler iş birliği içerisinde olumsuz bir durumu düzeltme girişiminde bulunurlar. Birlikte piknik yapmaya karar veren Sincap ve Köstebek, yolda giderken farketmeden tüm piknik eşyalarını yolda farklı yerlerde düşürürler. Piknik yapmaya karar verdikleri anda çantanın içinin boş olduğunu farkederek. Tam üzgün oldukları esnada düşürdükleri yerlerde eşları bulan diğer hayvanlar, piknik eşyalarını Köstebek ve Sincap’ın yanına getirirler. Ezilmiş, kırılmış, darmadağın olmuş eşyaları hayvanlar işbirliği içerisinde temizler ve düzeltirler.Yapılan bu iş bölümü metinde yer almamaktadır. Köstebeğin arkadaşına “ *Halledebiliriz bunu ”* Demesinden sonra, her bir hayvanın bir iş yaparak yeni piknik hazırlığına giriştiği resmedilmiştir. Su samuru soğuyan çayı ısıtırken, martı elmaları silmekte, keçi ayaklarıyla piknik örtüsünü silmelerken, tavşan kırılan tabakları yapıştırmaktadır. Yine aynı hikayenin sonunda birbirleriyle yeni bir piknik yapmak üzere sözleşen hayvanlar vedalaşırlar. Ve hikayenin metin kısmı sona erer. 2. işbirliği bölümü de yalnızca görsellerle verilmiştir. Bir sonraki sayfada yalnızca piknik sofrası, yakın kadrajda resmedilmiştir. Piknik sofrasındaki her bir yiyeceğin üzerine batırılmış bayraklar üzerine yiyeceği hazırlayan hayvanın ismi yazılmıştır. Örneğin; havuçlu

sandviç üzerinde, tavşan; tostun üzerinde yarasa yazmaktadır. 2. Piknik hazırlığı esnasında yaptıkları iş bölümü bu görsel üzerinden açıkça anlaşılmaktadır.

EÇE K. Harika Bir Fikir adlı hikayede, karakterler çevreye verdikleri zararı iş birliği içerisinde telafi etmeye çalışırlar. Çorak kalmış ormanı yeniden eski verimli ve güzel haline kavuşturmak isteyen hayvanların işbirliği davranışı gösterirler. “ *Sincap duydukları karşısında çok içlenmiş. ‘Ne yapsam!’ diye düşünmeye koyulmuş. Sonunda biriktirdiği meşe palamutlarını sırtlamış, gitmiş Çorak Köy’e. Sansarları çağırmış yanına. Toprağı kazıp meşe palamutlarını gömmüşler. Toprağı örtmüş, can suyunu dökmüşler. Sincap bir türkü söylemeye başlamış: ‘Meşe palamudu Hadi, dönüşüver fidana, Sonra ağaca, Sonra da ormana!’ Sincabın türküsünü duyan tavşan ile ayı çıkagelmiş. ‘Çorak Köy’ü yeşertmek için yardıma geldik!’ demişler. Sansarlar, sincap, tavşan ve ayı çalışırlarken kirpi, ördek, koyun, inek, köpek, baykuş ve daha niceleri akın akın gelmişler. ‘Hadi el ele verelim, Çorak Köy’ü beraber yeşertelim!’ Demişler. Birlikte bir sürü meşe palamudu ekmişler. Sincap, ‘Bir elin nesi, iki elin sesi, daha fazla elin de sihirli değneği var!’ Demiş. ‘Artık bekleme zamanı!’ Uzun bir süre sonra tohumlar filizlenmiş, filizler fidan olmuş. El ele verip meşe palamutlarını diktikleri Çorak Köy’de göğe doğru ağaçlar yükselmiş. ”*

EÇE K. Neşeli Ayak İzleri adlı hikayede, hayvanların bir su kaynağının önüne düşüp suyun gelişini engelleyen kayayı farkedip onu işbirliği içerisinde orada kaldırmaları, su yolunu açmaları anlatılmaktadır. “ *Su samuru uzunca bir kütüğü güzelce kemirdi. Kaplumbağa kayanın biraz ilerisine uzandı. Ayı, kütüğü kayanın altına soktu. Kaplumbağanın başasından destek alıp bir kaldıraç yaptı. Ayı, su samuru, ördek, kurbağa birlikte üçe kadar saydılar. Sonra hepsi aynı anda kütüğün ucunu bastırıp kayayı su yolundan çıkardılar. Eski yatağına kavuşan su çağlayarak aktı. Sorunu el ele vererek güzelce çözmüşlerdi. ”*

EÇE, Tuli’nin Oyuncağı adlı hikayede, karakterlerin iş birliği içerisinde yeni bir ürün ortaya koymaları örneği görülmektedir. Geri dönüştürülebilir malzemelerden kendine bir oyuncak yapan Tuli, oyuncağının yere düşüp parçalanması üzerine çok üzülür. Arkadaşları yardımına gelir ve işbirliği içerisinde oyuncağı toplayarak ondan yeni bir oyuncak oluştururlar. “ *Tuli’nin arkadaşları onun üzüldüğünü görünce yardımına koştular. Hepsi beraber yerdeki parçaları tek tek topladılar. Tuli ile arkadaşları parçaları birleştirmeye başladılar. Birini, diğerine eklediler. Yaptıkları şey gitgide büyüdü, şekillendi. Sonunda Tuli’nin hiç görülmemiş, yepyeni, süper bir oyuncağı oldu. Tuli*

arkadaşlarına teşekkür etti. Beraber çok güzel bir oyuncak yapmışlardı. Hem de birlikte çok eğlenmişlerdi. ”

Kırmızı Elma adlı hikayede, karakterler iş birliği içerisinde birbirlerine yardım etmeye çalışırlar. Soğuk ve karlı bir kış gününde karnı çok acıkmış olan tavşan ağaçta kırmızı bir elma görür. Tek başına başaramayacağını anlayınca arkadaşlarından yardım ister. Diğer hayvanlarla birlikte elmayı iş birliği içerisinde almaya çalışmaları metinde şu şekilde geçmektedir: *“ Tavşan önce Fare’den yardım ister. ‘Bu ağaca çıkamam, çok küçüğüm, düşerim belki başının üzerine çıkarsam elmayı koparabilirim’ dedi. Fakat elma o kadar yüksekti ki ne yaparsa yapsın o da koparamadı. Daha sonra tilkiden yardım isterler: ‘Birbirimizin üzerine çıkarsak daha yükseğe uzanırız, o zaman elmayı koparabiliriz’ dedi. Hep birlikte kır faresinin dediğini yaptılar. Ama elmayı yine düşüremediler. En sonunda ayıdan yardım isterler: Koca ayı onlara ‘Artık çok yaşlandım, ağaca çıkamam’ dedi. Bunun üzerine tavşan ‘O zaman biz senin omzuna çıkalım’ diye cevap verdi. Tekrar ağacın altına gelip birbirlerinin üzerine çıktılar.”* Birlikte elmayı koparmak için çabalamaları ayrı ayrı resmedilmiştir.

Kitaplardaki Olumsuz Yardım Davranışlarına Örnekler

Araştırma esnasında incelenen kitaplar arasında çıkar amacı taşıyan, kodlama dışında bırakılan sözde yardım davranışlarına da rastlanılmıştır. Hıçkırık Tutan Su Aygırı adlı hikayede, Su Aygırı, sesli bir şekilde hıçkırırken bir solucanın uyanmasına bir leyleğin ise uçarken kargosunu düşmesine sebep olur. Su Aygırı koca ağzıyla hıçkırırken düşen kargoyu yutuverir. Buna sinirlenen Leylek ve Solucan, Su Aygırı hakkında dedikodu yaparlar onu tehdit ederler ve kargosunu çıkarması için Tavşan’ı çağırırlar. Metinde şu şekilde geçmektedir: *“Ama esas kötü olan bir leylekle bir solucanın bir araya gelmesidir. Bu ikisi biraraya gelip korkunç şeyler söylemiş. Kapatın kulaklarınızı hemen! – Şunu iyice bir gıdıklayalım mı? – Evet, hatta orasını burasını çimdikleyelim mi?- Ona cezasını verelim mi?... – Seni uyarıyorum. Eğer yuttuğun paketi hemen çıkarmazsan annene haber vereceğim. Diye tehdit etmiş Solucan, Su Aygırı’nı. – Hayır! Anneme söyleme sakın! Diye sızlanmış Su Aygırı. Sonunda Leylek, duş bonesinin altından bir telefon çıkartmış. Kaybolan nesneleri bulmakta usta olan balıkçı tavşanı aramış. Hikayenin sonunda Su Aygırı, midesinin içindekilerden kurtulur ve rahatlar. Bu olay Su Aygırı’nın yararına sonuçlansa da burada Leylek’in amacı kendi eşyalarına ulaşmaktır. Çıkar amacı güden bu davranış prososyallik kavramıyla örtüşmemektedir.*

Hamdi Uzun Boylu Olmaktan Memnun mu? adlı hikayede, Uzun boylu olduğu için arkadaşları tarafından zorbalığa uğrayan, oyunlarına dahil edilmek istenmeyen bir çocuk anlatılmaktadır. Farklı olduğundan dolayı uğradığı sözel zorbalıklar bir sayfada, çocukların Hamdi'ye : Olum sırık gibi boyun var. Sırtın bütün ekranı kaplıyor, Senin yüzünden göremiyoruz!; başka bir sayfada – Sen aslında zürafa olacaktıydın. Diyerek gülmeleri anlatılmış ve resmedilmiştir. Sınıf arkadaşlarının hiç birinin bu duruma ses çıkarmayışı, prososyal koruma ya da empati davranışı göstermeyişleri olumsuz bir örnek teşkil etmektedir. Aynı yazarın Hamdi göbeğini nasıl eritiyor' adlı hikayede yedikçe şişmanlayan Hamdi karakteri şişmanlamaktan mutsuz olduğunu, sıkıntılarını kardeşine dile getirmektedir. Kardeşi umursamayınca kendi kendini teselli için çok çikolata yer, daha da kilo alır. Annesi Hamdiyi bu durumdan dolayı azarlar, abisi 'Şişko! Şişko!' diyerek dalga geçer. Hikayede yardım çağrısına hiç bir karakter cevap vermez ve sonunda kendi kendine yediklerine dikkat ederek kendi üstesinden gelmeye çalışır. Bu kitaplarda bireyselliğin ön plana çıkarıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Kimse tarafından yardım çağrısı karşılık bulamayan çaresizlik içindeki çocuklar problemlerini kendi başlarına çözmeleri gerektiği yönünde bir anlayış göze çarpmaktadır.

Prososyal kavramına taban tabana zıt örnekler de kitaplarda görülmektedir. Üç Kedi Bir Dilek adlı hikayede, arkadaşları için leylekten yardım talebinde bulunan kediler bunun karşılığında leyleğe balık teklif ederler. *“Bayan Leylek ise zaten yufka yürekli, yardım etmeyi hemen kabul ediyor. Ama herkes gibi o da hediye almayı seviyor.”* Bu durum prososyal davranışların tanımındaki “karşılık beklemeden” ifadesiyle çelişmektedir. Bir başka prososyal kavramına zıt düşen örnek ise Şu Yaramaz Tavşanlar adlı hikayede görülmektedir. Yalnız yaşamakta olan aksi, somurtkan ve bencil koca ayı, bir tavşan ailesinin evinin yakınına taşınmasıyla onlarla diyalog kurmak zorunda kalır. Tavşan ailesi sürekli ayının evine gelir. Bir gün bal, bir gün odunları kesmek için yardım, bir gün kitaplarını değiştirmek için değiş tokuş yapmak isterler. Ayı her seferinde onları tersleyerek geri çevirir. Bunun üzerine tavşanlar, ayının evinin önüne içinde ballı pasta, kitap ve odun olan bir sepet hazırlayarak not ile birlikte bırakırlar. Ayı bunları içeri alır ve kullanır. Gece basınca ortaya çıkan mutsuzluğu metne ve resme yansıtılmıştır. Ancak mutsuzluğun nedeni karşı tarafı kırmanın verdiği pişmanlık hissinin aksine ayının kendi yalnızlığını farketmesi üzerinedir. Ayının davranışı “kendin için bir şey yapmak” düsturu üzerine kurulmuştur. Prososyal tanımındaki “bir başkasının yararına olan” ifadesiyle çelişmektedir. Ayının kendine acıması ve yalnız kalmamak için, kış zorluğuna rağmen tavşanların evine doğru hediyelerle birlikte yol alması metne şu şekilde yansıtılmıştır: *“Ama o gece uyku tumadı*

Koca Ayı'yı . Belki de ilk kez hissetti acı acı...yalnızlığı. Ertesi gün hiç vakit yitirmedi, işe koyuldu çünkü bu ilki denemeyi kafasına koymuştu. Kar kış kıyamet dinlemedi, yeni komşularını ziyarete gitti.''

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

İlk yıllar çocuğun zihinsel ve duygusal gelişimi için kritik bir dönemdir. Okulöncesi dönemi de içine alan bu dönem en temel becerilerin kazandırıldığı dönemdir. Bu dönemdeki gelişmeler, çocuğun sonraki yaşamının şekillenmesinde ve toplumsal değer ve kurallara uyum sağlamasında etkili olmaktadır. Sağlıklı bireylerden oluşan bir toplumun oluşumuna zemin hazırlaması açısından okulöncesi dönem büyük önem taşımaktadır. (Gürsoy ve Özarslan, 2017)

Anne babalar okulöncesi dönemdeki çocuklarını yanlış davranmaktan çekinmeye , hatalı davranışlarda bulunduklarında bunları itiraf etmeye ve verdikleri zararı telafi etmeye yönlendirildiklerinde, çocuklar, olumlu toplumsal davranışlarda bulunmaya daha eğilimli olurlar. Yapılan araştırmalarda, etkinlikler sırasında duyarlılık, iş birliği ve paylaşma gibi olumlu duyguları olan küçük çocukların ahlak gelişimi açısından daha ileri düzeyde oldukları görülmektedir. Bu çocukların kuralları çiğnedikten ya da yanlış davranışlarda bulunduktan sonra karşısındakiyle empati kurdukları , bu kişilere karşı sorumlu davrandıkları, oyunlarında dürüst davranmaya çalıştıkları ve başkalarının iyiliğini düşünerek hareket ettikleri gözlenmiştir. Ahlaki gelişimi sağlıklı bir şekilde oluşturulan çocuk yetişkinlik döneminde de toplumun huzur ve mutluluğunu olumlu yönde etkileyecektir. Çünkü huzurlu ve mutlu toplumlar ancak sağlıklı ahlak gelişimi olan bireylerden meydana gelir.(Akyol, Didin, 2017).

Kitaplardaki olaylar, olay içerisindeki kahramanlar arasındaki sosyal davranış biçimleri zamanla çocukların da sosyal yaşam içindeki davranışlarını etkiler. Günlük yaşamda dil ile anlatımın zor olduğu ya da gözle görülemeyen bazı davranış özellikleri, insanlar arası olumlu ilişkilerin yarattığı hazlar, sevinçler, neşeler kitap kahramanlarının ilişkileri ile örneklenerek çocuklara sunulabilir. Çocuk olumlu örneklerden etkilenerek günlük yaşamında bunları kullanmaya başlar. Çocuk önceleri aile içinde anne, baba ya da büyük kardeş ile özdeşim yaparken, bir zaman sonra bu modellerin yerini kitap kahramanları almaya başlar. Olumlu kişilik özelliklerine sahip kitap kahramanları çocuklar için olumlu birer örnektir ve kişilik gelişimine önemli bir biçimde katkıda bulunur. (Tür, Canbolat, 1985) Çocuk hikayeleri görsel ve yazılı olarak yardım etme, koruma, iş birliği,

empati, paylaşma ve olumlu iletişim kurma örneklerini sunar, hem dinleyiciye hem çocuğun eğitiminden sorumlu olan kişilere farklı bakış açısı sağlayarak, farkındalıklarını arttırır.

Alan yazında prososyal davranışların doğuştan gelen; cinsiyet (Kahraman ve Özdemir, 2019; Aydın, 2021; Altay ve Güre 2012; Bağcı, 2015; Uzmen ve Mağden, 2002), mizaç (Miller, 1997; Yağmurlu vd., 2005) gibi özelliklerden, perspektif alma gibi kişisel becerilerden (Gasser ve Keller, 2009) etkilendiği bilinmektedir. Anne ve babanın prososyal davranışlarının (Bağcı, 2015), ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının (Altay ve Güre, 2012; Bıçakçı ve Altıntaş, 2017) akran ilişkilerinin (Gülay, 2011), anne babanın eğitim düzeyinin (Lefebvre ve Merrigan, 1998), çocukların prososyal davranışlarını şekillendirebildiği yapılan çalışmalarda görülmektedir.

Eğitim-öğrenme ortamı (Güler, 2021; Sarıkaya, 2021; Ata, 2022; Erten, 2012), yöntemi (Demir, 2021; Ai ve Li, 2023) ve materyalleri (Alsafiah, Tabbroni, Mark ve Maharjan, 2023; Oruç, Tecim ve Özyürek, 2011; Kaynak ve Aktaş, 2017; Uzmen, 2021) ile prososyal davranışların geliştirilebileceği yapılan çalışmalarla ortaya konulmuştur. Uzmen (2021), Okulöncesi kurumlarına devam eden 6 yaşındaki çocukların paylaşma ve yardım etme davranışlarını desteklemek için paylaşma ve yardım etme davranışlarını içeren toplamda 16 adet kitabı iki hafta boyunca çocuklara okumuş çeşitli etkinliklerle tartışmalarla kitap okumayı etkin bir hale getirerek çalışma sonunda çocukların davranışlarını değerlendirmiştir. Yapılan çalışmanın erkek çocukların paylaşma, kız çocukların ise yardım etme davranışları üzerinde daha etkili olduğunu tespit etmiştir.

Bu çalışmada çocuk kitapları, prososyal davranışlar içerik ve resimleri açısından incelenmiştir. Prososyal davranışların belirlenmesine yönelik yapılan bu çalışma, altı adet davranışla sınırlandırılmıştır. Bu Prososyal davranışlar; Yardım etme (6 madde), Koruma (12 madde), Paylaşma (5 madde), Empati kurma (5 madde); Olumlu iletişim kurma, (15 madde) ve İşbirliği (1 madde) olarak kuramsal çerçeve ve uzman görüşleri doğrultusunda belirlenmiştir. Ayrıca kitapların içerik ve resimlerinde prososyal davranışlarının verilmesinde cinsiyete göre bir farklılık olup olmadığı da incelenmiştir.

Resimli çocuk kitaplarının resimlerinin prososyal davranışlar açısından detaylı olarak inceleyen az sayıda çalışmaya rastlanılmıştır. Akar, Mercan, Yılmaz ve Yükselen, 2021; Özer ve Doğan, 2018, Somer, 2015) Bu durum da göz önünde bulundurularak çalışmada resimli çocuk kitaplarındaki metinsel içerikler ve resimler prososyal davranışlar açısından incelenmiştir.

Çocuk kitaplarının nicelik bakımından incelenmesi, dil bilgisi açısından değerlendirilmesi önem taşımakla birlikte karakterlerin iyi bir rol model oluşturması açısından başka bir ifadeyle nitelik olarak incelenmesi önemlidir. Bu çalışmada prososyal davranışlar 6 olumlu davranış modeli çerçevesinde; empati kurma, yardım etme, koruma, paylaşma, olumlu iletişim kurma ve iş birliği olarak incelenmiş, ileriki araştırmalar için de nitelik boyutları açısından bir örnek teşkil etmiştir. Çalışmanın bu yönüyle literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5.2. Sonuç ve Öneriler

Resimli çocuk kitaplarının içerik ve resimlerinin prososyal davranışlar açısından incelenmesi amaçlanan bu çalışmada kitaplar, prososyal davranış sergileyen karakterlerin cinsiyetlere göre de incelenmiştir.

5.2.1. Kitaplarda Prososyal içerik

Bu çalışma kapsamında incelenen 104’ü yerli ve 107’si yabancı kitaplardan oluşan toplam 211 kitabın 44’ünde hiçbir prososyal öğeye yer verilmediği, 167’sinde prososyal öğelere yer verildiği bulgusuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Somer(2015) de araştırdığı 200 resimli çocuk kitabının 119 tanesinde hiçbir prososyal öğeye rastlamamıştır.

Çocuk kitaplarının resim ve içeriklerinin prososyal davranışlar açısından incelendiği çalışmada kitaplarda en sık Olumlu iletişim kurma en az ise İş birliği davranışlarının görüldüğü belirlenmiştir. Olumlu iletişim kurma davranışına ait “Kişilerin güzel vakit geçirmelerini sağlamak için, mutluluğu için, kutlama/ parti/ ziyafet/ piknik tertipler, davette bulunur, ziyarette bulunur, sürpriz yapar, hediyeleşir.” maddesinin kitaplarda en çok yer alan madde olduğu belirlenmiştir.

Çalışmada kullanılan prososyal içerikleri belirleme formu maddelerinden ikisine yönelik kitaplarda hiçbir bulguya rastlanılmamıştır. Bu iki madde de karakterlerin Koruma davranışını tespit etmeye yöneliktir. Bunlar; “ *Hak ihlali olduğunda kişilerin hakkını savunur.*” “ *Çevredeki sanat eserlerinin korunmasına özen gösterir.*” maddeleridir. Kitaplarda karakterlerin hak ihlaline uğradığı, zarar gördüğü durumlarda diğer karakterler tehlikeye karşı uyarmıştır, fakat hiçbir kitapta zarar veren karakterlere yönelik bir ihtar, bir uyarı bulunamamıştır.

“ *Çevredeki sanat eserlerinin korunmasına özen gösterir.*” maddesine yönelik bir bulguya rastlanılmamasının nedeni olarak ; okulöncesi dönemine ait kitapların genellikle fantastik yani gerçek dışı(hayali) ortamlardan oluşması olabilir. Kitaplardaki mekanların her çocuk tarafından çevresinde gözlemleyebileceği, gezebileceği tarihi ve doğal güzellikteki ortamlardan da oluşturulmasının önemi burada ortaya çıkmaktadır. MEB’in 365 gün öykü serisinde bu durumun dışında farklı mekan örneklerine rastlansa da bunlar yalnızca ilgili şehirlerdeki güzellikleri yalnızca tanımaya yönelik hikayelerden oluşmuştur.

Çocuk kitaplarında prososyal davranışlara ait 44 maddenin tamamıyla ilgili verilere ulaşılmış olmakla birlikte Empati davranışında “ *Konuşmayı yineleyerek yansıtmak* ” maddesine , Yardım etme davranışında “ *Farklı çocuklara yardım etme* ” maddesine, Koruma davranışında “ *Kişilerin bakımını üstlenme*” maddesine, Paylaşma davranışında, “ *Bağışta bulunma* ” maddesine , Olumlu iletişim kurma davranışlarında “ *Uzlaşmacı davranarak çözüm üretme* ” maddesine ve “ *Olumsuz duyguları olumlu davranışlarla gösterme* ” maddesine yalnızca birer kitapta rastlanılmıştır.

Araştırmada incelenen prososyal davranış türlerinin metinlerde ve resimlerde görülme sıklığı paralellik göstermekte olup her ikisinde de en çoktan en aza doğru davranışlar; Olumlu iletişim kurma, Yardım etme, Empati kurma, Paylaşma, Koruma ve İş birliğidir.

5.2.2 Cinsiyet

Çocuk kitaplarındaki prososyal davranışları cinsiyet bazında incelendiğinde en çok kadın karakterlerin prososyal davranışlar sergiledikleri, kadın karakterleri takiben sırayla cinsiyet olarak belirlenemeyen diğer karakterlerin ardından erkek karakterlerin prososyal davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Prososyal davranışların en az ise topluluk halindeki karakterler tarafından yapıldığı belirlenmiştir. Benzer şekilde prososyal davranışların kız veya kadınlar lehine bulguları içerdiği çalışmalar bulunmaktadır.(Teke, 2019; Aktaş ve

Güvenç, 2006; Altay ve Güre, 2012; Bağcı ve Samur, 2018; Uzmen ve Mağden, 2002, Akar vd. , 2021). Örneğin Akar vd. (2021), kibarlık davranışının en çok *kadın* karakterler yoluyla, teselli etme davranışının ise en çok *erkek* karakterler yoluyla işlendiğini tespit etmişlerdir. Bağcı ve Samur ise 200 çocuk ile yaptıkları çalışmada öğretmenlerin prososyallik değerlendirmelerine göre kız çocuklarının daha çok prososyal davranışlar sergiledikleri tespit edilmiştir. Teke (2019), Okulöncesi eğitime devam eden 48-71 aylık toplam 18 çocuğun sosyal davranışlarını çeşitli değişkenler ve oyun davranışlarıyla ilişkisini sınıf ortamında gözlemleyerek tespit etmiştir. Çalışma sonucunda hem öğretmen hem de akran değerlendirmesine göre kız çocuklarının erkek çocuklara oranla daha fazla olumlu sosyal davranış sergiledikleri gözlenmiştir.

Çocuk kitaplarının metinlerinde karakterlerinin cinsiyetlerine göre işlenen prososyal davranış türleri incelendiğinde; Empati kurma, Koruma, Olumlu iletişim kurma ve İş birliği davranışlarının en çok *kadın* karakterler tarafından , Yardım etme ve Paylaşma davranışının en çok *diğer* karakterler tarafından, işlendiği, Yardım etme, Empati kurma, Koruma, Olumlu iletişim kurma ve Paylaşma davranışlarının en az *topluluklar* tarafından, iş birliği davranışının ise en az *erkekler* tarafından sergilendiği görülmüştür.

Çocuk kitaplarının resimlerinde karakterlerinin cinsiyetlerine göre işlenen prososyal davranış incelendiğinde; Empati kurma, Koruma, Olumlu iletişim kurma ve İş birliği davranışlarının en çok *kadın* karakterler tarafından,, Yardım etme ve Paylaşma davranışının en çok *diğer* karakterler tarafından yardım etme, empati kurma, koruma, olumlu iletişim kurma davranışlarının en az *topluluklar* tarafından, paylaşma davranışının en az *diğer* karakterler tarafından iş birliği davranışının ise en az *erkekler* tarafından sergilendiği görülmüştür.

Araştırmada incelenen çocuk kitaplarında görülen karakterler, çeşitlilik göstermektedirler. Kitaplarda insan ve hayvan karakterlerinin yanısıra hayal ürünü olan karakterler de bulunmaktadır (Canavar, ejderha, deniz kızı vb.). İnsan karakterleri çoğunlukla anne, baba ve çocuk olmakla birlikte nadiren; prenses, kral, şövalye gibi farklı karakterler de olmaktadır. Kitaplarda kimi zaman hayvan ve hayal ürünü karakterde cinsiyet belirtilirken kimi zaman da belirtilmemiştir. Konu ve karakter bakımından birbirinden bağımsız kitaplara rastlanıldığı gibi aynı karakterlerden oluşan ve konuları birbirinin devamı niteliğinde olan seri kitaplara da rastlanılmıştır. Seri kitaplar genel olarak, yazarın vermek istediği eğitsel mesaja göre, çocuk olan başrol karakterinin yaşadığı olaylardan oluşmaktadır. Ör: Milly Molly kitap serisinde çocukluk çağı için zor konular Mill ve Molly adlı kız

karakterlerin çevresinde işlenmiştir. Bu zor konulardan her kitapta biri işlenmiştir. Bunlar: Hastalık, ayrılık, ölüm, zorbalık. vb. Elif, Atakan, Cemile, Hamdi gibi kitap serilerinde ise ilk çocukluk ve orta çocukluk dönemlerinde her çocuğun yaşayabileceği geçiş dönemlerine özgü durumların(tuvalet eğitimi, okulun ilk günü, yeni bir kardeşin doğması vb.) yanısıra akradaş ilişkileriyle ilgili farklı örneklere de (engelli çocuklarla arkadaşlık, zorba arkadaş) yer verilmiştir.

5.2.3 Olumlu İletişim Kurma

İncelenen çocuk kitaplarının metin (%43,2) ve resimlerinde (%43,3) en fazla görülen prososyal davranış Olumlu iletişim kurma davranışdır.

Araştırmada Olumlu iletişim kurma davranışlarının alt boyutları; Tebrik etme, Teşekkür etme Selam verme, Rica etme, Hal hatır sorma, Vedalaşma, İltifat etme, Kutlama / ziyaret / davet / sürpriz / hediyeleşme, Etkinliğe / oyuna davet, Tanışma / arkadaş olma, Affetme, Uzlaşmacı davranarak çözüm üretme, Olumsuz duyguları olumlu davranışlarla gösterme, Özür dileme, Hatasını telafi etme olarak belirlenmiştir.

Olumlu iletişim kurma davranışının resimli çocuk kitaplarının metinlerinde ve resimlerinde cinsiyetlere göre dağılımı paralellik göstermektedir. Buna göre Olumlu iletişim kurma davranışının cinsiyete göre görülme sıklığına bakıldığında ise en çoktan en aza doğru şu şekildedir; kadın karakterler, diğer karakterler, erkek karakterler, topluluklardır.

Çocuk kitaplarının metinlerinde ve resimlerinde olumlu iletişim kurma davranışının alt boyutlarının görülme sıklığı ise şu şekildedir;

Olumlu iletişim kurma davranışı alt boyutlarının kitapların metinlerinde görülme sıklıları en çoktan en aza doğru şu şekildedir; Kutlama / ziyaret / davet / sürpriz / hediyeleşme, Etkinliğe / oyuna davet, Selam verme, Teşekkür etme, Özür dileme, İltifat etme Vedalaşma, Tebrik etme, Hatasını telafi etme, Tanışma / arkadaş olma, Hal hatır sorma, Affetme, Rica etme, Uzlaşmacı davranarak çözüm üretme, Olumsuz duyguları olumlu davranışlarla gösterme, olarak belirlenmiştir.

Olumlu iletişim kurma davranışı alt boyutlarının kitapların resimlerinde görülme sıklıları en çoktan en aza doğru şu şekildedir; Kutlama / ziyaret / davet / sürpriz / hediyeleşme, Etkinliğe / oyuna davet, Selam verme, Teşekkür etme, Özür dileme, Vedalaşma, İltifat etme, Tebrik etme, Hatasını telafi etme, Tanışma / arkadaş olma, Hal hatır

sorma, Affetme, Rica etme, Uzlaşmacı davranarak çözüm üretme, Olumsuz duyguları olumlu davranışlarla gösterme olarak belirlenmiştir.

Olumlu iletişim kurma davranışlarında en çok görülen madde ; Kutlama / ziyaret / davet / sürpriz / hediyeleşme maddesidir. Bu madde kişilerin güzel vakit geçirmelerini sağlamak için, mutluluğu için, kutlama, parti, ziyafet, piknik gibi davetlerin tertiplenmesi, kişilerin davet edilmesi, hastaların ziyaret edilmesi, kişilere sürprizler yapılması ve hediyeleşmenin yapılması gibi davranışları anlatır. Somer (2015)'de çalışmasında çocuk kitaplarında en çok görülen prososyal davranış türünün İletişimi başlatma ve sürdürme davranışı olduğunu, bu davranışın alt boyutlarından olan kutlama, parti, sürpriz vb. maddesinin en çok görülen madde olduğunu belirtmiştir. Buna göre her iki çalışmanın da birbirini destekler nitelikte olduğunu söylenebilir.

İncelenen çocuk kitaplarında Olumlu iletişim kurma davranışları kitaplarda farklılık göstermektedir. Örneğin;

- İltifat bazen kişinin görünüşüne yönelik olsa da daha çok kişinin başardığı bir iş doğrultusunda kişiye yöneltilen iltifatlardan oluşmaktadır. Anne, baba yada ailenin diğer büyüklerinin yaptığı övgüler ise genel olarak çocuk karakterini yüreklendirme temeline dayanmakta olduğu metinlerden anlaşılmaktadır. Kimi zaman karakterlerin yeteneği kimi zaman ise kahramanlıkları övülmektedir .
- Selam verme kitaplarda genel olarak hikayeye yeni bir karakter dahil olduğunda karşı karakterle ilk diyalogu başlatma amacı ile verilmiştir. Mevcut karakterlerin sonraki karşılaşmalarında da sık sık selam ile başladıkları görülmektedir. Araştırmada incelenen çocuk kitaplarında farklı şekillerde selam verme örneklerine rastlanılmıştır. El sallayarak, koşturup sarılarak, öperek, gülümseyerek, merhaba diyerek, hayırlı işler diyerek(bir dükkana girerken), eğilerek selam veren karakterlere rastlanılmıştır. Özellikle başkahramanın çocuk olduğu kitaplarda çocuklar, tanıdık büyüklerini koşarak sarılma şeklinde karşılayıp selamlamışlardır.
- Çocuk kitaplarında farklı şekillerde vedalaşma örnekleri bulunmaktadır. El sallayarak, sarılarak, öperek, mendil sallayarak, şapka çıkarıp sallarak vedalaşan karakterlere rastlanılmıştır.
- Kutlama, parti gibi etkinliklerin çoğu doğum günü kutlamalarıdır. Ziyaretler ise genelde hasta ziyaretlerinden oluşmaktadır.

- Karakterler genelde hatasını tealfi edici davranışları çevre temizliği ve odalarının temizlenmesi şeklinde gerçekleştirmiştir. Yapılan hata sonrası genellikle karakterler özür dilemekle yetinmişlerdir.

5.2.4 Empati Kurma

İncelenen çocuk kitaplarının empati kurma davranışına yer verme sıklığı incelendiğinde; metinlerde %12,3, resimlerde %12,1 ile prososyal davranışlar arasında 3. sırada yer aldığı görülmektedir. Araştırmada empati davranışlarının alt boyutları; Teselli etme, Soru sorarak anlamaya çalışma, Kişilerin duygularını farketme, Sakinleştirme, Konuşmayı yineleyerek yansıtma şeklinde belirlenmiştir.

Empati kurma davranışının resimli çocuk kitaplarının metinlerinde ve resimlerinde cinsiyete göre görülme sıklığına paralellik göstermekte olup en çoktan en aza doğru sıralanmış şekli şöyledir; kadın karakterler, diğer karakterler, erkek karakterler ve en az ise topluluklardır.

Araştırma sonuçlarından görüldüğü üzere en çok kadın karakterlerin empati davranışı sergiledikleri, davranışın alt boyutları incelendiğinde ise kadın karakterlerin en çok teselli etme davranışını sergiledikleri görülmüştür. Erkek karakterlerin davranışı gösterme sıklıkları ise *diğer* karaktere göre daha düşüktür. Benzer bir çalışmada ise bu çalışmanın aksine teselli etme davranışının en çok “erkek” karakterler, kibarlık davranışının ise en çok “kadın” karakterler yoluyla işlendiği görülmüştür (Akar, Yılmaz, Mercan, Yükselen, 2021). Kahraman ve Özdemir (2019), Toplumsal cinsiyet roller açısından kitapların empatik, neşeli ve cesur özelliklerinin daha çok erkek karakterlerde gösterildiğini bulmuştur. Sonuçlardaki farklılık kitapların içerikleri, sayısı, araştırma kategorileri gibi birçok nedenden kaynaklanabilmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre, çocuk kitaplarının metinlerinde empati kurma davranışlarının görülme sıklığı ise şu şekildedir;

Empati kurma davranışının alt boyutlarının kitapların metinlerinde ve resimlerinde görülme sıklıkları aynıdır. Buna göre en çok görülen maddeden en az görülen maddeye doğru sıralandığında; Teselli etme, Soru sorarak anlamaya çalışma, Kişilerin duygularını farketme, Sakinleştirme, Konuşmayı yineleyerek yansıtma şeklindedir.

Empatik davranışlar gösteren karakterlerin kitaplarda farklı davranış biçimlerine rastlanılmıştır. Bunlar; Karşıdaki karakter ile teselli edici cümleler ile konuşarak, karşı karakterin omzuna, sırtına dokunarak, ona sarılarak sakinleştirmeye çalışan; üzgün karakterlere sorular sorarak; karakterin üzüldüğü ve endişelendiği olayı anlamaya çalışan; kişilerin duyguları anlayabilen; mevcut sorunu benzer cümlelerle karşıdaki karaktere geri söyleyerek o kişiyi anladığını yansıtan karakterlerdir. Empati yapanlar ise kimi zaman yetişkin, kimi zaman çocuk karakterler olmuştur.

5.2.5. Yardım Etme

İncelenen çocuk kitaplarının yardım etme davranışına yer verme sıklığı incelendiğinde; metinlerde %15,9 resimlerde %16,0 ile prososyal davranışlar arasında en sık görülen 2. davranış olarak yer aldığı görülmektedir. Kitapların içerik ve resimleme özelliklerinin araştırıldığı benzer bir çalışmada ise “yardımlaşma” konusunun tüm resimli çocuk kitapların konularının %7’sini oluşturduğu görülmüştür (Gönen ve Aydos, 2016).

Araştırmada yardım etme davranışlarının alt boyutları; Kendiliğinden yardım etme, Tehlikeden kurtarma, Yardım etmeyi önerme, İstenildiğinde yardım etme, Başkası için yardım talep etme ve Farklı çocuklara yardım etme olarak belirlenmiştir. Yardım davranışları farklı çalışmalarda farklı maddelerle irdelenebilmektedir. Örneğin çocukların (5 yaş) prososyal davranışlarının belirlenmeye çalıştığı bir gözlem araştırmasında yardım etme davranışlarının; *Ortamı toplama* ve *Akranına yardım etme* şeklinde ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. (Sarıkaya, 2021).

Yardım etme davranışının resimli çocuk kitaplarının metinlerinde ve resimlerinde cinsiyet türlerine göre görülme sıklıkları paralellik göstermektedir. Buna göre Yardım etme davranışı en çoktan en aza doğru; diğer karakterler, kadın karakterler erkek karakterler ve en son topluluklar tarafından sergilenmektedir.

Cinsiyeti belirlenemeyen karakterler için kullandığımız *diğer* karakterler en çok yardım davranışını gösteren karakterler olmuştur. *Diğer* karakterler büyük çoğunlukla hayvan karakterlerden oluşturmuştur. Hayvan karakterlerin az bir miktarında cinsiyetlerini belli eden “ anne tavşan” , “ baba su samuru” gibi ifadeler kullanılmış, görsellerde de cinsiyet ayırt edici(uzun saç, elbise, takı, kravat vb.) öğelerle az sayıda çizim yapılmıştır. Hayvan karakterler dışında olan diğer karakterler ise incelenen kitaplardan şu şekilde örneklendirilebilir; ejderha(Zogi), ay(Ay ne zaman gelecek?), canavar(Sevgi Canavarı). Erkek karakterlerin yardım davranışları ise manidar bir şekilde düşük bulunmuştur.

Akar,Yılmaz, Mercan ve Yükselen (2021) de bu çalışmanın sonuçlarıyla paralellik oluşturacak şekilde çocuk kitaplarında yardımlaşma davranışının en çok “cinsiyetsiz” karakterlerde görüldüğünü bulmuşlardır. Kitaplarda çocukların cinsiyet ayrımı olmaksızın yardım davranışının verilmesi önemli bir bulgudur. Doğuştan gelen yardım etme dürtüsünün canlı, cansız varlık ayırt etmeden gerçekleştiğinin keşfedildiği insansı robotlarla yapılan çalışmalar da bunun en net göstergelerinden biri olmuştur. (Martin, MacIntyre vd., 2020).

Araştırma sonuçlarına göre, çocuk kitaplarının metinlerinde ve resimlerinde yardım etme davranışlarının görülme sıklığı ise şu şekildedir;

Yardım etme davranışı alt boyutlarının kitapların metinlerinde görülme sıklıları ise en çoktan en aza doğru ; Kendiliğinden yardım etme, Tehlikeden kurtarma, Yardım etmeyi önerme, İstenildiğinde yardım etme, Başkası için yardım talep etme, Farklı çocuklara yardım etme’dir.

Yardım etme davranışı alt boyutlarının kitapların resimlerinde görülme sıklıları ise en çoktan en aza doğru ; Kendiliğinden yardım etme, Tehlikeden kurtarma, İstenildiğinde yardım etme, Yardım etmeyi önerme, Başkası için yardım talep etme, Farklı çocuklara yardım etme şeklindedir. Yardım etme davranışının alt boyutlarının kitapların resim ve metinlerinde görülme sıklıkları birbirleriyle paralellik göstermektedir. Buradan yola çıkarak Kendiliğinden yardım etme’nin en fazla rastlanılan madde oluşu, farklı çocuklara yardım etme (1 kitap) maddesinin en az rastlanılan madde olduğu görülmektedir. Çocuk kitaplarında(210 adet), çocuğa görelilik kavramının incelendiği başka bir çalışmada ise bu çalışmanın bulgularına paralellik gösterecek şekilde hikayelerdeki karakterlerin %0.95 inin engelli olduğu %99.05 inin engelli bir karakter içermediği, bulunmuştur. (Bilgin,, 2011). 2023 yılında Avrupa birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından ortak yürütülen Eğitimde Birlikteyiz adlı çalışma kapsamında Farklı özelliklerdeki çocukların maceralarının yer aldığı 38 adet kitap oluşturulmuştur. Bu çalışma mevcut eksiğin giderilmesi açısından oldukça önemlidir. Bu kitaplar okulöncesi kurumlarına farklı kitap boylarında basılarak dağıtılmış ve internet üzerinden hem görsel, hem işitsel olacak şekilde paylaşılmıştır (<https://egitimdebirlikteyiz.meb.gov.tr>). Yardım etme davranışının resimli kitaplarla desteklenebildiği Uzmen ve Maden(2002) tarafından yapılan araştırma ile gösterilmiştir. Paylaşma ve yardım etme davranışlarını desteklemeye yönelik yaptıkları çalışmanın; kız çocuklarının yardım etme davranışlarının, erkek çocukların ise paylaşma davranışlarının üzerinde etkili olduğunu saptamışlardır.

Araştırma esnasında incelenen hikaye kitaplarının yalnızca bir tanesinde kendisine kötülük yapan biri için zor şartlar altında da olsa iyilik yapmak isteyen bir kız karakter tasvir edilmiştir. Zogi ve Uçan doktorlar, adlı hikayede Prens İnci kendisini zindana kapatan kral amcasının hasta olduğunu öğrendiğinde, ona ilaç yapmak için zindanda kendisini gizlice ziyaret eden dostlarından yardım talebinde bulunur. Kahraman burada yalnızca fiziksel yardımla yetinmeyip içinde bulunduğu olumsuz duyguları da bertaraf etmeyi başarmıştır. Bu örnek kitaplarda rastlanılan diğer yardım davranışlarından farklılık göstermektedir.

5.2.6. Koruma

İncelenen çocuk kitaplarında koruma davranışının yer verilme sıklığı incelendiğinde; metinlerde %9,8, resimlerde %9,7 ile prososyal davranışlar arasında 5. sırada yer aldığı görülmektedir.

Koruma davranışları iki tema bağlamında maddelendirilmiştir. Bunlar; çevreyi koruma ve kişileri korumadır. Kişileri koruma davranışlarını yordayan maddeler; Tehlikeye karşı uyarma, Kişilerin hakkını savunma, Tehlikeyi önleme, Kişilerin bakımını üstlenme olarak belirlenmiş, Çevreyi koruma davranışlarını yordayan maddeler ise; Çevresini temizleme ve düzenleme, Hayvanları koruma, Toprağı ve bitkileri koruma Kaynakları tasarruflu kullanma, Geri dönüşüme katkı sağlama, Çevre etkinliklerine katılma ve Sanat eserlerini koruma olarak belirlenmiştir. Bu iki tema birleştirilerek koruma davranışının maddeleri oluşturulmuştur.

Koruma davranışının resimli çocuk kitaplarının metinlerinde ve resimlerinde cinsiyete göre görülme sıklığının aynıdır. Buna göre; Koruma davranışının cinsiyetlere göre en çoktan en aza doğru sıralanışı; kadın karakterler, erkek karakterler, diğer karakterler, topluluklar şeklindedir.

Araştırma sonuçlarına göre, çocuk kitaplarının metinlerinde koruma davranışlarının görülme sıklığı ise şu şekildedir;

Koruma davranışı alt boyutlarının kitapların metinlerinde ve resimlerinde davranış görülme sıklıkları aynıdır. Buna göre; Tehlikeye karşı uyarma ve Hayvanları koruma maddelerinin her ikisinin de ilk sırada yer aldıkları; Tehlikeyi önleme, Toprağı ve bitkileri koruma maddelerinin ile her ikisinin de 2. sırada yer aldıkları; Çevresini temizleme ve düzenleme ve Geri dönüşüme katkı sağlama maddelerinin her ikisinin de 3. sırada yer aldığı görülmüştür. Daha sonra sırayla ; Çevre etkinliklerine katılma, Kaynakları tasarruflu kullanma, Kişilerin bakımını üstlenme görülmektedir. Güzelyurt ve Özkan, (2019)

tarafından yapılan benzer bir araştırmada ise yalnızca çevreye yönelik sosyal sorumluluk projelerini anlatan resimli çocuk kitapları incelenmiştir. Bu tür kitaplarda en çok, Geri dönüşüm(%12) ve Çevre temizliği (%12) konularına yer verildiği, Çevreci proje/kampanya/organizasyon başlatma girişimi (%10) ve Çevreci organizasyonlara katılma (%2) konularına da yer verildiği belirtilmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen çocuk kitaplarında; *Kişilerin hakkını savunma* ve *Sanat eserlerini koruma* maddelerinin hiçbirine yer verilmediği görülmüştür. Koruma davranışının alt boyutlarının kitapların resimlerinde görülme sıklığı, metinlerinde görülme sıklığı ile tamamen aynıdır. Bu araştırmanın sonuçlarıyla benzer şekilde; Düzyol ve arkadaşları(2023) tarafından yapılan çalışmada da benzer şekilde, Kendisinin ve başkalarının haklarını korur(%1). kazanımının son sıralarda yer aldığı, Sanat eserlerinin korunmasına özen gösterir. göstergesinin ise çocuk kitaplarında yer almadığı görülmüştür. Bu durum araştırmanın mevcut araştırmalarla da örtüştüğünü göstermektedir.

İncelenen araştırmalarda koruma davranışının prososyal davranışlar içinde bir başlık altında incelendiği bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Koruma davranışının gözlem araştırması sonucu ortaya çıktığını belirten Aydın(2021), konunun araştırılması gerektiğine vurgu yapmıştır. Araştırmasında çocuklarda koruma davranışının, arkaşına zarar veren kişiyi uyarma (29 aylık çocuklarda) şeklinde görüldüğünü belirtmiştir. Teke(2019)’de benzer şekilde çocukları oyunları esnasında gözlemlemiş; akranlarını oyuna kabul etme, kendi hakkını savunma, fiziksel saldırganlığa karşı koyma, ilişkisel saldırganlığa karşı koyma, başkalarının hakkını koruma gibi olumlu davranışlarda bulunduklarını gözlenmiştir. Ancak bu araştırmada Aydın(2001) ve Teke(2019)’nin çalışmasıyla benzerlik gösteren “*Kişilerin hakkını savunma*” maddesine kitaplarda hiç rastlanılmamıştır. Bu farklılık kitapların yetişkin duygu, düşünce ve bilinciyle yazılmasından, çocuk özellik ve ihtiyaçlarını karşılamıyor oluşlarından kaynaklanıyor olabilir.

5.2.7. Paylaşma

İncelenen çocuk kitaplarının metin (% 11,2) ve resimlerinde(%11,1), paylaşma davranışı 4. sırada yer almaktadır. Paylaşma davranışları, benzer çalışmalara göre daha kapsamlı bir şekilde maddelendirilmiştir.(Güler 2021; Somer, 2015). Paylaşma davranışlarının alt boyutları; Yiyeceğini paylaşma, eşyasını paylaşma, evini/yuvasını paylaşma, bilgisini/becerisini paylaşma, bağışta bulunma olarak belirlenmiştir. Güler (2021) ise benzer şekilde doğal gözlem çalışmasında çocukların paylaşma davranışlarını yemek paylaşımı, oyuncak paylaşımı, materyal paylaşımı ve bilgi paylaşım olarak sınıflandırmıştır.

Paylaşma davranışının resimli çocuk kitaplarının metinlerinde ve resimlerinde cinsiyete göre görülme sıklığı paralellik göstermektedir. Buna göre cinsiyetlerin dağılımı en çoktan en aza doğru; *diğer* karakterler, *kadın* karakterler, *erkek* karakterler ve en son *topluluklar* şeklindedir. Araştırma sonuçlarına göre, çocuk kitaplarının metinlerinde paylaşma davranışlarının görülme sıklığı ise şu şekildedir:

Paylaşma davranışı alt boyutlarının kitapların metinlerinde ve resimlerinde görülme sıklıkları aynıdır. Buna göre paylaşma davranışları en çoktan en aza doğru; Bilgisini/becerisini paylaşma, Yiyeceğini paylaşma, Eşyasını paylaşma, Evini/yuvasını paylaşma, Bağışta bulunma şeklindedir. Burada görüldüğü üzere çocuk kitaplarındaki paylaşma davranışlarından en çok rastlanılan madde Bilgisini/becerisini paylaşma maddesidir. Bağışta bulunma maddesine ise yalnızca 1 kitapta rastlanılmıştır. Okulöncesi çocuk kitaplarında işlenilmesi zor bir konu olması bu sonuçların ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülebilir.

Paylaşma davranışı bir çok araştırmaya konu oluşturmuştur. Paylaşma davranışını uygulanan eğitim ortamının kalitesi oldukça önemlidir (Güler, 2021). Paylaşma davranışının oyun oynarken eş zamanlı olarak yapılmasının davranışın gelişiminde etkili olduğu da bilinmektedir (Teke, 2019). Çocuklarda okulöncesi kurumlarında oyuncaklarını paylaşma onu birlikte kullanma, oyuncaklarını değiştirme gibi ufak adımlarla bu davranış şekillendirilebilir(Teke, 2019; Aydın 2021). Gelfant ve arkadaşları(1975)’nın yapmış oldukları çalışmada öğretmenleri tarafından paylaşma davranışının taktir edilmesinin de davranışın kısa süreli ortaya çıkışında oldukça etkili olduğunu ortaya çıkarmıştır.(akt: Eisenberg ve Mussen, 1989). Fakat bunlar yalnızca davranışın ilk tetikleyicileri konumundadırlar. Paylaşma davranışının sözel pekiştireçlerin ötesinde ; drama, kitap okuma , oyun oynama gibi etkinliklerle de gelişiminin desteklenmesi oldukça önemlidir (Demir, 2021; Uzmen ve Maden, 2002; Ata, 2002).

Araştırmada, çocuk kitaplarında paylaşma kavramının farklı bir yönde örneklendirildiği de görülmektedir. “Paylaşmak” ,“sınır çizmek” ve “hayır demek” kavramları arasındaki bağlantılar, ince detaylar Cemile Oyuncaklarını Paylaşmak istemiyor adlı hikayede örneklendirilmiştir. Evine gelen arkadaşlarının, Cemile’nin oyuncaklarını sınır tanımadan dağıtıp oynamaya başlamaları üzerine Cemile, bir köşeye çekilip ağlar, arkadaşlarına “Hayır ” diyemez. Annesi ona onları seviyorsa ve onlarla oynamak istiyorsa eşyalarını paylaşması gerektiğini öğütler. Çocuktaki aidiyet duygusuna zarar verici, sevginin sınırsız vermekle bağdaştırıldığı bu davranışla Cemile “paylaşmak” ile “arkadaşsız

kalmamak için sınırsız vermek’’ kavramları arasında bocalar. Hikayenin sonunda Cemile kendi odasındaki ve annesinin odasındaki eşyaları arkadaşlarına verdiği görülür.. Annesi Cemile’nin ve kendisinin giysilerinin çocuklar tarafından giyildiğini, değerli mücevherlerinin çocuklar tarafından oyun amaçlı takıldığını görür. Anne şaşkın bir şekilde resmedilirken Cemile yaptığı davranıştan mutlu olmuş bir şekilde gülümserken resmedilmiştir. Kitap, prososyal davranışlar öğütlenirken çocuklar ve anneler için sınırların nerelerde ve nasıl başlaması gerektiğine dair çarpıcı bir örnek sunmuştur.

5.2.8. İş Birliği

İncelenen çocuk kitaplarının metin (%7,3) ve resimlerinde (%7,6), paylaşma davranışı en az görülen prososyal davranıştır.

Araştırmada işbirliği davranışının alt boyutu bulunmamaktadır. İş birliği davranışı kodlanırken 3 kriter esas alınmıştır. Bunlar; Ortak amaç, ortak çaba (birden fazla kişi tarafından yapılıyor olma) ve iş bölümü’dür. Örneğin; birlikte ve ortak amaçla yapılan kutlamalar, ziyafetler içinde iş bölümü barındırıp barındırmamaları açısından kodlamada ayrılmıştır. Örneğin birlikte hazırlanan bir kutlamada işbirliği kategorisi kodlanırken sadece birlikte yeme içme faaliyetinin anlatıldığı ve resmedildiği metinler kodlamaya alınmamıştır.

İş birliği davranışının resimli çocuk kitaplarının metinlerinde cinsiyete göre görülme sıklığına bakıldığında, en çok ve eşit sıklıkta *topluluklar* ve *kadın* karakterler tarafından davranışın sergilendiği, daha sonra sırasıyla; *diğer* karakterler ve en az ise *erkek* karakterler tarafından davranışın sergilendiği görülmüştür.

İş birliği davranışının resimli çocuk kitaplarının resimlerinde cinsiyete göre görülme sıklığına bakıldığında ise en çoktan en aza doğru; topluluklar, kadın karakterler, diğer karakterler ve en az erkek karakterler şeklindedir. Buna göre; çocuk kitaplarının resimlerinde İş birliği davranışlarının en fazla topluluklar tarafından gösterildiği bulunmuştur. Erkek karakterler ise kitapların resimlerine göre de en az iş birliği gösteren karakterlerdir.

Araştırma sonuçlarına göre, çocuk kitaplarının metinlerinde iş birliği davranışı en az görülen prososyal davranış türüdür. Davranış, tek başına değerlendirilmeye alınmamış, diğer davranış türlerinden de iş birliğine uygun olan, en az 2 kişi tarafından yapılanlar iş birliği davranışı olarak da değerlendirilmiştir. Örneğin birini kurtarma girişi iş birliği içerisinde birkaç karakter tarafından gerçekleşiyorsa bu davranış aynı zamanda iş birliği olarak kodlanmıştır. Çocuk kitaplarında genel olarak karakterlerin çekirdek aile üyelerinden

oluşuyor olması iş birliği davranışlarının en az sayıda görülen davranış olmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Buna göre İş birliği davranışı örneklerini daha çok kitapla somutlaştırarak sunmak, okulöncesi dönemde diğer insanlarla olan etkileşimi hızla artmakta olan çocuğun, iş birliği davranışlarını gelişimini önemli ölçüde destekleyecektir. (Demir, 2021; Uzman ve Maden, 2002).

Öneriler

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda ailelere, eğitimcilere ve araştırmacılara aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

- Bu çalışmada prososyal davranışlar empati, koruma, yardım etme, paylaşma, olumlu iletişim kurma ve iş birliği davranışları açısından incelenmiştir. Yapılacak farklı çalışmalarda bu davranışların kapsamı genişletilerek çocuk kitaplarında farklı prososyal içerikler daha detaylı incelenebilir.
- Türkçe alan yazında çocuk kitaplarındaki prososyal davranışları inceleyen sınırlı sayıdadır. Bu çalışma, hem metinsel hem görsel içeriğe bir arada sahip olan okulöncesi kitaplar baz alınarak oluşturulmuştur. Daha sonraki çalışmalarda ise farklı sınıf düzeyleri için farklı nitelikteki kitaplar incelenebilir.
- Son zamanlarda, MEB'in eğitim programlarında da yer verilmesi dolayısıyla değerler eğitimi ile ilgili yayınlara talepler artmıştır. Çocuk kitaplarının da bu doğrultuda (her bir değer ayrı ayrı işlendiği seri kitaplar şeklinde) yayımlanması çokça görülmektedir. “ Prososyal davranış ” terimine ilk kez yeni programda (2024 OÖEP) yer verilmektedir. Ayrıca programda bu davranışlara yönelik kazanım ve göstergeler oluşturulmuştur. Prososyal davranış türleri de benzer şekilde araştırmalar kapsamında çerçevelendirilerek her bir davranışı kazandırmaya yönelik seri kitaplar şeklinde oluşturulabilir ve bu kitaplar öğretmen ve ebeveylere yol gösterici olarak yayımlanabilir.
- Çocukların yaş ve gelişim özellikleri de dikkate alınarak , farklı özellikteki çocukların yer aldığı prososyal içerikli hikaye kitapları yayımlanabilir.

- Çocukların yaparak ve yaşayarak uygulamasına imkan vermesi yönüyle drama çalışmalarında prososyal davranışları geliştirmeye yönelik prososyal içerikleri yoğun olan kitapların araç olarak kullanıldığı atölyeler tasarlanabilir.
- Bir çok yöntem ve tekniği de içeriğinde barındıran etkileşimli kitap okuma yöntemiyle; canlandırma, resim çizme, oyun oynama, kitap üzerinde konuşma, tartışma gibi tekniklerle de birleştirilerek prososyal davranışlar kazandırılabilir.
- Prososyal davranışları geliştirmek için yapılacak olan uygulamalı çalışmalarda ilgili davranışa yönelik olarak kullanılabilecek kitapların niteliklerini belirlemek amacıyla bu çalışma için araştırmacı tarafından oluşturulmuş olan “Resimli Çocuk Kitaplarının Prososyal İçeriklerini İnceleme Formu” kullanılabilir, genişletilebilir, farklı yaş gruplarına hitap eden kitaplar için uyarlanabilir.
- Çalışmada Olumlu iletişim kurma davranışlarından ‘*Uzlaşmacı davranarak çözüm üretme*’ ve ‘*Olumsuz duyguları olumlu davranışlarla gösterme*’ maddelerine yalnızca birer kitapta rastlanılmıştır. Günlük hayatta kişiler arası çatışmalarda farklı uzlaşmacı çözümlerin üretildiği ve çatışma esnasında duyguların nasıl kontrol edebileceğine dair örneklerin yer aldığı hikaye kitapları yazılarak, çocuk kitabı alanındaki ilgili eksiklik giderilebilir.
- Bu çalışmada Yardım etme davranışlarından ‘*Farklı çocuklara yardım eder*’ maddesine yalnızca bir kitapta (orjinal baskısı Türkçe olmayan) rastlanılmıştır. Orjinal baskısı Türkçe olan bireysel yayınevlerinin (MEB’e ait olmayan) hiçbirinde özel gereksinimleri olan bireylerin normal çocuklarla ilişki ve iletişim halinde anlatıldığı bir kitaba rastlanılmamıştır. Bu konuda MEB’in ‘Eğitimde Birlikteyiz’ kitap serisi çalışması olduğu ise bilinmektedir. Ancak bu kitap serisi konu itibarıyla tamamiyle özel gereksinimli bireylerin anlatılması noktasında diğer kitaplardan ayrıştığı için araştırma kapsamına alınmamış ve bu konuda var olduğu düşünülen eksik, yapılan çalışmayla günyüzüne çıkarılmıştır. Bu nedenle, özellikle Türk çocuk kitabı yazarları tarafından günlük yaşamda normal çocuklarla farklı çocukların

ilişkilerinin, prososyal davranış örneklerinin doğal akış içerisinde anlatıldığı kitapların yazılması eksiğin giderilmesine yardımcı olabilir.

- Bu çalışmayla, çocuk kitaplarında İş birliği davranışlarının en az erkek karakterler tarafından sergileniyor olması çocukların rol model olarak bu durumu normalleştirmelerine yol açabilir. Özellikle aile ortamında babanın anne ve çocuklarıyla nasıl iş birliği sergilemesi gerektiğine dair örnek metin ve çizimlerin yer aldığı çocuk hikaye kitapları yayınlanabilir, erkek çocukların babalarını doğru ve istenilen bir şekilde rol model almaları sağlanabilir.
- Yapılan çalışmada *Hak ihlali olduğunda kişilerin hakkını savunur. Çevredeki sanat eserlerinin korunmasına özen gösterir.* maddelerine ait hiç bir bulguya rastlanılmamıştır. Kişilerin hakkını koruyan karakterlerin resimlerle daha anlaşılır ve somut örneklerle yer aldığı, konunun gündelik olaylarla basitleştirilerek verildiği çocuk kitapları hazırlanabilir.

KAYNAKÇA

- Adler, A., (1998). *Kinder Erziehung (Çocuk eğitimi)*. Cem Psikoloji. Umut Matbaacılık.
- Ai P, Li W. (2023). Does reading increase prosociality? Linking book reading with adolescents' prosocial behavior. *Publishing Research* 2:5 doi: 10.48130/PR-2023-0005
- Akar, A. S. , Yılmaz İ. E., Mercan H., Yükselen A. (2021). 3-6 Yaş çocuklarına yönelik olarak yayımlanan resimli öykü kitaplarında kullanılan karakterlerin prososyal davranışlarının incelenmesi, *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 5(1). 31- 49.
- Akbaba, S.(1994). *Grupla psikolojik danışmanın sosyal psikolojik bir kavram olan özgecilik üzerindeki etkisi*. Atatürk Üniversitesi. [Yayınlanmamış Doktora Tezi].
- Akduman G., Günindi, Y. ve Türkoğlu, D. (2015) Okul öncesi dönem çocukların sosyal beceri düzeyleri ile davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, *Journal of International Social Research*, 8(37). 673-683.
- Akkök, F. (2003). *İlköğretimde sosyal becerilerin geliştirilmesi : Ana - Baba El Kitabı*, 3. basım. Özgür Yayınları.
- Aktaş ve Kındap- Tepe (2020). Olumlu sosyal davranış eğilim ölçeğinin psikometrik özelliklerinin kendini belirleme kuramı bağlamında incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*. (7), 155-166.
- Alpay, M. (1987). Okulöncesi dönemde edebiyatın işlevi, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı, Ya-pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri:11,(1985)*.
- Alpöge, G.(1991). *Çocuk ve dil*. Türkçede sıfatların kullanımı ve çocuğun gelişimi açısından incelenmesi. Yapı Kredi Yayınları.
- Alsafiah, M, C., Tabroni, I., Mark, E., Maharjan, K. (2023). *Development of Labyrinth Media to Stimulate Prosocial Behavior Skills of 5-6 years old Children in Purwakarta*. Journal of Computer Science Advancements, 1(1). 62-72
<https://doi.org/10.55849/jsca.v1i1.453>

Altay, F. B., ve Güre, A. (2012). Relationship among the parenting styles and the social competence and prosocial behaviors of the children who are attending to state and private preschools. educational sciences, *Theory and Practice*, 12(4), 2712-2718

Andreas G. (1943). *Görgü: En Yeni ve En İleri Muaşeret Usulleri*, Çeviren ve Tertip Eden: Turan Aziz Beler, 2. bs. Cumhuriyet Matbaası.

Aral, N. ve Durualp, E. (2014). Okulöncesi dönemdeki çocukların gelişim alanlarına göre özellikleri, Edt.: Rengin Zembat, *Okulöncesinde özel öğretim yöntemleri içinde* (s.1-33) 4. baskı. Anı Yayıncılık.

Aral N. (2017). *Çocuk Gelişimi*. (2. baskı). Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Aral, N., Baran, G., Bulut, Ş. ve Çimen, S. (2000). *Çocuk Gelişimi* 2. Ya-pa Yayınları

Aral, N., Kandır, A. ve Yaşar C., M. (2001). *Okulöncesi Eğitim*. Kaptan Ofset.

Aşkın, M. (1986). Sosyal öğrenme kuramı açısından olumlu ve olumsuz sosyal davranışlar, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fak. Dergisi*. 1(1). s.147-153

Ata, S. (2022). *Prososyal Destek Eğitim Programı'nın (Pro-DEP) ailelerin ve çocukların prososyal becerileri üzerindeki etkisinin incelenmesi*, Hacettepe Üniversitesi [Doktora Tezi]. Ankara.

Aydın, M. Ş., (2021). 13-70 Aylık çocuklarda prososyal davranışlar: doğal gözlem çalışması, *Psikoloji Çalışmaları* 41(2)., 673 – 709. <https://doi.org/10.26650/SP2019-0096>

Aydın, M. Ş. ve Karakelle, S. (2016). 3-4 yaş çocuklarında zihin kuramı ve kendini düzenleme becerisinin yardım davranışları üzerindeki etkisi. *Nesne*, 4(8), 205-226.

Aydın, M. Ş. (2015). *Çocuklarda (3-4 yaş) zihin kuramı ve kendini düzenleme becerisinin olumlu sosyal davranış üzerindeki etkisi*. İstanbul Üniversitesi. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi].

Aytar, F. A. G. ; Eren, C. K.; Aşkan, M.; Şahin, H. S. (2019). Beş-altı yaş çocuklarının temel duygu durumlarını ifade ediş biçimlerinin çizdikleri resimleri yoluyla incelenmesi. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. 9(1). 91-105.

Bağcı , B. (2015) *Çocuk ve yetişkin prososyal ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışması ve çocuk ile anne-baba prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Adnan Menderes Üniversitesi. [Yüksek Lisans Tezi].

Bal Nedim P., Murat M. (2021). Eğitim açısından Rafadan Tayfa çizgi film animasyonunda değerler ve özgecilik anlayışının incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*. 10-3. ISSN: 2146-9199

Baltacı, A. (2019).Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*. 5(2), 368-388.

Bandura, A., & Walters, R. H. (1963). *Social learning and personality development*. New York: Holt, Rinehart & Winston.

Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Bandura, A. (1986). *The social foundation of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Bassa, Z. (2013). Çocuk kitaplarında resimleme. *Çocuk Edebiyatı* içinde (edt.: Gönen, M.). Eğiten Kitap Yayınları.

Başboğa, Ö., S., (2019). *Erken Cumhuriyet dönemi çocuk yayınlarında çocuklara yönelik adab-ı muaşeret, Görgü ve Nezaket Kuralları*. CTAD. 15(29). 59-86.

Batson,C. D. (1998) Altruism and prosocial behavior. D. T. Gilbert, S. T. Fiske and G. Lindzey(ed.), *The handbook of social psychology*. New York: McGraw- Hill. 4(2). 282-316

Baykoç, D., N. (1986). *Çocuklarda dilin kazanılması*. Ya- pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri. Ya-pa Yayınları.

Beaty, J.J. (1998). *Observing development of the young child*. (4 th. Ed.), U.S.A: Prentice-Hall, Inc.,U.S.A.

Beaty, J.J.(1999). *Prosocial guidance for the preschool child*. Prentice-Hall, Inc.,U.S.A.

Bıçakçı , M. Y. , Altıntaş, T. T. (2017). Erken Çocukluk Döneminde Prososyal Davranışlar, *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science*. 57. 245-261.

Bierhoff, H. W.(2002). *Prosocial Behaviour*, Psychology Press, USA And Canada (e-book)

Bilgin, H. (2011). *5-6 yaş çocuklarına yönelik 1990- 2010 yılları arasında basılan resimli kitapların çocuğa görelilik kavramına göre incelenmesi*. [Yüksel Lisans Tezi]

Bilgin, N. (1988). *Sosyal Psikolojiye Giriş*. İzmir:. no: 48. 271-303.

Block, J., ve Block, J. H. (1973, January). Ego development and the provenance of thought: A longitudinal study of ego and cognitive development in young children. *Progress report for the National Institute of Mental Health* (grant no. MH16080).

Brownell, C. A., Svetlova, M. ve Nichols, S. (2009). To Share or Not to Share: When Do Toddlers Respond to Another's Needs? *Infancy*, 14(1), p.117-130.

Brunet C. Sarfati, A.- C. (1999). *1-7 Yaş Arası Çocuğun Eğitimi: Ne Demeli? Nasıl Davranmalı?* (Çev. Kurtuluş Bıçakçı,) Çocuk ve Aile Kitapları.

Burnstein, E., Crandall, C.ve Kitayama, S. (1994). Some neo- Darwinian decision rules for altruism: Weighing cues for inclusive fitness as a function of the biological importance of the decision. *Journal of Personality and Social Psychology*, 13, 315-332.

Büyüköztürk, Ş. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (11. Baskı). Pegem Akademi.

Can A. (1995). *Okulöncesi çocuklara yönelik televizyon programları içinde çizgi filmlerin çocukların gelişimine ve iletişimine etkileri*. Marmara Üniversitesi. [Doktora tezi].

Carlo G. (2002). Randall BA. The Development of Ameasure of Prosocial Behaviors for Late Adolescents. *J Youth Adolescence*. 31(1). 31-44.

Carlo, G. , Hausman, A. Chirstiansen, S. ve Randall, B. A.(2003). Sociocognitive and Behavioral Correaltes of a Measure of Prosocial Tendencies for Adolescents. *The Journal of Early Adolescence*, 23 (1).

Charles H. M. (Ağustos, 2002). *Understanding Psychology (Psikolojiyi Anlamak) Psikolojiye Giriş*, , Türk Psikologlar Derneği Yayınlar. 13(1).

Cohen, J. S.,& Mendez, J. L. (2009). Emotion regulation, language ability, and the stability of preschool children's peer play behavior. *Early Education and Development*, 20(6), 1016-1037. Doi: 10.1080/10409280903305716

Crick, N. R., Casas, J. F., ve Mosher, M. (1997). Relational and overt aggression in preschool. *Developmental psychology*, 33(4), 579-588.

Cüceloğlu, D. (1987). *İnsan İnsana*. As Matbaacılık, İstanbul

Cüceloğlu, D. (2006). *İnsan ve davranışı* (15.Baskı). Remzi Kitabevi. İstanbul

Çetin, B. B.(2021). *Prososyal davranış psikoeğitim programının okulöncesi dönem 5-6 yaş çocuklarının prososyal davranışlarına, sosyal duygusal uyumuna ve yaşam doyumuna etkisi*. Pamukkale Üniversitesi. [Doktora Tezi].

Çetin, B. B., Samur A. Ö.(2018). 60-72 Aylık çocukların prososyal davranışları ile anne-babalarının prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 20(1). Doi numarası: 10.17556/erziefd.286651

Demir B. (2021). *Drama etkinliklerinin Okul Öncesi Eğitim kurumuna devam eden 60-72 aylık çocukların prososyal davranışları üzerine etkisinin incelenmesi*. Yıldız Teknik Üniversitesi. [Yüksek Lisans Tezi].

Demirel, Ş., Uludağ, M. E., Tozlu, N., Seven, S. ve Çeçen, M. A. (2011). Edebi Metinlerle Çocuk Edebiyatında Türler, Edebi Metinlerle Çocuk Edebiyatı. (2. Baskı). (s.141-370). Pegem Akademi.

Deniz, H. (1961). *En Yeni Muaşeret Kaideleri*, Aka Kitabevi ve Anten Yayınevi, Dizgi ve Baskı Marifet Matbaası.

Dikici, S., A. ve Şahin, S. (Ekim, 2009). Altı yaş çocuklarında arkadaş seçimi ve arkadaş seçimini etkileyen etmenler, *Uluslararası Katılımlı II. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi (Sağlık, Gelişim ve Eğitimde Çocuk) Bildiri Kitabı*., Hacettepe Üniversitesi Kültür Merkezi.

Dilidüzgün, S. (1996). *Çağdaş Çocuk Yazını: Yazın Eğitime Atılan İlk Adım*. Yapı Kredi Yayınları.

Dökmen, Üstün (1994) *İletişim Çatışmaları ve Empati*, Sistem Yayıncılık.

Döl, A. (1999). 0-6 Yaş çocuk kitapları resimlemeleri. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi].

Düzgüner. S. (Aralık, 2019). *Pro-sosyal davranışlarda diğerkâmlığın (özgecilik) tanımı ve konumu* , *Bilimname*, <https://doi.org/10.28949/bilimname.595847>, Issue 40. 351-373.

Düzyol, E. Gülüm, Z. , Korkmaz, Ö., Ün, Ş. I. ve Yıldırım, G. (2023). 5-6 yaş resimli çocuk kitaplarındaki resim ve içerik öğelerinin MEB okulöncesi eğitim programın Sosyal-Duygusal Alan Kazanım ve Göstergeleri açısından incelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*. 58, 3121-3137 Doi: 10.24146/tk.907572.

Dworetzky, J.P.(1990). *Introduction to Child Development* (4 th. Ed.),West Publishhing Company, U.S.A.

Eisenberg N., Mussen, P. H. (2003), *The roots of prosocial behavior in children* , Cambridge University Press 1989, United Kingdom (Transferred to digital printing 2003)

Eisenberg, N. (1986). *Altruistic emotion, cognition and behavior*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Eisenberg, N., Miller, P. ve Shell, R. (1988). *Prosocial moral reasoning in early adolescence*. Work in progress.

Eisenberg, N., Damon, W., & Lerner, R. M. (Eds.). (2006). *Handbook of Child Psychology Social, Emotional and Personality Development* (vol 3). Arizona: John Wiley & Sons.

Eisenberg N. , Guthrie I. K., Murphy B. C., Shepard, S. A. Cumburland, A. ve Carlo,G. (1999) Consistency and development of prosocial dispositions: A longitudinal study. *Child Development*, 70, 1360-1372.

Ensor, R., Spencer, D. ve Hughes,C. (2010) You fell sad? Emotional understanding mediates effects of verbal ability and mother- child mutuality on prpsocial behaviors: Finding from 2 to 4 years. *Social Development*.

Erbay F., Ömeroğlu, E. , Çağdaş, A. (2012). Development and validity- reliability study of a teacher- child communication scale. *Educational Sciences: Teory and Practice- Special Issue*, 12(4), 3165-3172.

Erdal,K., Celepoğlu, A., Kılıç, Y., Arıcı, A. F., Kara, R.(2007) *Çocuk Edebiyatının Kaynakları*, Ö. Yılar, L. Turan, (Edt.), Eğitim Fakülteleri için Çocuk Edebiyatı Ankara, Pegem Akademi. 67-200.

Gasser, L. and Keller, M. (2009) Are the competent morally good? Perspective taking and moral motivation of children involved in bullying. *Social Development*, 18, 798 – 816.

Gelfand, D. M., Hartmann, D. P., Cromer, C. C, Smith, C. L.ve Page, B. C. (1975). The effects of instructional prompts and praise on children's donation rates. *Child Development*. 46, 980-983.

Gencer R. (2022). *Okul öncesi eğitime devam eden 60-72 aylık çocukların prososyal ve oyun davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi* Kütahya Dumlupınar Üniversitesi [Yüksek Lisans Tezi].

Glassman, W. E. ve Hadad, M. (2018). *Psikolojide yaklaşımlar*. (H. Kaynak, Çev. Ed. ve C. Doğulu, Çev.). Nobel Yayınları .

Gökdağ, R. (2011). *Sosyal biliş*. S. Ünlü (Ed.), Sosyal Psikoloji-I (s.42- 43) içinde, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1570, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 826

Gönen M. Veziroğlu M. (2012). Resimli çocuk kitaplarının M. E. B. Okul Öncesi Eğitim Programı'ndaki kazanımlara uygunluğunun incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi, Eğitim ve Bilim*, 37(163).

Gönen, M., Karakuş, H., Uysal, H., Kehci, A., Ulutaş, Z. ve Kahve, Ö. (2013). Resimli çocuk kitaplarının içerik ve resimleme özelliklerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(4), 724-735. doi:10.16986/HUJE.2015014224

Gönen, M., Uygun, M., Erdoğan, Ö., Katrancı, M. (2012). *Resimli çocuk kitaplarının fiziksel, içerik ve resimleme özellikleri açısından incelenmesi.*, *Millî Eğitim Dergisi* ,Sayı 196., s. 260

Gönen M., Arı M. (1989). Anaokuluna giden dört beş yaş çocuklarına resimli kitaplarla yapılan eğitimin dil gelişimine etkisinin incelenmesi, *Eğitim ve Bilim*, volume. 13(72).

Gönen, M., Aydos, E. Hande, (2016). Resimli çocuk kitaplarının içerik ve fiziki özelliklerinin incelenmesi Sayı: 1 – *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.

Guba, E. G. and Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. *Handbook of qualitative research*, 2(105), 163-194.

Güler Ş., 2021. *Montessori Programı Uygulayan Bir Okul Öncesi Eğitim Kurumunda Çocukların Paylaşım Davranışları*. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi., [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Projesi] (erişim: info:eu-repo/semantics/openAccess)

Güneş, H. (2011). *Şimdi Oyun Zamanı* (3. Baskı). Kök Yayıncılık.

Gürüz, D. ve Temel-Eğinli, A. (2008). *İletişim becerileri; anlamak, anlatmak, anlaşmak*. İstanbul: Nobel.

Güven G., Akıncı A. (2014, Eylül). *Okulöncesi döneme ait çizgi filmlerde yer alan değerlere ait sözel ifadelerin sunumu: TRT çocuk kanalı örneği*. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi. 5-16

Güzelyurt T., Özkan Ö. (2019), *Okulöncesi dönemde çevre eğitimi: Çocuk kitaplarına yönelik bir inceleme*, İlköğretim Online; 18(1): s. 20-30.

Hoffman, M.L. (1984) Empathy, social cognition and moral action. İçinde: W. Kurtines, J. Gerwitz (Edt.) *Moral behavior and development: advances in theory research and applications*. NY.

Hogg, Michael A. Vaughan, Graham M. (2014). *Social Psychology. Sosyal Psikoloji*, (Seventh Edition) 2021, (Çev.: İbrahim Yıldız, Aydın Gelmez.). (s. 496-529). Ütopya Yayınları.

John W. Stantrock, (2012). Life span development (Yaşam boyu gelişim), *Gelişim psikolojisi*, 13. basım, çeviri edt.: Galip Yüksel. (s. 313-393). Nobel Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç., Cemalcılar, Z. (2020). *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar, Sosyal Psikolojiye Giriş* 23. Basım, (s. 241-245). Evrim Yayınları.

Kahraman P. B. ve Özdemir H. (2019). *Resimli çocuk kitaplarının toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelenmesi* . Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi. 13(27), 64-85. DOI: <https://doi.org/10.29329/mjer.2019.185.4>

Kahraman S. Ç. (2019). *Okul öncesi prososyal davranış ölçeğinin geliştirilmesi ve 48-72 aylık çocuklarda prososyal davranışların bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Gazi Üniversitesi. [Yüksek Lisans Tezi].

Karaman N. N., Dinçer Ç. (2020) Okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*. 4(3), 639-664

Kaya, A. (2011). *Sosyal paylaşım ağlarının kişilerarası iletişim sürecine etkileri*. Marmara Üniversitesi. [Yüksek Lisans Tezi].

Kaymak, N. ve Öğretim Özçelik, A.D. (2020). Evrensel değerler üzerine bir inceleme: Vikingler çizgi filmi örneği. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 41, 26-43.

Kaynak, D. ve Aktaş, E. (2017). Okul öncesi hikâye ve masal kitaplarında toplumsal cinsiyet rolleri. *Ekev Akademi Dergisi*, 21(72), 67-85.

Kılınçcı E., Can B.(2020). Resimli çocuk kitaplarındaki karakterlerin sosyal ve duygusal beceriler yönünden incelenmesi, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 21(3), 1216-1234.

Klenke, K. (2016). *Qualitative research in the study of leadership*. Emerald Group Publishing Limited.

Köknel, Ö. (1997). *İnsanı Anlamak*, Altın Kitaplar.

Köknel, Ö. (1981). *Ailede ve Toplumda Ruh Sağlığı*, Hür Yayınları.

Kütük A. (2019). *Eko- okullardaki çocuk kitaplarının çevre eğitimi açısından incelenmesi*. . Aydın Menderes Üniversitesi. [Yüksek Lisans Tezi].

Latane, B. ve Darley, J. M. (1970). *The Unresponsive Bystander: Why doesn't he help?* New York: Appleton- Century- Crofts

Mardi, H. Ö. (2006). *Çocuk kitapları resimlemede karakter yaratma*. Dokuz Eylül Üniversitesi. [Yüksek Lisans Tezi].

Martin, U. D., MacIntyre, I. M., Perry C., Clifti G. (2020). *Young Children's Indiscriminate Helping Behavior Toward a Humanoid Robot*. Sec. Developmental Psychology. Volume 11 | <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00239>

Midlarsky, E. (1984). Competence and helping: Notes toward a model. In E. Staub, D. Bar-Tai, J. Karylowski, & J. Reykowski (Eds.). *Development and maintenance of prosocial behavior: International perspectives on positive morality* (pp. 291-308). New York: Plenum.

Mutlu, E. (2004). *İletişim Sözlüğü*. 4. Baskı, Bilim ve Sanat Yayınları.

Nowak-Fabrykowski, Dinçer K., , Ç., Lewandowska, E. ve Şen, M. (2013). Comparative analysis of young children's pro-social behaviors in the United States, Turkey, and Poland. *International Journal of Early Childhood Education Research (IJECEER)*, 5(2), 1-12.

Oğuzkan, A. F. (2001). *Çocuk Edebiyatı* (7. Baskı). Anı Yayıncılık.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. *2013 Okulöncesi Eğitim Programı*. Ankara.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. *2024 Okulöncesi Eğitim Programı*. Ankara.

Oruç, C. Tecim, E. Özyürek, H. (2011). Okulöncesi dönem çocuğunun kişilik gelişiminde rol modellik ve çizgi filmler. *Ekev Akademi Dergisi Sayı: 48.*, 281-297.

Önal, F. (2018). *Okulöncesi eğitimde sınıfta kaynaştırma öğrencisi olan ve olmayan çocukların prososyal davranışlarını incelenmesi*. İstanbul Üniversitesi. [Yüksek Lisans Tezi]

Önal, S. (2008). Edebi metinlere yansıyan yönüyle Osmanlı Toplumunda hediyeleşme. *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1).

Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Bütün ve S. B. Demir, çev.). Pegem Akademi.

Peterson, L. (1983a). Influence of age, task competence, and responsibility focus on children's altruism. *Developmental Psychology*, 19, 141-148.

Peterson, L. (1983b). Role of donor competence, donor age, and peer presence on helping on an emergency. *Development Psychology*, 19, 873-880.

Piliavin, J. A. , Dovidio, J. F. , Gaertner, S. L. ve Clark , R. D. (1981). *Emergency intervention*. New York: Academic Press.

Piliavin I. M., Rodin J. ve Piliavin J. A. (1969). Good samaritanism: An underground phenomenon? *Journal of Personality and a Social Psychology*. 13, 289-299

Pozzoli, T. ve Gini, G. (2010). Active defending and passive bystanding behavior in bullying: The role of personal characteristics and perceived peer pressure. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 38(6), 815-827.

Reio, T. G., Maciolek, C.L.Y.N., Weiss, E. M. (2002). The Prelevance of Anxiety and Prosocial Behaviors in Child-Centered and Basic Skills Preschool Classrooms. *American Educational Research Association Annual Conference*. New Orleans, LA, 1-5.

Retnowati, G., Salim, R. M. A., & Saleh, A. Y. (2018). Effectiveness of picture story books reading to increase kindness in children aged 5-6 years. *Lingua Cultura*, 12(1), 89-95. <https://doi.org/10.21512/lc.v12i1.2095>

Rosenkoetter, L., I. (1999). The television situation comedy and children's prosocial behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 29, 979-993.

Rose, K., L. (1997). The nature of social competence: A theoretical review. *Social Development*, 6(1), 111-135.

Samur, A. Ö., Çetin B. B. (2018). 60-72 aylık çocukların prososyal davranışları ile anne-babalarının prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 20(1).

Sarıkaya, H. E. (2021). *Okulöncesi öğretmenleri iletişim becerileri psiko-eğitim programının öğretmenlerin iletişim becerileri ile 5 yaş çocukların sosyal duygusal uyum düzeyleri ve prososyal davranışları üzerindeki*. Pamukkale Üniversitesi. [Yayınlanmış Doktora Tezi]

Sarıkutluk, Y. Z. (2017). *Çocukların prososyal davranışlarının ebeveynlerin prososyal davranışları ve çocuk sevmeye eğilimleri ile ilişkisi*. Akdeniz Üniversitesi. [Yüksek Lisans Tezi].

Schwartz, S. H., & Howard, J. A. (1984). Internalized values as motivators of altruism. In E. Staub, D. Bar-Tal, J. Karylowski, & J. Reykowski (Eds.), *The development and maintenance*

of prosocial behavior: International perspectives on positive morality (pp. 229-255). New York: Plenum.

Seefeldt, C., Barbour, N. (1998). *Early Childhood Education: An Introduction*. (4th Ed.) Merrill Prentice Hall, U.S.A.

Sercan Y., K. (2009). *Farklı Çocuklar ve Okul*. Doktor Dergisi. Ağustos, Eylül sayısı. (internet erişim: <http://www.pencere-sey.com/84-yazilar-farkli-cocuklar-ve-okul.html>)

Sever, S. (2013). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. Tudem Yayınları.

Seviç, M. (2004). *Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitiminde Oyun*. Morpa Yayınları.

Singleton, L. C. ve Asher, S. R. (1977). Peer preferences and social interaction among third-grade children in an integrated school district. *Journal of Educational Psychology*, 69, 330-336.

Somer, B., (2015). *4 - 6 yaş resimli çocuk kitaplarının prososyal davranışlar açısından incelenmesi*. Gazi Üniversitesi. [Yüksek Lisans Tezi].

Staub, E. (1970a). *A child in distress: The effects of focusing responsibility on children on their attempts to help*. *Developmental Psychology*, 2, 152-153.

Staub, E. (1970b). *A child in distress: The influence of age and number of witnesses on children's attempts to help*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 14, 130-140.

Sterling H., A. S. (1982). *Prosocial development in children*. *Young Children*, 37(5), 51-62.

Svetlana, M., Nichols, S. R. ve Brownell, C. A. (2010). Toddlers Prosocial Behavior: From Instrumental to Empathic to Altruistic Helping. *Child Development*, 81(6), 1814-1827.

Şahin, S. ve Işıtan, S. ve Ünal, F. (2011). Yerli ve Çeviri Okulöncesi Çocuk Kitaplarının Karakter, Benlik Kavramı ve Prososyal Davranışlar Açısından İncelenmesi. *III. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiri Kitabı. ÇOGEM*. Ankara Üniversitesi Basımevi. 1021-1028.

Şen, M. (2009). *3-6 yaş grubu çocukların sosyal davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Hacettepe Üniversitesi. [Yayımlanmamış doktora tezi].

Şen S. (2002). Okulöncesi çocuklarına yönelik öykülerde iletilerin yansıtılma biçimleri ana dili. *Dil ve Eğitim Dergisi* 26, 17-28.

Şimşek, T. (2004). *Çocuk Edebiyatı* (2. Baskı). Suna Yayınları.

Şirin, M., N.(1994). *99 Soruda çocuk edebiyatı*. Çocuk Vakfı Yayınları. İstanbul.

Tagay,Ö., Çalışandemir, F., Ünüvar, P., Deniz, İ. (2018). *İnsan ilişkileri ve iletişim*, Vizetek Yayınları.

Tal, B. D. (1976). *Prosocial Behavior, Theory and research*. Hemisphere pub. New York

Tanju, E. H. (2013). Edebi türler açısından çocuk edebiyatı. *Çocuk Edebiyatı içinde* (Edt.: Gönen, M.), Eğitim Kitap Yayınları.

Tarcan, S. S. (1936). *Yaşama Terbiyesi: Saygı* -6. Çocuk. (s. 2-6).

Tarhan, Ö. (2015). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının politik okuryazarlığa ilişkin görüşleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9, 649-669.

Taylor, S. E., Peplau, L. A. and Sears, D. O. (2007). *Sosyal Psikoloji*, Çev. Ali Dönmez, İmge Kitabevi.

Teke, Nergiz, (2019), *Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların sınıf ortamındaki Sosyal davranışları ile oyun davranışlarının incelenmesi* .[Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi]

Tekin, A. K., ve Tekin, G. (2006). Parents Knowledge Level About the Picture Books They Use for Children. *Hacettepe University Journal of Education*,31, 159-168.

Tomak A., Güney E., 2014, Kültürel Bir Değer Olarak Hediye Geleneği ve Ekslibris , *Uluslararası Ekslibris Dergisi*, sayı: 2, 25-33.

Trommsdorff, G. (1991). *Child rearing and children's empathy. Perceptual and Motor*

Skills. London.

Tür, G., Turla A. (1999). *Okulöncesinde çocuk edebiyat ve kitap*. Ya- Pa Yayınları

Tür, G., Canbolat I. (1985). *Çocuk kitapları*. Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Yayını, No : 4 . Ankara.

Türkmen, S. (2018). *Okulöncesi eğitim alan 48-60 aylık çocukların zeka alanlarıyla prososyal davranışları arasındaki ilişki*. Kastamanu Üniversitesi [Yüksek Lisans Tezi].

Trepanier, M., L. Romatowski J., A. Classroom Use of Selected Children's Books: Prosocial Development in Young Children. *Elementary Schol Counseling in a Changing World* içinde (Edt. Edwin, R., Gerler., Jr., Ciechalski, J., C. Parker, L. D.). p. 391- 398

Ural, S. (2013). Okulöncesi çocuk kitaplarının tanımı .(*Çocuk Edebiyatı* içinde), Edt: Gönen, M. Eğiten Kitap Yayınları.

Uzmen S., Mağden, D. (2002). Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Altı Yaş Çocuklarının Prososyal Davranışlarının Resimli Çocuk Kitapları İle Desteklenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı 15*, 193-212. [Aynı zamanda Yayınlanmış Doktora Tezi].

Ültay, E., Akyurt, H., Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi, (10)*, 188- 201.

Warneken F., & Tomasello M. (2006). Altruistic Helping in Human Infants and Young Chimpanzees. *Science. 311*, 1301–1303.

Wentzel, K. R. (1997), Student motivation in middle school: The role of perceived pedagogical caring. *Journal of Educational Psychology, 89*, 411- 419

Whiting, B. B., ve Whiting, J. W. M. (1975). *Children of six cultures: A psychocultural analysis*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Wispe, L.G. (1972). *Positive forms of social behavior: An overview*. Journal of Social Issues. 28, 1-9.

Yavuzer, H. (2009). *Çocuğunuzun ilk 6 yılı..* (24. Basım). (ilk basım yılı: 1997). Remzi Kitapevi.

Yavuzer, H. (2002). *Çocuk Eğitimi El Kitabı*. (10. Baskı), Remzi Kitabevi. İstanbul

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yörükoğlu, A. (1997). *Çocuk ruh sağlığı*. (21. basım). Özgür Yayınları.

Yurteri, A. ve Aral, N. (2012) Çocuğun gelişimini etkileyen aile ile ilgili etmenler (Aile ve Çocuk içinde Ed. Neriman Aral), 187-199 Ankara Üniversitesi Basımevi.

Zahn-Waxler, C , Radke-Yarrow, M., & King, R. A. (1979). Child rearing and children's prosocial initiations toward victims of distress. *Child Development*, 50, 319-330.

Zivtçi, F.(2005). *Türk ve Alman çocuklarına seslenen kitaplardaki yetişkin kahramanların karakter çerçeveleri açısından değerlendirilmesi*. Ankara Üniversitesi. [Yüksek Lisans Tezi].

EKLER

EK 1. Araştırmada Prososyal İçerikleri İncelenen Çocuk Kitapların Kaynakçası

Antonini, G. (2021). *Sarı Bana, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*

Bedford, D. (2021) *.Köpük İle Pıtır*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Beedie, D. (2020). *Utangaç Ayı Monti*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Beigel, C. (2017). *Hıçkırık Tutan Su Aygırı*. 1001 Çiçek Yayınları

Beigel, C. (2017). *Annesini Arayan Bukalemun*. 1001 Çiçek Yayınları

Beigel, C. (2017). *Sudan Korkan Timsah*. 1001 Çiçek Yayınları

- Bright, R. (2018). *Sevgi Canavarı*. 1001 Çiçek Yayınları
- Bright, R. (2018). *Sevgi Canavarı ve Mükemmel Hediye*. 1001 Çiçek Yayınları
- Bright, R. (2021). *Sevgi Canavarı ve Son Çikolata*. 1001 Çiçek Yayınları
- Çakır, D. (2013). *Cici Pisi Tedi*. Yapı Kredi Yayınları.
- Çakman, K. A. (2010). *Cimri Tavşan*. Ya-Pa Yayınları.
- Çakman, K. A. (2011). *Guguk Kuşu ile Kanarya*. Ya-Pa Yayınları.
- Çakman, K. A. (2011). *İyi Kalpli Ayçiçeği*. Ya-Pa Yayınları.
- Çakman, K. A. (2011). *Kelebek Kanadı Benek Benek*. Ya-Pa Yayınları.
- Çakman, K. A. (2011). *Kirpi Kiki'nin Karnı Ağrıyor*. Ya-Pa Yayınları.
- Çakman, K. A. (2011). *Kırmızı Süt Arabası*. Ya-Pa Yayınları.
- Çakman, K. A. (2011). *Kıskanç Kurbağa*. Ya-Pa Yayınları.
- Çakman, K. A. (2011). *Küçük Sincabın Yardımsever Arkadaşları*. Ya-Pa Yayınları.
- Çakman, K. A. (2011). *Maymun Maki'nin Marketi*. Ya-Pa Yayınları.
- Çakman, K. A. (2010). *Minik Zebra*. Ya-Pa Yayınları.
- Çakman, K. A. (2010). *Paylaço Mumi'nin Sarı Benekli Papyonu*. Ya-Pa Yayınları.
- Çakman, K. A. (2010). *Sevimli Cimcime*. Ya-Pa Yayınları.
- Çakman, K. A. (2011). *Tavşan Ailesi*. Ya-Pa Yayınları.
- Çakman, K. A. (2010). *Zipzop Kurbağanın Evi*. Ya-Pa Yayınları.
- Carl, N. (2011). *Dedem Bir Şampiyon* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Christine, B. (2022). *Banyo Yapmak İstemeyen Zürafa*. 1001 Çiçek Yayınları.
- Clarke, J. (2021). *Haylaz Timsah: Dişlerini Nasıl Fırçalar*. 1001 Çiçek Yayınları.
- Crochet, C. L. (2022). *Küçük Hasır Şapka*. Yapı Kredi Yayınları.
- Danoldson, J. (2021). *Zogi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Danoldson, J. (2020). *Yayazulanın Çocuğu*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Danoldson, J. (2021). *Değnek Adam*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Danoldson, J. (2021). *Zogi ve Uçan Doktorlar*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Danoldson, J. (2020). *Şarkıcı Denizkızı*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Danoldson, J. (2014). *Maskeli Fare*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Danoldson, J. (2022). *Bir Kabuğu Paylaşmak*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- De Petingy, A. (2009). *Cemile Uyumak İstemiyor*. Kaknüs Yayınları.
- De Petingy, A. (2009). *Cemile Kabus Görüyor*. Kaknüs Yayınları.
- De Petingy, A. (2009). *Cemile Banyo Yapmak İstemiyor*. Kaknüs Yayınları.
- De Petingy, A. (2009). *Cemile Doktora Gidiyor*. Kaknüs Yayınları.
- De Petingy, A. (2009). *Cemile Parka Gidiyor*. Kaknüs Yayınları.
- De Petingy, A. (2009). *Cemile Tombiş'le Arkadaşlık Etmek İstemiyor*. Kaknüs Yayınları.
- De Petingy, A. (2009). *Cemile Annemle Babam Kızmamış*. Kaknüs Yayınları.
- De Petingy, A. (2009). *Cemile Oyuncaklarını Paylaşmak İstemiyor*. Kaknüs Yayınları.
- De Petingy, A. (2009). *Cemile Çişini Altına Yapıyor*. Kaknüs Yayınları..
- De Petingy, A. (2009). *Cemile Kötü Söz Söylüyor*. Kaknüs Yayınları.
- De Petingy, A. (2009). *Cemile Bir Hata Yapıyor*. Kaknüs Yayınları.
- De Petingy, A. (2009). *Cemile Okula Dönüyor*. Kaknüs Yayınları.
- De Petingy, A. (2009). *Cemile Yeni Arkadaşını Çok Seviyor*. Kaknüs Yayınları.
- De Petingy, A. (2009). *Cemile Yeni Çizmelerini Giyiyor*. Kaknüs Yayınları.
- De Petingy, A. (2009). *Cemile Geceyi Teyzesinde Geçiriyor*. Kaknüs Yayınları.
- De Petingy, A. (2009). *Cemile Midilliye Biniyor*. Kaknüs Yayınları.
- De Petingy, A. (2009). *Cemile Arkadaşına Yardım Ediyor*. Kaknüs Yayınları.

- De Petingy, A. (2009). *Cemile Hastanede Yatıyor*. Kaknüs Yayınları.
- De Petingy, A. (2009). *Cemile Yüzmeyi Öğreniyor*. Kaknüs Yayınları.
- De Petingy, A. (2009). *Cemile ve Arkadaşı Prenses Elbisesi Giyiyor*. Kaknüs Yayınları.
- De Petingy, A. (2009). *Cemile'nin Kardeşi Oluyor*. Kaknüs Yayınları.
- De Petingy, A. (2009). *Cemile Tatile Çıkıyor*. Kaknüs Yayınları.
- Doinet, M. (2011). *Atakan Marangoz Ustası*. Kaknüs Yayınları.
- Doinet, M. (2009). *Hamdi Utangaçlığını Nasıl Yendi?* Kaknüs Yayınları.
- Doinet, M. (2009). *Hamdi Göbeğini Nasıl Eritiyor?* Kaknüs Yayınları.
- Doinet, M. (2009). *Hamdi Neden Gözlük Takıyor?* Kaknüs Yayınları.
- Doinet, M. (2009). *Hamdi Neden Bu Kadar Dikkatsiz?* Kaknüs Yayınları.
- Doinet, M. (2009). *Hamdi Uzun Boylu Olmaktan Memnun mu?* Kaknüs Yayınları.
- Dölek, Z., S. (2009). *Karıncanın Kardeşi*. Tudem Yayınları.
- Edwards, R. (2018). *Mutlu Suaygırı*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Elkorek, N. (2017). *Toko*. Yapı Kredi Yayınları.
- Elliot, R. (2020). *Küçük Penguen Sudan Korkuyor*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Elliot, R. (2022). *İlk Kış*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Emel, E. (2022). *Ben o kadar Bekleyemem*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Erbil, M. (2020). *Bana Bir Süper Kahraman Gerek*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Flood, C. (2019). *Şu Yaramaz Tavşanlar*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Flood, C. (2020). *Kusursuz Piknik* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Fossey, S. (2022). *Küçük Kuş*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Fossey, S. (2022). *Küçük Kar Tanesi* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları..
- Guillain, A. and C. (2018). *Korsanlara Pizza*. 1001 Çiçek Yayınları.

- Gül, G. (2020). *Şengaga Sinekkuşlarıyla*. Yapı Kredi Yayınları.
- Harmer, S. (2021). *Kaybolan Eldiven*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Holub, J. (2020). *Balkabağı* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. *Zamanı*.
- Joyce, M. (2021). *Küçük Meşe Palamudu*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Joyce, M. (2021). *Uç Paytak Uç*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Joyce, M. (2017). *Dedektif Can ve Kayıp Kurabiye Olayı*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Joyce, M. (2020). *Büyüdüğüm Zaman*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kipling, R. (2018). *Obur Balina*. 1001 Çiçek Yayınları.
- König, A. (2022). *Tarçın'ın Kaybolan Havuçları*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Lallemann, O. (2018). *Artık Yürümek İstemeyen Kurt*. Yapı Kredi Yayınları.
- Langreuter, J. (2021). *Frida ve Büyük Yarışma*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Langreuter, J. (2020). *Frida ve Sihirli Çorbası*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Metzmeyer, C. (2008). *Ece ile Efe Hasta Oldular*. Tudem Yayınları.
- Metzmeyer, C. (2009). *Ece İle Efe Denizdeki Şişe* Tudem Yayınları.
- Metzmeyer, C. (2009). *Ece ile Efe Sürplirzlerle Dolu bir Yılbaşı*. Tudem Yayınları.
- Metzmeyer, C. (2008). *Ece ile Efe Köpek İstiyorlar* Tudem Yayınları.
- Metzmeyer, C. (2009). *Ece ile Efe Piknik yapıyor*. Tudem Yayınları.
- Metzmeyer, C. (2009). *Ece ile Efe Trene Biniyor*. Tudem Yayınları.
- Metzmeyer, C. (2008). *Ece ile Efe ve Bebek* Tudem Yayınları.
- Milbourne, A. (2017). *Filin Hortumu Nasıl Oluştı*. 1001 Çiçek Yayınları.
- Moser, L. (2022). *Bir Yumak Dostluk*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Moss S. (2020). *Bu Ses de ne?* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Moss, S. (2020). *Banyodan Kaçan Prenses*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- NeBhöver, N. (2022). *Mimi Bugün Öfkeli mi?* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Oğuzkan, Ş. (1999). *Sarı Yumak Piknikte*. Ya-Pa Yayınları
- Ohi, R. (2018). *En Güzel Yılbaşı*. 1001 Çiçek Yayınları
- Oral, F. (2018). *Farklı Ama Aynı*. Yapı Kredi Yayınları
- Oral, F. (2015). *Bu Kış Kimse Üşümeyecek*. Yapı Kredi Yayınları.
- Oral, F. (2016). *Kırmızı Elma*. Yapı Kredi Yayınları.
- Oral, F. (2012). *Kırmızı Kanatlı Baykuş*. Yapı Kredi Yayınları.
- Oral, F. (2017). *Ay Ne Zaman Gelecek?* Yapı Kredi Yayınları.
- Özbey, T. (2003). *Ali'nin Eşyaları*. Tudem Yayınları.
- Pittar, G. (2005). *Milly, Molly ve Boğa*. Tudem Yayınları.
- Pittar, G. (2005). *Milly, Molly ve Hasan Dede'nin Meşe Ağacı*. Tudem Yayınları.
- Pittar, G. (2005). *Milly, Molly ve Çomar*. Tudem Yayınları.
- Pittar, G. (2005). *Milly, Molly ve Emre'nin Tohumları*. Tudem Yayınları
- Pittar, G. (2005). *Milly, Molly ve Domuzcuk*. Tudem Yayınları.
- Pittar, G. (2005). *Milly, Molly ve Sinan Amca*. Tudem Yayınları.
- Pittar, G. (2005). *Milly ve Molly'nin Pazartesi Günü*. Tudem Yayınları.
- Randall, R. (2020). *Seni Seviyorum Miniğim*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rogeon, S. D. (2011). *Atakan Hayaletlerden Korkmuyor*. Kaknüs Yayınları.
- Rogeon, S. D. (2011). *Atakan Okula Başlıyor*. Kaknüs Yayınları.
- Rogeon, S. D. (2011). *Atakan Parka Gidiyor*. Kaknüs Yayınları.
- Rogeon, S. D. (2011). *Atakan Geceyi Anneannesiyle Geçiriyor*. Kaknüs Yayınları
- Ross, T. (2007). *Ellerimi Yıkamak İstemiyorum*. Tudem Yayınları

- Ross, T. (2007). *Arkadaş İstiyorum*. Tudem Yayınları
- Ross, T. (2008). *Hastaneye Gitmek İstemiyorum*. Tudem Yayınları.
- Ross, T. (2007). *Uyumak İstemiyorum*. Tudem Yayınları.
- Ross, T. (2008). *Dişimi İstiyorum*. Tudem Yayınları.
- Şahinkanat, S. (2019). *Annemin Çantası*. Yapı Kredi Yayınları.
- Şahinkanat, S. (2013). *Yavru Ahtopot Olmak Çok Zor*. Yapı Kredi Yayınları.
- Şahinkanat, S. (2017). *Üç Kedi Bir Dilek*. Yapı Kredi Yayınları.
- Şahinkanat, S. (2019). *Üç Kedi Bir Canavar*. Yapı Kredi Yayınları.
- Şahinkanat, S. (2019). *Babamın Battaniyesi*. Yapı Kredi Yayınları.
- Schneider, L. (2022). *Elif Asla Yabancılara Gitmez*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Schneider, L. (2023). *Elif Pizza Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Yapıyor*.
- Schneider, L. (2023). *Elif, Babaannesiyile Dedesini Ziyaret Ediyor*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Schneider, L. (2022). *Elif Doktora Gidiyor*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Schneider, L. (2021). *Elif Anaokulunda Yatıya Kalıyor*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Schneider, L. (2023). *Minik Elif Anaokulunu Başlıyor*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Schneider, L. (2024). *Elif ile Deniz Küstü mü?* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Snitselaar, N. (2021). *Hiku*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Thompson, C. (2015). *Cesur*. 1001 Çiçek Yayınları.
- Would, H. S. (2019). *Ay'ı Kim Çaldı?* Yapı Kredi Yayınları.
- EÇE. (2023). *Ateşten Kaçan Ejderha*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Aynadaki Kedi*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Bahar Geldi*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)

- EÇE. (2023). *Bizim Orman*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Bütün Tavşanlar Havuç Sever*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Can Arkadaşım*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Çilek Toplayan Robot*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Davulcu Olmak İsteyen Elma Kurdu*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Dostluk Yuvası*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Fil Gezgin*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Güzel Bir Gün*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Harika Bir Fikir*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Kardeşim*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Karıncaiyen Hazine Arıyor*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Kış Geliyor*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Korudaki Yabancı*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Küçük Denizcile Balina Avcılarının Peşinde*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Küçük Gergedan*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Kuyruğum Kayboldu*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Masmavi Bir Gülücük*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Müzedeki Kahvaltı*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Neşeli Ayak İzleri*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Pamuk Kedi Söyle Bakalım*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Pencereye Konan Saat* Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Peynirden Heykeller*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Şakacı Sincap*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)

- EÇE. (2023). *Sefer Dede*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Sincap Simsim'in Telaşlı Günü*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Sümüklü Böcek Evini Arıyor*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Tülü'nin Oyuncağı*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Üç Renkli Topaç*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Uçan Kunduralar*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Uzay Gözlükçüsü*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Yıldız Benekli Kelebekle Karşılaşma*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Yolculuk Oyunu*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- EÇE. (2023). *Yürümek İsteyen Ağaç*. Unisef, MEB (T.C. ve AB)
- 365 Gün Öykü. (2022). *Abimin Bavulu*. MEB.
- 365 Gün Öykü. (2022). *Ay Peşimi Bırakmıyor*. MEB.
- 365 Gün Öykü. (2022). *Benimle Oynar mısın?* MEB.
- 365 Gün Öykü. (2022). *Beyaz*. MEB.
- 365 Gün Öykü. (2022). *Biçerdöver Ne Döver?* MEB.
- 365 Gün Öykü. (2022). *Bir Ben Bir O*. MEB.
- 365 Gün Öykü. (2022). *Bir Sonbahar Günü*. MEB.
- 365 Gün Öykü. (2022). *Bir Uçurtma İki Çocuk*. MEB.
- 365 Gün Öykü. (2022). *Bir Yumak Macera*. MEB.
- 365 Gün Öykü. (2022). *Bu Kış Uyumasak Olmaz mı?* MEB.
- 365 Gün Öykü. (2022). *Bu Yumurta Kimin?* MEB.
- 365 Gün Öykü. (2022). *Çık Ortaya*. MEB.
- 365 Gün Öykü. (2022). *Çilekli Pasta*. MEB.

365 Gün Öykü. (2022). *Doğum Günüm Ne Zaman?* MEB.

365 Gün Öykü. (2022). *Dünya'nın Ateşi Var.* MEB.

365 Gün Öykü. (2022). *Işık Saknabilir mi?* MEB.

365 Gün Öykü. (2022). *Karışık Tost.* MEB.

365 Gün Öykü. (2022). *Kaşmir.* MEB.

365 Gün Öykü. (2022). *Küçük Su Damlası.* MEB.

365 Gün Öykü. (2022). *Leyla'nın Renkli Dünyası.* MEB.

365 Gün Öykü. (2022). *Memleketim Adana.* MEB.

365 Gün Öykü. (2022). *Memleketim Denizli.* MEB.

365 Gün Öykü. (2022). *Memleketim Mardin.* MEB.

365 Gün Öykü. (2022). *Memleketim Nevşehir.* MEB.

365 Gün Öykü. (2022). *Memleketim Rize.* MEB.

365 Gün Öykü. (2022). *Memleketim Türkiye.* MEB.

365 Gün Öykü. (2022). *Memleketim Van.* MEB.

365 Gün Öykü. (2022). *Meraklı Yolculuk.* MEB.

365 Gün Öykü. (2022). *Mozaik.* MEB.

365 Gün Öykü. (2022). *Nerede Uyusam Acaba?* MEB.

365 Gün Öykü. (2022). *Patiska.* MEB.

365 Gün Öykü. MEB. (2022). *Renkli Çizmeler.*

365 Gün Öykü. (2022). *Sessiz Şef* MEB.

365 Gün Öykü. (2022). *Temiz Deniz.* MEB.

365 Gün Öykü. (2022). *Uyku Vakti Geline.* MEB.

365 Gün Öykü. (2022). *Yedi Taş.* MEB.

EK 2.Öğrencinin akademik Özgeçmişi

ÖĞRENCİNİN AKADEMİK ÖZGEÇMİŞİ

Kişisel Bilgiler			
Adı ve Soyadı	Şeyma Gül SHAKENOV		
E-postası/Web Sayfası			
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce		
Uzmanlık Alanı			
Öğrenim Bilgileri			
	Üniversite	Bölüm	Yıl
Lisans	Uşak Üniversitesi	Sınıf Öğretmenliği	2009
Tez Başlığı	Resimli Çocuk Kitaplarının İçerik ve Resimlerinin Prososyal Davranışlar Açısından İncelenmesi		
Tez Danışmanı	Dr. Öğretim Üyesi Zübeyde DOĞAN		
Akademik Eserler			
(Makale, kitap, kitap bölümü, bildiri, poster, sergi, konser vb. eserlerden kaynakça yazım kurallarına göre en fazla 10 eser yazılmalıdır.) Tezden üretilen yayınlar * ile işaretlenmelidir.			
Alanıyla İlgili Bilimsel Kuruluşlara Üyelikler			
Alanıyla İlgili Aldığı Ödüller			

EK 3. Etik İzin

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
HUKUK MÜŞAVİRLİĞİ

Sayı : E-87347630-659-834039

19.12.2023

Konu : Etik Kurul İzni- Şeyma Gül SHAKENOV

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 14/12/2023 tarih ve 828453 sayılı yazımız.

İlgide kayıtlı yazınız ile bildirilen başvuru, Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulunun 19/12/2023 tarihli toplantısında değerlendirilmiş ve toplantıda alınan 15 sayılı karar ile Şeyma Gül SHAKENOV'un, "*Resimli Çocuk Kitaplarının İçerik ve Resimlerinin Prososyal Davranışlar Açısından İncelenmesi.*" başlıklı çalışmasının etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiş olup, alınan karar Makamımızca onaylanmıştır.

Bilgilerini ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Nükhet HOTAR
Rektör

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: 0037007F-07A5-4C60-9606-A29F02C7B273 Doğrulama Adresi: <https://turkiye.gov.tr/dokuz-eylul-universitesi-ebys>
Adres: Kültür Mahallesi, Cumhuriyet Blv No:144, 35220 Konak/İzmir
KEP Adresi : dokuzeyluluniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Gülcan TOPÇU
Strekli İsci
Telefon No: (0312) 398 11 11

YAZI KURULUŞU

EK 4 .Araştırma Değerlendirme Formu

Ek-1

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	Şeyma Gül SHAKENOV
Kurumu / Üniversitesi	Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim ABD Okul Öncesi Öğretmenliği Programı
Araştırma Yapılacak İller	İzmir
Araştırma Yapılacak Eğitim Kurumu ve Kademesi	Buca İlçesindeki Resmi Anaokulları
Araştırmanın Konusu	Resimli Çocuk Kitaplarının İçerik ve Resimlerinin Prososyal Davranışlar Açısından İncelenmesi
Üniversite / Kurum Onayı	
Araştırma/Proje/Ödev/Tez Önerisi	Tez
Veri Toplama Araçları	Katılımcı Onam Formu,
Görüş İstenilecek Birim/Birimler	
KOMİSYON GÖRÜŞÜ	
İlgi: Milli Eğitim Bakanlığının 21/01/2020 tarihli ve 1563890 sayılı Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri konulu 2020/2 sayılı Genelgesi. Genelge gereğince; araştırma başvurusu olması gereken nitelikler açısından incelenmiş olup araştırmanın 2023-2024 öğretim yılında, eğitim öğretimi aksatmayacak ve eğitim kurumu yöneticilerinin uygun gördüğü şekilde yapılmasına oybirliği ile karar verilmiştir.	
Komisyon Kararı	Oybirliği ile alınmıştır.
Muhalif Üyenin Adı ve Soyadı: ----	Gerekçesi; -----

KOMİSYON

26/12/2023

İlker ERARSLAN
Müdür Yardımcısı

Dr. Nergis CANBULAT
Öğretmen

Dr.Yasin KAYIŞ
Öğretmen

Selahattin ANIK
Öğretmen

EK 5. Uzman Görüşü Formu

PROSOSYAL DAVRANIŞLAR	İŞLEVSEL TANIMLAR	MADDELER	UYGUN	GELİŞTİRİLMELİ	UYGUN DEĞİL	UZMAN GÖRÜŞÜ
YARDIM ETME	Yardım etme: Metinde geçen, yardıma ihtiyacı olan kişiyi fark etmeyi ve yardım etme davranışlarında bulunmayı içeren ifadelerdir.	1. Talep edilmesini beklemeden yardım etmeyi önerir. (12. Kazanım 3. Gösterge)				
		2. Yardım istendiğinde memnuniyetle yardım eder.(12. Kazanım)				
		3. Yardım gerektiren durumlarda kendiliğinden yardım eder.(12. kazanım 3. Gösterge)				
		4. Yardım etmeye gücünün ve kabiliyetinin yetersiz olduğu tehlike arz eden durumlarda, yardıma ihtiyacı olan kişiler için yardım talebinde bulunur. (Öğretmenden, ebeveyninden, polisten vb.)(11. Kazanım)				
		5.Tehlike anında kişileri tehlike durumundan kurtarma girişiminde bulunur.				
		6.Farklı özellikteki çocuklara yardım eder. (12. Kazanım 5.Gösterge)				

KORUMA	Koruma: Tehlike durumundaki kişileri veya çevreyi, olaydan önce, olay esnasında ya da olay sonrasında sözlü ya da fiziksel olarak koruma davranışlarında bulunmayı yansıtan ifadelerdir. Not: İlk 4 madde; kişileri koruma ile ilgili, sonraki 7 madde; çevreyi koruma ile ilgilidir.	1. Tehlike anında veya olası tehlikeli bir duruma karşı kişileri uyarır.				
		2. Hak ihlali olduğunda kişilerin hakkını sözlü savunur.(18. Kazanım)				
		3. Tehlike oluşturacak, oluşturan bir durumu önler.				
		4. Gerektiği durumlarda kişilerin bakımını üstlenir.(Birinin beslenme, giyinme vb. gereksinimlerini üstlenme ve sağlama. TDK)				
		5. Çevresini temizler ve düzenler(FGS, 14. Kazanım)				
		6. Hayvanları korur ve bakımını sağlar.(besleme, tedavi vb.)(16. Kazanım)				
		7. Toprağın ve bitkilerin bakımını sağlar.(bitki ve ağaç dikimi, sulama vb.) (16. Kazanım)				
		8. Kaynakları tasarruf ederek bilinçli kullanır.(Su tasarrufu, elektrik tasarrufu)(16. Kazanım)				
		9. Geri dönüşüme katkı sağlar ya da tekrar kullanma davranışları sergiler. (geri dönüştürülebilecek atıklar, materyaller: plastik, cam, kağıt vb., tekrar kullanma davranışı: kompost				

		yapımı, tamir etme, onarma vb.) (17. Kazanım)				
		10. Çevre etkinliklerine gönüllü katılır.(geri dönüşüm, çevre temizliği vb. organizasyonlar) (17. Kazanım 5. Gösterge)				
		11. Çevredeki sanat eserlerinin korunmasına özen gösterir. (22. Kazanım 4. Gösterge)				
İŞ BİRLİĞİ	İş birliği: Ortak bir amaç için; beraber yapılan, birlikte hazırlanan, birlikte uğraşılan durumları tanımlayan ifadelerdir.	1. Bir işe kişilerle birlikte başlar ve işi bitirir. (MEB Değerler)				
PAYLAŞMA	Paylaşma: Metinde geçen karakterlerin kendilerinde olan bir şeyi(yiyecek, giysi, bilgi, beceri, para, eşya vb.) ihtiyacı olan bir karaktere karşılıksız olarak vermesi ya da kendinde olan bir şeyin (ev, yuva,...) ortak kullanılması durumlarını yansıtan ifadelerdir.	1. Kişilerle yiyeceğini paylaşır.(Güler, 2021)				
		2. Kişilerle eşyasını(oyuncak, giysi, araç-gereç) paylaşır ya da ortak kullanır.				
		3. Evini / yuvasını paylaşır ya da ortak kullanır.				
		4. İstenildiğinde kişilerden daha iyi bildiği konularda, bilgisini ve becerisi paylaşır.				
		5. Bağışta bulunur.				

EMPATİ KURMA	Empati Kurma : Metinde geçen karakterlerin, diğer karakterlerin üzgün ya da canı sıkın olduğu durumlarda, onları dokunarak veya konuşularak teselli ettiği, endişeli ve heyecanlı oldukları durumlarda onları desteklediği(sana inanıyorum, sen yaparsın..);öfkeli oldukları inde onları sakinleştirdikleri, ayrıca karakterlerin duygu durumlarını anlamaya yönelik soruların sorduğu, karakterin duygu durumlarının kendisine tekrar yansıtıldığı (mimiklerle veya benzer cümle tekrarlarıyla) ifadelerdir.	1. Üzülen, endişeli(kaygılı, telaşlı), korkan bir kişiyi; sarılarak, dokunarak, konuşarak vb. şekillerde yatıştırır, teselli eder. 2. Öfkelenen (kızgın) bir kişiyi; dokunarak, sarılarak, konuşarak vb. sakinleştirir. 3. Kişinin içinde bulunduğu durumunu soru sorarak anlamaya çalışır. 4. Başkalarının bakış açılarını/duygularını anladığına dair geri bildirim verir.(9. Kazanım 6. Gösterge) 5. Kişilerin konuşmalarını benzer sözel ifadelerde bulunarak yineler.				
OLUMLU İLETİŞİM KURMA	Olumlu İletişim Kurma: Cümlelerde geçen karakterlerin, diğer karaktere karşı	1. Kişileri; kutlarını, bravo, aferin gibi ifadelerle tebrik eder. 2. Kişilere; teşekkür ederim, sağol, yardım etmen beni çok mutlu etti				

	attıkları olumlu adımlar, olumlu girişimler aşağıda belirtilen kategorilerle sınırlandırılarak çalışmaya dahil edilmiştir.	gibi ifadelerle teşekkür eder.(Dil Gelişimi 3. Kazanım)				
	Not: 5 kategoride işlenen olumlu iletişim kurma davranışlarının maddelerdeki dağılımları şu şekildedir;	3. Kişilere; el sallayarak, gülümseyerek, el öperek, hoşgeldiniz diyerek, merhaba diyerek, eğilerek ve benzeri şekillerde selam verir. (10. Kazanım)				
	a. Nezaket ifadelerini kullanma: 1.- 8. maddeler	4. Kişilerin teşekkürüne karşı rica eder.				
	b. Kişilerin güzel vakit geçirmelerini sağlama: 9.madde	5. Kişilere hal ve hatır sorar.(10. Kazanım)				
	c. Oyun oynama: Oyuna davet etme, oyun kurallarına uyma: 10. ve 11. maddeler	6. Kişilerle; görüşmek üzere, güle güle, kendine iyi bak vb. İfadelerle vedalaşır. 10. Kazanım)				
	d. Tanışma ve arkadaş olma 12. madde	7. Kişilere; harika, muhteşem, çok güzel olmuşsun vb ifadelerle iltifat eder.				
	e.Kişiler arası sorunları çözme: 13.- 19. maddeler	8. Kişilerin güzel vakit geçirmelerini sağlamak için kutlama/ parti/ ziyafet tertipler, davette bulunur, ziyaret eder, sürpriz yapar, hediyeler.(MEB değerlerinden Yardımseverliğin bir göstergesi de <i>misafirperver</i> olmaktır.)				

		9. Arkadaşını oyuna davet eder.				
		10. Arkadaşlık teklifinde bulunarak kendini tanıtır.				
		11. Çatışma yaşadığında affeder(13.kazanım 3. Göstergeler)				
		12. Kişiler arası sorunlarda uzlaşmacı davranarak alternatif çözümler üretmek için yardımcı olmaya çalışır. (13. Kazanım ve 2. Göstergeler) (13. Kazanım 6. Gösterge)				
		13. Olumsuz duygularını olumlu davranışlarla gösterir. (2.Kazanım. 6.Gösterge)				
		14. Yanlış davranışından dolayı; afedersin, özür dilerim, kusura bakma, üzgünüm gibi ifadelerle özür diler.				
		15. Hatasını telafi edici davranışlarda bulunur.				

EK. 6. Prososyal davranış inceleme maddelerinin kısaltılmış versiyonları

PROSOSYAL DAVRANIŞLAR	
YARDIM ETME	Maddelerin Kısa Versiyonları
1. Talep edilmesini beklemeden yardım etmeyi önerir.	Yardım etmeyi önerme
2. Yardım istendiğinde memnuniyetle yardım eder.	İstenildiğinde yardım etme
3. Yardım gerektiren durumlarda kendiliğinden yardım eder.	Kendiliğinden yardım etme
4. Yardım etmeye gücünün ve kabiliyetinin yetersiz olduğu tehlike arz eden durumlarda, yardıma ihtiyacı olan kişiler için yardım talebinde bulunur.	Başkası için yardım talep etme
5. Tehlike anında kişileri tehlike durumundan kurtarma girişiminde bulunur.	Tehlikeden kurtarma
6.Farklı özellikteki çocuklara yardım eder.	Farklı çocuklara yardım etme
KORUMA	
1. Tehlike anında veya olası tehlikeli bir duruma karşı kişileri uyarır.	Tehlikeye karşı uyarma
2. Hak ihlali olduğunda kişilerin hakkını savunur.	Kişilerin hakkını savunma
3. Tehlike oluşturacak, oluşturan bir durumu önler.	Tehlikeyi önleme
4. Gerekli olduğu durumlarda kişilerin bakımını üstlenir. (Birinin beslenme, giyinme vb. gereksinimlerini üstlenme ve sağlama.)	Kişilerin bakımını üstlenme
5. Çevresini temizler ve düzenler.	Çevresini temizleme ve düzenleme
6. Hayvanları korur ve bakımını sağlar. (Hayvanların besleme, tedavi, barınma vb. şekillerde bakımını sağlar)	Hayvanları koruma
7. Toprağın ve bitkilerin bakımını sağlar. (Toprağın ve	Toprağı ve bitkileri koruma

bitkilerin sulama, dikim vb.şekillerde bakımını sağlar.)	
8. Kaynakları tasarruf ederek bilinçlice kullanır. (Su tasarrufu, elektrik tasarrufu)	Kaynakları tasarruflu kullanma
9. Geri dönüşüme katkı sağlar ya da tekrar kullanma davranışları sergiler. (Geri dönüştürülebilecek plastik, cam, metal, kumaş, kağıt vb, materyalleri, tamir ederek onararak, yeni bir ürün oluşturarak, kompost yaparak vb. şekillerde kullanarak tekrar kullanma davranışı gösterir.)	Geri dönüşüme katkı sağlama
11. Çevre etkinlikleri düzenler veya çevre etkinliklerine gönüllü olarak katılır.(geri dönüşüm, çevre temizliği vb. organizasyonlar	Çevre etkinliklerine katılma
12. Çevredeki sanat eserlerinin korunmasına özen gösterir.	Sanat eserlerini koruma
PAYLAŞMA	
1. Kişilerle yiyeceğini paylaşır.	Yiyeceğini paylaşma
2. Kişilerle eşyasını(oyuncak, giysi, araç-gereç) paylaşır ya da ortak kullanır.	Eşyasını paylaşma
3. Evini / yuvasını paylaşır ya da ortak kullanır.	Evini / yuvasını paylaşma
4. Kişilerden daha iyi bildiği konularda, bilgisini, becerisini paylaşır.	Bilgisini / becerisini paylaşma
5. Bağışta bulunur.	Bağışta bulunma
EMPATİ KURMA	
1. Üzülen, endişeli(kaygılı, telaşlı), korkan bir kişiyi; sarılarak, dokunarak, konuşarak vb. şekillerde yatıştırır, teselli eder.	Teselli etme
2. Öfkelenen (kızgın) bir kişiyi; dokunarak, konuşarak vb. şekillerde sakinleştirir.	Sakinleştirme

3. Kişinin içinde bulunduğu durumunu soru sorarak anlamaya çalışır.	Soru sorma
4. Başkalarının bakış açılarını, duygularını, içinde bulundukları durumu anladığını gösteren ifadelerde bulunur.	Kişilerin duygularını farketme
5. Kişilerin konuşmalarını benzer sözel ifadelerde bulunarak yineler.	Konuşmayı yineleyerek yansıtma
OLUMLU İLETİŞİM KURMA	
1. Kişileri; kutlarım, bravo, aferin gibi ifadelerle tebrik eder.	Tebrik etme
2. Kişilere; teşekkür ederim, sağol, yardım etmen beni çok mutlu etti, gibi ifadelerle teşekkür eder.	Teşekkür etme
3. Kişilere; el sallayarak, gülümseyerek, el öperek, sarılarak, hoşgeldiniz diyerek, merhaba diyerek, eğilerek ve benzeri şekillerde selam verir.	Selam verme
4. Kişilerin teşekkürüne karşı rica eder.	Rica etme
5. Kişilere hal ve hatır sorar.	Hal hatır sorma
6. Kişilerle; görüşmek üzere, güle güle, kendine iyi bak, iyi günler, iyi akşamlar, iyi geceler vb. ifadelerle vedalaşır.	Vedalaşma
7. Kişilere; harika, muhteşem, çok güzel olmuşsun vb. ifadelerle iltifat eder.	İltifat etme
8. Kişilerin güzel vakit geçirmelerini sağlamak için, mutluluğu için, kutlama/ parti/ ziyafet/ piknik tertipler, davette bulunur, ziyarette bulunur, sürpriz yapar, hediyeleşir.	Kutlama / ziyaret / davet / sürpriz / hediyeleşme
9. Kişileri etkinliğe/ oyuna davet eder.	Etkinliğe / oyuna davet
10. Arkadaşlık teklifinde bulunarak kendini tanıtır.	Tanışma / arkadaş olma
11. Çatışma yaşadığı kişiyi affeder.	Affetme
12. Kişiler arası sorunların çözümünde uzlaşmacı davranarak, alternatif çözümler üretmek yardımcı olmaya gayret gösterir.	Uzlaşmacı davranarak çözüm üretme

13. Olumsuz duygularını olumlu davranışlarla gösterir	Olumsuz duyguları olumlu davranışlarla gösterme
14. Yanlış davranışından dolayı; afedersin, özür dilerim, kusura bakma, üzgünüm gibi ifadelerle özür diler.	Özür dileme
15. Hatasını telafi edici davranışlarda bulunur.	Hatasını telafi etme
İŞ BİRLİĞİ	
1. Bir işe kişilerle birlikte başlar ve işi bitirir.	İş birliği yapma

EK. 7. Anaokullarının Listesi ve İletişim Bilgileri

BUCA RESMİ ANAOKULLARININ LİSTESİ

1. AVUKAT İLHAN EGE ANAOKULU	tel: 444 0 100	Özden cad.No:28 Buca
2. ŞEHİT AYDIN UÇAR ANAOKULU	tel: 444 0 100	190 Sk.No:14 Buca
3. HAYME HATUN ANAOKULU	tel: 444 0 100	Dumlupınar mah.no:21
4. NENE HATUN ANAOKULU	tel: 444 0 100	686/35 sok.no:2/1

EK 8. Resimli Çocuk Kitapları ve Kod Numaraları

Aşağıda araştırmada incelenilen kitaplar ve kod numaraları verilmiştir.

Prososyal davranış bulunmayan kitaplar mavi renk ile işaretlenmiştir.

KOD NUMARASI	KİTAP ADI
1	Cemile Uyumak İstemiyor
2	Cemile Kabus Görüyor
3	Cemile Banyo Yapmak İstemiyor
4	Cemile Doktora Gidiyor
5	Cemile Parka Gidiyor
6	Cemile Tombiş'le Arkadaşlık Etmek İstemiyor
7	Cemile Annemle Babam Kızmamış
8	Cemile Oyuncaklarını Paylaşmak İstemiyor
9	Cemile Çişini Altına Yapıyor
10	Cemile Kötü Söz Söylüyor
11	Cemile Bir Hata Yapıyor
12	Cemile Okula Dönüyor
13	Cemile Yeni Arkadaşını Çok Seviyor
14	Cemile Yeni Çizmelerini Giyiyor
15	Cemile Geceyi Teyzesinde Geçiriyor
16	Cemile Midilliye Biniyor
17	Cemile Arkadaşına Yardım Ediyor

18	Cemile Hastanede Yatıyor
19	Cemile Yüzmeyi Öğreniyor
20	Cemile ve Arkadaşı Prenses Elbisesi Giyiyor
21	Cemile'nin Kardeşi Oluyor
22	Cemile Tatile Çıkıyor
23	Atakan Hayaletlerden Korkmuyor
24	Atakan Okula Başlıyor
25	Atakan Parka Gidiyor
26	Atakan Geceyi Anneannesiyile Geçiriyor
27	Atakan Marangoz Ustası
28	Hamdi Utangaçlığını Nasıl Yendi?
29	Hamdi Göbeğini Nasıl Eritiyor?
30	Hamdi Neden Gözlük Takıyor?
31	Hamdi Neden Bu Kadar Dikkatsiz?
32	Hamdi Uzun Boylu Olmaktan Memnun mu?
33	Elif ile Deniz Küstü mü?
34	Elif Asla Yabancılarla Gitmez
35	Elif Pizza Yapıyor
36	Elif, Babaannesiyile Dedesini Ziyaret Ediyor
37	Elif Doktora Gidiyor
38	Elif Anaokulunda Yatıya Kalıyor
39	Minik Elif Anaokulunu Başlıyor

40	Kaybolan Eldiven
41	Hiku
42	Mutlu Suaygırı
43	Küçük Meşe Palamudu
44	Zogi
45	Küçük Kuş
46	Balkabağı Zamanı
47	Küçük Penguen Sudan Korkuyor
48	Uç Paytak Uç
49	Dedektif Can ve Kayıp Kurabiye Olayı
50	Köpük İle Pıtır
51	İlk Kış
52	Maskeli Fare
53	Bir Kabuğu Paylaşmak
54	Bu Ses de ne?
55	Büyüdüğüm Zaman
56	Yayazulanın Çocuğu
57	Mimi Bugün Öfkeli mi
58	Banyodan Kaçan Prenses
59	Değnek Adam
60	Bana Bir Süper Kahraman Gerek
61	Ben o kadar Bekleyemem

62	Dedem Bir Şampiyon
63	Tarçın'ın Kaybolan Havuçları
64	Küçük Kar Tanesi
65	Utangaç Ayı Monti
66	Zogi ve Uçan Doktorlar
67	Şu Yaramaz Tavşanlar
68	Seni Seviyorum Miniğim
69	Kusursuz Piknik
70	Sarı Bana
71	Şarkıcı Denizkızı
72	Frida ve Büyük Yarışma
73	Frida ve Sihirli Çorbası
74	Bir Yumak Dostluk
75	Cesur
76	Sevgi Canavarı
77	Sevgi Canavarı ve Mükemmel Hediye
78	Sevgi Canavarı ve Son Çikolata
79	En Güzel Yılbaşı
80	Haylaz Timsah: Dişlerini Nasıl Fırçalar
81	Korsanlara Pizza
82	Filin Hortumu Nasıl Oluştı
83	Hıçkırık Tutan Su Aygırı

84	Annesini Arayan Bukalemun
85	Sudan Korkan Timsah
86	Banyo Yapmak İstemeyen Zürafa
87	Obur Balina
88	Farklı Ama Aynı
89	Annemin Çantası
90	Şengaga Sinekkuşlarıyla
91	Bu Kış Kimse Üşümeyecek
92	Yavru Ahtopot Olmak Çok Zor
93	Kırmızı Elma
94	Kırmızı Kanatlı Baykuş
95	Üç Kedi Bir Dilek
96	Üç Kedi Bir Canavar
97	Artık Yürümek İstemeyen Kurt
98	Toko
99	Babamın Battaniyesi
100	Küçük Hasır Şapka
101	Ay'ı Kim Çaldı
102	Ay Ne Zaman Gelecek
103	Cici Pisi Tedi
104	Cimri Tavşan
105	Guguk Kuşu ile Kanarya

106	İyi Kalpli Ayçiçeği
107	Kelebek Kanadı Benek Benek
108	Kirpi Kiki'nin Karnı Ağrıyor
109	Kırmızı Süt Arabası
110	Kıskanç Kurbağa
111	Küçük Sincabın Yardımsever Arkadaşları
112	Maymun Maki'nin Marketi
113	Minik Zebra
114	Paylaşo Mumi'nin Sarı Benekli Papyonu
115	Sarı Yumak Piknikte
116	Sevimli Cincime
117	Tavşan Ailesi
118	Zipzop Kurbağanın Evi
119	Ece ile Efe Hasta Oldular
120	Ece İle Efe Denizdeki Şişe
121	Ece ile Efe Sürplirzlerle Dolu bir Yılbaşı
122	Ece ile Efe Köpek İstiyorlar
123	Ece ile Efe Piknik yapıyor
124	Ece ile Efe Trene Biniyor
125	Ece ile Efe ve Bebek
126	Ellerimi Yıkamak İstemiyorum
127	Arkadaş İstiyorum

128	Hastaneye Gitmek İstemiyorum
129	Uyumak İstemiyorum
130	Dişimi İstiyorum
131	Milly, Molly ve Boğa
132	Milly, Molly ve Hasan Dede'nin Meşe Ağacı
133	Milly, Molly ve Çomar
134	Milly, Molly ve Emre'nin Tohumları
135	Milly, Molly ve Domuzcuk
136	Milly, Molly ve Sinan Amca
137	Milly ve Molly'nin Pazartesi Günü
138	Karıncanın Kardeşi
139	Ali'nin Eşyaları
140	Ateşten Kaçan Ejderha
141	Aynadaki Kedi
142	Bahar Geldi
143	Bizim Orman
144	Bütün Tavşanlar Havuç Sever
145	Can Arkadaşım
146	Çilek Toplayan Robot
147	Davulcu Olmak İsteyen Elma Kurdu
148	Dostluk Yuvası
149	Fil Gezgin

150	Güzel Bir Gün
151	Harika Bir Fikir
152	Kardeşim
153	Karıncayıyen Hazine Arıyor
154	Kış Geliyor
155	Korudaki Yabancı
156	Küçük Denizcile Balina Avcılarının Peşinde
157	Küşük Gergedan
158	Kuyruğum Kayboldu
159	Masmavi Bir Gülücük
160	Müzedede Kahvaltı
161	Neşeli Ayak İzleri
162	Pamuk Kedi Söyle Bakalım
163	Pencereye Konan Saat
164	Peynirden Heykeller
165	Şakacı Sincap
166	Sefer Dede
167	Sincap Simsim'in Telaşlı Günü
168	Sümüklü Böcek Evini Arıyor
169	Tüli'nin Oyuncağı
170	Üç Renkli Topaç
171	Uçan Kunduralar

172	Uzay Gözlükçüsü
173	Yıldız Benekli Kelebeğe Karşılaşma
174	Yolculuk Oyunu
175	Yürümek İsteyen Ağaç
176	Abimin Bavulu
177	Ay Peşimi Bırakmıyor
178	Benimle Oynar mısın?
179	Beyaz
180	Biçerdöver Ne Döver?
181	Bir Ben Bir O
182	Bir Sonbahar Günü
183	Bir Uçurtma İki Çocuk
184	Bir Yumak Macera
185	Bu Kış Uyumasak Olmaz mı?
186	Bu Yumurta Kimin?
187	Çık Ortaya
188	Çilekli Pasta
189	Doğum Günüme Ne Zaman
190	Dünya'nın Ateşi Var
191	Işık Saknabilir mi?
192	Karışık Tost
193	Kaşmir

194	Küçük Su Damlası
195	Leyla'nın Renkli Dünyası
196	Memleketim Adana
197	Memleketim Denizli
198	Memleketim Mardin
199	Memleketim Nevşehir
200	Memleketim Rize
201	Memleketim Türkiye
202	Memleketim Van
203	Meraklı Yolculuk
204	Mozaik
205	Nerede Uyusam Acaba
206	Patiska
207	Renkli Çizmeler
208	Sessiz Şef
209	Temiz Deniz
210	Uyku Vakti Gelince
211	Yedi Taş

